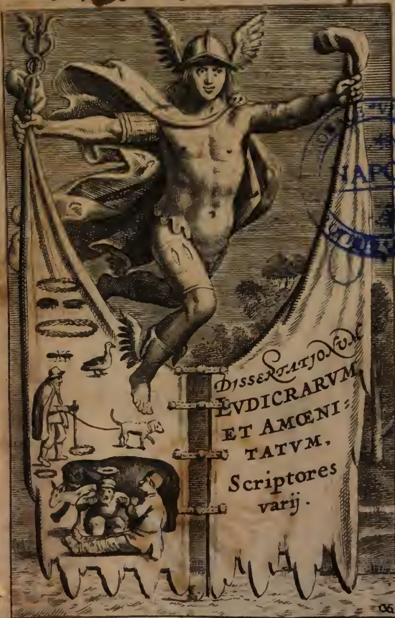

LVGD: BATAVOR.
Apud Franciscos Hegerum & Hackium.
Anno 1638.

BENEVOLO LECTORI S.

Benevole lector, si seria & prisco Catone digna lectitare amas, nihil tibi in hac arena negotij. Quæ frontem caperant, quæ supercilium attollunt, quæ morosæ dictionis plena sunt, alibi quæras oportet. Aliter hic libellus noster; aliter Sibyllæ loqui amant. Non hic Principum de regni rebus consilia, non vitæ gerundæ rationes, non Academiarum spinosæ quæstiones, non Iurisconsultorum aut Medicorum ancipites casus gravi oratione explanantur. Ludicræ sunt, jocosæ sunt & doctæ festivitatis authoramento gratæ dissertationes, quas offero. Scripsere illas viri eruditiores, quos à gravioribus occupationibus & curis ad has succisivarum horarum commentationes suæ subinde avocavit voluptas, sive ut ipsi levamentum aliquod negotiorum inde peterent, ac temporis partem eruditis istjusmodi nugis fallerent; sive ut doctrinæ suæ, ingenii ac industriæ aliquod documentum in pertractandis rebus frivolis ac omnium judicio contemptissimis publico darent. Amat enim

istjusmodi vices & jocandi intervalla humana ratio. Ita orbi universo praest Titan, modo serenum, modo nubilum adspicimus. Ita terra quassator Neptunus, modo malaciam amat & placidus ventis stat, modo fluctus ac tempestates ciet. Nec semper Homero serius est ipse Iuppiter pater hominumque Deûmque, aut de Graecorum, ac Trojanorum bellis deliberat, sed Vulcanum loripedem suum subinde ridet, & aut domi convivia coelicolis suis parat, aut ad Æthiophas commessatum abit. Doctorum quoque animi tempora curarum remissionumque divisa habent, & coelestes mentis igniculi jucundissimarum meditationum flabello excitandi saepenumero. Testatur hoc de soccro suo Iulio Agricola Tacitus. Nec aliter vivimus ipsi. Puerorum crepundia & cunas adspectare subinde volupe nobis est. Ne tamen jocos solum & nugas pretio distrahere videar, ita statuas velim, sub nugarum involucro serios saepissime sensus occultari, & aut vitae melioris momenta, aut naturae mysteria, aut philosophorum placita explicari. Silenos Alcibiadis quis contempserit? quanquam enim prima fronte viles essent nec asse aestimandi, tamen aperti nescio quod numen ostentabant, ut artificiosam sculptoris manum gratiorem faceret jocosus error. Principum & nobilium matronarum elegantio-

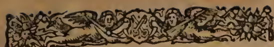
res vultus apud nostrates tegunt, aut flammea, aut exemptiles oculi. Nec tamen propterea eas despexerint formarum arbitri ac censores rigidi. Quare & nos cum Ioco-seria damus, aliquod huic opusculo pretium deberi, aliquam nobis gratiam arbitramur. Nullum enim vitæ tempus vel studiorum genus est, quod non insignem ex hujus libelli lectione utilitatem capere possit. Si adolescens es, si mare fluviosque conscendere amas, Artem natandi *consule. Docebit ea manuum pedumque artificiosos jactus, & oborto forte naufragio, aut de puppi depulsum à Palinuri sorte vindicabit. Si senex es, aut nodosa te* Podagra *infestat, aut tenebrosa* Cæcitas; *si, cujuscunque ætatis, tremula* Febris: *horum malorum laudes ac commoda præsens libellus enarrabit. Si vir es, & dignitati masculini sexus præjudicium creari credas, quod è Luto re vilissima originem ducas, ecce, quanta sit* Luti *ipsius præstantia & utilitas docebit Majoragius. Si Physicus naturam scrutari amas, de animalium quorundam, pulicis, formicæ, anseris custodis quondam capitolii, Asini, picæ, pediculi, elephantis, ac muscæ varia indole differentes audi viros clarissimos, Cœlium Calcagninum, Melanchtonem, Scaligerum, Passeratium, Heinsium, Lipsium, Scribanium. Si Astrologiæ studiosus,* Umbræ *originem, mutationes varias, nobilitatem,*

litatem, ingenium, virtutes, honores ingeniose ac erudite expediet magnum quondam magni patris incrementum filius Dousa. Si Grammaticus, horum studiorum tædia & tetricas institutiones belli Grammaticalis *lectione leva ac discute. Si Philosophiæ abstrusioris amans es, plurima passim invenies; quæ non solum admirationem ingenerare queant, sed & subtilissimarum commentationum voluptate mentem perfundent. Qualis, est Doctissimus de ente rationis, Doctissimi viri Caspari Barlæi tractatus; habes quoque ejusdem, dubitare licet an doctior an vero jucundior sit de Nuptiis Peripateticis dissertationem. Denique, cum ut oblecteris hunc libellum offeramus, non ex re visum nobis est contractis in perpetuum rugis Heraclytum, sed cujus frons lætitiæ sedes fuisse videtur, Democritum sive risus encomium tibi exhibere, hujus non commoditates modo sed, etiam necessarium usum Erycius Puteanus (quem non sine causa suadæ medullam quis dixerit) dilucide proponit. Accedat & hoc ad libelli hujus commendationem, quod in argumento sterili prorsus ac moroso scriptores hi præclaras ingenii sui dotes explicaverint, & incredibili dictionis suavitate veluti nectare ac myrothecio declamationes suas perfuderint: hoc gloriosum arbitrati, si è rebus contemptissi-*

ptissimis ac nullius pretii, quasque in Velabro teruncio emas, maximam laudem consectarentur. Quin & illud in hoc scribendi genere opportunum accidit, quod præter novitatis commendationem, etiam brevitatis accessit patrocinium, ut si quid forte morosioribus displiceat, cito desinat displicere. Sed operosior sum, quam debebam, in commendatione optimarum mercium quarum qui pretium ac dignitatem non capit, illi Apollinem, Musas, Gratiasque omnes iratas esse oportet. Vale lector, & his fruere.

Hoc

HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Viri Illustris

BILIBALDI PIRCKHEIMERI,

Eq. aurati & Consil. Cæss.

APOLOGIA,

Sive

LAVS PODAGRÆ,

Opusculum inprimis jucundum lectu, ac festivum.

In Commentario Vitæ Pirckheimerianæ.

Inter propriæ quidem inventionis opuscula Bilibaldi inprimis jucundum lectu ac festivum est illud, quo Podagræ apologiam quandam attribuit, qua se à judicio capitis liberaret; quod scriptum Iacobo de Bannissis Decano Tridentino, S. Cæs. Maj. Secretario dedicat. Nam cum inter cæteras vitæ molestias hanc quoque Bilibaldus experiri cogeretur, ut delicatæ istius Reginæ aulicus fieret, cui servitia sua diu præstaret, descriptionem ipsius laudum aggredi voluit, si fortè hanc dominam eâ ratione placatam erga se clementiorem reddere posset: Aut certè, ut sibi ipsi levamentum inde peteret, ac tempus eruditis ejusmodi nugis falleret. Erat enim vir ille non solum, ubi opus erat, gravis & severus, verum etiam in loco & oportunè ju[illegible]ndus, comis, hilaris & jocosus, duasque res, quæ haud facile concurrere aut misceri solent, etiam Nazianzeno teste, sic aptè temperavit, ut simul & perquam amabilis & gravissimus esset: sive, ut Nazianzenus loquitur, ὥστε ὁ αὐτὸς ἐρασμιώτατός τε ἅμα γενέσθαι καὶ κοσμιώτατος. ἃ χαλεπὸν ἀμφότερα συνδραμεῖν. Quod de socero suo Iulio Agricola scribit Tacitus: Eum tempora curarum remissionumque divisa habuisse; ubi conventus ac judicia poscerent, gravem, intentum, severum, & sæpius misericordem; ubi officio satisfactum, nullâ ultra senatoris personâ, tristitiam & arrogantiam & avaritiam exuisse: nec illi (quod est rarissimum) aut facilitatem deminuisse auctoritatem, aut severitatem amorem. Idem de Bilibaldo quoque verissime dici, ex aliquot documentis cognovimus.

Reverendo Domino

JACOBO BANISSIO,

Decano Tridentino dignissimo,

BILIBALDUS PIRCKHEIMER

S. D.

Duo mihi longe diversa accidere solent, Bannissi praestantissime. Amici enim quotidie mihi scripta, & conviciis quidem extorquere nituntur, turpe esse contendentes, cum docti pariter & indocti hac tempestate scribant, me solum periturae parcere chartae. At aemuli nunquam non mihi vitio vertunt, quod homo, ut vocant, Laicus, me litteris & negotiis, minus ad me pertinentibus, immiscere audeam. Vt igitur amicis morem gererem, non tamen offenderem aemulorum aures delicatiores, materiam sumpsi, nemini praeterquam podagricis molestam; quorum tamen indignatio, ob pedum tarditatem minus mihi timenda erit. Chiragra vero egregie me etiam ab manibus illorum defendet, ita ut undique tutus videar. Nec insuave fuit vetera repetere studia, ac ea refricare in ludicris, quae olim etiam invitus tractare cogebar. nam & veteranus aliquando arma desueta & navita rudentes attrectare gaudet depositos: &, ni fallor, ineptiendo sensi, me non inconcinne nugari, & si frontem perfricare vellem, lon-

ge argutius mentiri posse, quam plerosque qui nimis insulse etiam in seriis nugantur; nemini tamen unquam persuadent. Sed & exemplum habeo, cum quidam Tyrannidem, alius Febrem, ille Calvitiem, hic vero Stultitiam laudaverit. Cur igitur mihi soli non liceret, quod nemini prohibitum esse cernimus? Tibi vero, Bannissi optime, non ob communem calamitatem, aut ideo, has nugas mitto, ut tu illas aliquid esse censeas, sed ut veterem nostram & nunquam intermorituram refricem amicitiam. Proinde, si potes, consolationem aliquam expiscare: nam tantum abest, quo ego ullum Podagræ beneficium agnoscam, ut illam quotidie sentiam molestiorẽ. nisi inter secunda, & non potius ridenda putes collocandum, quod stultus ego, à stultis persuasus medicis, perpetuum septennium frustra ab omni vini abstinuerim usu, idque inter peregrinationes multiplices, & legationes ferme assiduas, cum Divum nostrum Cæsarem Maximilianum, nonnunquam per eas regiones sequi cogerer, ubi aquæ potus quoque pestilens esset; sed tandem resipui. Tu vero, ni irrideri velis, ne in similem aliquando errorem incidas cave, & me ut semper fecisti amantem ama. Nurembergæ, Kalend. Octobris, anno Salutis M.D.XXI.

BILI-

BILIBALDI PIRCKHEIMERI

APOLOGIA PODAGRÆ.

Non ſum ignara, Judices æquiſſimi, quam ſit res difficilis, ac odii plena, opinionem ſemel conceptam, ac jam diu inveteratam ex hominum delere mentibus, maxime inconditi & imperiti vulgi, quod non tam prudentia ad judicandum duci, quam omni quodam impetu & furore rapi ſolet. Nec mirum, cum delectu careat, ſi etiam abſque diſcrimine ſententiam ferat. Quo pacto enim recte judicari poſſet, ubi ſtoliditas prudentiam, temeritas rationem, conſilium animi ſuperavit impotentia? Proinde ſummopere lætor, tempus mihi aliquando oblatum, ac facultatem conceſſam eſſe, ut tandem inimicorum maledictis reſpondere, & inſani vulgi objecta diluere valeam, ne ſemper male audire cogar, & nunquam mihi libere loqui per-

mittatur. Quamvis non tam mea, Judices, quam vestra interesse rear, ne quis accusatus tantum, minime vero auditus seu convictus pereat, quo non optimus quisque à pessimis hominibus temere insimuletur, insimulatus condemnetur, condemnatus ultimo afficiatur supplicio. Non injuria igitur conspectus hic vester, clementiæ ac mansuetudinis index, vehementer me recreat, ac consessus celeberrimus ita reficit, ut omnem timorem, omnemque suspicionem, penitus ex animo rejecisse videar. Cur enim timerem? cum ea vos sapientia, ea integritate & innocentia præditos sciam, ut non solum nil mali suspicari, sed cuncta sperare debeam, quæ apud homines sancta, justa, pia, & plane existimatione vestra digna habeantur.

Verum antequam de causa dicere incipio, vos, Judices clementissimi, oro & obtestor, ut attente, & cum bona venia, verba mea ad finem usque audiatis, & me meum dicendi ordinem servare patiamini; ac interim donec à me peroratum fuerit, sententiam vestram suspensam teneatis. Deinde, si quam contra me concepistis iracundiam, exuatis, odium seponatis, indignationem abjiciatis, potiusque rem ac causam ipsam, quam adversario-

rum

rum dicta aut perſonam meam, conſideretis. Tum autem ne ægre feratis, ſi opinionem aliquam ſiniſtram, ac temere contra me confictam, ſermo convellat, ratio labefactet, veritas denique extorqueat. Id ſi fiet, plus hodie apud vos veritatem & juſtitiam valituram ſpero, quã nequitiam, invidiam, aut omnes omnium criminationes & calumnias. Plane enim me oſtenſuram confido, tot ac tanta, quæ mihi objiciuntur mala, ut-plurimum, non tam mea, quam adverſariorum culpa accidere. Inde ſi quæ ſunt, non tam gravia, ſed longe eſſe leviora, quam illi velint aut cenſeant. Demum me etiam multorum bonorum cauſam eſſe, ac maxima & innumera ſæpius afferre commoda. Nolite, Judices, nolite perturbari, ſed quieti, ut cæpiſtis, me quæſo audite. niſi enim cuncta quæ promitto, & plane quidem oſtendero, in arbitrium veſtrum poſitum erit, me etiam poſt cauſam auditam condemnare: ac ita fiet, ut voſmet ipſi ab omni ſuſpicione liberi & à culpa alieni eſſe videamini, nec ego, ſi convicta fuero, ullam pœnam recuſare auſim. Sin vero omnia quæ polliceor præſtitero, rogo, ut non tam mihi favere, quam officii veſtri memores eſſe velitis, quo ea quæ fas & jura permittunt, ſententiis etiam conſequi poſſim æquiſſimis.

Ceterum priusquam adversariorum objecta diluere aggrediar, ante omnia mihi necessarium arbitror, ad populi rumorem & famæ malum respondere. Nam si bona (inquiunt adversarii) & tam multorum commodorum es causa, quare omnes tam impense te oderunt, execrantur, ac detestantur? Nam etsi fama sæpius, non tamen semper errare consuevit, præcipue cum inveteravit tam diu, ac passim & ubique increbuit. At ego egregios illos accusatores meos vicissim interrogavero, cur & pueri magistros suos, etiam sapientissimos, odere? cur improbi etiam leges optimas vituperant? Ideo nempe, quia præceptores discipulos bonis imbuunt artibus, ac meliores reddunt: leges vero malis impedimento sunt, ne cuncta, quæ volunt ac cupiunt, patrare audeant. Verum non ideo magistri mali, quoniam à pueris odio habentur; nec leges iniquæ, quoniam à pessimis hominibus vituperantur: sed potius judicio pueri carent, ac quemadmodum febricitantes de potu, ita illi de institutione male judicant. Flagitiosi vero cum sceleribus cunctis sint inquinati, vellent, rejectis legibus, omnia, quæ luberent, potius licere, quam mala eorum facinora frœnis quibusdam coërceri. Non igitur confestim malus erit, qui

qui à multis, ſed qui juſte & à bonis vituperatur hominibus: quemadmodum nec ille bonus, qui multorum, ſed qui proborum tollitur præconiis.

Cum enim ſemper & ubique malorum ſuperet numerus, nemo bonus illorum judicio bonus eſſet, cum neminem niſi ſui ſimilem laudare conſueverint. At tantum abeſt, ut inertis vulgi judicium, præcipue apud bonos, alicujus ſit momenti, ut quam ſæpiſſime, qui male à malis audiunt, optimi cenſeantur viri: quemadmodum è converſo peſſimi & nullius frugis ſunt homines, qui populari aura in cœlum uſque feruntur. Unde & divinus ille Plato recte cenſebat, Quicquid vulgo placeret, vel ſolum ideo ſuſpicione dignum eſſe, etiãſi virtutis ſpecimen quoddam præ ſe ferre videretur. Deſinant igitur adverſarii mei & mihi quoque rumores objicere inſanos, ac potius ſibi ipſis incommoda, dolores, & diros, quos nonnunquam patiuntur, cruciatus, acceptos referant.

Ita enim vivunt, imo ita bibunt, ita luxu & deliciis cunctis diffluunt, ut etiam me invitam ſæpiuſque reluctantem, in ſuum contubernium pertrahant, ac feſtinare compellant. Raro enim, imo vero nunquam ſponte, ſed ſemper coacte, ad

illos accedere ſoleo. Quod ſi peſtis, ut ipſi volunt, univerſi humani generis forem, non ſolum quibuſdam, ſed omnibus moleſta eſſem: nunc vero tantum abeſt, ut cunctis nocere valeam, ut etiam à multis quam lubentiſſime declinem. Non enim duris illis & agreſtibus oblector hominibus, qui nunquam quieſcunt, ſed aſſidue corpus labore exercent; nunquam vel raro genio indulgent, famē tolerant, ac ſimplici ſatiantur cibo, ſitim aquæ potu ſedant, male veſtiuntur, pejus cubant, & qui ita ſunt animati, ut voluptatibus cunctis renuntiarint.

At præclari illi accuſatores mei, dum die noctuque pergræcantur, otio marcent, labores uti peſtem execrantur, voluptatibus cunctis, maxime Venereis, enervantur, cibos terra marique conquirunt pretioſos, gulam aſſidue condimentis omnifariis irritant, bibendi modum non neceſſitate; ſed libidine metiuntur, ac ſitim minime vino extinguunt provinciali, ſed exotico irritant, ſuper plumis volvuntur molliſſimis, ac non ſuperbe tantum, verum monſtroſe quoque veſtiuntur, & omnibus deliciis, quas humana adinvenit nequitia, abutuntur, ita ut animum pariter & corpus enervent, mihique ſæpius, quamvis ſim delicatiſſima, ob lu-

ob luxus nimios nauſeam concitent: omnem tamen culpam in me unam conferre ſolent, penitus immemores, vitam ſuam corruptiſſimam, ac peſſimis vitiis contaminatam tot malorum cauſam eſſe: cumque ipſi tota errent vita, me tamen, ſi Diis placet, nunquam accuſare & traducere deſinunt, nihilo juſtius, quam ſi quis violenter ſeipſum in ignem aut mare præcipitaret, obiterque flammas, ſeu undas incuſaret, tanquam periculi ſui cauſa eſſent præcipua, & non potius ipſemet ſponte ſe perditum iret. Sed ita natura comparatum humana, ut unuſquiſque culpam propriam lubens in alium rejiciat, ut dum illum incuſat, ipſe innocens eſſe videatur, etiamſi ſolus totius mali cauſa exiſtat. Sane non hoc exigo, ut verbis meis ſolis fides adhibeatur, ipſos accuſatores precor intueamini, Judices; ipſorum inſpicite corpora, facies, cutim, ora, colorem, aſpectum, inceſſum: & niſi hæc omnia extremæ luxuriæ ſigna eſſe invenietis, nihil moror, quin ultimum ſubeam diſcrimen. Non igitur tam ego noxia; ſed ipſi ſunt, qui me deliciis ſuis ineſcarunt; ipſi ſunt, qui me invitam retinent; ipſi ſunt, qui omnia pervertunt, ac inde totam in me culpam convertunt. Adſum, abeſſe me volunt: abſum, vitiis ſuis

ſuis revocant : in morbo ſanitatem, in ſanitate morbum quærunt, ſalutem propriam negligunt, ac illum à me non deſinunt repetere: ſibi ipſis malefaciunt, ac à me beneficentiam exigere juſtum putant; turpiter volunt vivere, inde mihi nequiter maledicere. Conſiderate igitur, Judices, quid eos impetrare conveniat, quos vita propria arguit, quos corporis habitudo prodit, quos conſuetudo inveterata reprehendit. Non cogitant eos bibere ac eſſe oportere, ut vivant, & non ideo vivere, ut edant & bibant. Non perpendunt, tantum lurcones & ventri deditos mihi infeſtos eſſe. Nemo enim, nemo, inquam, tam impenſe me accuſat, niſi luxurioſi; nemo me crudelitatis arguit, niſi luxurioſi: nemo me inauditam eſſe damnatam clamitat, niſi luxurioſi. Hæc cum ita ſe habeant, Judices, audentne adverſarii mei contra hiſcere? audentne in conſpectum veſtrum prodire? audentne pœnam, quam mihi innocenti irrogare contendunt, deprecari? Sed ego illis infenſa, & inimica ſum. Cupiunt igitur inimicam ulciſci, ut ipſi plane inimiciſſimi eſſe inveniantur. Equidem ſi mihi tam odioſæ nullam concedendam eſſe putant veniã, cur totis viribus contendunt, ut ad eos veniam? Cur non talem vivendi modum

inſtituunt, ut nil mihi in eos nec liceat nec lubeat? Etenim ſi efferveſcentem ſuam aliquando frœnarent libidinem, & non tam procaciter omnibus abuterentur voluptatibus, forſitan & me quoque aliquando mitiorem experirentur.ſin minus; tum ſaltem juſtam indignandi haberent occaſionem. Sed difficile eſt, eum eſſe abſtemium, qui nil niſi luxuriari novit; difficile eſt hominem frugi eſſe, qui in tota vita nil niſi potare conſuevit. Ferant igitur quod evitare nolunt, & ita valeant ut vivere conſueverunt. Etenim ita exiſtimo, qui nil habent in vita jucundius, quam ut vitam turpiſſimis vitiis inquinent, vita eos ac ſanitate penitus eſſe indignos. Nam vehementer errant, qui in tantis voluptatibus ſanitatem quærunt, quemadmodum ſapientes agunt, qui ſanitatis tempore, cupiditates coërcent, aſſidueque de incolumitate cogitant. Porro cum me multis ineſcarunt modis & annis, ac vix tot deliciis obſequentem reddidere, inde repente rejicere, & omnem culpam in me unam vertere conantur. Quid mirum, ſi & ego obnitar, vindictamque aliquando condignam ab eis exigam, & me durius quam vellent, ob acceptas ulciſcor injurias? Proinde multos enumerare poſſem, qui, cum invi-

ti, &

ti, & ultima coacti pauperie, in quam ob luxum inciderant nimium, à lautiori cibo & potu abstinuissent, pristinam receperint sanitatem. quod minime evenire potuisset, nisi ipsi potius, quam ego, in culpa fuissent. Atqui cum laboribus cedam, nec penitus sobrietate eluctер, plane liquet, an ego iniqua sim, vel potius egregii accusatores mei delinquant. Quæ vero ad personam meam attinent, adeo vilipendo, ut etiam inde gloriari soleam. Etenim qualiscunque sum, omnibus tamen æqualem me esse scio; Regibus, Pontificibus, Principibus, opulentis, tenuioribus, nobilibus & ignobilibus. Nulla enim apud me personarum est electio, nullum discrimen; nisi quod apud molles & delicatos potius, quam sobrios & abstemios esse cogor: non solum qui ita me suis blanditiis sollicitent, sed qui vi, & duris aliquando vinculis coerceant. Ceterum objiciet aliquis, non solum nepotes à me infestari, sed etiam temperatissimos quandoque homines, & qui mirum in modum à deliciis & luxu abstinent, male affici: verum si id aliquando, raro tamen accidere solet, ac ideo haud juste in exemplum trahi debet, aut potest. Atqui nec tum ego quidem potius, quam illorum parentes, sum accusanda. Quid
mirum

mirum enim, cum majores cujuſpiam valetudinarii exiſtant, ſimiles ſibi quoque procreent liberos? Nihil enim convenientius, quam à ſimili generari ſimile. Quo pacto igitur, quod illis à natura ingeneratum eſt, aut parentum vitio evenit, juſte mihi objici poterit? cum nec majorum ſtemmata, nec opum ſplendores, mihi referantur accepti. Deſinant igitur mihi alienum vitium tanquam proprium imponere; &, ſi majorum dignitate & divitiis gaudere juſtum putant, non indignentur, ſi etiam in morbis & ægritudinibus ſuccedant hæreditariis. Qui ſi illi quoque modeſte vivunt, & à ſuperfluis temperant deliciis, longe mitius cum eis ago, quam aut parentum merita aut naturæ exigat perverſitas. Neque enim, utcunque de me ſentiant homines, tam improba ſum, ut pari pæna, noxios juxta & innoxios affligam. Nec etiam tam immanis & fera, ut nunquam acerbitatem remittam: quemadmodum multi alii facere ſolent morbi, qui perpetuo cruciatu miſeros affligere ſolent homines, veluti mentagra, phthiriaſis, lepra, & reliquæ id genus infirmitates innumeræ, quæ præterquam quod omnem curam reſpuant, ad ultimam mortales perducunt deſperationem. Etenim ab inſidia infeſtationum

ali-

aliquando interquiesco, & subditis meis sæpius longa dolorum concedo intervalla. Non secus ac quispiam agricola, qui fessos boves suo tempore ab aratro solvit, & optata quiete refocillat. Porro quod non tam noxia sim, ut me quidam insimulant, vel inde liquet, quod raro quis moleste ferre consuevit, cum primum amicum aliquem à me correptum audiverit, sed potius in risum solvitur, accurrit, jocatur, & ferme congratulari videtur. Quod profecto nunquam eveniret, si ego tam noxia aut molesta, ut ipsi prætendunt, existerem. Unusquisque enim cum amicum suum morbo aliquo insanabili corripi audit, haud ridere vel exultare, sed flere, aut saltem dolere consuevit. Quo pacto enim amicus esset, si ob amici calamitatem rideret? Cum vero ridet, non me adeo malam & humani generis perniciem esse demonstrat. Etenim sæpius videres totum amicorum agmen, ad aliquem, à me correptum, advolare, non insuavibus cavillis lacessere, & totos dies lætos ducere, quod nunquam, si ego tantæ læticiæ & jucunditatis conciliatrix abessem, evenire posset. Ex quibus plane constare arbitror, neminem tam obtusæ mentis esse, quin plane videat, adversarios meos non tam me injuste accusare,

quam ſeipſos præcipuam mali ſui cauſam oſtendere, & ſi qua in me culpa deprehenditur, longe eſſe leviorem, quam illi arbitrentur, aut forſitan vellent.

Nunc vero ſi potero, edocere pergam, quæ commoda, qualiaque ſæpiùs affero hominibus bona. Vos tantum, Judices, oro, ut mihi, ſicut huc uſque feciſtis, aures atque animos benigne præbeatis. Sane haud nego, me pleriſque & admodum moleſtam eſſe. Verum ſi recte conſiderare voluerint, invenient profecto, multa eis evenire bona, quibus penitus carerent, ni illa meo provenirent beneficio. Quot enim mei gratia honorantur, cui nemo alias à via cederet? Nam quamprimum me homines alicui comitem eſſe cernunt, illi locum dant, ſecedunt, & ob me ſolam honore afficiunt, etiamſi longe, vel ætate, fortuna, aut conditione præſtent ſeu ſuperent. Multos curru ſublimes, aut equis phaleratis vehi, ſellave geſtari cernitis, qui niſi meo uterentur beneficio, pedibus iter facere cogerentur. Quibuſdam, cunctis aliis ſtantibus, & inter Reges & Magnates, ſedere licet. quin non deſunt principes ipſi, qui id jubeant & hortentur, cum interim clientes pulvinaria & ſcabella ſedilia afferant, ac eos omni demereantur officio, & cuncta,

quæ

quæ illis grata esse putant, subministrent, cum alioqui & citra meum favorem vix illos alloquio dignos ducerent. Considerate, Judices, num hæc sint vilia, & non potius votis etiam expetenda. Quin non solum in conventibus, sed & in conviviis præ ceteris honorantur. Nam ut plurimum in superiori accumbunt loco, & quamvis lautissima apponatur mensa, & quæ cibo ac potu, ut tunc fieri solet, illustrissima sit, mei tamen causa semper aliquid accedit, aut cibus delicatior, aut vinum suavius. Quinimo cunctis aliis tacentibus, & præsenti contentis abundantia, solummodo meis concessum est, quidquid lubet postulare, imo illos hospites ultro hortari ac rogare solent, ut rejecto pudore libere postulent, quidquid appetant. Id enim beneficii loco acceptare consueverunt. Sed dicet quispiam morosior, non tam honoris, quam calamitatis gratia hæc accidere. Ego vero non tam considerandum arbitror, cur aliquid fiat, quam quid boni inde eveniat, ac satis esse, tibi soli permitti, quod alias nemini conceditur. Nam nec egenus quispiam, cur, aut unde accipiat, tanti facere solet, quanti, ut habeat, acceptisque jucunde frui possit. Quid dico de egenis? nonne Reges ipsos quotidie cernimus integra occu-

occupare regna, nec interim curare, ſi juſte id fiat, aut injuſte, dummodo illa poſſidere, & ſuæ poſſint ſubjicere cupiditati? Nec dubito, quin innumeros reperire poſſis inopes, qui ſe fœliciſſimos putarent, ſi tali calamitate frui, & interim à labore, & dura pauperie interquieſcere poſſent. Quid enim divitibus illis delicatius? quid ornatu eorum cultius? quid habitaculis elegantius? ad quorum ædes ſi acceſſeris, minime ut aliorum hominum ſitu ſquallent, aut neglectæ jacent, ſed omnia rident, omnia fulgent, non ſecus ac in nundinis inſtitorum tabernæ, aut feſtis diebus Deorum templa ſplendent; ita ut multos invenias, qui in tanta abundantia ægrotare mallent, quam in ultima illa paupertate recte valere. Adde quod huc defertur, quidquid egregii, aut elegantis in urbe eſt, quod vel viſum oblectare, aut guſtum recreare, ſive auditum demulcere poteſt. Hic egregia artificum conſpiciuntur opera, huc fructuum apportantur primitiæ, & ſi quid novi annua producit temperies. Hic demum cernere eſt, quicquid inter homines varium & delectabile habetur. Nec deſunt interim, qui aſſidue rumores afferant novos, & identidem fabulis ſuaviſſimis aures meorum impleant, ita ut & Imperatorum,

torum, Regum, gentium, ac cunctorum hominum, sive pacis sive belli negotia præclare ibi expediantur, nec quempiam latere possit, quid apud Thraces, quid apud Seres, quid etiam apud ultimos geratur Indos. Hæc omnia mea proveniunt opera & sedulitate, etjamsi interim homines ignorent, quid in propria agatur domuncula. Porro dum mortales negotiis meis detineo, sæpius à variis gravissimisque periculorum conservo casibus. Quam diu enim mihi sunt obnoxii, nec mari se credunt furenti, non venando rabidis se objiciunt feris, non rixas suscitant, non cædes committunt nefandas, non capiti ob tegularum casum timere coguntur. Sed extra teli jactum positi aliorum pericula ociosi ipsi recensere audiunt plerosque à rerum publicarum administratione, nec non à molestissimis Tyrannorum & Aulæ liberos negotiis, qui citra favorem meum, curis indesinentibus & perpetuis subjacerent ærumnis. Atqui nec interim rei desum domesticæ, sed strenue meos ad hanc augendam hortor, & impello. Quod eo est facilius, quo minus ob deambulandi impediuntur negotium. Non enim quia pedes aliquando suum negant officium, ideo & illi à sellulariis & quæstuariis arcentur

arti-

artibus, ſed tanto ad eos ſunt aptiores, quanto ad ambulandum impotentiores. Igitur ſedendo longe majores aliquando conquirunt opes quã unquam currendo, aut etiam ſaltando cogere poſſent, quibus penitus carerent, ſi vagabundi hinc inde diſcurrere, & plena libertate poſſent frui. Non ſunt hæc contemnenda, Iudices. Sed longe majora audietis. Etenim dum corporis gero curam, minime interim animum negligo, præcipuo vero ingenium excolo. Etenim nulli veſtrum dubium eſt, litterarum ac bonarum artium ſcientiam longe honoribus & multis anteſtare divitiis. Atqui ego illas egregie doceo, ac plurimos enumerare poſſem, qui meo beneficio ad linguarum cognitionem & doctrinam pervenerunt ſummam. Dum enim non habent quod agant, litteris bonis non deſinunt incumbere: & ne fruſtra tempus labatur, quotidie eruditiores evadere contendunt. Sed quid dico de linguis & litteris, cum etiam meos egregie in diſciplinis liberalibus, & univerſa circulari ſcientia inſtituere conſueverim? Potiſſimum vero lepidiſſima illa Muſica, cujus harmonia & concentu, identidem curas pellere, & aures modulaminibus oblectare valeant ſuaviſſimis. Præterea & perbelle rhetoriſſare doceo: nam me

artis ejuſce non penitus ignaram eſſe, vel jam puto intellexiſtis. Quam primum enim invado quempiam, pariter & excuſationis materiam etiam ex penitiſſimis Rhetorum locis ſubminiſtro, ita ut hic talum intorſiſſe, ille pedem ad lapidem offendiſſe, alius ab alto cecidiſſe, aut aliud quid reticuli prætendat & inveniat, quo hominum oculos præſtringere, & cauſam ſuam quam vaferrime defendere queat, idque non ſolum Rhetorum more verſibiliter, aut perſuaſive, ſed ad Dialecticorum conſuetudinem neceſſario & vere, addito etiam juramento, ubi fides defecerit, aut ita negotium exigere videtur. Sed ut obmittamus ſcientias humanas, nonne etiam cœleſtibus meos imbuere ſoleo? veluti Aſtrologia illa, arte vere divina & antiquiſſima, cujus laudes etiamſi vellem, minime tamen explicare poſſem. Nam & propter excellentiam ſingularem, Deos inventores habere meruit, ac in tanto olim fuit honore, ut ſolum Regibus & prudentiſſimis cognita eſſet hominibus. Hanc ego præcipue meis trado, ac ita eorum corporibus infundo, ut eam citra calculos, & numerandi artem pernoſcant. Tam qui Arithmeticam ignorant, quam, ut audiſtis, qui rei pecuniariæ ſtudent, vel præcipue
meo

meo tenent beneficio: ſed ut res miraculo ſimilis videatur, & vis mea ſingularis & induſtria ab omnibus cognoſci valeat. Non igitur ob motum cognoſcendum cœleſtem, tabulis quibuſdam, aut inſtrumentis indigent aſtronomicis, ſed priuſquam Phœbus Cinthiam ad ſuum admiſit complexum, aut per diametrum claro implevit lumine, efficio, ut affectiones illorum non tam mente intelligere, quam corpore, & re ipſa ſentire queant. Nec ſolum id luminariis ſplendidioribus, ſed etiã in aſtris præſto errantibus, ita, ut nunquã eos, ſive frigidi Saturni, aut rabidi Martis, infauſtus latere poſſit aſpectus, ſive ſe invicẽ oblique intueantur, ſeu horoſcopum ipſum, aut corporis gubernatricẽ lunam, vi ſua infecerint. Nullus igitur vates ſolis aut lunæ deliquium, verius, quam mei, diſcernere; nullus tempeſtates, nives, grandines, aut imbres certius prædicere poteſt; ita, ut prius quam aeris mutatio aliqua accidat, illi antea, toto etiam triduo, ita eventurum, certiſſime præſagiant. Nonne hæc ingentia, Judices? nonne admirationis plena? Ceterum non minore præconio, & laude dignum, quod inſignem medicandi artem & qua vix aliud præſtantius Dei hominibus conceſſere, meis etiam invitis incul-

care

care ſoleo, ita, ut etiam aliquando medicis ipſis exactius herbarum, florum, plantarum, ſeminum, radicum, arborum, foliorum, fructuum, lachrymarum, metallorum vim intelligant & pernoſcant; ut interim de animalium ſanguine, pelle, adipe, lacte, felle, oſſibus, nervis, &c. egregie ſileam: quid frigidum, quid calidum, quid aridum, quid humidum, quid repulſivum, quid apertivum, quid attractivum, quid reſolutivum, quid inſtaurativum, quid primæ, quid ſecundæ, quid tertiæ ſit virtutis, egregie informo, nec intellectus cognitione ſolum, ſed etiam ad actum (ut vocant) practicum deduco; quemadmodum & meis, in cunctis reliquis tribuere ſoleo, ut non minus in rebus agendis quam cognoſcendis & dijudicandis excellant. Nec mirum; cum & dono meo cunctarum gentium hiſtorias, omnium Poëtarum fabulas legant & cognoſcant; &, quod præcipue generoſi animi eſt indicium, cum omnes homines ad quæſtum ſuum reſpiciunt, ſola ego hæc cuncta gratis, & abſque mercede doceo. Hæc igitur cum ita ſe habeant, & mea, ut arbitror, Judices æquiſſimi, in accuſatores beneficia cognoſcitis, & quemadmodum mihi gratiam referre ſtudeant videtis. Verum enim vero quid jam diu parturiant

turiant, & contra hæc nostra intendant objicere, perbelle novi, nempe hæc omnia non tam beneficii, quam summæ calamitatis esse indicia, ac me potius humani generis luem & perniciem, quam fautricem aut benefactricem esse, utpote quæ formæ statum immutem, sanguinem exhauriam, colorem invertam, vires atteram, somnos adimam, lumina hebetem, alacritatem demam, lætitiam auferam, lepores, risus, jocos pellam, manus, digitos, articulos, humeros, genua, talos, totum denique corpus incurvem, frangam, debilitem: atqui dum talia mihi objicere contendunt, illis accidit, quod cunctis evenire solet, qui animi potius morbo, quam ratione certa dijudicant: Ignorant enim homines inepti, & vere ignorant plus se mihi accusatione sua laudis tribuere, quam objicere turpitudinis, aut vitii. Etenim dum corpus debilito, animum sano; dum carnem affligo, spiritum corroboro; dum terrenum expurgo, quod cœleste est introduco; dum temporarium adimo, quod immortale est confero. Proinde nemo vestrum, Iudices æquissimi, tam est insulsus, qui ignoret corpus animæ esse contagionem, quæ nunquam florere queat, ni illud deflorescat: semper enim crassa hæc moles impe-

dimento eſt, quo minus homines ad cœleſtia valeant eniti. Siquidem innumera corpus impedimenta objicit, ac tanquam nebulas quaſdam offundit, quibus mentis hebetetur acies & obfuſcetur, quo minus verum cernere, aut ſequi valeat. Quantis enim ærumnis homines agitantur, ut ſolum mortali huic corpori, quæ ad vitæ uſum ſpectant, poſſint ſuppeditare? Non dico de ſuperfluis, ſed etiã ſumme neceſſariis, tametſi pauciſſimis natura ſit contenta. Sequuntur animi ægritudines, nempe voluptates, opiniones, timores, conturbationes, cupiditates, amores, odia, & reliqua id genus vitia, quæ raro aut nunquam animum quieſcere permittunt, ſed ſemper exagitant, non ſecus ac ignis vis quædam violenta, quæ ſubinde aquam ferveſcentem ebullire cogit. Bella vero, ſeditiones, pugnas, injurias, cædes, rapinas, incendia, quid aliud concitat, quam corpus & immenſa ejus libido habendi ac nunquam exſatiata cupido? Omnia enim pecuniæ gratia fieri cernimus. At illam, corporis cauſa, & ejus uſui quærere cogimur; ac ita fit, dum corpori indulgemus, quam longiſſime ab animo diſtrahamur. Sunt enim corporis ſenſus, tanquam equi quadrigæ ſine ulla ratione currentes, animus vero inſtar aurigæ curren-

rentium fræna retinet, ac ideo, quemadmodum equi absque rectore præcipites ruunt, ita corpus sine ratione & animi imperio, in suum fertur interitum. Unde sapiens quisque quam longissime à corporis se commercio segregat, ut animum ad Supremum tollere, & recte juxta illum vivere possit. Quantum enim se à corpore avertit, tantum se ad animum convertit, à corporalibusque desideriis abstinet, voluptatibus dominatur cunctis, honores, fortunam, divitias, nobilitatem, famam, & quicquid apud homines beatum ducitur, flocci pendit, spernit, contemnit. Non ignominiam, non paupertatem, non afflictationem, non mortem denique ipsam formidat; ac omnia, quæ corpori sunt contraria, desiderat. At qui corporis obsequitur sensibus, præterquam quod ei à virtutibus excidere necesse sit, nunquam quod desiderat consequitur. nam falsis impeditus, quæ vere bona sunt, perspicere nequit. Et quemadmodum corpus è terra ortum sumpsit, ita animi origo de cœlo manat, ac is de mente divina est decerptus, ut non inepte dictum sit,

Sensum à cœlesti demissum traximus arce.

Et alibi: Animi imperio, corporis servitio magis utimur: alterũ nobis cũ diis, alterum commune est cum belluis. Nil igitur

 animo

animo præstantius, nil divinũ magis; tantumq; corpori pręstat, quantum dominus servo, aut vivens mortuo: ac quemadmodum corpus nil nisi terrena curat, ita animus liber & rectus, nil nisi cœlestia cogitat. Videtis ergo, judices optimi, quanto res sit præstantior animus corpore. At nunc si potero ostendã, quam egregia sim mentis excultrix, ac quantum cœlestem animum efferam, dum corporis vitia extinguo; quamvis nec corpori ipsi semper nocere, sed plerunq; prodesse soleam. Nam & pinguedinẽ superfluam ac superabundantẽ attenuo, exsicco, humoresq; ob intemperantiam assidue redundantes consumo; ac ni id facerem, sæpius in molem immensam surgeret, & ob nimiam obesitatem haud parvum incurreret periculum. Deinde & vitam, ut medicorum norunt pueri, prolongo. nisi enim noxiam ac furentem mateтiam illam ad membrorum articulos impellerem, absque dubio in cerebrum, cor, hepar aut stomachum impetum faceret, ac perquam facile spiritum extingueret vitalem. Ceterum omissis iis quæ carnis sunt, ad hominum deveniamus vitia, quę ego præ cunctis egregie curare novi: ita ut nemini hac arte cedam, sive ille sit Philosophus, sive sit Theologus. Non solum enim impedimento

mento ſum, ne mei præcipites in ſcelera ruant, ſed etiam mala, quæ jam diu inolevere, deleo, ac ſæpius penitus expello, obiterque, ne impune peccaſſe videantur, diligenter annitor, & ni hæc cuncta præſtarem, plerique nunquam à vitiis deſiſterent, ſed aſſidue cumularent malum malo. Sub initium igitur, parentem ferme omnium malorum, ſuperbiam, & ambitionem, domito, ac quam nihil ſit humana arrogantia viribus meis demonſtro, quam evanidum formæ bonum, quam facile corporis pereat robur, quam fluxi ſint honores, quam opes labiles, quam generis nobilitas nihil, quam inanis ſit omnis omnium mortalium gloria: ac ita efficio, ut homines, ſe homines eſſe, meminerint, nec diis ſe cenſeant æquales. Præterea dum illis humanas oſtendo ærumnas; invidentiam, æmulationem, obtrectationem, ac plane rerum alienarum curam impertinentem extinguo. quo pacto enim curioſe de alienis cogitarent, qui nequirent ſatagere in propriis? Omnem igitur malevolentiam adimo, ita, ut mei ne ullas calumnias, fraudes, aut dolos nectere cogitent, non diſcordias, non rixas concitent ullas, ſed ſatis ſuperque rebus ſuis negotioſi exiſtant. Nam quantum pertinet ad odium,

invidiamque, efficio, ut nec ipsi invidi esse possint, minus vero invisi, sed potius consolatione & omni misericordia digni videantur. Non sunt hæc levia, Judices, sed præstantiora audietis. Tria sunt, quæ potissimum meis sunt infesta, licet semper accepta, mihi vero nunquam non utilissima; ingluvies, amor, & excandescentia. Atqui ego non tam ad commodum proprium, quam accusatorum meorum salutem respicere consuevi. Illos enim identidem moneo, ut ab hostibus tam infensis diligenter cavere discant. Si vero mandata mea neglecta esse comperio, & me de illis egregie ob contemptum ulciscor, & in futurum cautiores reddo, ne tam facile imperium meum contemnere audeant. Quotienscunque igitur vorando se nimium repleverint, aut merum ingurgitaverint superflue, continuo vindex sum præsto accerrima, & pœnas quas meruere exigo, & ne dehinc vires meas floccifaciant, adhortor. Quamvis non sim tam agrestis, ut vel cibum debitum subtraham, aut Bacchi liquorem penitus denegem: sed meo beneficio; mei nonnunquam & delicatius vesci, & suavius bibere consueverunt, præcipue cum nymphis sacra facere haud neglexerunt. Porro ne libere agresti illo domino inserviant, aut

aut pulchræ Veneris moveantur blanbitiis, frequenter deterreo. Nam & eos ab impudicitia conſervo, ac nuptis pariter, & puellis pacem impetro, ita, ut nunquam, aut raro, mei ſtupra ſeu adulteria committere audeant. Sin ſecus, ita eos accipio, ut non minus facti pœniteat, quam ſubeat odium fœminei ſexus univerſi. Et quid majus amiciſſimus quiſpiam conferre poſſit, quam hominem à tot liberare incommodis, totque eximere periculis, quæ ſemper & ubique imberbem illum, & matrem plane tali prole dignam, ſequi conſueverunt? Ceterum quid de excandeſcentia dicam furoris & inſaniæ plena, quam nemo æque ac ego emendare novit, adeo, ut etiam iræ ac indignationis ſervos libertate donare, contemptores vero pro meritis corripere ſoleam. Talia ſunt, quæ mihi accuſatores mei objiciunt, talia in me reprehendunt, dum corpus in ſervitutem redigo, meliorem vero partem ſublevo, quam juſte neminem veſtrum, judices, latere arbitror. Proinde quemadmodum carnẽ vitiis infectam expurgo, ita exorno animũ ac virtutibus cunctis decoro, nec illum jacere ſino, ſed aſſidue in altum erigo. Equidem minime vos, Judices, latere arbitror, magnam hominum partem ita

animatam esse, ut si semper secunda uterentur fortuna, nunquam conditionem suam expenderent, nunquam ad superna respicerent, sed semper inferna illis essent curæ, pecorum instar voluptatibus dediti, à virtutibus vero penitus alieni, corporis ac ventris curam gerentes, ducem autem animum negligentes: adeo, ut tales, neque philosophorum præcepta, nec saniorum adhortatio, non jus, fas, pietas, non leges humanæ, minus divinę à tanta mentis cœcitate eruerent. At egô, illis tanquam nitidissimum jubar exorior, & dispulsa caligine ita tenebras illorum illumino, ut relictis terrenis, plane animum ad cœlestia tollant, ac cogitent, quā vana sit omnis mundana gloria, quā fragile & nullius momenti humanū corpusculum, quam spes, cura, sollicitudo inanis, quis rerum exitus, quæ tandem bonos præmia, quæ malos supplicia maneant. Hæc dum meis redigo in mentem, ut Deum vere, non, ut hypocritæ solent, ficte adorent, largior, illum cognoscant, illum invocent, illum venerentur, illum demum boni & mali diei esse factorem & dominum esse sciant, ac intelligant. Et quid præstantius, quid utilius hominibus concedi posset? quam ut creatorem suum agnoscere, & illi dignas gratias agere qui-

quirent, non ſolum ob ſecunda, ſed etiam adverſa: id enim vel præcipue largior, ut mei dum affliguntur, non minus quam cum proſpere agunt, Deum laudent & extollant. Quoniam æquanimes eſſe, & omnes dolores ac labores toleranter perferre didicerunt. Deum igitur variis lachrymis invocant, ac corde adorant humili. Quod ſi voti compotes evadunt, laudibus laudes accumulant: Sin minus, omnem adverſitatem fortiter ſuſtinent. Quoniam præſtantiſſimam virtutum patientiam meo conſequuti ſunt beneficio. Cujus laudes enumerare pergerem, niſi ſcirem, neminem pro meritis illam extollere poſſe. Proin ſi quiſpiam in manus meas incidit, qui reluctando, aut indignando ſuperbire, ſeu obniti audeat, ita illum demulceo, ut & Gratiis humanior, & ſervis ipſis humilior eſſe videatur. Quis enim viribus & potentiæ meæ immenſæ reſiſtere poſſet? Atqui quanto obnitentibus ſum aſperior, tanto magis in ratione manentibus indulgeo, ac ita fidem corroboro, pariterque ſpem firmiter in Deo ponere doceo. Quo pacto enim non in Deo ſperarent? qui certo certius cognoſcunt, nec bonos meritis, nec malos cariturōs ſuppliciis. Quandoquidē nullum exactius fœlicitatis eſt ſignum, quam hu-

jus ſeculi calamitas. nam quod hic eluitur, minime ſervatur futuro. Poſſem hoc multis oſtendere argumentis, poſſem ſacris probare litteris, niſi auribus veſtris parcendum, & ſexus, ac conditionis meæ rationem habendam eſſe ſcirem. Proinde mei diſciplina mea eruditi, præ aliis charitatis opera exercere norunt: non ſolum in iis, quæ ad cultum ſpectant divinum, ſed etjam quæ ad ſubſidium humanum pertinent: nam ærumnis edocti propriis, libenter neceſſitatibus ſubveniunt alienis, ſperantes hoc pacto, & ſaluti ſuæ melius conſulere, & neceſſitati alienæ ſuccurrere poſſe. Et hæc ſunt, Iudices æquiſſimi, malefacta illa nefanda, quæ perpetro, dum corpus humilio, animum vero in libertatem aſſero, ut purgari & ſuperna recte valeat conſiderare. Nam ex ſceleratis pios facio, ex turpibus honeſtos, ex ſuperbis humiles, ex invidis amicos, ex maledicis benedicos, ex fraudulentis & doloſis officioſos, ex petulantibus continentes, ex iratis manſuetos, ex aſperis clementes, ex ſocordibus ſtrenuos numinis cultores, ex indignantibus patientes, ex avaris liberales: fidem, ſpem, charitatem infundo: humana contemnere, & ſolum cœleſtia amplecti doceo, omnia recto modo diffinire, ac certa ratione &
con-

consilio regere, bona & mala discernere, hæc diligenda, illa vero fugienda: Deum colere, mandata ejus, fidem, veritatem servare, charitatem excercere, pietatem non negligere, honeste ac bene vivere, alium non lædere, contra fas nihil agere, innocenti misereri, bene merentibus gratiam referre, malum pro malo haud reddere, nullo precio, nulla gratia, nulla spe, à semita recta deflectere, sed in omnibus solam justitiam præ oculis habere: intrepidum, ac minime meticulosum esse, res humiles spernere, ac solum excelsas, & magnas expetere: ardua & difficilia quoque honestatis gratia voluntarie tolerare, stabiliter in ratione permanere, contra stimulum non calcitrare, nullo dolore ab officio discedere, sed semper ad veram gloriam aspirare: voluptates turpes non suscipere, cupiditates temnere, calcare, consiliis gubernare: nō temere in odium, iram, vindictamve ruere: humanis casibus compati, comitatem, mansuetudinem, clementiam habere, pudorem, honestatem, auctoritatem, modum denique in omnibus rebus servare, cunctaque certo termino metiri: se ipsum cognoscere, finem, qui omnem manet carnem, assidue præ oculis habere: ob recta facta; præmia, ob vitia, certissima expectare supplicia. & quid

quid plura? Nihil denique, dum carnem affligo, ſoleo omittere, quo animus melior reddatur, emendetur, & originis ſui memor eſſe valeat. Videtis nunc, Judices, an melius ſit corpus, quã animum ægrotare? ac nunquam rectius valere homines, quam cum minime valent? Cernitiſne, adverſarios meos ad veritatem cœcutire, non ſecus ac oculos infirmos ad ſolis ſplendorem? Intelligitiſne opportuniſſimis remediis me vitia ſanare, ac minime reprehendendam, ſi id quod immedicabile eſt, durius aliquando curare videar, cum nec medici ipſi crudeles cenſeantur, aut iniqui, ſi igne, aut ferro utantur, quotiens remedia cetera in caſſum fuerint adhibita: imo ſæpius etiam mercede ingenti conducantur, ut vel urendo, aut ſecando ſanitatem reſtituant hominibus. Sane ſi quis mihi objecerit, & alios quoque morbos cuncta, quæ enumeravi, præſtare: id non ſolum nego, ſed etiam pernego. Nam ut audiſtis, aut cito mortales opprimunt, aut ita affligunt, ut vix aliquando de animæ ſalute cogitare poſſint, cum ego penitus contraria facere ſoleam. Nam & recte vires meas intendere, & cum uſus poſtulaverit oportune remittere novi.

Proinde, Judices, licet innumera adhuc eſſent recenſenda, finem tamen dicendi

cendi

cendi faciam, si prius magnorum hominum exemplo ostendero, neque turpe meum existere consortium, neque miserum. Excelsi vero animi esse, & prospera pariter, & adversa æquanimiter perferre, diramque ineluctabilem necessitatem in virtutis specimen convertere. Et ut seculi hujus magnates prætercam, me Troiæ ille dominator Priamus in aurea sua tecta admisit: me Peleus, me Bellerophontes, me Oedipus non exclusit: me Plisthenes, me Protesilaus, me sapiens Vlysses humane suscepit. Et quod forsitan mirum videri possit, nec Achilles ipse, licet pedibus velox, meum effugere potuit imperium. Nugentur Græci ut velint, & ob amicam ereptam iratum fingant, ego tamen eum à prœlio prohibebam, ego illa Briseis eram, ego Danaum preces spernere cogebam. Nonne igitur prudens quisque malle deberet cum tantis heroibus aspera quæque tolerare, quam cum abjectis & vilis animi hominibus voluptatibus insanis & turpissimis deliciis enervari? potiusque animum virtutibus cunctis excolere, quam belluarum instar corpori & ventri deservire?

Ceterum, Judices optimi, cum me jam præstitisse arbitror, quod sub initium sum pollicita, nempe accusatores meos potius malo-

malorum ſuorum cauſam eſſe, quam me miſeram: dein longe eſſe minora, quæ mihi objiciuntur, quam vulgus clamitet: demum multum me & minime vulgaria bona afferre: auribus veſtris amplius moleſta eſſe deſinam. Nec vos Rhetorum more enumerationem aliquam expectabitis, nam & memoriæ veſtræ pariter & bonitati confido, nec affectus movere curabo, potius in innocentia mea, ac juſtitia veſtra, quam in eloquentia ulla ſpem omnem conſtituens. Hoc oro, ut ita decernere velitis, ne mihi miſeræ, vulgi rumorem, plus quam culpam meam nocuiſſe ſentiam. Nam ſi etiam perſona ſim inviſa, cauſa tamen non inferiorem me eſſe novi. Si digna ſim, quæ male audiam, & vos indigni qui male judicetis, nec mea plus quam veſtra intereſſe reor, ut vel vos exiſtimationem veſtram conſervetis illæſam, aut ego vobis ſalutem meam acceptam referam. Nam ea de vobis hominum exſpectatio eſt, ut non minus fama veſtra, quam caput meum periclitari videatur. Quapropter quanto magis damnatio injuſta vobis dedecori eſſet, tanto magis abſolutio æqua erit glorioſa, non ſolum opinione mea, ſed omnium mortalium, amicorum pariter & inimicorum. Proinde queadmodum nec perſo-

ſonam meam mihi obeſſe, ita nec accuſatoribus ſuam prodeſſe decet, ſed potius res ipſa expendenda erit, & ſola veritas prævalere eſt digna. Nam illi, dummodo voti compotes evadere poſſent, parvi ducerent, ſi fama veſtra, innocentia mea, fas, pietas, juſtitia demum ipſa periret. Quid enim cum me ita crudeliter damnari petunt, aliud quam ut juſtitiam negligatis, demum, ut leges ipſorum libidini ſubjiciantur rogant? Atqui vos diligenter conſiderare oportet, quid tales impetrare conveniat, qui totius mali cauſa ſunt & origo, qui morum improbitate ſemet ipſos in tantas præcipitant calamitates, qui tot vitiis obruti, ad alienam tamen famam depeculandam parati accedunt. Cavete igitur, & diligenter cavete, Judices conſcripti, ne intemperatiſſimorum hominum verbis callidiſſimis circumſcripti videamini; ſed potius ſi ſapitis, quidnam officii veſtri, non illorum temeritatis ſit, conſiderabitis. Id ſi feceritis, ni fallor, me abjectam, me miſeram innocentem pronunciabitis; accuſatores econtra meos coommuni veſtro calculo unanimiter condemnabitis. Dixi.

Cælii Calcagnini
ENCOMIVM
PVLICIS.

R. D.

LADISLAO EPISCOPO VATIENSI,

Sereniss. Regis Hungariæ Vicecancellario, S.

Accepimus Servilium Vatiam virum prætorium ita se unum amasse, ut ablegata hominum consuetudine in villulam suam Cumanam secesserit, atque ibi per ocium omnem ætatem absumpserit: At nostra ætas miratur Vatiensem Antistitem amplissimum, ita sua nihil curantem, ita sui obliviscentem: ut dum rem communem agit, dum destituti penè regis negocium procurat, multo plus aliis omnibus, quam sibi natus videatur. Quare ego illum quum testimonio aliquo meæ summæ observantiæ donandum putassem, quod aliquo modo gravissimas ejus occupationes levaret, & quasi mimus in proscenio vel risum excitaret, vel arduis & seriis inducias afferret: nihil se mihi promptius obtulit quam ἐγκώμιον, *seu mavis declamatiunculam dicere, super laudibus pulicis: quam modo, dum æger cubarem, lusi: & ne nihil agerem, hoc egi. Nec vero recuso, ut hoc quicquid est, vel rideat, vel irrideat, dum Calii sui semper observantissimi meminerit:*

nerit: secumque ita cogitet, inter veteres illos statuarios non solum Phidiæ & Praxitelis, sed & Pyrrhichici nomen celebrari solere: qui dum tonstrinas sutrinasque & asellos ac obsonia & id genus vilia pictura exprimit, ῥυπερογράφος, id est sordidi pictoris nomen invenit. Sed & illud in hoc scribendi genere opportunum accidit, quod præter novitatis commendationem etiam brevitatis patrocinium accessit: ut siquid displicet, cito desinat displicere. Bene vale. Budæ. Calend. Iunii. M. D. XIX.

Æra, marmora, saxa, ebur, tabellæ,
Quom jacent sine more prostitutæ,
Calcari pedibus solent profanis:
Quom vero fuerint dicata templis,
Actutum innumeros merent honores.
Sic vilis modo sordidusque pulex
Cœpit denique nonnihil videri:
Quom rhetor sua vota nuncupavit,
Et scripsit breve carmen in tabella:
Donum Antistitis esto Vatiensis.

PVLI-

PVLICIS ENCOMIVM,

Auctore

CÆLIO CALCAGNINO.

Videtur natura quom exigua corpore animalia compegit, id ante omnia procurasse, ut quicquid magnitudini detrahebat, illud vi aut aliqua certe utilitate compensaret. Quorum utrunque ita planum ac perspicuum in pulice animadverti potest, ut mirum omnino videatur: quom & viribus, si recte inspiciamus, non illi modo brevitate conferenda, sed longe corpore ac statura majora exuperet. Quod si utilitate etiam ac ingenita quadam potentia ita pollere ostenderimus, ut perpauca illi ex omni animantium genere æquari possint; tum illud abundè, quod expeto, mihi videbor assecutus: eos scilicet non satis verò, nec explorato animi judicio, sed libidine vel invidia potius permotos, qui sordidum ac infestum animal pulicem dixere: quom ex adverso potius & elegans & commodissimum nuncupari oporteat. Quas eorum calumnias

nias ut facilius diluamus, à corporis habitu primum auſpicandum arbitror. Nam ei quidem color, qui præſtantiſſimus haberi ſolet, ſeu tu illum hyacinthinum, ſeu purpureum malis appellare. Hoc triumphantium prætexta, hoc imperatorum paludamenta illuſtrantur. Corporis vero portio, neque omnino oblonga, neque teſtudinata, neque plane rotunda, ſed quaſi omnium particeps, tereti quadam pollet habitudine: qua neque ad agilitatem, neque ad elegantiam accommodatior ulla reperiri poteſt. Tum vero quo proboſcidem natura ſpiculavit ingenio? quam exili, quam reciproca arte conformavit? ut fodiendo acuminata, ſorbendoque fiſtuloſa, deprehendatur. Texturam vero tergoris quam apte, quam ſine ullo diſpendio capiti continuavit? quam pulchre imbricatis, ſed etiam pene inexploratis conjunxit flexilium vertebris? ita ut (quod omnium inſectorum peculiare eſt) fruſtillatim etiam cæſus, ſpiritus tamen aliquid ſervet, mortique intrepide occurſet, & quod omnia domat fatum moretur. tantus eſt in tantillo corporis vigor, tanta pollet acrimonia. At poſteriora quam gracili, quam reducto tornavit ambitu? fores excludendæ ſaturitati qua concluſit induſtria, qua coagmentavit mo-

vit modeſtia, uterculum miro caſtigavit temperamento, incredibili caveæ vacuo perforavit? In hunc, tenuem quidem, ſed vegetum atque inexhauſtum ſpiritum perflavit. Mirum vero dictu quam longo inteſtinorum nexu compleverit, quam ingenioſo ambitu complicaverit. Quod tanto artificio factum eſt, tam ſubtili magiſterio peractum: ut nec Myrmecidis, nec Callicratidis opera, nec faberrimi ullius artificis, quicquam habeant conferendum. Nec minus pedes ſuis diſtincti internodiis mirabili adhærent arte. & prioribus quidem ad plurima utitur officia: vel ut ſcabat, vel ut detergat, junctis, ſublatiſque utrinque, pedibus ne dicam, an manibus? manibus profecto præſtat dixiſſe. Quando & iis non ſe modo diſtringit, verum & infantium more qui papillas hauriunt, ſummam cutem permulgens elicit ſanguinem. Humani enim generis gratia provida rerum parens natura pulicem peperit, qui plus nimio efferveſcentem ſanguinem, corpore integro, nuſquam reſciſſis membris, nuſquam interſectis venis, exhauriat: quippe medici falſo hujuſce remedii inventionem Hippopotamo adſcripſere. Pulex hoc, inquam, pulex primus oſtendit mortalibus. Atque hinc Græci hominum pruden-

dentiſſimi eum ψύλλαν appellavere, non à brevitate corporis, ut craſſiores antiquitatum exiſtimant: ſed quod Pſyllorum imitatione exundans ſanguinis virus, ſolo ſuctu, nullo diſpendio, minima cum moleſtia, leviſſimo tantum pruritu evocet. Ingratus profecto mortalium animus Pſyllorum linctus, qui ſua terris mala ſerpentes intulere, celebrat. Tentyritas qui modica ab orbis regione crocodilos avertunt, hiſtoriis ac monumentis dignos duxere: nullus adhuc pulicem commendavit, nemo id animal laudibus extulit, cui (abſit invidia verbo) vel inventionis nobilitate, vel curationis merito, multa hominum millia ſalutem debent. Huic ſententiæ noſtræ vel illud accedit naturæ teſtimonium, quod eo præſertim tempore multa pulicum vis ingruit, quom & hiberna ſegnitie, ac verna mutatione ſanguis tabeſcit, & medicorum judicio educendus exiſtimatur. Quod ſi ulla verbis noſtris fides habetur: quom ſapientiſſimum animal hominem philoſophi judicarint, quod unus omnium manibus utatur: quis poſthac & ſapientiſſimũ ac multis naturæ beneficiis ornatum pulicem negaverit, quem manuum miniſterio tam indulgenter honeſtarit. Poſteriores autem pedes paulo amplius producti, quo majore

jore nixu prosilire possit:reductis enim illis in poplites,&totó corpore incumbens, mox summis digitis obluctatus prorsum, Di boni,quam facilis,quam sublimis prorumpit in aera! Nemo est ex iis qui se aut stadio,aut petauro exercent,quique in ea arte plurimum profecere, qui sexagesimo impetu vel unũ pulicis saltum æquaverit: ut non immerito Plinius videatur ei petauristarum lasciviam tribuisse. Res enim digna prorsus exquisitissima speculatione: & quã injuria Aristophanes illuserit, Socrates vero apud Chærephontem acutissime explorarit: quot scilicet suos pedes pulex saliat. Qui enim ex nostro genere humanos pedes septem octove ad summũ prosiluerit, omnibus calculis honestabitur. At pulex tã minutum tam extenuatũ animal sexcentos etiam pedes vel amplius sine plurima omnium admiratione saltaverit. Hujus rei notionem absolutissimus ille Senex, Apollinis testimonio omnibus prælatus sapientia, cæra dicitur consecutus. Ea enim igni resoluta, pulicis pedem immersit. Quẽ quom deinde eduxisset,& quasi cæreus calceus pedi hæsisset, eo deinde metitus traditur quicquid intervalli fuerat à sua ipsius fronte,unde desiluerat, ad Chærephontis labra, quo sese dejecerat. Atque hoc tã sublimi commento rem

ille dignam admiratione comperit: ob quã ſi paulo ambitioſior fuiſſet, potuit Euclidis more, de cremaſterio (ita ciſtam appellabant, in qua Socrates altiora theoremata ſpeculabatur) deſiliens & nudus excurrens εὕρηκα εὕρηκα proclamare. Cæterum quom ex inſectis alia ſint ἔλυτρα, id eſt vaginipennia: alia ἀνέλυτρα, id eſt detectas alas habentia: alia ὀστρακόδερμα, id eſt dura cute prædita: quædam σελάχη, id eſt cartilaginata: pulex profecto tenera admodum ac molli cute contectus eſt: ut ſi verum ſit illud quod veteres philoſophi aſſeruerunt, animalia acumẽ ingenii à ſuprema cute mutuari: nemo ſit qui dubitare poſſit, quin pulex tam tenui cute, multum ingenio inter cætera omnia excellat. Sed neq; illud fruſtra à natura inſtitutũ puto, ut ſex pedes pulici attribuerit, quem numerum undique abſolutiſſimum eſſe conſtat. Suas enim capit portiones, & ſuis modis concluditur: quod aliubi non temere inveneris. At illud nequeo ſine multa admiratione reminiſci, quod tã prompto, tam parato ſemper eſt animo: ut ſe omnem protinus habeat in numerato. Quom vero captura incidit, quã vigilans & expeditus ad curſum? quã omnes moras abjicit? quam raptim ſe dat in pedes? Quod ſi quando contigerit, ut minus pateat

teat fuga, ſepto ſcilicet ac præmunito omni aditu: illico ad eas artes ſe vertit, quas inclytus Lacedæmoniorũ imperator Lyſander ſuadebat. Quom enim amiculũ leonis pelle abſolvi non poteſt, haud eſt, inquit, injuria vulpinã aſſuere. Pulex itaq; ſe deprehenſum intelligens nequaquam ſe excutit, minime fugam molitur, ſed echini more ſe in globũ convolvens, exanimatum ſimulat, atq; ita negligentibus aut excidit aut certe elabitur. Nemo tamẽ exiſtimaverit pulicẽ ea naſci habitudine, eo cultu, atq; illa corporis magnitudine, ad quã poſtea adoleſcit. Ejus enim ortus admirabilis prorſus, atque humano ſimillimus: qualẽ Herodotus ac Diodorus in Bibliotheca ab orbis incunabulo noſtrũ deſcripſit. Humoris enim copia pulveri admiſta, mox calore ſubacta, ceu Nilus concretus ſole accedente tenuiſſimum atque informem vermiculum gignit, cui ſubinde roſtellum, manus, pedeſq; ſuccreſcunt: nec multo exacto tempore, nõ modo humi repit, (habet enim & pulex ſuam infantiam) ſed quaſi adultus juveniliter huc atque illuc exultat. Quod tanta facit licentia, ut nihil ſit adeo repoſtum, adeo avium, adeo in ſeceſſu abditum, ad quod non facillime graſſetur ille. Quæ cauſa etiam apud homines magnam illi invidiam

concitavit. Subiens enim reginarum cubilia, & in puellarum ſinus ſe recipiens, lectiſſimæ cujuſque formæ primitias libat. Eſt enim ſane ingenioſus formarum ſpectator: & ſicubi purpureas genas advertit, ſicubi candidas papillulas, aut aureum femur inſpexit, ibi mira cum voluptate ſolet laſcivire, ibi molles ac teretes lacertulos amplexatur, ibi caſtigatiſſimum ac multis expetitũ pectus exoſculatur. Quid igitur mirum, ſi omnes illi populariter invident? ſi reges magna cura, multiſque miniſtris imperant illum eliminari? ſed fruſtra, nec ſine multo eorũ malo: quando ille ſe belliſſime ulciſcitur vel palam. Eis enim inſultans ac mordicus vellicans à maximis quamvis negociis avertit, atque in ſe intrepide concitat: concitatoſq; vehementer atque in ſe magna molientes, vel uno ſaltu facillime eludit. Iis adde, quod ſi magni reges ſibi immortalitatẽ paratam putavere, quod de ſuo nomine quaſdam herbas appellaverint: quanto præclarior præſtantiorq; pulex exiſtimari debet, qui pulegio herbæ tam celebri, quæ per brumam, non ſine omnium admiratione, in coronariis ſolet effloreſcere, nomen dedit: & à quo Græci Pſyllion herbam, quã tu pulicarem dicere potes, ad mille mortalitatis noſtræ remedia natam, nuncupavere?

vere. Eo autem nomine ſapientiſſimus quiſq; adoleſcens pulici ſe plurimum fateatur debere, quod in ſuperbientes forma puellas ac inſolentes ſpiritus gerentes, eoſque impotenter aſpernantes qui ſibi omne votum, omnemq; animum addixere, indignatus ille licenter debacchatur, ſeque ad ſaturitatem earũ explet deliciis, & mox abiens fœdiſſimo etiam corporis excremento conſpurcat. Cujus rei memoria facit, ut Acheloum ac Periclymenũ magnæ arguam inſcitiæ: qui quom ſe in omnia verterent rerũ miracula, nunquam tamen pulicem fecere: quom neq; infenſius, neq; hoſtilius poſſent quam ea in effigie Herculem offendere, neque facilius elabi. Qua enim putas illum indignatione laceſſitum iri, ſi in amicæ complexu laſcivientes hoſtes vidiſſet? at vos parum prudentes nunc taurum, nunc muſcam induitis. non indigne igitur ſucceſſit, ſi alteri cornu effractum, alter prorſus eliſus interijt. Alioqui non ſaltu tantum ſpectabilis pulex eſt, utpote qui in genere τῶν πηδητικῶν, id eſt ſalientium annumeratur: ſed neque ſegnis neque imbellis pugnator eſt, ſoletque ſtrennue, quoties occaſio ſuaſit, inire certamen, atque acerrime hoſtem urgere. Id quod veteri apologo teſtatũ accepimus. Quom

enim aliquando pulex in impium quendam impreſſionem feciſſet, eumque graviter proboſcide, id eſt telo ſuo perfoderet: cœpit ille in ſubſidium Herculem cognomento ἀλεξίκακον, hoc eſt malorum averſorem, implorare. At Hercules preces averſatus, & hominis impietatē perosus, non affuit. Excuſſo autem demum pulice, vel ejus certe ira tandem exatiata, impius ille in Herculem convitia jactabat qui eo in periculo vocatus opem minime tuliſſet, non videri veriſimile affirmans eum in gravioribus affuturum. Atque hinc apud Græcos in vulgus adactum eſt proverbium, ἐν ψύλλας δήξει θεὸν ἐπικαλεῖσθαι, id eſt, in pulicis morſu deum implorare. Quod ſi quando apud cæteros diverterit, multo modeſtius ac civilius ſe habet. Timide enim depaſcitur: & ſi forte hoſpites adverterit contractiori fronte ſe intuentes, excedit è veſtigio è diverſorio, ſeque ad pacatiora confert: ni forte inſigni aliqua injuria affectus, aut impudentiorem aliquem perſequens, (hos enim omnium maxime odit) inſtet pertinacius, & ab inertibus pœnas repoſcat. quo in certamine ſolet nonnunquā occumbere. Nec id profecto ſatis mirandum, quom is ferme ſit omnium bonorum exitus: qualis Ciceroni & Ariſtidi contigit: qui quom flagi-

agitiosos persequerentur, jugulati aut certe oppressi fuerint à malis. Adde quod ū prudens rerum natura pulicem admonuerit ut facessat, nulla mora est quin protinus se det in pedes, & stationem relinquat. Non autem omnis admonitio de trivio petenda est: quando sunt omnibus animantibus certa quædam symbola, quorum notionem natura eis impressit. Sic videmus apes tinnitu congregari, & pulvere injecto à pugna desistere. Sic Stymphalides ab Hercule non nisi crotalis ejici potuere. Sic Pythagoras certa voce bovem à fabis inhibuit. Pari itaque ratione conscii arcanorum naturæ, ubi primū cuculum avem canentem audivere, quicquid pulveris est sub vestigio dextro colligunt, atque in hunc usum servant. Quom enim pulicum tædium eos ceperit, pulverem eum aspergunt: ex quo obsequiosi illi contubernales commeatum sibi datū intelligentes, non minas, non jurgia, non digladiationes expectantes protinus excedunt & contubernium relinquunt. Cæterū nec heluo nec vorator est pulex: sed minimo contentus cibo, utpote qui per inediam multos etiam dies transigat. Cujus rei potest ejus gracilitas facilem fidem facere: quam (si credimus Erasistrato) se arctius substringentes Scythæ

 imi-

imitantur, ut ita expeditionibus aptiores sint, ac minime fame à gravioribus negociis avertantur. Illud etiam inter cætera comitatis ac modestiæ testimonia connumeraverim, quod dum cibum capit, minime rixatur, minime obstrepit: sed silentium servat, quale ne Pythagorici quidem. Inter æquales vero nulla contentio, nulla invidia, nulla controversia, sed constans ac perpetuum fœdus. Quo nomine ego longe pulicem quam muscam majoribus dignam laudibus puto. Nam qui illam maxime laudare conati sunt, dixerunt ejus improbitatem, impudentiamq; ab Homero celebratam. At magnus ille & admirabilis philosophus Aristoteles de insectorum generatione verba facturus, unum omnibus pulicem ceu multo cæteris nobiliorem anteposuit. Vrbanitatis etiam ac elegantiæ illud maximum indicium est, quod quom scarabæus & alia quædam insecta ceu perniciem unguenta & suaves odores aversentur, hic illis non solum oblectari, sed etiã festiviter uti solet. Et ne forte pulicem à Venere & Gratiis abesse putes, longa inter eos est amplexatio, longa exosculatio. Tanta autem voluptate commiscentur, tam indulgenter cohærent, ut plerunque mori malint, quam suavissimos amplexus intermittere.

CO-

COLYMBETES,

Sive De

ARTE NATANDI,

Dialogus. & festivus & jucundus lectu,

PER

NICOLAUM WYNMANNUM.

DIALOGVS De ARTE NATANDI.

Interlocutores,

PAMPIRUS ET EROTES,

PAMPIRUS. Recte quidem te nobis nunc offers atque cum primis oportune, Erotes suavissime, qui his sane paucis non visus mensibus nobis, tantum non sæculum abfuisse videbare, adeo nullus sum, adeo mihi solitarius, quasique desertus esse videor, turtur, ut amissa conjuge, nisi te amicorum intime. *Erot.* Quam plausibilia verba! *Pamp.* Ante oculos videam continuo obversantem meos. cedo dextram. *Erot.* Est istuc quidē non obscurum veræ amicitiæ, animorumque conjunctionis individuæ argumentum, sed quoniam sic res ferunt nostræ, ut una semper non liceat esse, moderandus est iste adfectus necessitatis ergo. Maxime quando tum demum verus atque syncerus esse probaris amicus, si animo diligas amicum quantumvis ab-

vis absentem, longaque diu locorum intercapedine sejunctum: Siquidem homines putiduli frigidulique amicitiam mutuam, corporum modo præsentia metiuntur, non animorum efficaci illo glutino. Vnde fit, ut ad proximam quanque occasionem vulgaris illa evanescat emoriaturque mox amicitia. *Pamp.* Vere tu ista, Erotes. cæterum cave de me quicquam suspicere sinistri. Sed unde tam anhelus prorepis? *Erot.* Ex itinere fessus: ac dum redeo ex Vangionibus, viarum pulvere, velut exortis turbinibus tantum non suffocatus fui: ad flumen igitur propero loturus corpus, sordesque abstersurus fluento. Erotem pene perdidisses, Pampire, tuum. *Pamp.* Bona verba. *Erot.* Quatriduo ab hinc, cum meridiano tempore latissimum medius tenerem campū, excitatis vento validissimo arenis, velut Syrti quadam terrestri correptus certo interijssem, nisi Christus identidem auxilio vocatus nequicquam luctantem eripuisset, sedata mox sævientis tempestate Austri, quemadmodum in Euangelio maris tumultus composuisse fertur. *Pam.* Horrenda narras. *Erot.* Istuc adeo diceres magis, si vel à longe vidisses calamitatem. Ego vero jam nihil addubito amplius verissimum esse, quod Strabo de Cam-

Cambyſis exercitu ſcriptum reliquit, in Æthiopia, juxta Prennam oppidum, arenarum aggeribus à ventoſis turbinibus commotis obruto. *Pamp.* Scin tu quid Pſyllis Aphricæ monſtroſis aliquando evenerit populis, Herodoto auctore? *Erot.* Non, ſed audire geſtio. *Pamp.* Cum crebris ventorum flatibus omnes ſemel exiccati fontes exaruiſſent, culpam univerſam in Auſtrum tranſtulerunt. Proinde quo eam ulciſcerentur graviſſimam quidem injuriam, indicto bello huic tum vento, cum nequicquam pugnaſſent (quid enim moliaris in auram? quid diverberes inaniter ventos?) ab hoſte tandem conſtructis arenarum montibus ſimul omnes extincti ſunt. *Erot.* Miſeram cladem! Sed vera eſſe putas, quæ narrat auctor ille? *Pamp.* Quid ni crederem cum vetuſtate? *Erot.* Atqui vetuſtas ſomniis inanibus ſtulte nimium plerunque credula ducebatur. *Pam.* Vtcunque ſit, illud volebam, amice, fortaſſis & tu aliquando hunc flatu bucciſque potentem deum injuriis provocaſti, unde ille deinde exaſperatus, cùm te quo loco maxime cupiebat reperiſſet, tollere quoque contendit. *Erot.* Ludum tu quidem ex re admodum facis ſeria. Quod ſi peſſime velim Pampiro, optarem in eundem illum incidere caſum. *Pamp.*
Ubi

Ubi accidit istuc mali? *Erot.* Inter Wormaciam & Spiràm. *Pamp.* Oh eo loci nihil mirum, tale si quicquam evenerit, cum terra adeo arenosa sit, ut dicas Jovem illum Cyrenaicum ibi habitare cœpisse, rupemque adeo Austro sacram illuc translatam. Verum de his satis, Erotes: bene habet enim, quod incolumis nobis rediisti, utcunque ab Austro tractatus. Quod reliquum est, non solum posthac terras cautius permetieris, verum cavebis etiam, ne hujusmodi quicquam tibi eveniat & in aquis. Video enim te supra modum illis delectari, cum tamen artem non calleas eam, quæ id præstat in undis, quod Palæstritica in arena gladiatoria, vel cum res serio agitur cum hoste, natandi videlicet. *Erot.* Putan' hanc esse artem? *Pamp.* Quid ni? in homine quidem, cum illi nec natura cognita sit, sed certis quibusdam & regulis addiscatur, & usu deinde ipso perfecta reddatur. *Erot.* Quid utilitatis adfert hæc ars autē? *Pam.* Ut incidente periculo ex undis facilius emergas. *Erot.* Atqui vulgo dicitur, perire hujus plerumque rei callentissimos. *Pamp.* At vulgo multa vana jactantur. Etsi ipse sæpius idem, sed ex otiosis potissimum forivagis, maleque feriatis hominibus audivi. Quod tamen ipsum etsi esset,

nihil huic ob id derogandum sit arti, sed temeritas inconsulta culpanda est, quæ quidem ipsa non solum hic, sed in omnibus pene rebus periculosissima est. Unde cum plerasque artes addiscamus ad usum atque necessitatem, non temerariam & audacem ostentationem, non in hoc etiam discis natare, ut citra necessitatem, quosvis audenter tentes alveos, quosvis inscendas gurgites, velut piscis prorsus factus, sicque ferox summa prægnes aqua, quemadmodum testudines Ægyptiæ in mari rubro, sed tum demum, cũ, urgente periculo, necesse esse videris, ut hac industria salutis quæras anchorã. Qui hoc consilio hanc sibi compararit artem, meo sane judicio, non inconsulte fecerit, neque sine exemplis veterum, pluribusque atque evidentissimis multorum hominum salutis argumentis. *Erot.* Propemodum adducis me uti credam, optemque & me reddi hujus rei tironem atque discipulum. *Pamp.* Sapienter tu istuc; perge modo; atque adeo ellum me tibi hujus artis, ni fallor, non ignarum neque inexercitatum Magistrum. Proinde si verum est, quod scripsit Valerius Maximus, suæ artis quenque optimum esse disputatorem, meque puto in hac sane re nemini facile cedere, nihil vetabit, quin de illa differ-

differturum me attente audias. Quod ipsum quidem & ultro facies, si cognoveris, quid mihi, & per me aliis quoque non raro commodi, hæc ars conciliarit. *Erot.* Multa tu quidem promittis, atque agis gloriosum quodammodo ex comœdia Thrasonem. Oportebat talem artificem esse Selandum, ubi sat haberet aquarum. Sed extra jocum. Agnosco humanitatem ac officium tuum, memorque fuero semper Pampiri præceptoris. Porro autem censeo operæpretium fore, si ita de hac differas re, ut dum me jam privatim docebis, ubi colloquium hoc enotuerit, & pluribus aliis hac simul opera commodes. Ita fiet, ut cum tibi docenti, tum mihi super omnibus roganti sciscitantique, non possint quidem non perpetuas agere gratias. *Pamp.* Bene, ita me Musæ ament, conjiciens consulis. Neque enim me puto absurdi quicquam instituere, si de arte, quam adeo profiteor, præcepero natatoria. Cū nuper & Opsopœus ille noster de arte bibendi scriptum ediderit libellum, quod sciret, in ejus abusu rei, luxu, temeritate, imo ignorantia bene utendi, plures perire, infœlicissime natare, plures, inquam, fœda ingurgitatione suffocari, quam in aquis ipsis. *Erot.* Fortassis ita bibere docet, ut dedo-

dedoceat inebriari. Quemadmodum Naso ita tradidit de arte amandi, uti mox addito remedio, ab ea magis peste deterreret juventutem, quam illuc alliceret. *Pam.* Vera narras. *Erot.* Atque adeo non dubito mox aliquem exoriturum, ut sunt varia hodie ingenia, studia æmula, ac conatus sequaces, qui de arte quoque sit præcepturus edendi. *Pam.* Nihil sane mirum, cum non minima esset ars & fœlicitas vitæ humanæ, scire bene edere, hoc est, frugaliter, & quantum naturæ cujusque & corporis habitui conduceret. Certe ea res, ejusque observatio religiosa multum Medicis & negotii adimeret, & lucri auferret. *Erot.* Est hæc propria Medicorum professio. *Pam.* Est, sed quæ præscribunt de esu, perinde servantur, atque illa, quæ de ratione potus. Et præscribunt solis modo ægrotis plerunque. Hic validis etiam in universum consuleretur ante, quam stomachus, totùmque adeo corpus periclitari inciperet. *Erot.* Quid si eadem opera esset, qui artem traderet volandi. *Pam.* Eam relinquamus avibus, quando terrestres sumus, non aërii. *Erot.* Atqui in avibus hæc nulla est ars, quemadmodum neque natare in piscibus, cum hæc illis natura sint indita. *Pam.* Sed nonnulla ars sit in funambulis.

Cujus ignorantia una cum temeritate conjuncta infelicem infelici Icaro aliquando peperit lapsum. *Erot.* Qui censes illum postea natasse undis exceptum Icarii maris? *Pam.* Quemadmodum volavit etiam. *Erot.* Jamdudum exspecto de arte te disputantem natandi. Atqui prius dic obsecro, Pampire, quis primus hanc invenit. Non mirum si ipse suo quoque periit invento, quemadmodum Thrasius atque Phalaris olim. *Pam.* Nescitur. Cæterum verisimile est, fuisse industrium quendam & audacem hominem. *Erot.* Quis primus docuit illum? *Pam.* Quis primus docuit reliquas plerasque cum Liberales, tum Mechanicas, aliasque artes? an non naturæ sagacitas, & ingenii humani vafricies, ac vaga illa mortalium in rebus perquirendis cognoscendisque curiositas, Pallade adjuvante? *Erot.* Non sinistre philosopharis. *Pamp.* Cæterum & illud existimo, fuisse ociosum hominem, qui in flumine non ita alto, piscis instar ludendo, vario corporis gestu ac motione, paulatim imprudens, ita manibus pedibusque sit gesticulatus, donec ad eum habitum compositus, quo velut organo atque instrumento hanc postea exercuit artem posteritas, cœperit paulatim aqua ferente sublimis tolli. *Erot.* Fortassis di-

ſis dicis, quemadmodum ciconiæ juvenes, quæ cum nondum probe volucres de nido verentur devolare, alis ſe ſurſum librant, velut periculum facientes futuri deinde volatus. *Pamp.* Sic. Moxque ille aquarum tentator, ubi vidit his initiis ſuccedere ſibi, non quievit, donec quotidie eam didicerit artem perfectius. Atque hinc jactis primordiis, cum vetuſtas deinde videret, non pœnitenda emergere ex ea re commoda, quærique ſæpius periturís alias ſalus certa, æſtivis menſibus, vel Vegetio auctore, adoleſcentes atque tirones in arte natandi mirum in modum exercuit, quod non ſemper flumina pontes ſuppeditent, quibus tranſeatur: Itaque non raro totos exercitus præcedentes ſequenteſque natare oportere. Idem accidere alibi in torrentibus plus juſto ac repentino exundantibus motu. Proinde & Romani olim campum Martium Tyberi vicinum in hoc delegerunt, uti illic & equites in flumine & equi ad natationem exercerentur: juventus etiam poſt armorum exercitum natando ſudorem ac pulverem ablueret, (quemadmodum modo dicebas adeſſe te, uti fluenti lotione, quas ſordes hoſtis Auſter adſperſiſſet odioſe, abſtergas) membra curſu & labore defatigata reficeret, ac prioribus reſti-

restitueret viribus. *Erot.* Non imprudenter me hercle instituta. *Pamp.* Adeoque sensim hæc natandi industria atque exercitium usu receptum invaluit, ut non sine proverbiali scommate hocce, μήτε νεῖν, μήτε γράμματα, hoc est, neque nare, neque literas sciunt, morderentur ii, qui supra modum indocti, nihil bonarum in pueritia artium sibi comparassent, quod hæc duo una statim primis annis pueris olim traderentur. Quo alludens, ni fallor, & Suetonius in Augusto & Caligula, de quodam scribit, quod ad cætera pleraque omnia esset docilis, & tamen natare nesciret, velut postremum hoc vulgo omnes scirent. *Erot.* Audio. *Pamp.* Arbitror autem apud Lacedæmones præter cætera studia, hoc quoque fuisse præcipue in usu. Siquidem illi quidem, ut erant rerum bellicarum studiosissimi, liberos suos durissimis adsuefacere solebant laboribus, puta venationi, etiam puellas, militiæ, equitationi, ut rebus seriis essent ad cuncta peritiores obeunda, durioresque toleranda. *Erot.* Fortiter ac prudenter illi quidem, ut omnia. Sed quis te ita artem docuit natandi, ut ad ejus tam perfectam absolutamque pervenires cognitionem? *Pamp.* Dicam bona fide omnia, si non pigebit audire. *Erot.* Nihil minus.

Pamp.

Pamp. Natus annos circiter tredecim, profectus sum una cũ genitrice in Thermas Valesienses. eæ à Seduno tribus distant lapidibus. *Erot.* Ad quid puero pene adhuc cum Thermis. *Pamp.* In hoc me sibi comitem junxerat illa & itineris & lotionis, ut quoniam cernebat crescendo jampridem me substitisse, quemadmodũ ramo ab arbore sua secto accidit, sperabat fore, ut aquiś calidis paulatim velut ex constricto dissolverer, demptoq;, nescio quo, naturæ impedimento, inciperẽ grandescere, instar segetis, sublatis zizaniis. *Erot.* Stultam matrem, quid ad veram virtutem corporis proceritas & moles? *Pamp.* Atqui in patria nostra, quo humiliori sis statura, hoc omnibus, Erotes, haberis despectior, quibuscunque alias ornatus animi virtutibus. Alioquin homines sunt simplicitate & antiqua illa insignes probitate. *Erot.* Vbi hi? *Pamp.* In valle Sanensi in Helvetia. *Erot.* Memineras modo Seduni; ibine Cardinalis ille Matthæus agebat? *Pamp.* Scilicet. *Erot.* Suspicio locum, etsi non visum unquam, vel propter illum piæ memoriæ Heroa. Dic obsecro, si nosti, quis jam isti præest Diœcesi; *Pamp.* Reverendissimus dominus Adrianus à Reidmatten, princeps ea vitæ integritate, sapientia, humanitate,

sed

ſed maxime erga doctos homines, uti in illo nihil poſſis deſiderare, quicquid in vero Epiſcopo requiritur. Sed ad Thermas iterum. *Erot.* Eia faxis. *Pamp.* Quo loco aqua calida, frigida temperata, recipitur, diceres amphitheatrum magnifice lapidibus politis exſtructum, ſedilibus ternis ita circumpoſitis, ut profundius alius alio balneare poſſit. *Erot.* Probe. *Pamp.* In medio ſolo altior erat aqua, quam pro hoc tum gigante; naſotenus enim ſtantis pertingebat. *Erot.* Quid tum poſtea? *Pamp.* Cum viderem vulgo pueros etiam innatantes, cupiebam & ego conſectari, eamque condiſcere artem. Itaque medium velut in libripende me aliquandiu ſemper tenebant ſodales, monentes qũa ratione eſſet pedibus manibuſque remigandum. *Erot.* Perge. *Pamp.* Idque eo uſque fiebat, donec nonnihil proficerem. *Erot.* Hominem docilem. *Pamp.* Aſt audi, quid poſtea acciderit, cum omnibus prandentibus, ſolus præter unam quandam illic manerem, eo conſilio, ut ſi quid in natando aberrarem, fieret abſentibus ſine riſu teſtibus. Igitur de ſedili, ut doctus eram, lente me incurvans demitto in alveum, incipio promovere; ſucceſſit aliquandiu, mihique pulchre placeo. *Erot.* Credo. *Pamp.* Mox laſ-

lassescere incipiens, cum fixis solo pedibus interquiescere cuperem, infusa etiam tum solito altius aqua, vicit proceritatem illam totam nostram profunditas. *Erot.* O proceritatem vero! Sed quid quæso tum? *Pampirus.* Quid? Ibi mihi protinus excidens ipse, cœpi prorsus recentis oblivisci artis; neque pedes neque manus suum amplius faciebant officium. *Erotes.* O periculose affectatam artem. *Pamp.* Continuo igitur subsido, fundum petens. *Erot.* Miser. *Pam.* Ibi tum in lubrico solo, funduli instar piscis, non quidem natabam, sed repebam. *Erot.* Quandiu autem? *Pam.* Citius vorasses ac cunctanter quidem bina ova elixa. *Erot.* Oportebat te fortiter continere spiritum. *Pam.* Imò statim ut concidissem, hiscente affatim ore, egregie combibebam, non vinum quidem rubrum Valesiense, neque candidum Belnense, sed aquam calidam. Primumque sic afficiebar, quasi offam alicubi in Suevia sorberem sine butyro. *Erot.* Pessime sit isti jusculo. Verum, quid tandem? evasisti ne vivus ex ista egregia lotione? *Pam.* Non. *Erot.* Non? Atqui impudens, an non te video vivum ac valentem nunc coram? *Pamp.* Bene mones, nunc primũ memini, quod egregie quidem eram oblitus, evasi: nec solum

ſolum vivus, verum etiam cum illinc ſolveremus, omnino novus, poſita veteri pelle, non ſecus atque ſerpens, exutus lebetide. Sed qui tibi ſubiit me inpudentem vocare, cum tu impudentior multo ſis, qui cum me coram videres, tamen non dubitares rogare, an vivus evaſiſſem? niſi credebas corpus te videre phantaſticum. *Erot.* Eorum more interrogavi, qui alibi in Germania obvium mane iterum atque iterum te quærunt, ſurrexeris ne ſtrato, vel redieris ex hoc vel illo loco. *Pam.* Iſtis igitur ſic reſpondendum eſt, quemadmodum ego tibi modo reſpondi. Sed pergam quo cœperam. Certo periturus eram, niſi longe in angulo anus ſedens obſcuro, cum me diu deſideratum circumſpexiſſet, poſtremo ſubſilientis extra aquas manus infœliciter geſticulabundas vidiſſet. Nam protinus alta exclamans voce, excivit qui ſemimortuum, quo me animadverterat loco, tollerent. *Erot.* O durã artis initia, ac horrenda experimenta. Poterat aliquis ab inſtituto abſterreri hæc audiens. Quod ſi contigiſſet prorſus tum ſuffocari, dii boni, quam præpoſtere tu quidem ſollicitæ matris voto reſpondendo creviſſes. *Pam.* Certe. Verum deinde cautius natare cœpi. *Erot.* Recte tandem cum nautis ad Maleam jactatis inclementius. *Pam.* Nihil co-

hil conans, nisi sociis præsentibus. Et tamen non destiti, donec omnibus tentatis, eam didicerim artem. *Erot.* Pertinacem narras hominem. *Pam.* Juvabat nescio quo pacto meum conatum aqua calida, quæ facilius sublevat corpus innatans, quam frigida. *Erot.* Vere ne istuc? *Pam.* Vel experto crede. Cæterum antequam ex his balneis, egregiis quidem illis, sermo egrediatur noster, referre libet, quod tibi merito miraculi instar videri debet. *Erot.* Dic amabo. *Pam.* Qua in septentrionem ex eo loco patet prospectus, excelsissimæ rupes sunt, longo contiguæ tractu. *Erot.* Audio. *Pamp.* In medio saxo illo, quod à balneis mille plus passibus distat, longe conspicitur miro splendore, colore plane aureo prægrandis crux. Testantur accolæ, idque scriptis antiquissimis probare conantur, fuisse olim eam crucem, quam fatalem atque prodigiosam vocitant, alio repertam loco ejus montis, unde desumptam post cum incolæ religiose publicæ inclusissent arcæ, accurateque diu velut thesaurum divinitus oblatum, ob idque aliquid portendentem, custodiissent, moribus hominum in pejus quotidie prolapsantibus, ex loco obserato rursus deinde noctu montem repetiisse suum, inque eum translatam

locum rupis mediæ, ubi, ut dixi, hodie visitur adhuc, unde nulla humana industria atque arte auferri rursus possit. *Erot.* Rem prædicas admiratione dignam. *Pam.* Utcunque sane sese habeant cætera, certè his vidi oculis, clarissimum fulgorem crucis instar aureæ splendescentē. *Erot.* Bene habet.; si quis minus credat, experiatur ipse propius, ac desinat esse incredulus. *Pam.* Equidem toties cupiebam avis esse tum, ut subvolanti certam rei veritatem expiscari liceret. *Erot.* Quid vero si quis ista negaret? *Pam.* Non daretur impune, apud istos quidem homines; audiret protinus pessimus Apostata. Verum de his prolixe nimis: proinde jam tandem propius ad institutum. Tu piscem jam agere disce in undis. *Erot.* Ac libens. *Pam.* Primum omnium, ut diximus ad necessitatem atque salutem, jactantium inanem ac periculosam temeritatem nare disce. *Erot.* Maxime. *Pam.* Elige in hoc fluviolum, qui non adeo sit vel lentus, vel rapidus, cujus scilicet altitudo ipsa pectore tenus adscendat. *Erot.* Recte. *Pam.* Adsciscendus comes hujus gnarus artis, qui fideliter monstret omnia. *Erot.* Tu is esto. *Pam.* Nam tota res in corporis consistit agilitate & motione. Proinde præceptor in ipso margine monstrabit, quomodo sint

ſint tibi nataturo manus in palmas expandendæ, ita, ut nonnihil in volam capaciorem incurves, non diviſis, ſed junctis preſſim digitis. Natura enim fit, ut facilius potentiuſque ſupernatantia etiam ligna ſecundo ferantur flumine, ſi integra ſint quam fiſſuris feneſtrata. *Erot.* Vera iſthæc. *Pamp.* Quem enim putas impetum redderet diviſa crebriſque diſtincta dentibus pertica vel craticula, vel tracta per undas? *Erot.* Atqui multos video ſic nantes. *Pamp.* Credo, ſed canum inſtar, paſſis unguibus infœliciter, mox enim nimio feſſi luctamine ſuccumbunt. Itaque ejuſmodi malis artificibus plerunque auſus non fœliciter cadunt ſui. *Erot.* Sentis igitur nemini altiores tentandas aquas ultro, niſi qui perfecte hanc calleat artem? *Pamp.* Sentio. Atque pergo. Cæterum in circumgyrandis cum natas brachiis, compoſitas commode, ut dixi, manus, quo vim majorem habeant undas impellendi, ſic oppone, quemadmodum nautæ remorũ palmulas obvertunt. Qua quidem in re video pleroſq; quoque aberrare, ut cætera recta ſint, manus ferentes non ſemiobliquatas, ſed recte planas. Perinde quaſi tenues diducas in aquis laminas. Quæ res non majorem vim ſortitur, quam ſi acie gladii pares diver-

berare aquas, non latitudine laminæ obversa. Porro cum jam es pronataturus, manus medio adpone pectori, ita versas, ut docui. quod ubi factum, mox ita inversæ junctas ante te recta protende quã latissime poteris: tum hinc atque hinc diducens, late ac lentius quidem, ita circumage, ut semper redeant scite extensæ, atque in hunc modum circumductæ, in medium rursus pectus. Atque id faciendum quamdiu nates. *Erot.* Propemodum teneo. *Pam.* Cæterum id unice servandum, ut manus ita teneas ac geras, quemadmodum audisti. *Erot.* Audio. *Pamp.* Illas subter aquis rege semipedem. Sicque serva semper, ne tui oblitus ipsius, extra undas alternis violenter ictibus projicias, aërem feriendo potius quam aquam. Quod faciunt plerique male principio edocti, canum nimirum more, quos etiã in eo imitantur, ut manus deorsum versum quemadmodum illi pedes, natantes jactent. Hi vera destituti natandi, arte mox fatigantur atque sidunt. *Erot.* Verisimile. *Pam.* Illud inprimis memineris in circumducendis artificiose manibus brachiisque, uti sic reducas eas in pectoris medium, vel paulo inferius, ut videaris illas velle in tergum pene actas supinas jungere. *Erot.* Oportet, sentio, solicite tenere

tenere artem. *Pamp.* Scilicet. Vbi hujuſmodi ſemel præcepta in uſum probe conjeceris, facilia deinceps erunt omnia. Iam natans pectus nonnihil ſubrige ac collū: ita fiet, ut prioribus & quæ adhuc reſtant indicanda, obſervatis, altius commodiuſque ferente aqua, toto collo ſuperes atq; emineas. *Erot.* Sed quomodo pedes regendi etjam? *Pamp.* Tace; mox iſtuc ivero. Vidiſti ne unquam, Erotes, qui, cum natarent, ſi modo hoc natare eſt, quoties promovere volunt, caput circumgyrent, dementium ritu, ſingulis ſaltibus buccas inflent, moxque non ſine murmure feſſum coactumq; emittentes ſpiritum, quaſi inſorptam rurſus eructent aquam? *Erot.* Sæpenumero: ac arbitrabar illos toties tam inconcinna geſticulatione perire jam velle. *Pamp.* Equidem non multum abludis. neque enim, quod adeo ſæpiſſime vidi, diſſimilis admodum geſtus eſt eorum, qui in undis jam periclitantur morti vicini. Atque id quidem faciunt, qui initio non recte hanc imbiberunt artem; quemadmodum & illi, quibus ſemel receptum eſt, capite obliquato, in dextram vel ſiniſtram aurem ſic indocte atque laborioſe natare. Ex hoc enim vitio naſcitur & aliud, ut ſic compoſiti, dextra modo pene manu natent, dum illam latius porrigunt,

 ſini-

ſiniſtram ſtrictius circumferunt, atque id quidem nimium in latus lævum. Quod quidem ipſum perinde eſt, atque ſi ſtudio altero claudices pede, vel volet non æque libratis paſſiſque volucris alis. *Erot.* Quid igitur faciendum uti non aberres? *Pamp.* Rogas? Quemadmodum ante oſtendi: ex æquo manus utraque huc atque huc ſimul exporrigenda; caput totumq; adeo corpus in neutrum inclinandum latus, ſed prono pectore ventri innitens recta facie, more natantium ſerpentum: ſic ſecundo labere flumine. *Erot.* Diſperеam, niſi docte cuncta referas. *Pamp.* Qui ſecus faciunt, ne dici quidẽ natatores poſſunt, cum denos vix ultra paſſus ſuſtinere poſſint, ac fœliciter ſublimes durare in aqua. *Erot.* Sed durant plerique diu in imo fundo. *Pamp.* Diutius ſane quam vellent; atque hi non eſt ut multum ſuæ iſti fidant induſtriæ. *Erot.* Video, quemadmodum in omnibus, ita in hac quoque re multum referre, quo modo primum, & à quo inſtituare. *Pamp.* Nimirum. *Erot.* Equidem multos vidi ſæpe, qui, cum natarent manibus, pedibuſque alternatim ſupra fluvium ſublatis, ita ridicule geſticulabantur, quaſi in altum ſubvolare geſtirent. *Pamp.* Atque hos ſane adeo maligne ac ægre fert aqua, ut vix dimidio

extent

extent capite, sitque strenue laborandum ne aquam combibant invisam. Habes, Erotes, qua arte sit prior corporis pars in aquis moderanda. Audi nunc reliqua; seduloque, ut facis, animadverte, quomodo item sit pedibus docte subremigandum; ut quemadmodum prius corpus manus recte ferunt, ita hi posterius possint. Siquidem alteri sine alteris nihil aut certe minimum præstant. Proinde, ut compendio dicam, disces pene commodissime sublegere, si diligentius inspicias, quomodo posterioribus pedibus subnatent ranæ. (nam anteriores, ut sunt breviores, videri cum natant nequeunt.) de quibus legimus:

Semina limus habet virides generãtia ranas,
Et generat truncas pedibus, mox apta natãdo
Crura dat; utq; eadẽ sint longis saltibus apta,
Posterior superat partes mensura priores.

Erot. Ridiculum sane illud. *Pamp.* Qui sic? *Erot.* Putas me posse committere, ut cum Lyciis olim colonis vertar, tam prodigiosa metamorphosi, in ranam? faciundumque omnino esse homini, ut à tantillo animalculo discere aut velit aut possit aliquid? *Pamp.* Quamobrem non autem? *Erot.* Vt agnoscerem ranulam magistram & præceptricem? *Pamp.* Imo vero næ tu ridiculus es, Erotes, qui nefas

turpeque esse existimes homini, à brutis quidquam addiscere, cum natura minimis pene quibusque animalculis artificium summum atque admirabilem sui majestatẽ inseviſſe potiſſimum videatur. *Erot.* Expecto quo velis, Philosophe. *Pam.* Vtinam ex minutiſſimis piſciculis, natura volente, ita natandi artem discere liceret, ut maria omnia transmittere, cunctas aquarũ profunditates investigare poſſem. Equidem nos omnes bearem, cum quod exquiſitiſſimis fruituri eſſemus & piſcium & ostreorum generibus, tum vero quod (dubitas tu enim?) latentes in fundo pridemque jam absorptos eruerem, inque lucem rursus vendicarem ad portam tot incomparabiles thesauros. *Erot.* Istuc mi Pampire optare facilius, quam voto aſſequi licet, niſi forte Neptunum habeas egregie propitium. Quin eadem opera optas ex tipulis discere, ut cum illis per summas levis aquas percurras, cunctis miraculo hominibus futurus. *Pamp.* Si liceat, amice, usurus eſſem & ea commoditate. Quinetjam, si daretur, non erubescerem ex aviculis consequi volandi artem. Certe sublimis ex media aëris regione despicerem (quod ipsum aliquando puer quoties exoptavi mihi) terras omnes jacentes atque urbes præstantiſſimas suo

quasque divisas intervallo. *Erot.* Atqui tuis istis ocellis vix jacentem terræ quantumvis immensæ situm illinc conspicias; ac simul volanti incommodum foret perspicilla quovis circumferre tecum. Atque audi nunc me vicissim desipientē. Si mihi à diis immortalibus concederetur, quod olim multis datum est hominibus, teste verissimo, probatissimoque scriptore Nasone; *Pamp.* Ha, ha he. O vero Nase. *Erot.* Rideas tu licet; Quid putas me facturum? Minime hercle eâ abuteper fœlicitate ad virgines vitiandas cum Iove; sed quod fecisse aliquando pica fertur, captata temporis locique occasione, cum Argentinenses in illa sua præclara turri, die sereno, thesaurum ex more, reclusis cancellis atque fenestris, auræ ac soli exponerent vegetandum, adpricandumque, ne nobilis Mammon mucore & situ periret. Quid? subvolarem ego, ac me furtim conjicerē in gazophylacium. *Pamp.* O furacem picam! an non istuc esset abuti arte? *Erot.* Totas nummorum myriadas illinc raperem. *Pamp.* In, quem obsecro usum? *Erot.* In quem? stulte, rogas? Huc potissimum, ut macilentis, extenuatisque hic illic studentibus, qui collegia infœlices incolunt, succurrerem, largiturus, unde lautius deinceps victitarent. *Pamp.* Tu

vero ex volucri furto rei non tuæ, volebas succurrere inopiæ atq; necessitati, quemadmodum fecisse fertur Astans ille Boëmicus, qui sibi indiderat ipse nomen Desperati. *Eror.* Infaustum nomen. Cæterum memini me multa de hoc sæpe audire homine. *Pamp.* Erat is summus per eam regionem patronus scholasticorum esurientium, pannosorum, pediculosorum: in hos conferebat benigne quicquid undecunque præstigiosâ arte sua consequebatur. Sed quo labimur abrepti? *Erot.* Vere istuc, quo labimur? inquis? Nam relicto de arte natandi instituto, cœpimus una de rebus nescio quibus garrire, de rebus inquam absurdis & impossibilibus. Huc nos tuæ istæ infelices ranæ produxerunt scilicet. *Pamp.* Bona verba, Erotes. Imo tu huic locum dedisti digressioni, qui in re possibili quidem illa atque honesta homini, negabas tamen agniturum te ranam magistram. Quasi referat unde quid discas, modo id bonum sit, tuisque accommodum usibus. Neque enim est, ut prorsus contemnas ranas nostras, quas novisti quam fortiter sese gesserint rebus dubiis in illa calamitosa Bătrachomyomachiæ clade. *Erot.* Quin me jubebas ex bombycibus discere serica filare? *Pam.* Atqui hoc non jam agebatur, ut bomby-

cem ageres in nendo. *Erot.* Bene: verum hoc quoque minus agitur nunc, multoque est à disputatióne tua & arte aquatili alienũ, quod de volatu protulisti avium. *Pamp.* Vicisti, fateor. Etiamsi de ranis; serio dico, quas si nolis habere magistras, sed me potius agnoscere velis hujus artis doctorem, age nihil repugno. Idque nostrum utrique non inutile fore arbitror, si quædam alia ex animalculis discamus, quæ exemplis proponuntur ad vitæ commoda paranda. *Erot.* Expecto quo eas. *Pamp.* Proinde à formicis sapientiam potius quam à ranis natandi artem, discamus, à columbis simplicitatem Euangelicam, à serpentibus prudentiam. Non jam dico ab araneis insidiandi technam, à scarabæis reddendæ solertiam vindictæ; atque ab aliis alia. *Erot.* Ad institutum redi. *Pamp.* Cum natas, ut posterioribus remis scite quoque utaris, illud servato: Pedes aliquanto profundius quam manus dirige sub aquis. *Erot.* Istuc laboriosum difficileque adparet, ita manibus satagere, ut pedum interim non obliviscaris. *Pamp.* Quid faceres si esses Organista, vel, si mavis, hydrauletes, vel textor etiam, quibus utrobique strenue est luctandum? Parabitur hæc res vel exiguo usu, Erotes. Jam, quod de manibus præcepi, ita

pi, ita digitos pedum junctim complica, quo fortior à tergo sequatur impetus. *Erot.* Recte. *Pamp.* Sunt autem pedes una cum manibus movendi, quo simul piscis instar prosilientis promoveas. Quemadmodum navis uno concordique remorum ictu incitata propellitur. *Erot.* Teneo. *Pamp.* Pedes hinc atque hinc ea festinatione, qua manus, hoc est, lentius, pone rejice, mox velut orbe facto retrahe nates versus junctos. Ibi tum nihil morandum, sed statim utrunque pedem latum, ac undis obversum, more anserum, impetu contra aqas rursus in tergum jacta, factoque iterum uti prius gyro contrahe semper. Sic pedum gesticulatio manuum respondebit motioni: de quibus quidem, ne supra aquas, violatis artis legibus, tanquam volare gestiens, projicias inconcinne, quod monitus es, idem fac hic observes religiose. Tenes hæc omnia? *Erot.* Ac probe. *Pamp.* Cæterum quo hæc omnia, quæ præscripta sunt, ante oculos tibi proponam certius efficaciusq; quam vel Mathematici cuncta lineis ac ductibus variis suos docent discipulos, functurus boni officio præceptoris, jam certam hujus artis imaginem ipse exhibebo: Tu sedulus de margine natantis adverte gestus. *Erot.* Maxime, aveo enim coram videre

dere singula. *Pamp.* Viden? *Erot.* Nunc primum non postremam hanc esse artem. Quam pulchre respondent omnia quæ dixti! disperream, si certum sit quiescere, donec te fuero consectatus. *Pamp.* Quo facilius feraris, retento subinde spiritu, ventrem modice inflatum redde. *Erot.* Censen conducere? *Pamp.* Rogas? Corpora concava atque turgida nescis commodius supernatare? Atque ecce tibi hujus quoque specimen. *Erot.* Nunquam fueram crediturus. *Pamp.* Diebus festis, cum nihil erit quod impediet, siquidem cupis tu, hic te paulatim instructum reddam in hac arte. *Erot.* Obsecro te mi Pampite istuc faxis. Non gratis demereberis & in hoc veterem amicum; quicquid exiges persolvero mercedis. Quod si nunc, quod Christus prohibeat, contingeret nos casu in aquarum incidere discrimen aliquod: Dii boni, quam te fœlicem hujus cognitio artis, me vero miserum ejusdem redderet ignorantia. *Pam.* Fateris tandem? *Erot.* Ac candide. Sed qua ratione quam citissime commodissimeque addiscam quod cupio? *Pam.* Semper ipse præludam. Tum medium atque sublimem commode prehensum, ita tenebo, ut jam natationem experiri gestienti non sim impedimento. Corrigam

si quid

si quid aberraris. Probabo quæ recte gerentur. In hoc fluviolo, qui ad medium usque pertingit pectoris, nihil est periculi. Ubi abfuero ego occupationibus alibi detentus, quoties soli tibi lubebit periculum facere, tribus quidem rationibus poteris utcunque nostri resarcire absentiam. *Erot.* Quomodo? *Pamp.* Colliga arundinum grandiusculum fascem, huic ventre superimposito innitere, vel suberi, vel duabus bovillis vesicis, quæ inflatæ secureque sint constrictæ, proque corpusculi tui modo funiculo alligatæ, ut luctantem commode ferant. Hæc tamen omnia utcunque pares, fieri vix possit, quin artem vere exercenti nonnihil sint impedimento moræque. *Erot.* Credo. *Pamp.* Et tamen in hunc modum tentatis omnibus observatisque, brevi sine cortice, quod dicitur, nataveris. *Erot.* Dabo equidem operam omnemo. *Pamp.* Cæterum solus caveas, amice, aliquandiu altiores ingrediare gurgites, nisi sit qui juxta lintrem teneat, quæ præsto sit, si quid deficias. *Erot.* Fideliter ista tu, mi Pampire. *Pamp.* Arundinum fasciculos tibi unice commendo, nam cum sint levissimæ ob porositaté etiam valide subferunt. Cum Turregi in Helvetia puer etiamnum pene agerem, æstivo tempore vigeni nostrum,

aut

aut trigeni non raro commilitones in arundinetum egrediebamur simul. *Erot.* Quid facturi? *Pamp.* Locus is ab urbe mille circiter passibus abest. *Erot.* Perge. *Pamp.* Illic ubi sibi quisque, ut volebat, ex arundinibus, quæ grandiuscule in portu nascuntur, interiorique littoris recessu, fasciculum ita fecisset, ut prælongo collo rostroque anseris figuram præ se ferret, cui adpenderat commode suam quisque interulam (nam cætera domi relinquere solebamus vestimenta) instructo ordine sic bajulis ferebamur arundinibus, pedibus modo subremigantes. *Erot.* Audaciam puerorum ferula bona à magistro animadvertendam, in tam profundo lacu? *Pamp.* Scilicet. Statua ibi est in alto aquæ quadraginta non minus à margine passibus distans, prægrandis, lapidea, saxo fulta ingenti S. Nicolai. *Erot.* Satius fuerat divum Christophorum illic constitutum. *Pamp.* Eum divum cum ter ordine circumnatantes officiose salutassemus, quod is liberalis est pueritiæ patronus, flexo cursu civitatem recta petimus. *Erot.* Tam longo tramite? *Pamp.* Maxime. Pœna erat, ut qui ex ordine deflexisset, domi privaretur equo suo. *Erot.* Gravem mulctam. *Pamp.* Sic igitur instructa acie portas intramus civitatis aquatiles, qua

parte

parte Lymacus ex stagno lacus sese exonerat. Ibi paratam succinentes cantilenam, per mediam labimur civitatem læti. *Erot.* Miror. Sed quid? callebatis natandi artem sine præsidio pueri homines? *Pam.* Omnes probe. *Erot.* Unde pueri etiam tam belle illic discunt nare? *Pamp.* Novisti quid possint in unaquaque re optimi præceptores, scis dein quid non præstet usus assiduus, verus ille demum magister. Huc accedunt velut illecebræ quædam ad hoc studium, fluvius amœnissimus, viciniusque lacus. Diceres infantes mox, ut nati prodierunt, huc velut alludere. *Erot.* Dicis anatum, non hominum prolem. *Pamp.* Tradunt hanc artem aliis alii velut per manus. Summa, videres ibi veros demum Delios natatores, juxta parœmiam. Neque vero solum pueri, sed & puellæ jucundum tibi præberent spectaculũ. *Erot.* Puellæ? *Pamp.* Sic, æstate, vespere sereno, aqua diurno temperatã sole, gregatim balneant post cœnã. faterere, Phocas atque Delphinos sic ludere in aquis. *Erot.* Non mirum, si omnes marini diiq; deæque illic habitarent velut loci penates. *Pamp.* Grandiores, pueros vulgo docent, ac dant in hoc etiam illis doctores certos, quemadmodum legimus, Delphinos proli tradere aliquem annosum præceptorem, à quo

à quo diſcant quod deinceps ſit illis futurum uſui capiendis celeriter prædis. *Erot.* Credis eſſe vera iſthæc? *Pamp.* Veriora ſane, quam ſi ea tuus ille certiſſimus probatiſſimuſq; protuliſſet ſcriptor. Hæc qui prodidit, profeſſus eſt hiſtoriographum. *Erot.* Ridiculum. iſtiuſmodi ſcriptores generis non pauci ſunt, qui cum ſe in frontiſpicio librorum profiteantur hiſtoriographos, mythographi verius dicendi erant. *Pamp.* Parum quidem tu iſta verecunde. *Erot.* Niſi forte hoc illis nomen ea tribuendum figura eſt, qua Lucianus veras ſeſe ſcripſiſſe fatetur narrationes. *Pamp.* Utcunque ſit, ad id, quod inſtitueram, revertar. *Erot.* Bene. *Pamp.* A lotione recenti, plerunque cubitum mox eunt non indutis veſtibus. *Erot.* Delicatuli Aſiani. *Pamp.* Vidimus toties paria in multos pronatare paſſus, inito velut certamine, viros & fœminas, perinde atque bijuges equos. *Erot.* Quid ego audio? *Pamp.* Id quod dico. *Erot.* Quid dicis, Pampire? *Pamp.* Id quod audis, nimirum rem ipſam. *Erot.* Quid? An non illic pudefiunt puellæ nudatæ? *Pamp.* Interulis utuntur in hoc commode factis. *Erot.* Arbitror illas, ſi ars modo adſit, habere neſcio quid commoditatis hoc in ſtudio magis, quam viros. *Pamp.* Bellum

atque

atque festivum hominem! siccine tu huc cogitas? Ita ne curiosum esse te? *Erot.* Ni fallor miscentur dulcia in mediis aquis non raro colloquia, si minus mutuos licet amplexus. *Pamp.* Imo contrahitur aliquando etiam matrimonium ibi tum, in alto fluminis gurgite; non Junone equidem pronuba, arbitror, sed Nereidibus. *Erot.* Dic age, obsecro, ubi deinde nuptiæ? in aquis ne more ranarum, sine terra celebrantur? *Pamp.* In vino. *Erot.* Animantia mihi dicis prorsus amphibia. monstri, per Jovem, simile, utrumque tam facile innatare sexum. *Pamp.* Vix alibi præterea videas. *Erot.* Cæterum quæ res docet anates, anseres, fulicas atque mergos statim, ut nati sunt, natare? nam de piscibus non valde miror. *Pamp.* Natura ipsa. *Erot.* Sed doce, quæso, unde tam facile innatent. *Pamp.* Latis pedibus, iisque plicatilibus, loco palmularum in remis, commode utuntur. Nunc expandunt, mox in retrahendo complicant. Deinde plumæ, quæ in his avibus tenuiter madefactæ nihil officiunt, sublevant etiam magis quam deprimant. Quin idẽ miraris in quadrupedibus plerisque? *Erot.* Adeo solum hominem infelicem ac rudem násci rerum omnium? *Pamp.* Sic fert sors nostra mortalium scilicet: Tametsi

& in-

& infans natat. *Erot.* Verum; sed biennio toto in proprio lotio; cui affixus cum infelicibus fasciis. *Pam.* Illud non parum admirationis, Erotes, tibi adferret etiam, si videres quomodo in eadem civitate, quemadmodum & Basileæ fere atque Constantiæ, de excelsis sese præcipitent pontibus. Est Turregi venustum templum, quod cum in modum rostratæ sit in Lymaco extructum navis, ab aqua nomen habet. *Erot.* Quid deinde? *Pamp.* Circuitus est perelegans circum circa, nisi qua in arctoam plagam pons operosus jungitur ecclesiæ. *Erot.* Perge. *Pamp.* Eo loci admirabile videres æstate certamen juvenum. Per eum ambitum incitato cursu alios alii consequuntur in eam templi exteriorem partem, qua proræ instar fluminis impetus exceptus hinc atque hinc scinditur. *Erot.* Quid tum ibi? *Pam.* Ex eo loco præcipites desiliunt in fluminis profundum, idque ordine. Senatusconsultum est, ut qui jam devolaturus proximum aliquem sequentem nomine non compellarit, vel etiam non secum ex imo fundo argumentum ac velut testimonium quoddam, lapillum seu aliud quiddam, retulerit, pœnam luat eam, ut indutus interula, deinde ab aliis præcipitetur. *Erot.* Grave decretum. *Pamp.* Tibi

sane,

ſane, mi Erotes, intolerabile adhuc foret. Ibi cerneres primum alatos pueros, mox trutas, poſtremò fundulos: Nam vitreo colore fluvius eſt. *Erot.* Non mirum, ſi hoc modo præcipitati caput graviter in fundo illiderent. *Pamp.* Prætentis delabuntur manibus. *Erot.* Cur non pedibus præmiſſis? *Pamp.* Vin ſcire? *Erot.* Ac maxime. *Pamp.* Minus ſic eſt diſcrimen: Nam periculum non mediocre imminet, ne, ſi ſejunctis deſilias pedibus, ipſe aquæ impetus te medium diſſecet, id quod non ſemel accidit alibi. *Erot.* Inaudita ſane mihi narras. Rem adeo mollem quidquā lædere poſſe corpus? *Pam.* Lædere? Imo ut ſcias tu, res eſt adeo violenta aqua impetu quidem excepta, ut ſi laminam gladii probiſſimam incutias, citius diffringat, quam lapis quantumvis durus. *Erot.* Miram elementi naturam narras. *Pamp.* Ubi unum quiddam adjecero, mox à Tigurinis digrediar, quod quidem ipſum fortaſſis jam ante factum oportebat. *Erot.* Imo jucunda mihi fuere, quæ dixiſti omnia; ne dubita. *Pam.* Vidimus in eo lacu infelicius acceptum ſcholaſticum aliquando. *Erot.* Dic quomodo. *Pam.* Cum ſolus nataret, accidit ut demiſſis altius pedibus, paluſtribus implicaretur herbis, cumque diu nequicquam luctaretur, feſ-
ſus

fus tandem concidit. Id piscatores animadvertentes, vix tandẽ inventum conto extraxerunt. Cum igitur in ripam esset elatus, jussu superstitiosæ cujusdam anus, frustra in balneum calidum ex frigido portatus est. *Erot.* Miseram lotionem. *Pamp.* Ut illic, opinor, calore fotus, quemadmodum gryllus, reviviseeret. Nõ multum dissimile fatum alibi hisce perpessam oculis vidimus natricem quandam insignis formæ. *Erot.* Hydrum dicis? *Pam.* Non, sed lepidam puellam; dixisses Nympham. *Erot.* Cur non miseratus succurrebas pereunti. *Pamp.* Quid facerem admodum puer. *Erot.* Jam, quod tua dixero pace, cur obsecro natricem adpellas, cum id sit genus serpentis? *Pamp.* Præstantem Grammaticum! Quid vetat, cum serpens natrix à nando sit dictus, quemadmodum idem Græce hydrus ab aqua, in qua potissimum habitat, quo minus vocarem puellam nantem eadem ratione natricem à nando, ut natando, natatricem & natatorem, à dando datorem & datricem, à stando statorem ac statricem? *Erot.* Atqui quemadmodum à nando non receptum est, ut dicamus natorem, sic hinc nõ existimo doctis probari, ut natricem statim de muliere dicamus. *Pam.* Missas faciamus has Grammaticæ argutias. Ut-

cun-

cunque vocetur, periit indigna morte venustissima in primo flore puella. O si quis propitius deus juventæ misertus, ipsam eripuisset mutatam subito vel in avem. *Erot.* In anum rugosam & silicernium, sat scio, non isto esses misericordiæ adfectu. *Pam.* Probe divinas. neque tu quidem, si vere te hactenus novi. *Pam.* Est adhuc aliud natandi genus, resupinum videlicet. *Erot.* Bene mones. Vidi & ipse hujusmodi quosdam nantes, ac non mediocriter admiratus sum toties hominum insignẽ solertiam. *Pamp.* Hoc, ut egregie fatear, magis ad ostentationem & risum spectatoribus movendum inventum est, quam ad usum atque necessitatem. Tametsi non eo inficias, qui hoc probe calleat, eum sic subinde fessum nonnihil posse interquiescere. *Erot.* Sic enim putabam & ipse. *Pamp.* Plerique sic nantes eum resupini manuum pedumque motum, quantum quidem fieri potest, referunt, quem proni. In hoc tamen adhuc vehementius aberrant, quod certatim manus atque pedes supra aquas feriendo, ipsi sibi ita eas inquietant, ut crebris procellis ampullisque urgentibus vix ore subinde vel tenuiter adaperto liceat interspirare. *Erot.* Credo. *Pamp.* Tu vero si hoc quoque natandi genus ex me vere cupis assequi, diligenter obser-

obſerva quæ ante dicta ſunt, ut ea, quoad licet, huc accommodes. Atque ecce jam tibi ocularem monſtrationem. *Erot.* Obſecro prælude. *Pamp.* Sic poſthac me repræſentabis. *Erot.* Si queam, quam vellem me poſſe in omnibus agere ſimium quendam atque mimum tuum. Ars artem ſequitur. Quam leniter laberis, ut vix aquam vel tantillum moveas. *Pamp.* Atque hoc ſane eſt artis. Vides, Erotes, omnia? *Erot.* Etiam. *Pamp.* Verum ita contuere cuncta, ut ſerves, ut imiteris poſthac. *Erot.* Equidem ſedulo adnitar: neque dubito quin te adjuvante brevi ſucceſſura ſint omnia. *Pamp.* Hinc alia naſcitur ratio, ſi ita quietus & immotus videri vis aquis ſublimis deferri, ut vivere quidem credant homines, qui fluitantem forte conſpexerint neſcii. *Erot.* Qui iſtuc fit? *Pamp.* Videbis. Supinus te committe aquę, ita poſito & capite & pedibus in longitudinem. *Erot.* Intelligo. *Pam.* Atque pedes accurate ac preſſim junctos ſerva. *Erot.* Probe. *Pamp.* Itaque jace quaſi mortuus feretro impoſitus. *Erot.* Trunci inſtar, inquis, ejus, qui apud hiſtoriographum illum irrefutabilem Æſopum noſtrum datus erat rex laſcivis, refrenibus, delicatiſque ranis? *Pamp.* Sic, quemadmodum dicis. Verũ heus; tu cubito utro-

que

que utrique adpresso lateri, manibus sic celeriter motis, atque quasi evibratis lude, quemadmodum in aëre avis quædam ex genere accipitrum uno quidem loco consistit, libratis concussisque perniciter alis: vel quemadmodum piscis pinnulis utrinque sese agitat. Manus autem non, ut prius, obverte, sed quo nullam prorsus cites motionem, sic move, quemadmodum laminam cultri cum cote acuis, velut aquam tranquillam subtiliter scindens. Cæterum autem, quo commodius feraris, retento, quamdiu poteris, spiritu, corpus tumefactum redde, ac celeriter vel per nasum respira, ita uti mox iterum inflere. *Erot.* Ausculto. Perge. *Pam.* Caput cave tollas, quasi pronus natares, suppositumque veluti haberes cervici pulvinar: Eo enim sublato teipsum proderes, simulque efficeres, ut posterior tui pars deprimeretur, dissona jam reddita corporis harmonia. Sat erit si facies modo ipsa emineat. Porro autem, cum cœperis jam nonnihil sidere mergique posterius, illud age; quam potes quietissime tum pedibus subremigando, in priorem te redige statum atque habitum. Atque adeo hujus tibi ecce quoque imaginem, ne sit in quo præceptorem possis culpare tuum. *Erot.* Quantum vero interest mi, Pampire, re ipsa referre

ferre cuncta, quæ verbis præceperis! quam feliciter succedit, quam docte repræsentas omnia! vel lapidem doceas mollescere, cœcum videre, surdum audire, mutum loqui, stupidum sentire. *Pamp.* Ne nimium laudes. Cæterum, ut dixi, est hæc adeo res ad homines reperta ludificandos. Quod quidem ipsum cum alibi, tum sæpius Viennæ Austriæ admisi. *Erot.* Recense ex more. *Pamp.* Derivatus est ex Danubio fluvius justus, qui, quemadmodum Ingolstadii, mœnia pene alluit ipsa. Illic in littore videres ingentem aliquando lotricum effusam multitudinem. *Erot.* Expecto. *Pamp.* Ex insula, quam circumfluus parit Danubius supra civitatem, in fluvium toties me misi. Illinc sic resupinus, quo modo jam natavi, cum medio delaberer alveo, facie tantum superante, fœminæ conspicatæ sunt, diuque dubiæ hærentes, cum nullum prorsus animadverterent motum, ex quo vitæ superstitis sumerent argumentum, commiseratæ tandem alta exclamavere voce, suffocatum undis cadaver sublime ferri. Memini aliquando me non potuisse risum tenere, itaque quemadmodum sorex me ipsum prodebam, fuco rursus simplicibus facto. Quinetiam quodam tempore cum eidem insisterem ludificationi, piscatores falso

opinati mortuum, ut tollerent, lintre festine adpropinquabant. Verum ubi dolum sensissent, non sine quidem risu indignabundo redierunt. Triumphabam ego, quod jocantem non persequerentur, contisque vel remis duriuscule exciperent, ut est genus hominum vere Scythicum. *Erot.* Dignus quidem fueras hominum impostor, versute. *Pamp.* Ita ne? *Erot.* Callidus simplicium inescator, quam præstantem ageres in Comœdia personam! *Pamp.* Equidem hic tutius sit personatum progredi in proscenium, quam illic in hunc agere modum. Est porro, Erotes, adhuc tertium quoddā genus in aquis ludendi, quod non admodum, quo conducat, video; Calcare aquas nominant vulgo, fortassis huc conducibile, siquid, jacendo quod efficere non possis, stans interea pusillum temporis commodius perficias. De quo quidem breviter succincteque hæc, Erotes, habeto. *Erot.* Si desunt araneis fila, deest Pampiro ars ex arte progressa fluens. *Pamp.* Constitue te rectum in fluvio, manibus id age quod resupinus quiete quidem natans, doceris. mox retine & hic spiritum. Deinde alternis pedibus ita aquas subtus calca, quemadmodum, ut crassa te doceam Minerva, in torculari autumni tempore botros solent rusti-

ruſtici. Atque audi; in torquendo digitos pedum memineris junctos tenere, in reducendo diviſos, ne quantum prius proficiens, te ſurſum libraſti calcando, tantum jam indocte ſublevando pedes, rurſus impediens te ipſum deprimare. Atque hic quidem cum anſeribus & anatibus plicatiles optarem nobis pedes, quibus induſtrie, cum commodum eſſet, uti poſſemus. *Erot.* Non male rationaris. *Pam.* Sunt ſcioli quidam, qui cum vix hunc in modum quatuor oculi nutus ictuſve poſſint ſciantque durare, tamen mirũ quantopere ſeſe hic venditent. *Erot.* Equidem audivi ego quoſdam ſæpenumero etiam gloriari. Itaque ſubmirabar ſubinde tacitus mecum, quale nam iſtuc eſſet exercitium, qualis ſcientia. *Pamp.* Atque his ſane glorioſulis amice ſuaſerim, ne longius à portu ſeſe conjiciant in altum, ut huc velut ad ſacram ſemper anchoram, ubi ars illos deſtituere cœperit, confugiant ſtatim. *Erot.* Fortaſſis id in genere dicis de iis omnibus, qui artem ſemel totam natandi non recte didicerunt. *Pamp.* Dico. *Erot.* Vulgo fertur, hanc potiſſimum diſci, cum incidente periculo cœperis ore jam aquam combibere coactus. *Pamp.* Nihil minus. Imo contra, in eo rerum articulo videmus perſæpe, ut qui

perfecte alioquin hanc calluere artem, ejus obliviſcantur, terrore jam concuſſi, atque pereant. *Erot.* Itaque fit opinor, ut aliquando ipſi Delii etiam ſuffocentur natatores. *Pamp.* Bene. Nec vero hoc ſolum hic uſu venit, verum in aliis multis præterea rebus, ut timor gravior atque adeo ſtupor ipſe tibi eximat ejus rei, quã probe noveras, memoriam, ſcientiam atque uſum; adeoque inducat gravem profundamque oblivionem. Quid enim aliquando accidit etiam oraturis publice, cùm circumfuſæ celebritate coronæ quaſſati obmuteſcunt? *Erot.* Vidi ipſe his oculis. *Pamp.* Quid item optimis gladiatoribus aliquando, cum vel ira commoti, vel metu fracti, oblivioni traditis prorſus artis legibus omnibus, ita feriunt, ita cum adverſario antagoniſtaque rem gerũnt, ut ruſtici ſolent, artis prorſus expertes. *Erot.* Vera tu. *Pamp.* Natantes autem non pauca manent præterea pericula. Sunt frigidiſſimæ in aquis mediis vēnæ, quæ crebrius occurrentes lumbos laxant, ac corpus frigore inſolito quaſſatum tandem prorſus labefactant: quo deinceps ſi acceſſerit ſpaſmus, natantium illa quidem plerunque præſens certaque pernicies, actum fuerit: ita enim membra prius debilitata conſtringit, ut non amplius remigio

gio possis uti consueto. *Erot.* Atqui sunt, qui contra hanc contrahendi vim, remedium se nosse præsens profiteantur. *Pamp.* Fortassis. verum illi, ô bone, non possunt periclitantibus semper præsto adesse. *Erot.* Quod si contingeret, ut alteram vel manum vel pedem hoc mali corriperet, posses quidem tu, Pampire præceptor, nihilo tamen minus aliquandiu durare? *Pamp.* Ubi? in fundo cum fundulis? hoc enim vel alias facile liceret. *Erot.* Ludis tu me, etsi probe quid velim adsequaris. In suprema, inquam; aqua incolumis. *Pamp.* Sane possem, ea est hujus præstantia artis. Et tamen si diutius esset natandum velut dimidiato, non posset non periculum imminere tandẽ. Novisti enim quid valeat currus altera illisa rota, quid volucris, cui una modo sit ala, quid homo, altero privatus pede, quid navis biremis antea, uno jam amisso ordine. *Erot.* Novi. *Pamp.* Tu hoc unice semper discipule velis ante oculos habere tuos, memorique condas mente, ut cum hanc bene didiceris artem, ita fluminibus lacubusque te credas, ita te pares, quasi semper sit natandum. Pares, inquam, te ad extrema omnia: ita fiet, ut quidquid casu sese obtulerit, minus noceat præmeditatum atque ante expectatum prudenter cordate-

que. Quemadmodum minori malo ex provifo defcendimus, vel etiam neceffitate cadimus in foveam, quam ex improvifo repentine. *Erot.* Næ tu vere omnia narras, atque iftuc fi faceres femper. *Pamp.* Quid iftuc eft verbi? Ita ne dubitare te difcipulum de fide atque conftantia magiftri? Sed pergo docere. Cum flumen pedibus tranfis, ita fis affectus ac paratus, ut femper quidem ante te effe vel gurgitem imaginere vel foveam, vel denique obftaculum aliquod occultum atque infidiofum. Ita caute procedenti tuta aut certe minus periculofa funt omnia. *Erot.* Teneo, futurus, ne dubites, cunctorum memor. *Pam.* Sic etiam, cum natas, faciendum tibi. Longiore feffus natatione, interquiefcere alibi cupiens, vel alias vadum inquirere percontarique tentans, fic fenfim pedes demitte incurvus, quafi non fis vadum attacturus ipfum. Siquidem multis ex metu hic pernicies accerfitur, dum quod fperant, non inveniunt, ac fic repente attoniti, defperare prorfus jam incipiunt, artis oblivifcuntur imagine odiofæ mortis, atque incompofito luctamine feffi tandem concidunt. prædaque fiunt pifcibus infelix. *Erot.* Habeam male propitias omnes femper Mufas, nifi recte moneas. Meminero omnium, quæ non minus

nus ſapienter doces, quam cordate atque fideliter præhortaris. *Pamp.* Tu apud te ſemper ſies, qui quidem ipſe primus eſt præcipuuſque ſervandæ gradus ſalutis. Neque tam temerario auſu, quemadmodum ego toties feci, uti etiam referens nunc exhorreſcam, te aquis quibuſvis, ut ante monui, credito. Illud enim eſt tentare fortunam illam mobilem (neſcis?) atque rotundam Deam, arte abuti, & vana oſtentatione tibi tandem malum, quod poteras præcavere, conciliare. *Erot.* Prudenter & iſthæc. *Pamp.* Quos ego enim non fluvios, quos non lacus laceſſivi? De qua adeo re, hoc eſt, inconſulta temeritate, ſi tibi, Erotes, inciperem recenſere, dies me hercle ante occideret, quam abſolverem. Proinde quod vivo etiamnum, ingratiſſimus habendus ſim, niſi jugiter cum animi gratitudine acceptum referam ſummo Jovi, ipſique adeo Neptuno, non poëtico illi quidem & mendaci, ſed illi, qui celeri toties greſſu mare ſummum divinis tranſiit plantis, Tyberiadis, ad cujuſque comminationem conſileſcunt vere omnes fluctus. Qui ventis nō iis, quos Æolus emitit in pium Æneam, ſed ipſis ventis imperat, & juſſi parent. *Erot.* Eſt ſane aliquid divinum agnoſcere beneficium, propriam deteſtari temeritatem &

malitiam, ab eaque mature discedere. Expertus multa, potes item multum posthac monere multos, quemadmodum suo malo prudentes sæpeque infelicius jactati nautæ. *Pamp.* Scilicet rem ipsam acu attigisti mi Erotes. Neque enim mihi ubique læta omnia obvenere. Nam non semel ita sese Rhamnusia ostendebat alibi, ut vel nutu satis significaret, se versuram tergum mihi, si pergerem perpetuo frustra esse audax. *Erot.* Imo subindicabat, opinor, nisi desisteres, effecturam se, ut experirere aliquando te non frustra esse audacem, sed in tui ipsius perniciem. *Pam.* Docte colligis, maxime cum ab undis etjam non raro, ut meminimus, eximiis sit periculum natatoribus. Cujus sane rei vel unum proferre exemplum libet; quod tamen sine animi dolore etiam hodie post tot annos vix facere possum, ut amici singularis tristem recenseam casum. *Erot.* Incipe. *Pamp.* Egressi eramus nostrum trigeni circiter, aut eo plures studentes Viennæ, in Danubii insulam illam (cujus adeo ante facta nobis est mentio) amœnam. Tempus tum & locus invitabant, ut iis nos adficeremus voluptatibus, quas vulgus literatorum Fontanium vocat, nimirum à fontibus, ad quos ejusmodi studia potissimum peragi solent. Atque utinam

nam apud fontem aliquem tum, non tam potentem fluvium essemus deliciati ita, uti rerum versa tandem facie, omnis voluptas transiret in luctum. *Erot.* Ausculto qui finis. *Pam.* Præter reliqua studia & exercitamenta, pars etiam in vicino flumine, exemplo Romanæ olim juventutis, nos exercebamus. Ego cum Danubium semel iterumque tranassem, amicus, quẽ dixi, & natalium splendore clarus, & in bonis literis non trivialiter versatus, dum medio lætus labitur flumine, nobis in littore aliud agentibus, mox væ exclamat, respicimus. Quid multa? illico pereuntis agnosco gestus. oblitus enim artis omnis, quam callebat, si quis certe inter nos alius, insigniter atque eximie, manibus divisis ac pedibus subsultabat identidem. *Erot.* Miserum aspectum. *Pamp.* Aquam evomebat, nunc capite extans, nunc rursus mergebatur misere, idque antequam periret diu faciebat. *Erot.* Cur nemo ex tanto sodalium grege suppetias ferebat pereunti? *Pam.* Aberant, amice, longe naves, neque quisquam mecum in tanti volebat fluminis medium pronatare. Neque sane solus audebam me tanto credere periculo, ut imbecillis tam forti atque corpulento succurrerem homini. *Erotes.* Sapuisti tu, neque suasurus tibi quisquam

fuerat, nisi qui perditum te cupiisset. Quæ caussa autem interitus erat? *Pamp.* Mors. *Erot.* Quid id responsi? quæ, inquam; caussa mortis? *Pamp.* Interitus. *Erot.* Pergis ludere in re tam seria, & in luctu tam tristi amici? Cum mors nihil aliud sit, quam interitus, mors mortis caussa esse nequit, sed causantem aliam oportet præcedere mortis caussam. *Pamp.* Ignosce, obsecro; jam extra jocum: suspicor fuisse spasmum. *Erot.* Verisimile. Cæterum periclitantibus in mediis aquis profundioribus, poteстne quis sine lintre subvenire? *Pamp.* Potest aliquando. Siquidem ipse ego quinque liberavi certo alioquin perituros, hac fretus industria, nec quidem sine gravi vitæ periculo. *Erot.* Egregium servatorem. *Pam.* Verum quo minori tamen id fiat discrimine, cum paro succurrere, nec adsit navicula ulla vel ratis, religio sane mihi est, pronatare, nisi arrepto fuste, vel tabella. *Erot.* Quid cum iis? *Pam.* Ut porrigam periclitanti. *Erot.* Quid deinde? *Pam.* Jubeo adprehendere manu, ipse altera caute tenens. Atque ibi tum, quo fortius lignum in altum tollere possis, simulque infœlicem sic nonnihil sublevare, donec ad sese redierit, si modo redierit, utile fuerit etjam scire tum recte, ut docui, aquam calcare. *Erot.* Credo.

Pamp.

Pamp. Vnice cavendum autem, ne dimisso ligno, te prehendat. Siquidem in eo rerum statu, mordicus pressimque tenent, quidquid semel adprehenderint. *Erot.* Audivi. *Pam.* Cumque in hunc modum jam morti proximi conantur evadere, pereunt cum ipsi, tum perdunt etiam lachrymabiliter simul eos, qui amice succurrere parabant. Ita enim retinent, ita inhærent, ut natare non possis. Profuerit juxta, dictis illum compellare amicis, ac spe salutis subinde injecta, animare luctantem, ut fortiter agat, ac redeat ad intermissam metu natandi artem; velit meminisse manuum pedumque. Quod si hac nihil promoveris ratione, satius est una cum ligno relinquere hominem, quam ut simul pereas. Et tamen nihil non tentandum, si qua possis pereuntem eripere. quod uti commodius fiat, monendus identidem, ut tibi obsequatur, ut natando eo te ducentem trahentemque ipsum sequatur, quo ad proximum invites portum. *Erot.* Necesse est una tum scire natare manu. *Pamp.* Est. *Erot.* Sed si is, cui auxilio venire cupis, prorsus artis expers est, qui liberari & ipse potest? *Pam.* Non facile, nisi lignum grandiusculum tecum licuerit sumere, puta asserem vel truncum: ac pereunt ejusmodi prius, quã

poteris

poteris ad eos pervenire plerunque. *Erot.* Debent adeo post Deum vitam tibi, quos ex undis recepisti. *Pamp.* Debent, ac susceptorem candide Anabaptistæ illi atque Retincti homines agnoscunt. Postremo cum Ingolstadii passibus à civitate circiter trecentis, cuidam in Danubio jam extreme laboranti ac semimortuo pararem succurrere, prioremque illum, qua parte commodum erat, arripere, cum subito amici perculsus casu illo quidem tristissimo, mergi instar nunc mergentis, nunc emergentis, nihil mecum præsidii in tanta festinatione recepissem, sic de alta ripa desilio late in fluvium, adeo gravi exceptus casu, ut ilia esse rupta subformidarem: ille mox ex imo subsiliens, solem postremo visurus, prior me contrariis vortis dextro prehendit brachio, sicque tenuit. Vnde nisi superiora omnia tentassẽ, monitusque paruisset, certo me fuerat docturus ille, ne de cætero cuiquam amplius succurrerem. *Erot.* Satis temerarie ibi te undis credebas. *Pamp.* Quid facerem, ubi res nullam patiebatur moram? Reversus ad se testabatur sub undis sibi omnia visa flavi viridisq; mixtim coloris. Iam testamentum condiderat in imo gurgitis. Iam illa secum, Vixisti semel; jamiam cognosces, quæ tibi toties de inferno,

quæ

quæ de cœlo dicta ſunt. *Erot.* Sunt iſtæ ſcilicet ſoliçitæ meditationes mortis! Cæterum fuiſti ne ipſe alias in periculo, unde ſalutem tibi ex arte tua potueris promittere, vel unde, quod ſervatus es, debeas iſti acceptum referre ſcientiæ & induſtriæ? *Pamp.* O bone, non ſemel. *Erot.* Fortaſſis tua culpa incideras atque temeritate in periculum. *Pam.* Non ſemper, ſed vel caſu, vel nautarum negligentia & inſcitia; ut intelligas hanc artem non minimum præſtare auxilium ſalutis tuendæ, ſi quis, quemadmodum oportet, ſeſe recte geſſerit. Longum autem foret percenſere, quoties, quibuſque locis, me ita ſervarim ipſe. *Erot.* Vbi facilius natas? in ſtagno ne, vel fluento? *Pam.* Quo rapidior eſt fluvius, hoc minori in eo nates negocio. Siquidem in Ara nobili Helvetiæ flumine, vel Thracico Hæbro, malo nare, quam vel in Lugdunenſi Arari (cujus adeo meminit Poëta) vel lacu Lemano, in cujus ripis illa generoſiſſima naſcuntur vina Ripenſia. Siquidem impetus celerius labentis aquæ, ſine pene niſu & luctamine amnis, facile ſupernatantem defert, ita ut multo diutius longiuſque nates in flumine cito, quam undis tardis atque ſtagnantibus, ubi majore eſt opus ſudore, ut promoveas. Quemadmodum volucres ſecun-

cundo vehementique vento celerius feruntur, quam aëre tranquillo ac sedato. *Erot.* Quid si incideres in vorticem atque gurgitem violentiorem? quid ibi tum, artifex Pampire, ne vel mergare, vel toties in gyrum redigaris defessus, aqua redeunte perpetuo in orbem? *Pamp.* Bene mones, neque hic me imparatum inertemque cognosces. Ubi enim in ea loca incidere contigerit, tum vero memor artis vel maxime, armo me contra, colloque subrecto allabens, non patior me priorem arripi, sed. sublatis brachiis, sævientis undæ æstum alternis ictibus disturbo atq; diffringo. *Erot.* Obsecro te, ita ne agis? *Pamp.* Scilicet. quod si pugnorum crebra, acrisque verberatio palmorum non suffecerit, projectis à tergo pedibus, instar petacium equorum, non sustineo, ut posterius etiam arripiar in fauces hiantis undæ. *Erot.* Video instructum te in omnibus. *Pamp.* Atque sane id inprimis est necessarium natantibus. Sunt enim multa accidentia hujus artis, quibus consummata ac perfecta redditur. Siquidem in procellis etiam alternatim nunc adsurgentibus, nunc rarescentibus (quas & ipsas frangere artis est) non simplici sane utendū est natatione, sed commode nunc cedendum, nunc contra nitendum medio-

diocriter, ne nimia veluti cum adversariis pugna fervente instantius defatigere. Dabitur & hujus documentum tibi, cum aliquando sese obtulerit locus procellosus atque vorticibus infestus. Atque adeo si essemus jam ad pontem Reinfeldiæ supra Basileam, vel in eo Danubii loco, quem vulgo ob aquarum sævientium, scopulorumque pericula, Strudel vocant, daretur occasio hujus demonstrandæ tibi rei. Nam Cataractæ illæ Schaffhusianæ, præcipiti inauditoque lapsu & fragore superant omnẽ prorsus natandi artem. *Erot.* Multa sæpe de eo loco audivi, sæpiusque optavi coram videre omnia. *Pamp.* Præcipitat se Rhenus de altissimis saxis, velut cum loci iniquitate pugnans, maximoque strepitu ita delabens, ut in vicinis molendinis tua ipsius verba non exaudias: itaque fit, ut perpetuo sono quidam illic etiam pene surdi reddantur. *Erot.* Oportet egregios ibi esse Stentores. *Pam.* Jam ipsum tumultuantium aquarũ horrendum murmũr reductis rupibus exceptum atque inclusum, Echo protrahente, æris instar Dodonæi longum resonat. In præcipitio putares farinam decidere, non aquam, adeo totus fluvius in spumam resolvitur. *Erot.* Quid cum navibus, quæ illuc feruntur, agitur? Possunt-
ne

ne vel exoneratæ funibus illac demitti, quemadmodum alibi ſit? *Pamp.* Nihil minus: ſunt aut frangendæ, aut adverſo flumine reducendę laborioſe ſane. Quanta, Dii boni, pecuniarum vi illa redimeretur, ſi eſſet poſſibile, incommoditas, hoc eſt, uti ea quoque parte eſſet navigabilis Rhenus! Nunc bona ac merces difficili via, terra aliquandiu neceſſe eſt plauſtris devehi, non ſine magnis impenſis, ac jactura priorum navium, donec in alia recipiantur multo inferius navigia. *Erot.* Grave ſane diſpendium. Eſſet ibi opus Hercule, qui ſaxa diſiiceret, æquaretque commodius locum. Cæterum arbitror, illam triſtiſſimam maris tempeſtatem, quam nequam venti, ab Æolo velut effrenes ex ſchola emiſſi diſcipuli, conciverant, omnem quoque tum viciſſe natandi ſcientiam, quando Hi ſummo in fluctu pendent, his unda dehiſcens Terram inter fluctus aperit, furit æſtus arenis; & ubi Adparent rari nantes in gurgite vaſto. *Pamp.* Equidem ignoro, cum fatalis illa fuit conturbatio. Et tamen fieri potuit, ut hujus periti artis, maxime quibus datum eſt aſſerem vel aliquid adprehendere aliud, aliquot incolumes evaſerint. Cum apud eundem quidem Poëtam legimus, quid hæc cognitio opti-

optimo Palinuro (in quo adeo omnem ſalutis ſpem ponere conſueverat dux Æneas) profuerit. Cujus hæc verba ſunt de ſe ipſo loquentis:

Tres notus hybernas immenſa per æquora noctes
Vexit me violentus aqua, vix lumine quarto
Proſpexi Italiã ſumma ſublimis ab unda.
Paulatim adnabam terræ, & jam tuta tenebam,
Ni gens crudelis madida cum veſte gravatum,
Prenſantemque uncis manibus capita aſpera montis,
Ferro invaſiſſet, prædamq; ignara putaſſet.

Erot. Tamdiu potuiſſe Palinurum natare, in tanta maris tempeſtate? *Pamp.* Certe, ut Virgilius ſcribit. quod quidẽ ipſum eo facilius credideris, ſi tecum expendes, quot etiam perpetuos dieſque nocteſque, ut author eſt Homerus, divinus natarit Ulyſſes, æquore nihilo mitius furente, cum relicta, numinis juſſu, Calypſo, patriam peteret Ithacam. *Erot.* Verum: ſed dea Ino tabulam porrexerat ſalutarem ac ſubſidiariam, cui innitens incolumis nataret Ulyſſes. *Pamp.* Verum: ſed aliquid eſt, tanto tempore in tam æſtuanti pelago potuiſſe vel pedibus docte ſubnatare:

quod ipſum quoque plerique ignorant; tantum abeſt, ut ſciant prorſus natare. *Erot.* Obiter jam mihi ſuccurrit, cum ante annos paucos victrici redimitus lauro imperator Carolus ex Libya reverteretur, miſerabile illud naufragium, quo milites plus minus ſeptingenti periiſſe dicuntur. quam tum putas fuiſſe rerum faciem, cum alii alios impedirent? *Pamp.* Luctuoſiſſimam. & tamen aliquot enataſſe feruntur. Excepit infelices illos, qui fortaſſis haud ſatis conſulto compendium affectantes quæſierant, non hoſpitaliter vicina Charybdis. *Erot.* Nimirum ut aſſolet, monſtrum horrendum, non fruſtra à Poëtis tantopere decantatum. Sed quid tu ſi adfuiſſes, facturus fueras, ne una perires laxis jam navium ac confractis laterum juncturis, artifex bone? *Pamp.* Tamen ne ſic quidem animum deſpondiſſem omnem. *Erot.* Qua obſecro ſpe ſuffultus? ubi Unica ſpes victis nullā ſperare ſalutem. *Pamp.* Non meminiſti, quid de Palinuro ipſoque adeo Ulyſſe dixerim? *Erot.* At non perinde cuivis ſuccedit negocium periculoſum. *Pamp.* Quaſi Chriſtus, tanquam propitius Neptunus, non hodie etiam ſuis inclamatus ex ſupplici pectore ſubvenire ſoleat. Verum audi; in eo caſu, ita ſalutem quæſiiſſem: Ubi periculum

culum certum imminere videns, ſentirem omnino eſſe natandum, mature abjeciſſem (idque eo prætextu, quaſi ſic accinctior accedere vellem nautis auxilio) quæ futuræ natationi inhærentem impedire potuiſſent. Quemadmodum Ulyſſes feciſſe perhibetur, cum Deæ juſſu de fracta ſeſe præcipitaret rate, relicta poſt ſe etiam incomparabilis pretii veſte, quam abeunti dono ac velut ſui perpetuum mnemoſynon dederat adamata diu Chalypſo. Cujus pretium ſi præpoſuiſſet ſaluti, quid? an nō nimio preſſus onere mox periiſſet? Ut intelligas, nobis omni chariorē theſauro vitam eſſe meritò debere. *Erot.* Vera prædicas. *Pamp.* Iam me ſejungerem ab aliis quantum poſſem, ut quando viſum eſſet, præcipitarem me vel ex puppi vel prora. *Erot.* Audio. Sed quid ſi in te libraſſent lanceas? vel jaculis mox trajectū perfidiæ pœnas te dare docuiſſent? *Pamp.* Non eſt perfidia, in hujuſmodi neceſſitate querere ſalutem. Sed pergo. Vt ſolus natans liberius in portum profugere poſſem. Siquidem in ejuſmodi fortuna non leve imminet periculum à comprenſantibus odioſe vicinis, atque importune ex deſperatione inhærentibus ſociis. *Erot.* Credo. *Pamp.* Circumſpicerem tabulam aut lignum grandiuſculum fracta ac ſubſidente jam navi,

navi, quod id præstaret, quod præstitit, ut diximus, Vlyssi fatalis tabula juvantis Nymphæ, ac tale procurarem, si liceat, præsidium, cum longius esset enatandum. Atque in hoc, Erotes, fac meum quoque imitere exemplum, ut in aquarum sinistra fortuna, juyes quacunque licuerit commoditate natandi artem. *Erot*. Dic mihi, Pampire, Impeditus prius, posses in undis vestes abjicere atque exuere? *Pamp*. Possem sane tunicam, diploida, interulam, ac calceos: similiter caligas; quas cultello commodissime tamen posses dissecare, si longius natanti putares illas fore impedimento. Atque hæc exequi licet, si aquam ita aliquandiu scias calcare, ut rectus consistere possis. Zonæ vero parcerem quantumvis gravi, in qua gestanda servandaq; eo strenuum magis præstarem bajulum, asturconem, sive tolutarium. *Erot*. Equidem non arbitror hujusmodi sarcina multos ex eo pereuntium grege gravatos nimis fuisse. *Pamp*. Hujuscemodi quiddam non semel mihi pene usu venisset, quemadmodum sub ponte illo totius Germaniæ magnificentissimo operosissimoque Ratisponæ aliquando. *Erot*. Quid ita? *Pamp*. Rate vehebamur viri, fœminæ, pueri, senes, ut fit, promiscua turba. Nautis bene potis huc constricti deve-

deveneramus, ut errorem, quem nobis sua inconsiderata loquacitas, ex vino profusa nimio, conciliarat, isti deinde corrigere non possent, ut est eo loci flumen rapidissimum. Ubi impegissemus in columnam unam, binæ arbores à rate solutæ, ibi cursum fixerunt aliquandiu, valedicentes interim nobis. *Erot.* Nemo perierat? *Pam.* Nemo. Cæterum vasa duo, quæ eo forte posita erant latere, periclitata sunt, verum mox rursus recepta. Ibi audisses ululatum mulierum, clamorem puerorum, senum desperabundos gemitus, videsses expassas in cœlum manus. *Erot.* Quid tu? *Pamp.* Fidebam Deo, ac arti meæ. Stabam accinctus in parte navis extrema, ut si tristior sequeretur fortuna, saltu me præcipitarem seorsim in aquas. Eram infantulum, ex matris prope sedentis sinu, si fieri potuisset, arreptum mecum sumpturus, ut vel hanc servarem animulam perituris cæteris. *Erot.* Pie tu ista cogitabas. Similis terror accidit ante annos quatuor nobis, ad pontem proximum infra Donoverdam. Aberat tum forte Palinurus, ut vectigal exolveret, gubernator, à pistri nostra; homo torvus; dixisses Sauromatam quendam, vel (ut verius dicam) ipsum Stygium Charontem. Inciderat tum repentina atque gravissima tempestas.

Nix

Nix commista grandine sic transversa à violento ferebatur vento, ut obscurato cœlo, omnis adimeretur prohibereturque prospectus nobis. Nautæ, absentia rectoris tristes, tempestateque perculsi, indicto silentio significabant non leve imminere periculum à ponte. Cum vero nobis nequicquam nitentibus navis transversim rapta sic deferretur, subsenseram, nautas jam secum constituisse, ut sese præcipitarent ante in flumen, quam navis latitudine adpulsa ponti frangeretur, aut etiam una pons ipse corrueret. *Erot*. Perge. *Pam*. Quod ipsum certo futurum erat, nisi nos Deus respexisset. Erat enim navis oneraria, prælonga atque valida, qua ferrum fuerat subvectum Ulmam. periissent quot quot in Argo fuerant credo omnes. Verum, ut dixi, Deo aliter visum est, ut navis jam ponti imminens, cum ad prosiliendum, ut perniciem anteverterem futuram, essem accinctus, fundo inhærens consisteret, ter acta in orbem, ita ut nec proram neque puppim, sed latera obverteret ponti; in quem si impegisset, nec Triton, neque ipsa Cymothoë infelices hinc detrusissent. *Erot*. Verum quis tandem finis? *Pamp*. Mane. Nihil vehementius timebam, quam navem arenis solutum iri. Itaque cum dubii sic diu hæsissemus:

mus: altera nave, divina prorſus virgula, equi, qui onerariam ſurſum flumen trahunt, adventant. ab his poſt miſeros clamores & pejerationes impiiſſimas, quæ ſunt fere quotidianæ iſtorum hominum precationes, poſt multa molimina & labores, navis partim exonerata in littus attracta eſt, nocte jam profunda ingruente. Ibi pedeſtri itinere, difficilique plane via monticulus nobis erat ſuperandus ad hoſpitium uſque. *Erot.* Expecto reliqua. *Pam.* Aderant aliquot infantes cum matribus: ex his unum, à parente ſolicita rogatus una cum cunabulis ferebam. *Erot* Fortaſſis pater geſtabas filium. *Pam.* Rides tu quidem, non riſurus, ſi in tam triſti adfuiſſes tempeſtate. Audi cataſtrophen. Cum ventum eſſet ad hoſpitium, ut intelligas eo die ubique fortunam nobis egregie adverſatam, egreditur Pandocheus triſti vultu, fronte caperata: ubi vidit promiſcuam turbam, opinatus nos eſſe Anabaptiſtas, abnuit hoſpitium. Rogamus cauſſam. Non eſt, inquit, admodum pridem, cum ignarus homines tecto reciperem hocce retinctos: quod cum præfectus vici cognoviſſet, minatus eſt gravem pœnam irrogaturum ſeſe, ſi ad eundem iterum peccarem modum. Itaque bonushomo non poterat ſecus perſuaderi

nisi à nautis tandẽ subsequentibus: unde re cognita, veniam̃ precatus exules Anabaptistas intromisit. *Erot.* O quam vellem, tunc istud tuum os vidissem, audissemque colloquia, quam tergiversationem cum Ganymede isto habuisses! nam novi te intus & foris. *Pam.* O Erotes mi, quam vellem vicissim ea nocte mecum fuisses particeps omnium deliciarum & voluptatum, cum ita tractarer, ut cum Ulysse nihil enixius exoptarem̃, quam si tandem diesceret. Verum hæc nimis prolixe, fateor. proinde loquacitati ignosces nostræ. *Erot.* Non gravatim. Cæterùm navigaturi olim, Pampire, Neptuni numen implorabant, ventos ipsos tanquam deos sacrificiis placabant: quod si cui infelicius cessisset navigatio, existimabatur parum rite hæc primum peregisse. Ita ea forsan die, Pampire, consuctâ cantiunculâ solventes deo illi, vero aquarum tempestatisque domitori, vos non commendastis, quam vulgo cantillant in Danubio navigantes, tanquam læto auspicio cujusque diei cursum exordientes. *Pam.* Imo & divo Christophoro etiam propriam succinebamus cantionem, non Christo solum. Siquidem hic sanctus, ut fortis aquarum calcator, ut robustus gigas, nullis cedit fluctibus prodigiosa corporis proce-

proceritate, pereuntibus strenue succurrit vel ex profundis fluviorum faucibus tollens suppressos, in hujusmodi periculis post Deum inprimis est invocandus. *Erot.* Præstabat simul tempestati nigrã obferre pecudem. *Pam.* Ab Ethnicis ista olim curabantur superstitiose. Quibus solenne erat, diis superis offerre, ut bona darent. Medioximis, hoc est, laribus atque penatibus, ut ignem ac ædes custodirent. Diis inferis, id est, dœmonibus, idem præstabant, ne nocerent. Christianis, Erotes, sat est in impetrandis bonis, ac malis deprecandis, solum unumque interpellare Deum nostrum, qui quemadmodum omnia bona largitur absque mensura, ita solus cuncta mala à nobis avertere & potest & solet invocatus. Qui si est pro nobis, quis contra nos? Habet ventos in manû, habet cœlum & terram, mare & infernum: habet Luciferum, ut nihil nobis nocere possit, modo curemus ut hunc servemus propitium. *Erot.* Tantum valuit mea oratio, ut nunc te audiam Theologum pie ac vere ista loqui. Quod si naufragos fieri eo die contigisset, credin matres cum infantulis tam viriliter enatare potuisse, quemadmodum legimus, mulierem illam viraginem una cum puello, quem sinistra tenebat, masculo prorsus &

animo & robore enataſſe? ἐν τῷ τοῦ ἡμετέρου τοῦ δ' ἐκείνου Ἐράσμου ναυαγίῳ? *Pam.* Equidem non putabam; adeo omnes non ſolum fœminæ, ſed & viri deſperarant. *Erot.* Tu igitur ſolus Adamum præſtitiſſes ſacrificum in ſtrenue evadendo? *Pam.* Sic bona ſpes habebat animum meum. Vides igitur quid fiduciæ neceſſitate urgente in hanc artem ſit collocandum, ſi Chriſto præcipue te commendaſti. Quæ quid præſtet, vel ex eo etiam naufragio intelligere poteris, in quo fuit & Paulus Apoſtolus, cum captivus ex Paleſtina ducebatur, Cæſari ut ſiſteretur. res huc devenerat, Erotes, ſi legiſti, *Erot.* Legi. *Pam.* ut qui ſcirent juberentur natare, quo navis alleviaretur etiam, neq; ſemel omnes una perirent. *Erot.* Quod ſi ſanctiſſimum Apoſtolum contigiſſet periclitari de vita in undis ligatum, quis illi tuliſſet opem? *Pam.* Quis? rogas? Is nimirum, qui ante illum, una cum Sila, Philippis ex carcere redemptum eduxerat. *Erot.* Dic, obſecro, quid Petrum, quem Syriace Cephan Euangelium vocat etiam, ad natandum tam fortem & audacem reddiderat, (fortaſſis quod ut piſcator eam probe noſceret artem) ut ad conſpectum Domini ſui tam ſingulariter adamati, non dubitaret vel veſtibus gravatus ſeſe ex piſcatoria

demit-

demittere lintre in medium maris? *Pamp.* Vin ſcire? *Erot.* Avide. *Pamp.* Petra fidei, hoc eſt, firmitas fiduciæ in Chriſtum. *Erot.* Cur igitur quodam tempore mergebatur ortis fluctibus? *Pamp.* Diffidentia. *Erot.* Quid iſtuc? *Pam.* Nobis in exemplum. *Erot.* Exemplum autem? *Pam.* Sic; ut intelligamus, noſtris viribus nihil neque tribuendum, neq; fidendum quidquam *Erot.* Quam admirando modo Dominus Ieſus aquas percurrebat ſummas, perinde quaſi firmum ſolidumque ſolum! *Pam.* Quid ni Dominus cœli, maris & terræ, ac verus demum Neptunus, non commentitius ille, de quo Poëta cecinit:

Atq; rotis ſummas levibus perlabitur undas.

Erot. Quam vero voluptariũ fuiſſet conſpectare (Pampire vides quo recidam?) quomodo impius atque obduratus Iudæorum perſecutor & maſtix Pharao, coëunte in ſe rurſus mari rubro una cum univerſo illo præpotẽti exercitu nataſſet. *Pam.* Divinæ iræ inardeſcentis illa tum juſta vindicta & indignatio docebat illos mox in imo natare fundo. Quanquam ſi fato conceſſum eſſet cuiquam ex tantis evadere copiis, certe præ cæteris meliuſcule habiturus fuerat is, qui taratantaram pulſans tenebat. Huic enim quaſi

validissimis innixus vesicis, fideli præsidio, quas non aquas pernatarem? *Erot.* Credo. *Pamp.* Tranarem Strictum Siciliæ. *Erot.* Ad columnas, inquis, Herculeas? *Pam.* Tenes. Tranarem Bosphorum Thracium, ipsum sine ullo periculo Cimmerium. *Erot.* Magnum narras atque præsens in undis subsidium. Quid, Pampire, si mihi hujusmodi emerem fidelem equum? *Pamp.* Nihil minus; fores ob rei absurditatem raritatemque hominibus ludibrio. Tu ista tene, quæ ex nobis hausisti. *Erot.* Succurrit de Phryxo & Helle sorore illius, qui cum mare trajicerent mediterraneum ariete fatali bajulo, Helle timore percussa virgineo fertur decidisse. *Pamp.* Illa quidem sic natavit, ut mansione ibi fixa, de sese mari nomen dederit, ut in hodiernum vocetur Hellespontus. *Erot.* Miserrimum virginis fatum. Cæterum ne te rogando, quæ in buccam forte veniunt, obtundere desinam, cum sim Erotes, libens ex te audiero tanto scilicet artifice, quo nam natandi præsidio confisus, quid facturus fueras, ut salutem redemisses tuam, eo jampridem anno, quo, multo ante consensu, pene omnium Astronomorum, non sine orbis ingenti terrore prædictum erat fore diluvium, tot scilicet unanimi voto Planetis

netis exitium minantibus mortalium generi? *Pamp.* Bellum hominem qui huc cogites. Parturiebant montes diu, & natus eſt mus vere ridiculus, ut dici ſolet. Eram tum Viennæ Auſtriæ, cum jam fatalis adpropinquaret dies, univerſa civitate metu pene exanimata. *Erot.* Non immerito. *Pam.* Noviſti bibulos illic eſſe homines, præcipueque dulci ſacros mancipatoſque Lyeo? *Erot.* Audivi. *Pamp.* Dicas ſpongias. incidente calamitate, majore tenentur cura & ſolicitudine vinorum, hoc eſt, unici ſolatii ſui, quam propriæ tuendæ ſalutis. *Erot.* Fortaſſis in gratiam Bacchi patroni; à quo non poſſunt quidem nón viciſſim uniceque redamari deo. *Pam.* Præcipua cura erat, ut penorum, quæ illic ut altiſſima ſunt, ita magnificentiſſime ſub terris condendis extructa vinis, (ut diceres tot ibi eſſe Labyrinthos) feneſtras atque januas etiam pleraſque calce ac coctis occluderent lapidibus. *Erot.* Ne vina perirent, quidquid de ipſis futurum eſſet? *Pamp.* Scilicet. Erant nonnulli cadis adamatis ſub calamitatem incubituri, quemadmodum gallinæ ovis, videlicet ut aut una perirent cum vino, aut ſervarentur. Aſt audi quid acciderit. Qua die prædictum erat fore malum, ea quidem nihil un-

quam vidi tranquillius atque ſerenius; ne gutta quidem cœlitus irrorans deciderat, Danubio ſeſe intra conſuetas placide continente ripas. Proinde factum eſt, ut deluſæ plebis terror verteretur in gravem iram, recluſiſque feneſtris, ſummo adeo odio perſequerentur eos, qui de rebus ſiniſtre eſſent vaticinati futuris, ut ex iis quidam aliquandiu Viennæ quoque doctis, qui hujus mali meminiſſent, non auderent quoquam prodire. Verum jam ad id quod quæſiſti. Meditabar lintrem vel arcam cum Noë. *Erot.* Ubi victum eras ſumpturus? nam potum ex propinquo licebat. *Pamp.* Didiciſſem ſublimis in aëre paſci, quemadmodum hirundines volatu. *Erot.* O providentiam ſapientem, ac ſapientiam providentem! *Pamp.* Vel arbuſculas feraces, commode ſubjecta terra, plantaſſem in navicula, ex quarum dein fructibus viverem. *Erot.* Ridiculum propoſitum; ſpem ponebas aliquam & hic in artem ſolitam? *Pam.* Quid ni? quocunque res caderent. Neque enim perpetuam inundationem illam futuram exiſtimabam, quemadmodum neque diluvium Noë fuit, neque Deucalionis & Pyrrhæ. *Erot.* Hæſiſſes tandem etiam, ſicceſcente paulatim aqua, vel in montibus Armeniæ, vel certe Parnaſſi verticibus.

At vero oportuiſſet te tecum ſumere Pyrrham aliquam, non Epimethei illius filiam, ut ille, ex qua genus hominum jam tertio Cataclyſmo perditum reſtaurares. *Pamp.* Ne ſis ſolicitus, & in hoc mihi pulchre proſpexerã, alia longe ratione plantaturus iterum mundum, quã projiciendis à tergo lapidibus. *Erot.* Ita ne laſcive? Cæterum memini ſolicite cogitare me ſæpius ſolitum mecum, quid nam dederit occaſionem Poëtis fingendi illius diluvii Deucalionis tempore. *Pamp.* Dicam quod ſentio, quodq; conſentaneum adparet. Sibylla libros veteris Teſtamenti legiſſe fertur diligenter, cum vero deſtituta veri ſpiritu Apollinis, de rebus ſcriberet non plene intellectis, plerunque accidit ut meminerit quoque diluvii illius univerſalis temporibus Noë juſti. *Erot.* Non veri diſſimilia dicis. *Pamp.* Poëtæ deinde rurſus, ut alia multa, ex libris vatis Cumanæ anſam ſumpſerunt comminiſcendi alterius Cataclyſmi, quem & ipſum Juppiter introduxiſſet perdendis ob ſceleratiſſima flagitia hominibus. *Erot.* Facile quidem perſuaſeris ut credam. Neque mirum Pampire eſſet, ſi Deus nunc quoq; ſimili nos calamitate extingueret; ii ſunt, hac ſcilicet vel maxime tempeſtate, mores hominum, hæc vita noſtra.

Pamp. Sane quam vere tu ista dicis. *Erot.* Libet hoc quoque ex te discere, ut revertamur propius ad institutum. In natando prodest ne etiam robur, atque membrorum firmitas? *Pamp.* Dubitas? Maxime; quemadmodum & in cursu. quæ tamen ipsa ubi absunt, pensari possunt corporis utcunque eleganti agilitate ac præstantia artis. *Erot.* Potest ne Pygmæus etiam natare? *Pamp.* Potest quidem, sed incommodius, ob manuum pedumque brevitatem. *Erot.* Qui vir duos excedit pedes & quadrantē. De quo adeo Juven. Sat. 13:

Ad subitas Thracum volucres, nubemque sonoram,
Pigmæus parvis currit bellator in armis.
Mox impar hosti, raptusq; per aëra curvis
Vnguibus, à sæva fertur grue.

Dic obsecro porro, amice tu, si inito certamine divus Christophorus, quem perhibent fuisse longitudinis duodenum pedum, vel si Gabbara Arabs, qui ætate Plinii vixisse legitur, novem non minus pedum totidemque unciarum gigas, cum Sisypho Pumilione, quem Marcus Antonius in deliciis habuisse scribitur intra bipedalem staturam, nataret, uter vero alterum anteverteret? *Pamp.* Dicam vere; Pygmæus, si ageret Priorem, gigas Abbatem. *Erot.* De monachis non loquor,

de

de hominibus loquor, supra communem naturæ parentis conditionem vel proceris, vel humilibus. *Pamp.* Audio. Verum nunquid & illi monachi sunt dicique possunt, cum sunt solitarii? *Erot.* Pergis argutari in voce? Aliud rogo. Quomodo natarent Phanesii, qui in Insulis habitantes Scytharum. patulis miraculose auribus totum dicuntur contegere corpusculum, sic ut aurium latis diffusisque membranis membra secure vestiant. *Pamp.* Arbitror auricularum laxa spaciosaque levitate, velut testis, commode illos posse superfluitare. Quin eadem opera sciscitare quomodo Sciopus natet. *Erot.* De diis marinis, hoc est, poëticis sæpius miratus sum, cum profunda marium inhabitent, qua ratione tam repente de uno loco in alium tranent. *Pamp.* Dii quidem omnia possunt facile, si verum est quod scribit Homerus poëta. Et tamen habent sua præsidia. Triton piscibus vectatur, Thetis delphinis, Protheus ipse phocis, atque aliis alii, velut equis, æquora transmittunt. *Erot.* Infeliciter natasset Arion, *Pamp.* Dum ex aliis in alia atque alia varia incidis, vide ut satis apte cohæreant omnia. *Erot.* Interpellas. nisi cantu oblectatus delphin periclitantem Citharœdum equitis in morem dorso suscepisset ac-

commodato. *Pamp.* In ejusmodi fortuna non semper succurrit piscis ille hominum amator, neque semper prodest cithara, quemadmodum neque comœdia Græco Poëtæ Menandro profuit, qui cum in flumine quodam nataret, fatis interceptus iniquis, miserrime periit. De quo adeo Ovidius;

Comicus ut liquidis periit (dum nabat) in undis,
Et tua sic Stygius strangulet ora liquor.

Erot. Dira imprecatio. *Pam.* Nimirum digna pro rei atrocitate. Atque audi quod præterea possis admirari. Cum agerem aliquando Vratislaviæ in Silesia, ex ludo literario nostro, divæ Elizabethæ, quidam egressus parum felici omine furtim in fluvio Odera natavit. *Erot.* Quid? perierat ne? *Pamp.* Equidem nescio, Illud scio, cum multum diuque esset quæsitus, tandem mortuum longe infra ex undis extractum. *Erot.* Iocularem hominem! certo igitur perierat infelix ille. *Pamp.* Certius sane quam volebat. Cæterum cadaver mortuum in Scholam reportatum, Magister ejus, ubi virgis prius acriter cecidisset, mandavit sepulturæ. *Erot.* Quid audio! ita ne post infelicia fata tyrannum illum in mortuum desævire? *Pam.* Vidisses Orbilium, Plagiarium, verbero-

beronem ſæviſſimum totis ferularum faſcibus, ac integris, vere dixerim, ſcopis furentẽ plagas innumeras miſero inferre. Et tamen, quod miraculi inſtar eſt, inter graviſſima ſæviſſimaque verbera, ita immotus tacituſque cuncta incredibili quadam patientia tolerabat, quaſi prorſus obſtupuiſſet ad omnem dolorem, nihilq; omnino ſenſiſſet cruciatus. *Erot.* Credo, etiam ſi non dejeres. Sed quæ iſta iſtius immanitas loci, & inter literatos quidem homines, ut etiam in demortuos ſæviatur, quæ olim inter Barbaras etiam gentes extremã habebatur crudelitas? *Pam.* Interroganti cauſſam, Erotes, dicebant, moris illic eſſe, ut qui ſic periiſſet, mortuus etiam inobedientiæ pœnam lueret, quod legibus Scholæ ſpretis auſus fuiſſet, non impetrata miſſione à Magiſtro, in fluvium clam prorepere. *Erot.* Eſt igitur genus iſtud quoddam piaculi. *Pam.* Eſt. Subdebant partim hoc etjam in terrorem fieri aliorum, ut vel ſic intra obedientiæ obſervantiæque erga ſuperiores ſuos cancellos retineri poſſint. *Erot.* Miſerum terrorem [illegible] morem gentis rarum! *Pamp.* Quam male propitium fuit ejus fluminis numen bono adoleſcenti. *Erot.* Credin fluviis ineſſe divinitatem aliquam? *Pamp.* Sic antiquitas perſuaſum quidem habuit;
quæ

quæ cuique pene fonti ac fluvio suum vel deum vel deam addicebat adpropriabatque. *Erot.* Stultos atque insanos mortales! *Pamp.* Atqui hinc arbitror Poëtis scribi solitum, coire flumina inter se. etiã ac sobolem producere: Quemadmodum testatur quidam Poëta, Rhenum aliquando coiisse cum Danubio, atque hinc natum Neccharum. *Erot.* Vere poëticam fœturam dicis. *Pam.* Quam perdite Alphæus fluvius amavit Arethusã ex Nympha mutatam in fontem? cujus adeo apud Ovidium historiologon tuum, cum illam jam Alphæus amore languens insequeretur, natantis verba sunt:

Et quia nuda fui, sum visa paratior illi.

Erot. Credo; quemadmodum in Lymaco tibi tuæ istæ natrices (ut tu vocas) quoque. *Pam.* Enecas. & mox:

Nudaque mergor aquis; quas dum ferioque traboque,
Mille modis labens, excussaq; brachia jacto,
Nescio quo medio sensi sub gurgite murmur.

Agnoscis natantis hypotyposin? *Erot.* Verum. Licet ne aliquid pace dicere Pampire tua? *Pam.* Impune, sed ea lege, ut idem, cum erit necesse, ex te sperare vicissim possim. *Erot.* Maxime. Alphæus cum nimio accensus amore Arethusæ fugientis amplexum avida consectatione captaret peteret-

peteretque, mutatam hanc in clarum amœnumque legimus fonticulum, tu (nunc opus venia) quas amore persequeris vel potius prosequeris, ex virginibus plerunque mutantur in mulieres atque matres. *Pamp.* Tolerabilior sane metamorphosis; quàm ex hominibus in aquas. manet humana species. *Erot.* Verum. sed non manet integritas & pudor idem: manet herbæ stipes, sed flore perdito. *Pamp.* Ioco dicis, joco accipio. *Erot.* Non sic eludes. *Pamp.* Vin ignoscere vicissim? *Erot.* Rogas? *Pamp.* Ex hujusmodi stipite tu truncus etiam natus es nobis tantus. *Erot.* Ha ha. Sed pergo. Quod si amor quoque tuus omnes redderet adamatas, fontes, mitteremus te in ea loca, ubi vix habitari potest ob ingentem aquarum inopiam. *Pam.* Fortassis rustici citius passuri fuerant fontium defectum, quam agnoscerent tam largam aquarum copiam, ex hujusmodi uxorum filiarumq; suarum virginum penuria progressam. Quod si, Erotes, amoris præstigiis virgines mutarentur in fontes incantatæ, quam frequèns, scio, esses in iis natator, quam assiduus collusor? quemadmodum si balneares in eo fonticulo, in quem versa perhibetur Byblis Mileti filia, vel in quem Ægeria Nympha. *Erot.* Quam pulchre
hic

hic ex ſeſe judicat atque metitur alios. Quanquam ſane libentius in ejuſmodi fontibus natarem, lavarem, biberem, quam in eo Ciconum flumine, quod potum ſaxea reddit viſcera, quod tacitis inducit marmora rebus. *Pamp.* Illinc ita me Iuppiter benignus amet, arbitror ſocerum meum largos ſæpe hauſiſſe hauſtus, ſiquidem illo nihil durius; nihil intractabilius atque inclementius, ſi animum ejus ipſoſque inſpicias mores. Proinde nihil magis à diis immortalibus jamdudum opto, quam illum poſſe ex fonte Salmaci bibere, inque eo ſæpius natare. *Erot.* Quid illinc lucrifacturum? Quid? ut ex eo fonte, qui potus atque attrectatus animos hominum mutat, mentem meliorem imbiberet, indueret humanitatem, hauriret animum liberalem atque facilem. *Erot.* Hinc illæ lachrymæ; fortaſſis in dando tenacem nimis ſentis. *Pam.* Ipſam tenacitatem, ipſum rigorem. *Erot.* Quid ſi autem animum adhuc pejorem illinc ſibi compararet? *Pam.* Vix poſſet. & tamen mallem omnino ſemel obbruteſceret, ſi vero homine non liceat frui, quam ejuſmodi ſenem perpetuo tolerare. ſiquidem tum ſcirem omnino eſſe faciundum, ut catenis conſtrictum in caveam aliquo protûderem. *Erot.* Durum tu quoque

agis generum. *Pamp.* Imo Mitionem dicas, si illius plus quam Demeæos mores trutines, meamq; expendas tolerantiam. *Erot.* Si res sic habet, ut dicis, sique cupis aliquando ab isto liberari tormento, dedero si vis fidele consilium tibi, unde hoc consequare. *Pamp.* Beaveris amicum; subveni, obsecro. *Erot.* Autor Marcus Varro Arcadiæ populos quosdam esse incantatores, Melæ & Solino alibi Neuros nimirum dictos. *Pam.* Iam propemodum divino quo velis. *Erot.* Qui sorte ducta, cum fluvium quendam sui lenitate pene stagnantem tranent, vertantur in lupos, rursus post annos novem, si modo interea à carne abstinuerint humana, redituri in pristinam formam. *Pam.* O si ista, Erotes, vere fieri crederet D. Augustinus, ipseque adeo Herodotus atque Plinius. *Erot.* Ille quidem persuasum habet mutari homines posse in bestias, non re ipsa, sed quibusdam phantasticis præstigiis, quibus sensus illorum decepti illudantur. Hi si minus credunt hoc fieri, videant ne eodem jure ipsis quoque non credantur pleraque quę scribunt. Et tamen quid hic religiosulus es, qui prius contendebas esse antiquitati credendum? *Pamp.* Age credo. Sed quid volebas? *Erot.* Cura ut socer tuus fiat ex semi vix homine, quod velle videris, prorsus

ſus beſtia, hoc eſt, ut tranet quoque hujuſmodi Arcadiæ fluvium cum Neuris, fiatque lupus, quem mox captum carceri includas. *Pamp.* Diſperream, niſi ſalubre des conſilium, ſi liceat eo uti. Sed heus, Erotes, quid ſi à lupo deinceps diſcerperer, qui ab homine qualicunque potuerā vita certe incolumis ſervari atq; evadere? *Erot.* In beluam mutatus profugeret in ſylvam fortaſſis, ut Lycaon rex in lupum verſus. Et tamen cum te dilaceraſſet, guſtata jam carne humana, ſi rediret in priorem naturam & ſpeciem, non amplius ulla moleſtia tibi ab illo foret timenda. *Pam.* Bene dicis; mortuo & comeſto. quam egregium conſilium! erit unde ſemper tibi gratias agere debuero. Sed extra jocum, ſi votis quicquam proficeretur, optarem illi poculum Circes, ſi non in lupum, in ſuem tamen tranſfiguraretur, ut cum porcis una noſtris ſtabulo concluderetur. Quanquam in vino ita natat ſubinde, ut hinc non alius reddatur (niſi quod formam retinet hominis) quam ſi cum Neuris tuis fluentum illud prodigioſum tranaſſet, vel poculum Circes excantatum ebibiſſet cum ſociis Vlyſſis. *Erot.* Vale tandem cum ſocero, qui nos longius abduxit. *Pamp.* Merito ſtomacharis; verum longa injuria, longa verba. Cæterum quando

quando ſemel in varias incidimus aquarum naturas, commode ſubit, quod ſcribunt de fonte quodam, cujus etiam Naſo meminit:

Clitorio quicunq; ſitim de fonte levavit,
Vina fugit, gaudetque meris abſtemius undis.

Erot. Miraculoſam aquam. *Pamp.* Sæpius ardentiſſimis exoptavi votis, Ingolſtadii Danubium ejus eſſe efficaciæ atque virtutis. Multo minoris daretur illic vivere bibulis ſtudentibus atque ſitientibus. Equidem in eo tum fluvio ſtrenue ac vulgo innatarent, hinc ſitim reſtinguerent, de vino nihil requirentes, cujus jam tantam contraxiſſent nauſeam. *Erot.* Eſt aliquid quod dicis. verum audi me viciſſim: Cur non potius velles, ut Danubius redderetur Lynceſtius fluvius, qui Clitorio quodammodo contrarius, cum largius fuerit hauſtus, teque innatando probe ingurgitaveris, perinde inebriat, atque ſi mera bibiſſes vina. *Pamp.* Bene mones: Hanc ſane fortunam & commoditatem ſuperiori etiam præponerem, ut quòd alioquin zonæ gravi jactura fit, gratuito jam conſequi liceret, ut abunde redderere potus atque hilaris, cum gratis datur eſſe ac manere ebrium. *Erot.* Sed heu; quid futurum eſſet de miſeris tum tam

multis

multis œnopolis? *Pamp.* Cogitarent plerique de reste, dira imprecarentur Danubio, expostularent de ingratitudine ejus, quod cum in hoc maximis impensis jampridem esset partim ad mœnia propius derivatus ab ipsis, ut civibus magis commodaret, vicinior decoraret civitatem, ac civitas vicissim illum, jam tanquam malus factus vicinus, vicinos conaretur inopia perdere, ablata divendendi vini commoditate. *Erot.* Perge. *Pamp.* Tentarent rursus late avertere. Verum actum agerent belli homunciones isti. Cessaret sulphuratio, quiesceret pigmentatio, exularet omnis corruptio vini, ubi nullus esset vini usus amplius. Non jam ultra diuturno moverentur servando, præter naturam cum vini ipsius, tum salutis ac sanitatis cujusque rationem, musto fæces ex imo cado. Nemo vappam amplius biberet. Franconicum vinum desineret tandem sui putore ad pelvim nos toties provocare. Nataremus totos dies in vicino flumine. *Erot.* Imo in vino potius imaginario. At verendum, ne dum hujusmodi multiplex Charybdis vitetur, inciderent non pauci in Scyllam. *Pamp.* Ænigma proponis; non satis assequor quid velis. *Erot.* Solvam. Dum zonæ consulere, atque valetudini à malis vinis vulgo homines

nes ſtuderent, periculum eſſet, ne ſic in Danubio multi inebriarentur, ut dum infelicius artem affectarent natandi, perirent in iſtis ſuis deliciis atque compotationibus. *Pamp.* Cum ante eſſent vinoſi ad labia uſque plenia qua, qui poſſent ſuffocari, cum nihil in vas prorſus intret ad ſummum repletum? *Erot.* Nollem hujus rei ego facere periculum. Cæterum quod de vinis diſſeris, paſſim penè fit, ac ubique aſſiduæ hominum de ea re querelæ. *Pamp.* Expertus ego. *Erot.* Quod de aquarum natura atque ingenio narramus, quoniam votis, heu! nihil poteſt hoc malo ſæculo impetrari, ſupereſt, ut qui ſtrenue velit, hoc præſertim anno, natare in vino, menſiſque creber adeſſe non ſiccis, non aridis, quo id copioſius poſſit, ac minus periclitando mergatur cum infelici marſupio, in Pactolo natet neceſſe eſt, ita, ut ſubinde illinc onuſtus redeat aureis arenis. *Pamp.* Equidem neſcio de hoc natationis genere. Illud ſcio, ex fluviis iis, qui auriferi dicuntur, & Rhenum noſtrum nobilem eſſe, verum in eo totiens natans nihil auri repperi. Imo quodam tempore pene perdidiſſem in illo flumine, quod nullo auro, nec ipſis etiam Cleopatræ unionibus redimere atque recuperare potuiſſem. *Erot.* Quid

iſtuc

istuc? obsecro. *Pamp.* Vitam. *Erot.* Sane est ea res, si semel sit amissa, irreparabilis. Libet rogando te prorsus hodie enecare. *Pamp.* Si est quod inquiras, præterea erit mihi quod respondeam semper. *Erot.* Memini legisse me apud Lucanum de quodam Phocensi urinatore, natandi artifice admirabili, qui, cum lubitum esset, ingurgitaret se in ima aquarum, moxque rursus surrigeretur in summas partes. *Pam.* Fortassis cum Æsaco in mergum avem erat mutatus. Quid dices, Erotes, de Calapisco Apuliensi, qui natandi artis præstantia, quam à puero statim perfecte didicerat, tantum non piscis tandem factus erat? Siquidem multos sæpe diesque noctesque (quod quidem ipsum vix credas) inter marina monstra tuto illum versari toties solitum meminit Volaterranus autor cum primis gravis, profunditates maris scrutantem. *Erot.* Hujusmodi complura admiratione digna ferunt & de Glauco quodam, quem ob id quoque tandem stulta antiquitas pro deo marino coluit, quod animal prorsus ageret amphibion. *Pamp.* Sed mire delusit is spectatores. *Erot.* Qui istuc? *Pam.* In conspectu hominum artis natatoriæ experientiam ubi aliquandiu variis gestibus jactabunde ostendisset perfectam, tandem

tandem quo loco lubebat submersit sese. ubi cum homines decepti illius solicite expectarent reditum, callidus furtim sub undis inescator simplicium in locum pronatavit quendam scopulis obscurum ac invium objectis. Atque inde rursus egressus abscondebat sese per aliquot dies, tandem hominibus ita se reddens, ac si interea temporis in imis egisset aquis. *Erot.* Præstigiatorem hominum! Siccine agebat? *Pamp.* Testantur rerum scriptores naturalium, eos ad natandum idoneos maxime ac præstantissimos esse, qui quam minimum habeant aut nihil lienis, quique sub piscibus, certa quidem statione, nati sunt. *Erot.* Credis? *Pamp.* Cujusmodi scriptis doctorum hominum clari præcipue eluxere & Scillis quidam Sicyonius urinator maximus, qui continuo natatu toties octoginta stadia perageret, & hoc quoque major Colan, cui propterea cognomen erat piscis. *Erot.* Quid audio? *Pamp.* Is summa etiam maris intemperie, non raro 500. stadia tranasse scribitur, adeo ut in medio pelago navigantibus occurreret subinde, sic aquis adsuetus, ut sine illis vivere quidem non potuisset. *Erot.* Monstri simile. *Pam.* At hic misertime postremo periit in portu Messanæ, freti Siciliensis. *Erot.* Itane?

ne? *Pamp.* Caussa fati fuit aurea patera, quam rex Siculus, velut natatorii urinatoriique certaminis præmium, in profundum maris projici jusserat, exhibito in hunc modum spectaculo effusæ die solenni in littus hominum multitudini eximiæ: nam dum Colan arte fretus, heu! nimium sua, poculo auferendo sedulus incumbit inhiatque, creditur undarum vi longius in vicinas cœcasque ejus portus latebras ac cavernas abreptus, sicque errore actus, negato exitu, anima tandem præfocatus interiisse. *Erot.* Pessime sit isti pateræ; mallem semper ex carchesio bibere poculo, quam tanto vitæ discrimine aurum persequi in undis. Cæterum, Pampire, quod de Liene & Piscium signo modo dicebas, fortassis sic se habet, quemadmodum legimus de iis, qui pernicissimi sunt cursus, quod vel sub Delphini sydere editi, vel splene ex parte carent natura. *Pam.* Rem dicis. Cujus generis vel duos proferre libet, Philonidem Alexandri Magni cursorem, & Lasthenem Thebanum, qui ob incredibilem cursus celeritatem volare dicebantur, quod vel ipsum quoque antevertissent Hebrum. *Erot.* Audivi esse qui, quo diutissime sub undis durare possent, vitro commode in hoc facto prægrandi ac capaci

paci uterentur, in quod narium orisque spiritum effunderent, faciei circum pressim alligatum. *Pamp.* Audio, sed periculum est ingens à fractura. *Erot.* Illud obiter succurrens jam scrupulum mihi injicit cogitanti, quomodo cum vasculo concavo, cujus natura est sursum vergere, tollique semper, possint isti ad fundum usque demitti. *Pam.* Dicuntur bolidem aut lapidem manibus secum sumere, quo commodius subsidant; relinquere in profundo molem, cum sursum sese tentant librare iterum. Novi hominem Tubingæ (erat is sartor in proximo habitans vico) qui natandi dexteritate, præstigiosaque (ita enim vocare libet) spiritus præter naturam hominis retinendi arte, in imos Necchari gurgites sese dejiceret, duraretque diu. *Erot.* Quid illic? *Pamp.* Pisces quosque optimos, velut delectu colligebat, nescio qua magia delusos ac circumventos etiam, tandem onustus præda longe inferiori loco emersit. *Erot.* Quomodo portabat, ut natans nihil impediretur? *Pamp.* O bone, ne sis solicitus; ore unum, manibus duos vel plures, minores inter digitos pedum, ac, ubi visum erat, sub brachiis aliquot. Non raro etiam crinibus complicatos scite capite sublimes referre solebat. *Erot.* Et tamen

poterat

poterat enatare, occupatis omnibus membris, impedito universo remigio? *Pamp.* Maxime: Artis est non postremæ, nosse te è fundo tollere in altum rursus; quemadmodum grues subvolaturæ prius pusillum procurrunt, mox quo majori impetu in volatum sursum conjiciantur, incurvatis genibus, ritu eorum, qui junctis pedibus prosilire parant, vel quemadmodum Ungari saltant aliquando, in sublime sese ferunt. *Erot.* Miras comparationes jungis. *Pamp.* Sed non discordes. Quin eos pisces, quos manibus gestare solet, ita tenebat, ut in supernatando illis uteretur etiam pro remigii parte, commodum ex eo captans, unde alii sentirent incommodum atque impedimentum. *Erot.* Oportebat hominem splendidas ex hujusmodi prædis divitias comportare. *Pamp.* Imo pauperior erat Iro, quod dicitur, & Leberide nudior quavis. *Erot.* Miror. Cæterum arbitror hominem non perinde gratum fuisse piscatoribus. *Pam.* Gratum? quotiens illum cognoverant piscibus in hunc modum insidiari, sagittis, fustibus, armis, lapidibusque bonis excipere toties conabantur. verum illorum subodoratus machinationes, longè alio semper erepsit loco quam putassent. In piscinis Abbatis, cum non semel eidem

eidem indulsisset venationi, acciderat, ut prehensus capite propemodum fuerit diminuendus. *Erot.* Natasset nihilominus deinde tantus artifex? Quam oportebat hujusmodi industrium Colymbeten publico adeo conduci salario, ut hanc profiteretur artem, in commodum juventutis exercendæ. *Pamp.* Noverat is omnes leges, vitare sapienter ac gnaviter cuncta aquarum pericula, quæ natantibus, ut diximus, non pauca occurrunt. Siquidem caute circumspiciendum, necubi palustribus implicere herbis, ne impeditus vili isti atque proverbiali algæ vitam des tuam. Saxo cæcove ligno imminens, aut sublimius nata, ne impingas, aut certe quo levius accipiaris impingens in extantia etiam obstacula, cave impetu cum undis allabatis, sed nunc sursum luctando, nunc commode aquam calcando sensim adpropinqua. In vortice potissimum te ita compone, quemadmodum galli utrinque zelotypia vehementi exasperati, obversis calcaribus (quæ armaillis sola pene natura dedit) insultantes inter se mutuo congrediuntur. *Erot.* Necesse est Ichthyophagos in hac re eximios esse, cum solis pene vescantur piscibus. *Pam.* Sane si Plinio vere scriptum est, natant hi hujus beneficio artis adeo

perfecte, ut piſcium ritu in æquore verſantes, ipſos perſequantur celerrime ac capiant. Proinde huic induſtriæ, olim quod vivere poterant ſoli pene acceptum referebant, cum nullæ adhuc eſſent naves. *Erot*. Credin? *Pamp*. Certe. Navem dicuntur primi excogitaſſe fabricaſſeque Argonautæ, adeoque Iaſon longiori primum navigaſſe fertur, ut teſtis eſt etiam Philoſtephanus. In Nilo autem ex papyro, ac arundinum ſingulis plerunque internodiis lintres confici ſolebant. *Erot*. Mirabile iſtuc. *Pamp*. In Anglico oceano ex circumſuto artificioſe corio, ſi ſcriptoribus credimus. *Erot*. Oportebat igitur hanc artem maxime tum in uſu fuiſſe atque pretio, cum navigia tam infirma, tamque non fidelia adhuc eſſent. *Pam*. Scilicet, cum nec oneraria navis eſſet ulla, nec Myoparo, nec Celox, neque Lembus. *Erot*. Proinde conſtat mortales ex rudibus olim atq; incultis huc ſenſim artium atque omnium rerum inventionis cognitioniſq; ſolicita indagine deveniſſe. *Pam*. Vt non dies labatur unus, in quo non aliquid novi excogitetur. Natandi autem artem omnibus cum primis neceſſariam ſæculis, nemo neſcit eſſe vetuſtiſſimam, uti hac gratia tibi quoque, Erotes, commendatior eſſe merito debeat; quæ ſi hodie

die tam vulgo diſceretur, ut olim, quando Germani, ut nandi peritiſſimi, à ſcriptoribus, Pomponio Mela, Herodiano, ac Tacito eximie laudati ſunt, non perirent in aquis tot paſſim Germani etjam milites, quoties vel in fuga flumina obſtant, vel alioquin abſentibus navigijs, hoſtis eſt per aquas perſecutione premendus, vel caſu incidunt in alveos altiores. Siquidem qui probe inſtructus eſt in hac arte, non ſtatim lancea impeditur, aliiſque levioribus armis, neq; veſte militari minus laxa & plicis ſinuoſa pluribus, certe aliquandiu natans. *Erot.* Fortaſſis. *Pamp.* Quam fortiter enatavit olim Horatius Cocles ex Tyberi, quo ſeſe una cùm tota præcipitarat panoplia, quem hæc ars non ſine ſtupendo miraculo, cum corporis animique fortitudine conjuncta patriæ incolumem ſervavit? *Erot.* Fata ſcilicet hominem ob ſingularem in patriam pietatem, ac immortale plane beneficium perire noluerunt. *Pam.* Quam laudem illi etiam ſibi peperere apud omnem poſteritatem milites Romani, qui naves Pœnorum fugæ intentas, atque in altum ex littore feſtinantes, natandi confiſi ſcientiæ, lacertorumq; adeo firmitati, natantes in portum retraxerunt? *Erot.* Inſigne narras factum. *Pamp.* Pergam: Quid item præ-

ſtitit Scævæ Romano nandi virtus? Nimirum ut tragula licet femur trajectus, ac alias graviſſime ab hoſtibus Anglis tractatus, duabus etiam loricis gravatus, ex mari Britannico fœliciter evadens enataret. quo quidem facto fortiſſime diu præliatus, Centuriatus conſecutus eſt honorem à Iulio Cæſare. *Erot.* Res eſt perquam laborioſa in iſtum certe modum natando elabi. *Pamp.* Vides? Hujuſmodi exempla complura enumerare poſſem, quibus tibi manifeſtius fieret, quid hæc ars utilitatis atque ſalutis hominibus adferre ſoleat. Verum ne nimis prolixa hæc reddatur diſputatio, pauciſſimis tibi exemplis rem proponere volui. Non enim dicam quid commodarit etiam Leandro, ut noctu toties per mare intermedium, tanquam ex uno mundo tranaret in alium, ad dulces ſubinde dilectæ Herûs complexus. *Erot.* Atqui iſte auſus toties repetitus triſtem tandem peperit fortunam infelici amori. *Pam.* Ita tandem viſum Neptuno. Novi Turregi, qui ex turri Wellenbergo vulgo dicta, quæ medio ſtat Lymaco, ſontium carcer, ſeſe noctu, facto ex diſſectis linteaminibus velut fune, alte demiſerit in fluvium, ubi aut pereundum illi fuerat, aut certe expectanda dies, quæ hominem proditum pœnæ tradidiſſet capitali. At vero

vero hujus beneficio artis tranavit alteram fluminis partem, ac sese in cœnobii vicini tuto conjecit asylum. *Erotes*. Ferunt lacum Tigurinum non raro totum congelari. *Pamp*. Vsque in ipsam civitatem, qua parte ex stagno fluentum solvitur. Brumali tempore, per medium lacum videres via tritissima plaustra vehi ac revehi onusta. *Erot*. Ita audio; verum non ubique semper me crederem temere bajulæ glaciei, hoc est, solo nō satis solido ac firmo, sed quod in Thracensibus observatum est vulpibus, aure ad glaciem opposita gelu crassitudinem conjectarem ubique. *Pamp*. Vbi tandem cœpit liquefieri in Ianuario glacies, atque in marginibus atteri, vento concitata universa moles, tot scilicet miliarium longitudine corpus integrum, inaudito atque horrendo simul movetur fragore nunc huc nunc illuc, dissolvi cupiens atque frangi, id est, redire cum sole coquente, tum tepidis solventibus ventis, in suum liquorem. Ibi non raro summam videres calamitatem. *Erot*. Dic, quæso. *Pamp*. Qua parte admovetur glacies, quicquid invenerit obstaculi, alte in margine illidit atque subruit, arbores, saxa, domus, ni accolæ prævenerint. *Erot*. Qui possunt? *Pamp*. Quum glacialis moles ædibus atque vicis

imminet, late præcidunt vastam illam massam. Adjiciam quod perinde sis admiraturus. Cum aliquando peregrinus, qui votum susceperat ad divam Virginem ut vocant, in eremo, duo nescius milliaria magna per medium glacie concretum stagnum iter fecisset, demiratus tantam planiciem, hospitem noctu interrogavit, de transiti nomine loci. Pandocheus re tandem intellecta, respondit illum super lacum transijsse altitudinis 1000. ut minimum cubitorum. Tunc advena, qui prius sine metu ignarus summa aquarum erat emensus, tuto jam loco rei perculsus novitate, imaginationeque periculi pene exanimis, concidit, ita ut parum abfuerit, quin spiritum illic posuisset. *Erot.* Demiror ita me Apollo bene amet; oportet densam esse glaciem, quæ tantæ ferendæ moli par sit. *Pam.* Binos, ut plurimum, cubitos. *Erot.* Si eveniret, ut rupta testa illa ac subsidente ex improviso mergerere, putan artem te quoq; in eo posse servare casu? *Pam.* Certe; nisi sub tectum glaciei longius contingeret ferri, tum enim actū esset cum de arte tum vita. *Erot.* Prius circumirem quasvis ambages, tutas modo, quam periculosum ejusmodi viæ brevioris compendium affectarem. Ignosces iterum atque iterum si quid præterea te

inter-

interrogavero abſurdi, quod adeo toties admiratus ſum. Qui fit, quod ligna prægrandia natent in ſublimi, lapis autem parvus mox ſidat? *Pamp.* Hominem ſapientem! Lapillus quantumvis exiguus, reſpectu quantitatis ſuæ, gravior eſt, quã lignum quamvis magnum. In corporibus aliis levitatem reddit raritas, ſiccitas, poroſitas, quemadmodum & in pumice. In aliis gravitatem adfert eam, ut non poſſint ſupernatare, ſoliditas, humiditas, denſitas. Vnde fit, ut lignum etiam ligno ſit gravius, lapis lapide, metallum metallo? Ob non diſſimilem cauſſam poma vides natare, pira mergi. *Erot.* Naturalia nimirum ſunt hæc. *Pamp.* Sunt. *Erot.* Dic, obſecro, quomodo Delus inſula errabunde circumnataſſe ſcribitur, de qua Poëta:

Sacra mari colitur, medio gratiſſima tellus,
Nereidum matriq;, & Neptuno Ægeo.
Quam pius arcitenens oras, & littora circũ
Errantum Mycone celſa Gyaroq; revinxit,
Immotãq; coli dedit, & contemnere ventos!

Pamp. Fabulam narras. *Erot.* Verum; ſed ejuſmodi fabulæ pleræque ſi recte inſpiciantur, non ſunt ocioſe inventæ, niſi falſum eſt, quod ſcribit Fulgentius Aphricanus, & Palæphatus autor Græcus. *Pam.* Natabat quidem Inſula illa præter naturam, procurantibus Diis immortalibus,

 qui-

quibus nihil ſit impoſſibile. *Erot.* Antequam domum redeamus, libet adhuc Erotæ quiddam interrogare Pampirum. *Pamp.* Per me ſane licebit, *Erot.* Dic, obſecro, amice, quid fit cum illis infelicibus animulis, quas Charon, quæ ſolvendo naulo non ſunt, aut fluvium non dignatur tranſvehere infernalem, aut denique idẽ ille Portitor, de quo Seneca alibi:

Hunc ſervat amnem cultu & aſpectu horridus,
Pavidoſque manes ſqualidus geſtat ſenex. &c.

Pamp. Ex lintre projicit indignabunde in aquas. *Erot.* Tranant iſtæ nihilo minus hujus gnaræ artis? *Pamp* Deum immortalem! quæ huic incidunt homini in mentem? Certum non habeo, nemo enim, quod ſciam, illinc rediit unquam, qui de omnibus retuliſſet. *Erot.* Hic demum, Pampire, parum tuo reſpondes nomini. An non redierunt ex infernis, Æneas, Sibylla, Orpheus, Theſeus, Hercules ipſe, ac denique Pollux cum fratre toties Caſtore? *Pam.* Bene mones, nunc primum memini. *Erot.* Certe cum nuper obdormiiſſem in antro Patritii, inſomnio, neſcio ex quo genio, didici, eorum animas, qui hic probe hanc calluerunt natandi artem, quibuſque præterea datur,

partim tranare, partim tipularum ritu summos leviter percurrere fluvios infernales. *Pam.* Quid? fuisti ne in Hybernia? *Erot.* Non; sed domi in lecto decumbens videbar mihi somniare in specu isto. *Pam.* Quid igitur de re illic cognita rogas? *Erot.* Cum quod sæpiuscule somniis nihil esse credendum audivi, tum quod suspicabar te virum magicarum rerum etiam curiosum, certius aliquid habere. *Pam.* Habere autem? *Erot.* Scilicet. *Pam.* Atqui adeo sum sceleratæ intentus Magiæ, ut nemo unquam magis detestatus sit istas præstigiosas nænias. *Erot.* Mitte stomachum. *Pam.* Mitto; simulque nunc ex te vicissim cognoscere aveo, manes cum sint incorporei, eoque pedibus manibusque careant, quomodo vel natare, vel currere possint? *Erot.* Dabis igitur illos volare. *Pam.* Nihilo magis. *Erot.* Qui sic? *Pam.* Quia quemadmodum ad natandum currendumque remigii vice, manus pedesque requiruntur, ita ad volandum alæ. *Erot.* Quid si pennæ? *Pam.* Odiose, quasi ex pennis non constent alæ. *Erot.* Dono, ac pergo: Verum heus tu, prius, nondum modo solutus sum. Ex pennis dicis alas constare numero plurativo. *Pamp.* Dico. *Erot.* Opinor igitur, te consentiente, ex unica penna non posse con-

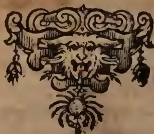
ſici alas, eoque unam pennam non poſſe volare, vel aliud quiddam ad volandum agitare. *Pamp.* Nimium quidem tu me ligas. *Erot.* Proinde ſentis te propemodum ſiniſtre eſſe philoſophatum. Siquidem unicam pennam vidi non admodum pridem ſupra vetus, quod vocant, Collegium Ingolſtadii, præaltas dixerim vere atque regales ædes, volitare. *Pam.* Dono. Sed anima ne unam quidem pennam habet. *Erot.* Quin & vento aliquando vehementius flante, papyrus è feneſtella rapta, tantum non ſubvolavit in cœlum. *Pam.* Fortaſſis alas habuit. *Erot.* Qui potuiſſet? *Pam.* Si forſan ex Plinio eſt decerptum folium, ubi de variis ſcribit avibus. *Erot.* Ridiculum hominem! Quin etiam nec ſtramina, neque pulveres alas vel pennas habent, & tamen turbine concitata quam violenter volant? *Pam.* De corpuſculis inanimis dicis, quibus ſua levitas naturalis alarum vice eſt, ſicque moventur. *Erot.* Quid ſentis igitur de Atomis Platonicis ſemper obvolitantibus, cum nec corpus habeant neque pennas? *Pam.* Corpus habent, ô bone. *Erot.* Qui iſtuc? cum corpus ſit quod & videtur & tangitur? Hi neque tangi, neque videri poſſunt, niſi tenuiter clarius ſplendeſcente ſole; obſcuriori luce omnino non.

no-non. *Pam.* Aſſentior, ac ut hujus ſemel diſputationis ſit finis, arbitror animam quodammodo ſimile quiddam eſſe cum Atomis. Inviſibilis eſt nobis atque intangibilis habitantibus in hac tenebricoſa vita. Poſt mortem videri poteſt, tanquam in clara luce, aliis oculis, & tangi aliis manibus, niſi illud obſtrepit, quod apud inferos & Charontem nulla eſt lux. *Erot.* Pergis tu obſtrepere? quin tandem ſimpliciter mecum credis, animas qualecunque habere corpus, itaque poſſe eas apud inferos ſive natare, ſeu currere, ſive volare. *Pam.* Urges tu quidem hic negocium contra poëticos Theologos, cum anima ſit ſpiritus incorporeus. Cæterum, ut ſerio tandem dicam, quod ſentio, arbitror tecum, eorum animas, qui hic natandi artem noverunt, quemadmodum diximus de Tigurinis aliiſque, meliuſcule habituras apud inferos, neque ſane opus, ſi velint numulum comparcere, Charontis opera.. Vides igitur, Erotes, hanc artem non ſolum vivis, ſed & mortuis uſui eſſe? *Erot.* Rem dicis. Cæterum nunquam vidiſti figuris Virgilium noſtrũ illuſtratum? *Pamp.* Vidi. Quid tum poſtea? *Erot.* In ſexto Æneidos libro, cum Æneas & Sibylla campum ingrederentur Elyſium, pictura illic oſtendit animas

beatas in aëre volitare cum lagenis vini plenis, ac ſublimes bibere. Neque pictor mentitur. tu teſtis es. *Pamp.* O felices aves, & animas volucres, Bacchoque ſacras, quam vellem in illum recipi aliquando beatorum cœtum. Sed jamdudũ tempus nos hinc revocat. Tu Erotes, quæ de arte dicta ſunt natandi, fac diligenter obſerves, transferas in uſum præcepta. Et, ut hoc iterum atque iterum moneam, cave nimium aquæ cuilibet credas, ſubrepit aliquando, cum minime putaſſes, vitæ diſcrimen. Audiſti utilitatem hujus artis, ſi recte utaris. *Erot.* Probe omnia. Dices diſcipulum docilem, & ſedulum atque cautum. *Pam.* Quod reliquum eſt igitur, demus operam omnẽ, ut tuto etiam in procelloſo hujus mundi pelago pernatemus ad portum exoptatum, ac patriam promiſſam. Occludamus aures ſedulo natantes, ne nos lethaliter permulceant nefariæ Sirênes, & mergant tandem. Moderemur vitæ navigium noſtræ longe à Charybdi & Scylla: precemur dominum, ut natantibus ac navigantibus ſemper præſto eſſe dignetur. Acceſſeras hodie, ut ſordes corporis ablueres, Erotes; nos religioſe hoc ſtudeamus, ut quoties animus eſt delictorum immunditie conſpurcatus, deſcendamus

damus in natatoriam Siloen. Natemus in ea bona ſpe, ut puri ac vere loti ſubinde redeamus. Id fiet, ſi jugiter nataverimus in flumine lachrymarum noſtrarum, adfectum animi pœnitentis teſtantium. Rigemus ſtratum noſtrum effuſim lachrymis, inque eo ſic natemus cum regio propheta David. *Erot.* Pie tu iſta, mi Pampire. *Pamp.* Quod ſi quædam verboſius contulimus, incidimuſque in varias diſputationes, excuſabit nos locus amœniſſimus, dieſque pulcherrimus, jam & fluvius vitreo plane colore perſpicuus, dulci gratoque delabens murmure, poſtremo ipſa etiam diſputationis materia. Hæc ſunt ſcilicet, quæ colloquium diſtulerunt noſtrum. Sequere. *Erot.* Sequor. *Pamp.* Ut & intus domi madefiamus. *Erot.* Iſtud jamdudum deſidero.

FINIS DIALOGI.

COMMENDATIO ARTIS NATANDI, CORONIDIS VICE.

Quam præclara, quam item utilis & necessaria sit natandi peritia, nemo facile dixerit. Testantur vero miserabiles exitus eorum, qui undis periere, qui si hujus artis gnari extitissent, vivi ad suos alarum remigio tranassent. Hylas Herculis puer, frustra jam à nautis vocatur, teste Verg. 8. Ecloga:

His adjungit Hylā, nautæ quo fonte relictū
Clamassent, quum littus Hyla Hyla omne sonaret.

Socii Æneæ, naufragio passo, omnes salvi ad littora venissent, si arte hac non destituti, fato potius interire debebant. vide Verg. 1. & 6. Æneid.

Cernit ibi mœstos, & mortis honore carētes,
Leucaspim, & Lyciæ ductorē classis Orontē,
Quos simul à Troja ventosa per æquora vectos
Obruit auster aqua, involvens navemque virosque.

Palinurus gubernator navis, ubi natando ali-

aliquandiu luctabatur in aquis, portui Velino vicinus ab incolis pro belua marina, horrendum, obrutus est. Verg. in 5.

O nimium cœlo & pelago confiſe ſereno,
Nudus in ignota Palinure jacebis arena.

Sic Miſenus Æneæ tubicen deturbatus in mari perit: Verg. 6.

Qui cum forte tamen &c.

Tyberinus rex, Tyberi ſubmerſus, enatando ſalutem quærere potuiſſet. Ovidius 4. Faſt.

Accipimus regnũ poſt hunc. Tyberinus ab illo
Dicitur in Thuſco gurgite merſus aqua.

Helle ut Colchos veheretur, ariete aurei velleris uſa, in Ponto perterrita decidens, arte natandi deſtituta, miſere perit. Unde Helleſponto nomen indidit Ovid. in Epiſt.

Forſitan ad pontũ mater pia venerat Helles,
Merſaque turbatis nata fleatur aquis, Ovid. 4. Faſt.

Propertius lib. 2.

Qualem purpureis agitatã fluctibus Hellẽ,
Aurea quam molli tergore vexit ovis.

Icarus volans cereis pennis, in mare cadens enataſſet, ni ſimili ratione ſuæ ſtultitiæ & temeritatis pœnas luiſſet merito. Ovid. 1. Triſt.

Dum petit infirmis nimium ſublimia pennis
Icarus, Icareis nomina fecit aquis.

Idem 8. Meta. Lean-

Leander ad Amaſiam ſuam Ero natans, tempeſtatibus par eſſe non poterat. Martial. lib. 1.

Quū peteret dulces audax Leandrus amores,
Et feſſus tumidis jam premeretur aquis,
Sic miſer inſtantes affatus dicitur undas,
Parcite dum propero, mergite dum redeo.

Ovid. in Epiſt. & Triſt.

Eupolis poëta naufragio non periiſſet, ſi hac arte noſtra ſuæ potuiſſet conſulere vitæ. Sic neque Menander cum exiguo nataret imperite fluvio ſubmerſus fuiſſet.

Ovid. in Ibin.

Comicus ut liquidis periјt dum nabat in undis,
Et tua ſic Stygius ſtrangulet ora liquor.

Sic neque Marullus poëta Pontani diſcipulus, qui in amne Cecina periit. Hi atque alii ſane multi ſatis arguunt, quantum ſpei, ſalutis & vitæ in peritia natandi ſita atque repoſita ſit. Ideo ſani ſaltem mente, oculis atque auribus ſeſe in hoc quoque ſtudio ſtrenue exerceant. Romani olim, atque adeo Græci, ſtudio liberali artium & literarum, natandi peritiam addidere non inferiorem; quibus nimirum & animo & corpori rectius conſulitur: Unde etiam hodie etiamnum adagium ea de re jactatur in eos, qui ſupra

modum

modum indocti, nihil prorsus bonarum artium in pueritia didicerunt: μήτε νεῖν, μήτε γράμματα ἴγνω· sic Delius quidam natator Græcus, Græcis proverbiũ dedit, quibus celebratur;ad quod Socrates in Platone alludit. Apud Romanos Hor. Cocles natator egregius fertur, qui inprimis ea natandi arte fretus, solus hostium impetum sustinuit atque repressit, donec à tergo pons solveretur à sociis, quo soluto armatus se in Tyberim demisit, & ad suos tranavit. Sic Clœlia trajecto Tyberi Romam redit, seque exemit captivitate. Verg. lib. 8.

— Pontem auderet quum vellere Cocles,
Et fluviũ vinclis innaret Clœlia ruptis.

Juvenal. Sat.6. plura. Atque hæc de Græcis & Romanis utcunque sufficiant. Quid vero de Germanis nostris dicamus? quos merito omnibus nationibus, ut virtute, fortitudine, animi moderatione, ita artium omnium ingenuarum, sive liberalium sive mœchanicarum, adde etiam studio & peritia natandi, præferam; testantibus & Græcis & Latinis scriptoribus. Scribit Herodianus lib. 8. Hist. Germanos semper peritissimos fuisse studio natandi, eosque in fluviis tantummodo, quorum Germaniam refertam scribit, lavasse, seque subinde natando tradidisse fugæ.

fugæ. Idem Plutarchus de Cymbris ſcribit: Cymbros autem Germanos eſſe, nemo eſt qui dubitat. hos hodie vocamus Danos, Norvegioſque. Corn. Tacitus lib. ſuo 20. ex profeſſo Germanos ad cœlum uſque tollens, ipſe homo Romanus, ait, Germanos omnino fluminibus ſuetos. Idem & Cæſar lib. 6, Pomponius Mela lib. 3, Hyeme quoque flumina trajeciſſe natando Germanos ſolitos. Atque ea eſt illis naturalis & pene divinitus inſita notitia, qua, ut dixi, omnes ſuperant nationes. Non deſunt autores, qui rationes Aſtrologicas ejus rei conſtantiſſime producunt, ut apud Julium Firmicum vides. Eam rationem & Beroaldus de Germanis confirmat. & Manilius lib. 4.

Vltima quos gemini producunt ſydera piſces,
His erit in pontum ſtudium, vitamque profundo &c.

Hoc vero miraculi loco ponendum arbitror, quod de Germanis Ammianus Marcellinus ſcribit, fugatos Germanos in armis ſervato eodem ordine etiam fluvios tranaſſe maximos, nec unum ex ipſis fuiſſe deſideratum. Corn. Tacitus lib. 2. ſcribit Batavos Germaniæ populos, quos Hollandos vocamus, inſultaſſe aquis, artemque natandi hominibus primos oſtentaſſe atque edocuiſſe. Herodianus

autor

autor Græcus, ult. suo lib. ait, Solos Germanos ausos se simul & equos natandi peritos alveis concredere: vide Francis. Irenicum. Hæc in laudem Germanorum data opera omittere malui, ut habeant nostri adolescentes patrum exempla, ut eo acrius vestigiis insistentes, similes sese effingerent, atque omnino conarentur ea exercitia posteris tradere, quæ per manus quasi ipsi à majoribus acceperint, nisi degenerare malint, atque omnino ignavia sua virtutem patrum traducere atque obfuscare, atque inde se nothos potius declarare, quam veros filios. Extat Epigramma Græcum incerti authoris, quomodo hujusmodi degeneres veteres Germani, quos Græci communi vocabulo cum Gallis Celtas vocabant, probarint quod Joannes Baptista Pius vertit in hunc modum.

Audaces rapido Celtæ nova pignora Rheno
Explorant. non hos genitrix prius ubere largo
Alma fovet, vitreas fluvii quam venit ad undas.
Lympha novum capit alta genus, quod remigis instar
Umbo regit, fluvidiq; effulcit corpus alumni:
Et fœtum sic unda probat, lectumque jugalem

Dam-

Damnat adulterii fœdo ſi decolor igne.
Poſt dubios genitrix caſus memor Ilithyia
Ancipitis, fulcit gelidis in fluctibus ortum:
Anxia diſpiciens cui mobilis annuat unda.

PHILIP.

LAVS FORMICÆ.

NEMO in hoc cœtu dixit unquam, quantum equidem judicare possum, cui perinde benevolentia vestra, atque mihi opus esset, non modo quia hæc ætas mea singulari favore confirmanda, & adjuvanda est, sed etiã quia argumentum adfero, quod etiamsi novitate placere possit, tamen ita est exile, ut nullam magnopere admirationem mereatur. Alii res gestas clarissimorum Imperatorum recitarunt, & tum honeste facta summorum hominum, dicendo ornaverunt, tum aut populorum, aut Tyrannorum turpiter facta gravissime vituperaverunt. Ego quoniam deerat eloquentia par tantis causis, infirmitate virium humilius argumentũ quærere coactus sum. Qua de re dum aliquot dies delibero, dumque reputo quas res exiguas laudaverint veteres scriptores, à

* Lucia-

* Luciano video muſcam, à Virgilio apes mirifice ornatas eſſe. Cum igitur mihi honeſtum eſſe putarem, veterum exempla ſequi, formicas ſumpſi laudandas. Neque nullum operæ precium eſſe judico in tanta naturæ varietate hæc minuta animantia contemplari. Etenim non modo Ethnici ſcriptores dignam hanc materiam in qua elaborarent putaverunt, ſed etiam principes Chriſtianæ doctrinæ, mentione parvarum in natura rerum delectari videntur. Chriſtus jubet nos paſſeres intueri: Solomon præcipit nõ modo contemplari formicas, ſed etiam nos ad eas tanquam in ludum diſcendi cauſa mittit. Quid commemorem quam multa animantia Baſilius diligentiſſime deſcripſerit? & Baſilium ſecutus Ambroſius, eandem animantium hiſtoriam in enarratione operum ſex dierum pene ad verbum recenſet; docetque, in illis propoſita nobis eſſe à Deo, & tanquam picta plurimarum virtutum ſimulachra, quæ nos officii noſtri admonerent. Turpiſſimum eſt enim homini tam longe à ſua natura degenerare, ut à beſtiis etiam virtute ſuperetur.

Non igitur inutile videbatur, ingenia, moreſque, & totam quaſi πολιτείαν formica-

* *Parvarum rerum illuſtres imagines.*

micarum describere, quod inde plurima pulcherrimarum virtutum exempla, & vere, quod ajunt Græci, μυρμήκια ἀγαθῶν capere liceat. Videte autem quantum mea me fefellerit opinio. Quod enim argumenti genus arbitrabar propter tenuitatem sine magno negocio exponi & perpoliri posse, id in experiundo cognovi longe secus esse. Comperi enim non mediocris artificis esse, honore verborum res exiles ornare ac illustrare. Quanquam igitur sentiebam me suscepto oneri imparem fore, tamen quoniam non ad ingenii famam, sed exercendi styli causa susceperam, desistere nolui, sed peregi fabulam quam inceperam. Quæso igitur vos, ut pro humanitate vestra me benigne audiatis; quod si nulla alia res, tamen scholæ consuetudo à vobis impetrare debet: et, si suam laudem honestus conatus meretur, non indigni favore judicandi sumus honestissimo argumento suscepto, etiamsi rei, quam instituimus, difficultate victi sumus. * Sed ut Philosophi in descriptione animantium, primum de cujusque procreatione disputant, ita & nobis formicarum ortus, inde usque ab ovo, ut ajunt, repetendus erit. Verum historia formicarum longior Iliade fu-

* *De ortu formicarum divino.*

de futura sit, si omnia commemorare velim: sed hoc ad earum laudem magnopere pertinere existimavimus, quod, cum tã multa divinitatis vestigia in eis extent, intelligi possit, eas non sine certo Dei consilio natas esse, multoq; verius quam Poëticos heroas genus à Iove summo ducere, ut Poëta inquit. Quomodo enim in hac terrena natura futuri præscientia sine divina vi existere potest? Non hanc tantam haberet hic vermiculus industriam, longe alienam à brutorum captu; nulla gregalium noticia, nulla mutua collocutio inter eas esset, nulla nossent temporum discrimina, nisi mentem Deus indidisset tantarum rerum, tamque variarum capacem. Etenim sapere, meminisse præterita, consequentia cernere, futura prævidere, ne homines quidem, nisi divinitus commoti, excitatique, possunt.

Quis enim, quamvis ingeniosus, sine Dei ope, varios motus stellarum, magnitudinesque, molem terræ, & alia multa deprehendisset? Multo minus igitur bestiæ ratiocinari, & futura videre, & animadvertere præsentia, nisi Dei beneficio possunt. Neque enim hæc aliunde, quam à Deo in terrenam naturã propagantur. Habent igitur formicæ non dubium generis sui authorem Deum, cujus rei id quo-

quoq; signum esse intelligi potest:* Nam cum sacræ literæ mittant nos ad formicas, tanquam ad Magistros, profecto significant, hoc consilio à Deo fabrefactas, & his ingenii dotibus instructas esse, ut docere nos utilia possent. Vt enim nullus paterfamilias, si sapiat, filium docendum tradit ei, cujus non probat eruditionem: ita credibile est, nec divinum spiritum nos ad hujusmodi Magistros mittere, qui non doceant cœlestia. Necesse est igitur eas artes, quas nobis istæ discendas proponunt, divinitus in sensibus ac natura formicarum scriptas atque sculptas esse, vereque esse in eis, ut Poëta ait, partem aliquam divinæ mentis, & haustus æthereos. Dixi hactenus de formicarum ortu ac nobilitate, quæ non parvam commendationem habet:. Adfert enim nobilitas non modo in hominibus, sed etiam pecudibus, quædam virtutis semina, quæ à parentum natura in posteros propagantur. † Nunc de ingeniis ac moribus, deque omni vitæ consuetudine illarum dicendum est. Atque hæc pars orationis, quid aliud habet, quam honestissimam quandam formam recte vivendi? Nemo Philosophorum non tradidit

* *Formicæ nostri doctores.*

† *Ingenium ac mores illarum.*

bene vivendi præcepta. Sed hujus insecti historia, quid sit rectum, quid turpe, quid utile, quid non, quid deceat, melius Chrysippo & Crantore dicit. Quis non hæc singularis prudentiæ diligentiæque indefessæ opera esse dicat? * Colligendi victus tempora intelligunt, proinde acervum frumenti in messe comportant, condunt, comparcuntque in hyemem. prævident enim hyeme in vacuis agris frustra se pabulum quæsituras esse. Onera morsu gerunt, longe majora, quam pro corporis portione ferre posse credibile sit. Quædam grandiora protrudunt, tota corporis mole obnixæ: semina priusquam condant, arrodunt, ne rursus exeant in fruges è terra; madefacta imbre, proferunt atque siccant. Nec noctu, plena luna vacuæ sunt: Vsque adeo turpe ducunt feriari, ut nullum sibi tempus idoneum labori perire sinant. Interlunio cessant ab opere. Si, quæ in itinere ferendis granis gravatæ sunt, gregales norunt, & quoniam sæpe tanquam ex diversis civitatibus in eadem via conveniunt, in unum aliquem locum omnes universum commeatum comportant, ibique sua signa recognoscunt; ibi velut exercitum recensentes, agmina separant, & suum cuique avehendum tradunt.

* *Colligendi victus tempora, & modus.*

dunt. Obviæ inter se quasi colloquuntur, ac percontantur, donec agnoscant singulæ suos cives.

Nulla tam sapienter constituta civitas fuit unquam, quæ ad hanc formicarum politiam conferri possit. Nam cum nullum urbibus venenum nocentius sit, quã ocium, videtis hanc pestem procul ab hoc animalculo abesse. * Nunquam ardentissimi æstus à labore absterrent, non noctu vacuæ sunt, quod tempus aliis animalibus natura ad quietem dedit. Non magnitudine itinerum, aut asperitate viarum defatigari se patiuntur. Sed sæpe ex longinquo frumentum convehendum est. Sæpe per confragosa saxa, magna vi grana in adversos montes protrudenda sunt. Ita omnes difficultates, non viriũ magnitudo, non corporis moles, sed animi robur, & industria superat: ut adpareat, hic etiam verum esse id, quod est apud Historicum quendam: Nihil tam altum à natura constitutum esse, quo non possit virtus eniti. Non dubium est autem, quin, ut omnia ex ocio vitia nascuntur, ita labor plerasque pulcherrimas virtutes gignat. Proinde nec cæteræ virtutes desunt huic generi. † Quis enim non videt singularem justiciæ intellectum in eis esse?

* *Industria.* † *Iusticia.*

quia certos dies constituunt recognoscendis oneribus, ut cuique agmini suum tenere sine injuria liceat. Facile est enim ab alieno abstinere his, quibus in sua virtute industriaque spes posita est: sed illi qui per luxum atque libidines sua effuderunt, postea rationem ineunt, quomodo de alieno heluentur. Hinc in civitatibus novæ tabulæ flagitatæ, bella civilia, & innumerabilia alia mala, quæ civium discordia parit, nata sunt.

* Quid autem de parsimonia formicarum dicam, quæ in hoc genere maxime cernitur? Non enim tantum in præsens sibi consulunt, sed comparcunt, & prospiciunt sibi in futurum: quæ virtus cum per sese magna sit, & mirabilis, tamen hoc etiam gratior esse debet omnibus, quod justiciæ veluti custos est. Neque enim tolerare infinitos illos sumptus sine alieno decoctores possunt: sed longe dignissima bono cive virtus est, in commune quærere, & communia bona summa diligentia augere. Quæ res enim alia omnibus civitatibus exitio est, quam quod privata bona, publicis utilitatibus plerique omnes anteferunt? Atqui ita sentire nos oportuit, quoniam patriæ salute, nostra salus continetur, & quoniam ipsi à patria

* *Parsimonia.*

patria in qua nati, educati, ad humanitatem & religionem instituti sumus, cujus legibus vitam nostram ac fortunas defendimus, tam multa beneficia accepimus, æquum esse, ut nos etiam illius utilitates pro virili juvemus, imo quidquid aramus, quidquid serimus, quidquid metimus, ad patriæ utilitatem referendum esse existimemus. Denique illius salutem, ac tranquillitatem antiquiorem dignitate, ac salute nostra, ducamus. Hanc virtutem licet in formicis cernere ad communem usum adsiduas operas conferentibus. Videtis quam multarum virtutum exempla nobis formicæ proponant: ad quam imaginem si maximam hominum partem contuleris, quotusquisque erit his virtutibus præditus? Bona pars voluptatibus atque ocio dediti, nulla de re in omni vita sunt soliciti, quam de convivio adparando, aut aliis similibus voluptatibus comparandis. * Seneca scribit, Pacuvium quendã prætorem in Syria fuisse, qui quotidie splendide convivatus, cum se copioso vino de die ingurgitasset, solitus sit vesperi funus sibi adparare, accersere tibicines, qui funebres modos canerent, & hoc genus alia curare ad funeris speciem repræsentandam. A cœna cum

* *Seneca de quodam Pacuvio convivante.*

jam ſuſtinere ſe ebrius non poſſet, jubebat ſe lectulo impoſitum, tanquam funus inferri in cubiculum, & cantari funebres modos βεβίωται βεβίωται. Iudicabat enim eum demum diem præclare ſe vixiſſe, quo ita eſſet convivatus: nec ducebat eſſe vitam adpellandam, cum non liceret ejuſmodi voluptatibus perfrui. Quis non ſtatuat plus eſſe mentis formicæ, quam huic Pacuvio, qui vitam homini hanc unam ad rem, ad pecudum voluptates perfruendas, datam eſſe credidit? Et quamvis exemplum Pacuvii in funere faciendo non multi imitentur, dogma tamen hoc præclarum maxima pars hominum profitetur qui nihil in omni vita dignum homine ſuſcipiunt ac gerunt, ſed in ocio, & inter pocula temulenti ætatem exigunt. Sed quoniam ſanorum hominum judicio, ventres iſti non homines, ſed verius monſtra hominum ſunt, deſino formicas cum his conferre, quos non modo formicarum exempla, ſed ne quidem publicæ leges ad ſanitatem revocare poſſunt. Nulla autem inter omnes laudes formicarum amplior eſſe mihi videtur, quàm ea, quæ apud * Solomonem eſt: Is enim inquit, formicas non modo ſtultos, ſed ſapientes anteire prudentia. Neque ego, niſi tam gra-

* *Solomon.*

gravem authorem haberē, auderem hoc paradoxum inter doctiſſimos homines dicere. Sed quia formicarum laudes colligere inſtitui, non fuit hæc prætereunda, præſertim cum eſſet ampliſſima. Quid audio? omnibus Philoſophorum ſcholis, omnibus Rerumpubl. gubernatoribus, denique omnibus ſapientibus viris, formicæ præferuntur. Hoc plane eſt juxta proverbium, Formica camelus. Et cum non poſſim hoc loco omnes cauſas, cur ita ſcripſerit Solomon, recitare, ſunt enim multæ, quas ex ipſius Chriſtianæ doctrinæ fontibus longe repetere oporteret, tamen unam hanc commemorandam eſſe duxi.

Tanta deſidia eſt humani animi, ita penitus hæret in noſtris medullis voluptatum atque ocii amor, ut nulla tanta ſapientia ſit, quæ non voluptatum illecebris vinci, & expugnari poſſit, ut induſtriam, laboremque remittat. * Quod cum etiam Poëtæ animadvertiſſent, finxerunt Herculem tot domitorem monſtrorum, Omphales amore captum, muliebri veſte, in gynæcio tenentem colum. Atque hoc illi de ſummo viro fingebant, ut ſignificarent, nullam tantam eſſe vim animi, quæ non frangi ac debilitari blan-

* *Animi humani deſidia in Hercule notata.*

ditiis voluptatis posset. Compara vero mihi formicas ad hunc Herculem, aut si mavis ad Alexandrum; harum industriam sedulitatemque nulla res unquam retardat. Illi scilicet heroes summa sapientia ac fortitudine præditi, quam immutati sunt, alter amore mulierculæ, alter etiam magis beluinis voluptatibus? Huc igitur sacræ literæ sapientes etiam viros accersunt, & in hanc Academiam vocant, ut discant, non modo similem in laboribus constantiam præstandam esse, sed etiam ut videant quanta sit infirmitas humanorum animorum, qui tam facile defatigari se patiantur, ut formicæ etiam robore animi summis viris præstent. Et has ideo intueri jubet, ut cum viderint tantam vim vilissimæ bestiolæ divinitus datam esse, petant & ipsi, expectentque à Deo similem constantiam industriamque. Sed de hoc toto loco, alii rectius dicent.

* Vos autem optimi Commilitones, quoniam ita jubent sacræ literæ, intuemini formicas, & cum aliarum virtutum exempla ab eis petite, tum inprimis earum sedulitatem exprimere contendite. Etenim si vel nulla proposita essent nobis laboris nostri præmia, tamen quoniam Deus præcipit ut laboremus, parere illius

* *Exhortatio ad sedulitatem.*

voci debemus. Nunc autem cum etiam tanta præmia proposita sint, quæ est amentia, tantarum rerum magnitudine non excitari, aut acui ad laborem? Nil sine magno vita labore dedit mortalibus; inquit Poëta. Proinde nolite putare, sine magna animi contentione ulla vitæ præsidia comparare vos, aut retinere posse. Qua de re cum omnes omnium doctorum virorum libri pleni sint, & referti hoc genere exhortationum, ego vobis, quoniam propter ætatem, vel ad monendos vos, vel ad cohortandos parum authoritatis habeo, recitabo vobis gravissimum locum, qui extat in Xenophonte, quemque se Xenophon ex Prodici libro transscripsisse fatetur. Sunt autem contrariæ orationes Virtutis & Voluptatis ad Herculem, deliberantem, utram vitæ viam ingrediatur, voluptatis ne, an virtutis sequatur. sic enim ait.

* Cum Hercules ex pueritia egressus, jamque prope pubertatem esset, qua ætate sui compotes facti adolescentes, significant utram viam, virtutis, an ignaviæ ingredi velint, exiit in solum locum, seditque tacitus, secum deliberans, utram viam iniret. Hic adparuerunt ei duæ mulier-

* *Orationes virtutis & voluptatis ad Herculem.*

lierculæ majores humana specie, quarum altera vultu modesto & liberali erat, nullo peregrino cultu aut fuco ornata, sed genuina bonitas formæ adparebat, in corpore mundicies, in oculis pudor, in incessu modestia, vestem præterea candidam gerens. Altera erat habitior, & fucata, nam & rubor, & candor major erat nativo. Et incedebat supina, oculos late pandens, veste induta, quæ formam maxime commendabat, contemplans interim se, & circumspectans, an alii se viderent, nonnunquam etiam umbram suam respiciens. Postquam autem propius ventum est, illa prior modeste pergebat. * Hæc autem ut anteverteret, accurrit ad Herculem, ac inquit: Video te Hercules deliberare utram viam ad vitam agendam ingrediaris: Quod si me tibi adjunxeris, ducam te jucundissima & facillima via. Nulla res jucunda est, qua non potieris, & molestiam nullam perpetieris. Neque enim aut bella, aut alia gravia negocia curabis, sed hoc unum cogitabis ac quæres, ubi aut cibum aut potum suaviorem invenias, aut quod delectet oculos, aut unde olfaciendo, aut tangendo aliquam voluptatem percipias, aut ubi amoribus perfruaris, aut quomodo mollissime

* *Voluptas.*

lissime cubes, & quomodo hæc omnia sine aliquo labore consequaris. Etsi quis inciderit metus egestatis, non est quod timeas, me tibi aliquid laboris impositu-ram esse, efficiam enim, ut fruaris his, quæ alieno labore parta sunt in promptu. Nec ulla re abstinebis, unde modo speres te aliquam voluptatem posse lucrifacere: Ego enim meis sodalibus potestatem facio, ex omnibus rebus voluptates decerpendi. Hæc hercules audiens, inquit: Mulier, quod est tibi nomen? Tum illa: Mei sodales vocant me Fœlicitatem. Qui me aspernantur, vocant me Ignaviam.

.* Interea accessit & altera mulier, dixitque: Venio & ego ad te adolescens: Novi autem tum generosos parentes tuos, & indolem educationemque tuam: Hæc mihi spem faciunt, fore, ut si me secutus fueris, magnas & honestas res geras, & me multo clariorem apud homines efficias. Nec longa te præfatione, quæ ad voluptatem fingi solet, morabor, sed simpliciter id quod res est, vereque narrabo, quod Dii constituerunt. Nulla vera bona, sine labore curaque mortalibus Dii dederunt. Sed sive Deos tibi vis esse propicios, placandi sunt: sive ab aliis diligi vis, beneficiis adjungendi sunt: sive honore

adfici

* *Virtus.*

adfici à civibus cupis, bene mereri te de patria oportet: ſive vis in admiratione eſſe apud omnes Græcos, bene factis id te conſequi oportet: ſive vis ut terra pariat tibi fruges, colenda eſt: ſive ex pecudibus diteſcere vis, paſcendæ ſunt. Sive bello opes tuas augere voles, ut ſocios in libertatem adſeras, & inimicos in ſervitutem redigas, belli artes diſcendæ ſunt ab his, qui eas norunt, & exercendæ, ut quomodo eis utendum ſit, ſcias Si robur corporis vis confirmare, conſuefaciendum eſt, ut rationi obediat, & exercendum magno labore ac ſudore. Quod cum dixiſſet virtus, interpellat. eam ignavia, inquiens: Vides Hercules, quam aſperam & longam viam ad fœlicitatem hæc tibi mulier oſtendat, quo ego tibi compendiariam & planam viam monſtravi. Tum virtus: O miſera, dic nunquid habeas boni, & nunquid ſuave unquam cognoveris? quæ nullum laborem vis illorum conſequendorum cauſa ſuſcipere. Et ne quidem expectas naturale deſiderium ſuavium rerum, ſed antequam natura expetat eas, imples atque obruis te, edis priuſquam eſuris, bibis antequam ſitis, condimenta varia ad irritandam famem excogitas, vina precioſa, ut invites ſitim, comparas, in æſtate nivem quæris: Et ut

ſuavi-

ſuaviter dormias, non modo mollia ſtrata, ſed etiam lectos facis; ſomnum enim accerſis, non ut per laboris intervalla quieſcas, ſed inopia negocii. Sine pudore ac legum metu amori operam das, nocte abuteris, & optimam diei partem ſomno perdis. Et cum Deam te eſſe glorieris, ex Deorum numero ejecta es, aſpernantur te & honeſti homines. Neque unquam ſuaviſſimum carmen, tuas laudes audiviſti. Et pulcherrimum ſpectaculum nunquam vidiſti: Nullum enim unquam recte factum tuum ſpectaſti. Quis tibi improba credet? quis egenti dabit aliquid? Quis ſanæ mentis in tuo choro eſſe velit? ubi juvenes imbecilli corpore ſunt, ſenes fatui, qui cum adoleſcentiam in ocio perdiderint, ſenectutem miſeram & calamitoſam agunt. Tunc & pudet anteactæ vitæ, & piget primum quærere neceſſaria ætati ſubſidia. Suavia in adoleſcentia ante tempus præcerpſerunt, laborem & ærumnas in eam ætatem diſtulerunt. Ego vero apud Deos verſor, & apud honeſtos homines. Nullum honeſtum facinus, neque Dii neque homines ſine me faciunt, ideoque me & Dii & homines honore adficiunt. Grata ſum opitulatrix artificum, fida cuſtos familiæ dominorum, benevola adjutrix ſervorum, jucunda comes laborum

borum in pace, firma periculorum in bello auxiliatrix, optima amicitiæ socia. Et mei amici suaves voluptates sine fastidio percipiunt ex cibo & potu, expectant enim illorum naturale desiderium. Somnus etiam suavior eis est, quam ociosis, quem etiam cum opus est, sine molestia abrumpunt, nec propter hunc necessaria intermittunt. Et juvenes senum laudibus gaudent, & senes delectantur juvenum honoribus, & incredibili voluptate rerum à se gestarum meminerunt. Et sine difficultate præsentes labores conficiunt, per me Diis chari, chari amicis, chari patriæ. Et cum ex hac vita discedendum est, non obscuri aut ignoti jacent, sed laudes eorum perpetuo à posteris predicantur. Hæc tibi ô fili bonorum parentum Hercules contingent, & veram fœlicitatem stabilemque ita consequeris, si laborem non defugies.

Sic virtus apud Xenophontem concionatur, & ad labores suscipiendos, non tantum Herculem, sed omnes adolescentes, verissima gravissimaque voce hortatur. Qua oportuit aures vestras undique circumsonare, & inertes animos tanquã classico exuscitari. Atque hanc ipsam virtutis orationem divinitus in formicis scriptam putate: quas quoties videbitis, veniat

niat in mentem, hanc vobis imaginem, quæ vos ad laborem incitet, in terris à Deo propositam esse. Et sicut comœdiæ exhibentur, ut in illis exemplis discamus, quid in vita deceat: Ita Deus in hac rerum natura varia spectacula fecit, quæ nos officii nostri commonefacerent. Proinde cum formicas convehentes grana, condentesque in commune spectabitis, existimate hanc tanquam Dei vocem esse, quæ jubet ocium, nocentissimam pestem fugere, & suscipere honestos labores, quibus & nobis ea quæ in omni vita necessaria sunt, comparemus, & societatem communem hominum juvemus. Quod si facietis, favebit vestris illis laboribus Deus, & omnem vitæ cursum fortunabit. Contra, qui capti amore ocii voluptatumque, non volent formicam audire, atque imitari, ad quam à Deo tanquam ad magistros missi sunt, hi sciant se gravissimas pœnas contemptæ magistræ, imo contempti cœlestis mandati, daturos esse: odit enim ocium Deus, ideoque non unum calamitatis genus ex ocio nascitur. Dixi.

FINIS.

M. ANTONII MAIORAGII LVTI ENCOMIVM.

PLVRIMIS in rebus imperitæ multitudinis & vulgarium hominũ ignorantiam, ac mentis cœcitatem licet intueri, Quirites, qui tam præcipiti ac temerario in rebus fere omnibus judicio utuntur, & cogitationes ſuas ita diſtrahi patiuntur, ut ea ſæpiſſime vituperent, quæ maxime laudanda eſſe videantur, contraque ſæpenumero mirifice probent, quæ plurimum eſſent improbanda. Quotus enim quiſque reperitur, qui ſaluberrimis potius quam jucundiſſimis cibis delectetur? aut qui malit cum abſtinentia ſanus eſſe, quam cum intemperantia ſemper ægrotare? Similis eſt etiam opinionum ratio: Trahitur ſua quiſque cogitatione, eaque laudat quæ putat eſſe magnifica, vituperatque contraria: ſed pauci admodum rerum naturas vere perſpiciunt,

ſpiciunt, & ad id tantum omnes, quod in præſentia utile eſſe videtur, toto impetu rapiuntur, cætera, quæ ſunt à ſenſibus remota, non ita diligenter conſiderant. Quamobrẽ cum falſis opinionibus tantopere fallantur homines, nulla repente ſpernenda eſt oratio, quæ vulgi ſit opinioni contraria: quamvis enim initio propter inſolentiam abſurda eſſe videatur, tamen exitu plerunque utiliſſimo atque jucundiſſimo concluditur. Sed vobis adhortatione mea nihil opus eſſe intelligo, quos jam erectos omnes, cum hilaritate quadam expectare video, quid hac nova atque admirabili cauſa, de Luto, hoc eſt, de re, quemadmodum fortaſſe vos exiſtimatis, tam humili atque abjecta, dicturus acceſſerim. Hoc enim ita natura comparatum eſt, ut inſignis ſemper novitas mortalium animos erigat, atque excitet: quæ ſi talis eſt, ut eos audita commovere poſſit, affectos aut ſumma jucunditate, aut ingenti triſtitia derelinquit. Ac mihi quidem, Quirites, hoc unum erit in hac oratione ſtudium, ut quæcunque dixero, non ſolum jucunda, ſed etiam admiranda vobis eſſe videantur. Quod ſi quis mihi Deus veſtram ad me audiendum benevolentiam conciliarit, efficiam profecto, ut intelligatis,
nihil

nihil esse luto nobilius, nihil pretiosius, nihil utilius, nihil denique magis necessarium: modo quam opinionem jam vestris mentibus comprehendistis, eam si ratio convellet, ac labefactabit, si denique veritas extorquebit, libenti & æquo animo remittatis. Tunc certe illa præclara quorundam hominum ingenia, negligentiæ nomine condemnanda esse judicabitis, qui cum eloquentia sua genus humanum ab hoc tanto errore liberare possent, ne rem adeo pretiosam & excellentem aspernaretur, maluerunt in nugis quibusdam puerilibus, & anilibus fabulis ocium suum frustra consumere, dum alius quartanam febrim, alius calvitium, alius muscam, alius item aliquid ridiculum laudat. Quin etiam novissime (si Diis placet) inventus est, qui stultitiam & scarabæum laudarit, & qui asinam ad astra laudibus evehere conatus sit. Quæ posteaquam in vulgus disseminata fuerunt encomia: Superest (inquit vir quidam è populo) ut lutum etiam laudetur. Quam ego vocem cum audivissem, qui jam antea sæpius luti virtutes animo reputaveram, addidissetque vir ille: Fortasse verius hoc posset, & magis jure laudari: statim hominis solertiam exosculatus sum, & ejus sententiam magnopere com-

pro-

probavi. Quorſum enim quis ingenium, aut dicendi facultatem oſtentet, ubi non opus eſſe videatur? Ibi ſunt eloquentiæ vires expromendæ, ubi vel innocentes ab iniqua criminatione liberentur, vel ab hominum mentibus falſæ opiniones refellantur, quæ magnam humano generi perniciem atq; ingentes calamitates apportare ſæpenumero ſolent, quemadmodum apud Platonem Socrates ſapientiſſime diſſerit. Quæ me ratio potiſſimum ad hanc cauſam impulit, ut hæc quæ jam penitus inſedit & inveteravit in animis hominum opinio, ſi fieri poteſt, evellatur, & jam tandem intelligant homines, quod in omni ſeculorum memoria ſemper antea latuit, nihil univerſo cœli ambitu contineri, quod utilitate atque excellentia Lutum antecedat. Quod quamvis incredibile primo aſpectu eſſe videatur, tamen cum rationes meas diligentius audieritis, vos ipſi ſponte veſtra veriſſimum eſſe non dubitabitis confiteri. Primum igitur mihi videtur de nobili atque excelſo Luti genere, deinde de præſtantia, tandem de utilitate eſſe dicendum. Genus eſt enim ejuſmodi, quod antiquitate ac nobilitate, quæcunque in terris gignuntur, antecellit. In quo declarando, ſi fortaſſe paulo altius exorſus, repetere

memo-

memoriam antiquitatis visus fuero, ignoscite, Quirites; hoc enim ipsius rei magnitudo postulat, quæ me breviter orationem perstringere non sinit. Antequam cœli rotunda conversio fieret, cum nondum esset humanum genus procreatum, neque ulla adhuc in terris essent animantia, non herbæ, non frutices, non arbores, nulla denique rerum earum, quæ è terra nascuntur, species ac forma,

* *Vnus erat toto naturæ vultus in orbe,*
Quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles.

Horum quatuor omnium gignentium corporum, terræ, aquæ, aëris, ignis, natura permixta erat, neque unum ab altero dignosci poterat, cum tamen maxima esset inter eos discordia. Siquidem

Ibid. *Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,*
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Donec ratio Dei sempiterna propter incredibilem sapientiam suam agnovit, quam excellentium rerum esset in eis naturis materia, si probus artifex accessisset. Itaque cum ipse Deus probitate maxime præstaret, naturas illas, non tranquillas & quietas, sed immoderate agitatas & fluitan-

* *Ovid. 1. Metamor.*

fluitantes assumpsit, easque ex inordinatis in ordinem adduxit. Hoc enim judicabat esse præstantius. Et superiorem igni locum tribuit, quia levissimum omnium esse videbat: proximum aëri, tertium aquæ, quartum & ultimum in medio totius mundi, quo gravia omnia deferrentur, terræ tradidit, ubi cujusque generis, vel inanimi, vel animantis, vel muti, vel loquentis origo est, ubi vita, ubi interitus, ubi ex alio in illud assidua vicissitudo atque mutatio: Nam ex terra gignuntur omnia, rursusque in eam omnia recidunt: atque ita frequenter immutata, corrupta, deinde rursus generata, vicissitudine quadam æternitatem obtinent. Hic mihi forte succlamet aliquis, cui hæc, quæ commemoro, diphthera, quod ajunt, Saturnique rebus antiquiora videantur? Quid ista tam obsoleta, tam rancida prosunt ad Luti tui laudes, & genus celebrandum? Iam profecto intelligetis, Quirites, non hæc sine maxima causa me tam ex alto repetiisse. Hanc enim quam nos terram, & rerum omnium parentem ac procreatricem appellamus, cui locus omnium honorificentissimus in medio datus est: quæ nos gignit, alit ac sustinet, quæ denique non tantum hominum, sed etiam immortalium Deorum domicilium gratissimum est:

est: nihil aliud quam Lutum, & totius cœli reliquorumque omnium elementorum purgamentum esse, perspicuum est. Nam cum constituisset Deus, bonis omnibus explere mundum, mali nihil admiscere, quoad natura pateretur, in medio totius, locum præstantissimum, ubi generatio fieret, elegit, quo facile & cœlum ipsum, & reliquæ naturæ dimittere semina sua detractionesque confecti & consumpti alimenti possent. Hac de causa factum est, ut quæcunque gravia sunt & solida, naturæ ipsius instinctu atque impetu medium mundi locum petant, neque quicquam omnino gravitate præditum potest alibi, quam in medio, consistere: quoniam semper ex vi naturæ premitur, quod grave est: quis autem est, qui nesciat, Lutum esse gravissimum, ideoque necessario fieri, ut in medio mundi loco perpetuo consistat? Quod cum terræ proprium sit, vere concludi potest, terram nihil aliud esse, quam Lutum. Ignoscite, Quirites, si vobis nimium videor agere philosophice. Nam in hoc uno rei cardo vertitur, unde Lutum generari putemus, aut quid ipsum esse statuamus: quod si recte semel intellectum fuerit, cætera deinde omnia facillima videbuntur. Sed ad rem redeamus. Cum igitur in loco omnium

nium maxime honorifico, hoc est, ἐν τῷ μέσῳ, ut ajunt Philosophi, terra sit, cætera autem omnia circumsistant, & eam quasi custodiæ gratia muniant, & quicquid habent purgamenti atque fæcis, in eam procreandi causa demittant: nemini dubium esse potest, quin aut tota, aut saltem maxima ex parte terra reliquorum corporum purgamentum atque Lutum sit. Sed ne fortasse nobis idem quod Sophistis accidat, qui solent ex iis, quæ probabilia videntur, neque sunt, argumenta sua concludere: quærenda est ex gravissimis auctoribus Luti definitio, quæ nihil aliud est, quam involutæ rei, atque obscuræ naturæ explicatio. Sic enim facile, quod quærimus, Luti genus inveniemus. Quis autem post homines natos fuit unquam Platone gravior? Quis intelligentior? Quis sapientior? Equidem hujus ego singulis verbis, centum aliorum testimonia digne comparari posse, non existimo. Is igitur optimus definiendi magister in Theæteto, sub ejus persona, quem semper gravissimum introducit, hoc est, Socratis, Lutum ita definivit: γῆ ὑγρῷ φυραθεῖσα πηλὸς ἂν εἴη.* Lutum, inquit, terra est humore permista. Iam igitur Luti præclarissimum genus invenimus, hoc est, ter-

* *Aristot. 4. Top. c. 5.*

terram & humorem: ut humor Luti pater sit, terra vero mater. Quis autem adeo rerum ignorans est, quis tam imperitus, tam rudis, quin intelligat, quanta terræ sit & humoris excellentia? Nam humor ille est, quem post conditum orbem Deus Opt. Max. rerum omnium generationi præfecit, ut sine ejus auctoritate nihil quicquam omnino gigneretur: quem non tantum iis, quæ è terra nascuntur, sed etiam sempiternis illis ignibus, quæ sidera vocamus, alimentum præstare voluit. Persuasum enim habent pleriq; Philosophi, Solem, Lunam, cæterasque Stellas omnes humore pasci. Quid, quod tãta est humoris excellentia. ut per eũ sôlum Dei cultores jurare soleant, & eum iratum habere magnopere caveant? quippe qui præclare intelligant, quanta sit ejus apud summum Deum auctoritas, cui tanta sit administratio demandata, ut omnia gignat, atque nutriat. Hac de causa sapientissimus vir Thales Milesius, humorem rerum omnium parentem esse pronunciavit. Quid autem de terra dicam? quam non tantum hominum, sed etiam Deorum matrem esse dicunt. Itaque plurima telluri apud sapientes illos veteres dicata fuisse templa legimus, eamque inter summos Deos fuisse cultam & honoratam. Sed mihi ne-

quaquam omnes humoris & terræ laudes commemorandæ sunt, quæ sunt prorsus innumerabiles atque infinitæ, neque vobis, ut opinor, ignotæ. Satis est, hoc tempore docuisse, natum esse lutum ab iis parentibus, qui omnium præstantissimi atque excellentissimi esse videantur. Hoc se genere, hoc sanguine procreatum esse lutum gloriatur. Nunc ejus etiam præstantiam atque excellentiam videamus. Quæ tanta est, ut non modo parentibus suis, humori ac terræ, non cedat: sed eos etiam longo intervallo superet. Quamvis enim, ut jam antea diximus, humor generationi præsit, & sine ejus auctoritate nihil gignatur: tamen nihil ei sua potestas proderit, nisi terræ commixtus locum procreet, unde postea nascantur omnia. Quis enim non intelligit, nihil inveniri posse, quod non ex luto generetur? Deme lutum ex hac admirabili mundi machina, non jam erit id, quod proverbio dicitur, ver ex anno tollere, sed idem, quod solem extinguere, aut Deos è cœlo diripere. Quid enim fiet? Quid nascetur? quid procreabitur? quis non omnia videt statim interitura? Nam unde genus hominum? unde tot animantium terrestrium, aquatilium, volucrium genera? unde tot arborum formæ? tot herbarum species?

tam

tam varii flores? tot jucundi fructus? tot frumenta? tot segetes? An non omnia primo vitam, deinde etiam vivendi facultatem Luto acceptam ferunt? Nam si tandem omnia, quemadmodum Philosophi docent, in idem abeunt, ex quo prius constituta fuerant, & quotidie videmus, quicquid interit, in lutum converti: profecto lutum rerum omnium principium esse necesse est; de quo sane, nisi plane in Physicis (ut ait Cicero *) plumbei sumus, dubitare non possumus. Quis enim nescit illud in scholis ab omnibus Philosophis tantopere jactatum, & celebratum theorema, quod ab Aristotele † summo naturæ interprete sumpserunt, Uniuscujusque rei interitum atque corruptelam, alterius esse ortum ac generationem? Atque in hoc quidem, cum in aliis plerisque rebus mirandum in modum dissentiant, & pene inter se digladientur Philosophi, mirum quã conveniant, ut nullus unquam aliter sensisse videatur. Omnem autem alicujus rei corruptionem à nobis Lutum appellari, nemo est, quin intelligat: ex quo cum omnia gigni Philosophi dicant, idem est, ac si clarissima voce prædicarent, rerum omnium paren-

* *Tusc. Quæst. lib.* 1.

† *Lib.* 1. *de ortu & int. Contex.* 17.

tem esse Lutum. Quid ad hæc contra dici potest? Non nos contortis fallaciter argumentis, aut falsis conclusionibus, hæc tam vera colligimus: sed ab ipsa natura rationes nostras accipimus: ipsa nobis hæc argumenta suppeditat: ipsa nobis manus injicit, & paulum consistere jubet, atque hæc diligentius explanare: cupit hunc errorem ex hominum mentibus radicitus evellere, cupit eximias Luti virtutes omnibus notas ac planas fieri: ut tandem aliquando desinant homines ei maledicere, parentemque rerum omnium & auctorem suspiciant, ac revereantur. Quemadmodum igitur figulus ex argilla vasa sua format & effingit: ita natura illa melior, quem Deum vocamus, ad omniũ rerum creationem luto semper utitur. Itaque vir optimus ac sanctissimus Agapetus, ad Justinianum Imperatorem scribens, admonet, ut ne quis majorum nobilitate glorietur, quoniam nulla est in ortu differentia: Omnes enim, inquit, tam qui Reges sunt & Imperatores, quã qui humili & obscuro loco nati sunt, eundem primum parentem, Lutum habent. Sed quid multorum testimoniis opus est, cum nobis ipsa veritas sacris in Literis *Gen.* 2. aperte dicat, & clara voce testetur, ex luto fuisse homines primo con-

conformatos? Quod ideo de hominibus potissimum scriptum est, non quod ipsi soli sint ex luto procreati, sed ne quisquam parentem suum posset ignorare. Quod etiam Homerus, omnis philosophiæ pater, intellexisse mihi videtur, gravissimus & sapientissimus auctor, à quo, ceu fonte perenni, quicquid in omni doctrina eximium est, emanavit, qui cum in Iliade sua *Lib.*.7. Menelaum Græcorum ignaviam increpantem refert, quod cum Hectore singulos ad certamen provocante nemo congredi auderet, his verbis usus est:

Ἀλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

Optat enim ut intereant, atque ideo precatur, ut in humorem & terram convertantur, hoc est, in idem dissolvantur, ex quo prius constituti fuerant. Sic enim acutissimus Philosophus Alexāder Aphrodisæus * Homeri sententiam interpretatur: Ex terra (inquit) & humore gignuntur omnia, & in terram atque humorem omnia dissolvuntur. Quod etiam sensit Epicharmus Siculus †, cum dixit:

** Lib. 2. Probl. 7.*

† Plutar. in Consol. ad Appell. Libr. 2. citante Erasmo in Adagiis: Aqua & terra reddamini.

xit: ἀπῆλθεν ὅθεν ἦλθε· γᾶ μὲν εἰς γᾶν, πνεῦμα δ᾽ ἄνω. Denique etiam Ariſtoteles in Rhet. indicat, olim eos, qui ſervos ſe profiteri vellent, terram & aquam domino tradere ſolitos, tanquam omnium rerum jure ſeſe abdicantes.

Quæ cum ita ſint, jam profecto, Quirites, perſpicuum eſt, quam magnus exornandi Luti campus nobis apertus ſit, quam ampſe, quam graviter, quam copioſe luti laudes exequi poſſimus. Cum enim, ut omnes eruditi cenſent, ex terra atque humore, quicquid eſt ubique pretioſum, quicquid eximium, quicquid utile generetur, cumque (quod caput eſt) etiam nos ipſi, cum cæteris animantibus, ex eadem terra atque humore fingamur, terra vero humore permiſta lutum ſit, ut ex Platonis auctoritate paulo ante demonſtravimus: quod ingenium inveniri tam ſublime poteſt, quæ lingua tam volubilis, quæ dicendi copia tam præcellens, quæ minimam earum laudum partem, quibus lutum digniſſimum eſt, recenſere commemorando poſſit? Etenim, ſi magnum quiddam aſſecuti videntur ii, qui rem aliquam pretioſam, ut argentum, aut aurum, aut aliquid ejuſmodi ſatis egregie laudarint, ſi difficillimum eſſe fatentur omnes, ora-

tione

tione res honestas atque laudabiles posse vincere; quid tandem in Luto laudando? quod unum omnia complexũ est, quanta difficultas existimanda est? Si quis enim ejus præstantiam animo diligentissime volvat, is nimirum intelliget, majus esse quiddam, non modo quam homines opinentur, sed etiam quam cujusquam eloquentia capere possit, perfecte Lutum exornare velle, tantoque esse difficilius, idem recte laudare, quanto rebus omnibus pretiosis & præstantibus antecellit. Hic non Isocratis jucunditate, non Lysiæ subtilitate, non Hyperidis acumine, non Æschinis sonitu, non Demosthenis vi, sed divina quadam potius opus esset eloquentia, quæ nunquam antehac audita, nunquam nota, nunquam excogitata fuisset. Non enim hac in oratione sic nobis agendum, ut in reliquis exornationibus agi solet: majori quadam ingenii sublimitate, uberiore dicendi facultate, graviori modo utendum est. Solent enim reliquis in rebus exornandis Oratores semper aliquam adhibere contentionem atque comparationem, ut rem eam, quam laudant, altera, quæ tamen egregia sit, longe præstantiorem esse demonstrent: qua rerum inter se collatione plurimum florere atque enitescere solet

oratio. Sed quid est ex omnibus rebus, quæ cœlo continentur, tam eximium, tam excellens, tam rarum, quod si luto comparetur, non statim vilissimum atque abjectissimum esse videatur? Ponite ante oculos quidquid ubique pretiosum est, ponite argentum, aurum, gemmas, margaritas: Quid? an non in mentem vobis venit, unde hæc omnia nata sint? Nonne paulo ante docuimus, ex luto, quæcunque in terris nascuntur, omnia procreari? Hæc omnia, quæ tantopere mirantur homines, quæ magis, quã propriam vitam amant, quæ diligentissime custodiunt, pecunias, thesauros, divitias, facultates, qui recte reputat, Lutum plane esse intelligit. Quam igitur absurdum fuerit, si quis unum aliquem terræ fructum è luto natum velit ipsi rerum omnium parenti Luto comparare? Proh Deum atque hominum fidem! quis adhuc de Luti præstantia dubitare potest? quis non illud ad astra tollat? quis non Divinis laudibus efferat? cum intelligat, è luto tot egregios viros, tot Reges & Imperatores, tot ingenia præstantissima, tot sapientes, tot Philosophos esse profectos. Quid? an non tot egregiæ substructiones, tot oppida clarissima, tot nobilissimæ civitates, jacerent prorsus omnes,

mnes, neque earum extarent veſtigia, niſi lutum prius extitiſſet. Quid, ut minima commemorem, tot herbarum genera, depellendis corporum morbis utiliſſima? quid frumenta? quid glandiferas, ac fructuoſas arbores? an non in lucem omnes lutum edit? Quot animantium genera? quam pulchra? quam varia? quæ naturæ totius varietas? quot hominum ſpecies? Hæc omnia Lutum edit, fovet, exhilarat. O mortalium genus ingratiſſimum! O deteſtabilem perfidiam! O mentem penitus execrandam! Ergo quod te procreat, quod nutrit, quod educat, quod omnem jucunditatem affert, id tu negligis? conculcas? aſpernaris? Sine quo ne unum quidem diem vitam agere potes, id à te non aliter atque rem abjectiſſimam rejicis? Quod tibi lucis hujus atque vitæ cauſa eſt, id apud te commorari non ſinis? Quod omne tibi commodum, omnem voluptatem præſtat, id abigis, expellis, exterminas? Proh Dii immortales! nõ intelligitis, homines, cum lutum contemnitis, vos quidquid in terris bonum eſt contemnere? non intelligitis, parentem veſtrum vos negligere, cum lutum negligitis? non venit in mentem, quæ veſtra fuerit creatio? unde nati ſitis? ex qua materia conditi? Formavit, inquit Mo-

ſes, *Geneſ.2*, Deus hominem ex limo terræ. Vide quanto ſit te Lutũ præſtantius, quanto ipſe luto ſis inferior. Quid ſupra lutum criſtas tollis? quid exeris cornua? quid ſuperbis? Ex limo terræ creatus es. Ecquid hoc intelligis? ecquid conſideras? ecquid genitorem tuum agnoſcis? Quid aliud eſt, ex limo terræ, quam ex purgamento luti, cum initio docuerimus, terram ipſam eſſe Lutum? Jam tuum, homo ſuperbiſſime, parentem agnoſce: non aſpernare, cujus ex genere prognatus es: reverere, quod tibi vivendi cauſa fuit. Si te ipſum aliquid exiſtimas, ſi rerum generationem honeſtam eſſe tibi perſuades, ſi quid in orbe terrarum utile atque honeſtum eſſe credis, cur non id utiliſſimum & honeſtiſſimum eſſe, à quo nata ſint omnia, confiteris? Nati ſunt homines è luto, natæ pecudes, natæ arbores, nata frumenta, natum denique quicquid in terris invenitur. Et quiſquam dubitabit id eſſe pretioſiſſimum dicere, à quo ſunt omnia quæ pretioſa ſunt? De luto ſumus, in luto vivimus, à luto paſcimur, in lutum convertemur. Itaque nihil à ſcarabeis in hac parte differimus, & tamen excellentiam Luti non agnoſcimus, imo tanquam rem immundiſſimam repudiamus. Cur? quia falſa trahimur opinione,

neque

neque recta animi ratione res definimus. At cæteras res amplectimur : aurum, vestes, frumenta, pecunias, & id genus cætera, magna cum diligentia conservamus: qua de causa? Quia præsentem vidimus utilitatem : sed unde sint hæc omnia, quæ tantopere diligimus, nemo considerat. Quid illud est, quod in arca centum clavibus clausum tam accurate servas? Lutum. Quid est, quod in horreis tuis studiosissime congregas? Lutum. Quid in apothecis & doliis tam cupide custodis? Lutum. In summa quicquid amas, quicquid amplecteris, quicquid observas, quo factus es, quo vestiris, quo pasceris, lutum est. I nunc & illud improba, quo carere nullo modo possis, nisi plane velis ex hac vita demigrare. Nam in te quidem nihil est luto præstantius, præter animum generi humano Deorum munere datum : qui si bonus fuerit, atque omni virtutum genere cumulatus, non dubiũ, quin divinus sit & felix ac beatus; sin autem malus & sceleribus imbutus, non solum luto est inferior, sed etiam rerum infimarum omnium vilissimus & abjectissimus. Reliqua omnia mutantur, & vicissitudine quadam oriuntur & intereunt, eamque mutationem & vicissitudinem omnem lutum efficit; quod & Philosophorum

phorum auctoritate,& Physica ratione & Divinæ etiam Scripturæ testimonio facile comprobatur. Quare jã profecto videtis, Quirites, quẽ mihi aditum ad Luti laudes patefecerim, quam patentẽ campum habeam, in quo plurimum exultare possit oratio. Sed mihi sigillatim omnia complecti, nec animus est, nec, si esset, ego par essem oneri sustinendo. Nam si quis perfecte lutum exornare voluerit, eum per singula, quæ in orbe terrarum laudabilia reperiuntur, ire necesse est: quam rem, quis, nisi plane sit insanus, præstare se posse cõmode speret? Itaq; licet ea, quæ luto constant, maxima laude digna esse videantur: tamen ne nimiũ longa sumatur oratio, prætermittere omnia constitui. Sed mehercle certo scio, vos intelligere, Quirites, quantum ex luti laudibus absciderim. Possem enim argentũ & aurum celebrare, possem uniones, gemmas, quicquid ubiq; hputatur esse pretiosum, possem ipsos homines, omne genus animantiũ, possem erbas, segetes, arbores, omnia denique possem in encomio luti nominare: cum omnia, quemadmodum antea diximus, ex eo promanarint: sed me reprimam, malo enim ut veram aliquam luti laudem à me desideretis, quàm falsam, afflictam esse existimetis. Quare lutum ipsum per se so-

ſe ſolum conſideremus, cujus tam eximia virtus eſt, ut Deum etiam immortalem ad ſeſe plurimum amandum alliciat. Sed ne fortaſſe veſtrum aliquis hoc eſſe maledictum aut convitium in Deum arbitretur, quod ab eo lutum vehementer amari dixerim: ejus opinioni mihi ſatisfaciendum eſſe judico: cum ut omnes vos ab hoc errore liberem, tum ut etiam hac occaſione luti virtutes, quæ jam in oblivionem plane conceſſerant, tandem aliquando magis atque magis eminere atque apparere incipiant. Verum ad ea, quę dicturus ſum, reficite quæſo animos veſtros, Quirites: nova quædam, & ante hunc diem inaudita proferre in lucem molior: ſed mihi veſtro erecto atque attento animo opus eſt: ſi quid enim attentionis forte remiſeritis, nullo modo fieri poterit, ut hæc, quæ jam aggredior dicere, myſteria eſſe intelligatis. Nam proh Deum atque hominum fidem! non in mentem vobis venit, quanta res, & quanti ponderis agatur? Agitur de ſumma luti exiſtimatione: id autem ejuſmodi eſt, ut nihil omnino dici gravius, aut excogitari poſſit. Cũ enim omnes fere mortales immeritiſſimo Lutum odio proſequantur: quamvis pauciſſimi ſint, qui, quo ſit in illud animo Deus, intelligant: quid futu-

futurum putatis, si semel in animis hominum hæc opinio prorsus insederit, Lutum à Deo non diligi? Quis enim illud eximium esse credat, quod Deus amare non videatur? Quis non potius id vile & abjectum putet, quod à Deo reprobetur? Quod si certissimis argumentis, Lutum & à Deo diligi, & cæteris omnibus rebus, quæ in terris creatæ sunt, anteponi docuero: quid erit causæ, cur non etiam nos id omnium rerum excellentissimum judicemus? Jam igitur vos illud mirificum vestræ mentis acumen intendite; ego rem ipsam aggredior. Principio cum à Luto discessum est, nihil in terris homine præstantius inveniri, nemo est qui dubitet. Quin etiam illud omnes boni confitentur, hominem ex omnibus animantibus à Deo plurimum amari. Quod etiam ipsa nos ratio credere pene cogit. Videmus enim quæcunque in terris gignuntur, ad usum hominum omnia creari: videmus etiam ac sentimus, Dei providentiam in hominibus adjuvandis & custodiendis semper excubare. Non ignoramus, à Deo proprium Filium, ut ab erroribus homines & ab æternis suppliciis liberaret, è cœlo demissum, & vinculis ac verberibus, atque omni supplicio excruciatum, ac necatum fuisse. Sed innume-

rabi-

rabilia Dei sunt erga homines. summi amoris indicia: cum præsertim etiam ad imaginem & similitudinem suam, ut sacræ Literæ testantur, eos creare voluerit, & rationis atque consilii participes effecerit. Videamus igitur, ex qua materia Deus hoc animal, sui simile, ratione præditum, providum, sagax, acutum, multiplex, memor, plenum consilii, quod maria, terras, cœlum, mente atque cogitatione complectitur: quod unum ex tot animantium generibus sibi ratione ac sapientia socium assumpsit: videamus (inquam) ex qua Deus hoc animal materia finxerit. Credibile est, præstantissimum omnium animal ex ea materia, quæ Deo maxime grata esset, conformatum fuisse. Quid igitur ajunt sacræ Literæ? unde formatum hominem ab initio commemorant? Non ex argento, quod ab omnibus pretiosum æstimatur: non ex auro, quod plurimi homines majore, quam Deum ipsum, amore prosequuntur: non ex smaragdis, unionibus, chrysolithis, aut aliud id genus lapillis, qui pretiosissimi creduntur: sed ex limo terræ, hoc est, è luti flore. Quid amplius postulatis? Obsecro vos, Quirites, hoc Dei factum vobiscum diligentius perpendite: tum facilius statuetis, quanta luti sit excellentia.

Deus

Deus optimus maximus, qui pro ſumma ſua ſapientia, rerum omnium naturas, etiam antequam eas crearet, optime noverat, qui facillime quid cuique præſtet, & exquiſitiſſime diſcernit, cum ſimile ſibi, & ratione ac lege ſocium vellet animal procreare, lutum ex omnibus rebus potiſſimum elegit, ex quo formaret eum animantem, quem cæteris omnibus præficere ſtatuerat. Cujus rei quid aliud in cauſa fuiſſe dicemus, præter mirificam quandam Luti præſtantiam, quæ Deum etiam ipſum ad ſe amandum allexerit? Veniant nunc irriſores hujus orationis, & illud ſanctiſſimi vatis atque Regis Davidis *Pſ.*112. interpretentur: De ſtercore erigens pauperem, ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi ſui. Quid eſt, quæſo, quod de ſtercore pauperem erigit? quid eſt, quod eum cum principibus ſuis collocat? niſi quod luto ſummopere delectatur, & eos plurimum diligit, quos omni ſtudio curaque lutum obſervare videt? Quid hoc loco mihi reſpondebitis, ô luti vituperatores? Huc, quæſo, mecum in arenam deſcendite, conferte pedem, vibrate tela, promite veſtram illam maledicam orationem. Quid præliantes, ut ajunt, à muro judicatis? cur infixo jaculo, Parthorum more, fugitis?

tis? cur in portu ſpernitis tempeſtatem? Facile eſt accuſare, nullo defendente: facile vituperare nullo contradicente. Huc adeſte, ſi quid eſt in pectore roboris, & in me, Luto patrocinante, criminationes veſtras exponite. Efficiam profecto, ut intelligatis, longe aliud eſſe, contra veritatem, ipſa præſente, diſſerere, quam ad ventos verba facere; & innocenti nulla cauſa, nulla ratione maledicere. Cur enim, obſecro, Lutum improbatis? Quo crimine damnatis? Cui culpæ Lutum affine judicatis? Tacent, & ora pallor albus occupat. Proh Dii immortales! tantane quemquam mentis caligine circumfundi? tantis erroribus excæcari? ut quod in primis Deus diligit, id audeat improbare: quod præſtantiſſimum eſſe Deus cenſet, id exiſtimet eſſe viliſſimum. Malum eſt, boni viri judicio non acquieſcere, pejus eſt, amici verum condemnare judicium, peſſimum vero, parentis ſui ſententiam optimā non admittere. Quid dicam, quantum tandem ſcelus exiſtimandum ſit? immortalis Dei judicium vituperare? Sed jam querelarum ſatis. Id quod inſtituimus perſequamur. Non enim in hac re ſolum amorem ſuum erga Lutum Deus indicavit, ſed in aliis etiam quamplurimis, quas hoc tempore ſingu-

las enumerare non necesse est. Unum etiam aut alterum erga Lutum Divinæ benevolentiæ signū commemorabo, deinde ad alia vertam orationem meam. Jam plurima Dei filius (ut in sacris Historiis legimus) admiranda suæ divinitatis indicia dederat, & quotidie magis erga homines incredibilem amorem ostendebat, dum alios dæmonibus oppressos liberaret, alios jam vita functos à mortuis excitaret, surdis auditum, mutis locutionem, ægrotis integram valetudinem redderet; sed illud etiam restare videbatur, ut in hominum parentem Lutum, aliquod benevolentiæ suæ signum ostenderet. Ecce autem cum per quandam regionem iter faceret, hominem ab ipso natali die cæcum reperit, quem cum vidisset, venisse tempus existimans, ut eundem se esse ostenderet, qui mundi initio genus humanum ex Luto formaverat, & ut Luti præstantiam omnibus notam faceret: quid fecit? expuit in terram, & propriis manibus lutum composuit, atque eo luto cæci illius oculos perunxit. quo facto, confestim ille nunquam antea gustatum videndi sensum accepit. Quis igitur non intelligit, omnium hominum conservatorem Christum hoc suo facto declarasse, Luto nihil prorsus esse nobilius, ex quo

visum,

visum, sensuum omnium excellentissimum, reformavit? Multa alia prius & egregia facinora gesserat, innumerabiles & varios morbos depulerat, nullo unquam pharmaco, nullis herbis, nulla arte medica usus est, sermone tantum aut tactu morborum genus omne profligabat. Itaque nemini dubium esse potest, quin hunc etiam cæcum, si voluisset, uno verbo sanare potuisset. Cur igitur luto potissimum ejus oculos unxit & sanavit? Non alia quidem (ut opinor) de causa, nisi ut luti præstantiam atque nobilitatem indicaret, & parentis sui, mortales admoneret. Quanto enim quis Luto parenti suo similior efficitur, tanto major atque beatior esse solet. Sed hoc obsecro mysterium, Quirites, diligenter advertite. Qua enim in re vera est ac summa felicitas? nempe opinor in eo, si quis plurimum à Deo diligatur. Quis autem vehementius amatur à Deo, quam qui Luti naturam, quoad ejus fieri potest, imitatur, & qui præclare intelligit, quantæcunque ei fiunt accessiones & fortunæ & dignitatis, ex Luto se ad eas ascendisse, & non ita multo post ab eis ad Lutum se rediturum? Hoc est quod ubique Deus præcipit, ut qui voluerit omnium effici maximus & felicissimus, is primo mini-

minimus & abjectissimus fiat. *Math.*18. Quid aliud in sacris literis magis quam summissio commendatur? Volvite divinos libros, nullam in eis pene dixerim paginam invenietis, in qua non humilitas & abjectio majorem in modum comprobetur. Atque illi demum soli felices ac beati futuri prædicantur, qui se Lutum esse cognoverint. Sed quam hujus rei causam aliam afferre quisquam potest, præter singularem quandam Dei erga Lutum benevolentiam? Age vero, quis unquam ex omnium seculorum memoria Deo gratior fuit, quam Hebræus Juba? *Iob* 1. & 2. atqui hunc divinis in historiis legimus, non tantum in luto, sed etiam in sterquilinio sedere solitum. Quid? quod ipse Dei filius à vate sanctissimo *Psa.*22. ita loquens inducitur: Ego vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abjectio plebis. Quid enim aliud est, plebis abjectio, quam lutum? Clamat igitur Dei filius, cum hoc nostrum terrenum atque mortale corpus assumpsisset, se lutum esse factum: quin etiam submissionis gratia, se filium hominis, hoc est, luti nepotem frequenter appellabat. Sed jam satis, ut opinor, à nobis declaratum est, nihil in toto mundi complexu Luto esse præstantius, nihil excellentius: cujus

tanta auctoritas est, ut sine eo nihil quicquam in terris fiat, quod omnia generet, alat, augeat, ex quo pretiosissima quæque res originem trahant, unde nos etiam ipsi formati sumus: quod denique majorem in modum à Deo diligatur. Restat, ut etiam de ejusdem utilitate verba faciamus. Quæ quamvis ex iis, quæ dicta sunt, maxima cognosci possit: tamen, ut clarius etiam eluceat, & de illa dubitare nemo possit, ad ea, quæ supersunt, aggrediar. Vos vero paulisper etiam dum huic orationi meæ coronidem imponam, non tantum aures, sed etiam mentes atque animos vestros accommodate. Non enim mehercle ita nunc agam, quasi uni alicui aut alteri rei tantum utilitatem afferre Lutum dicam, quod in cæteris rebus exornandis præcipuum esse judicatur. Nihil in hac oratione vulgare, nihil demissum expectetis: omnia summa, omnia præstantissima. Nihil in omni rerum natura dico esse, nihil toto cœlo contineri, neque parvum, neque magnũ, modo sit animatum, cui rei Lutum non utilissimum esse videatur. Cum enim in rebus; quæ ex intima atque naturali motione vitam habent, animarum tria genera dicantur inveniri: quarum una, vitam tantum nutrientem, sine sensu, corpori

pori subministrat, & herbas, frutices, arbores educit, alit, atq; auget: altera non solum vitam, sed etiam sentiendi atque ingrediendi vim cunctis animantibus suppeditat: tertia omnium perfectissima atque optima, solis hominibus intelligendi, cogitandi, reminiscendi virtutem affert: his omnibus viventium generibus plurimam utilitatem afferre Lutum ad vitæ commoditatem ostendemus. Sed ne fortassis aliqua cadat in nomen ambiguitas, quoniam multis cognominibus Lutum est decoratum, ea mihi declaranda esse censeo, quo facilius omnes ejus utilitates perspici possint. Atque illud primo sciendum, omnem à nobis putrefactionem atque corruptionem Lutum appellari, sive ea sit in animante detractio confecti consumptique cibi, sive sit humoris & terræ permistio, sive quocunque alio modo res aliqua putrida facta sit: hanc etiam communi vocabulo fimum atque limum nuncupare consuevimus: ab agricolis vero lætamen dicitur, ob id credo, quoniam, ut paulo post ostendemus, lætari agros faciat. Quod autem in corpore gignitur animalium, id communiter stercus vocatur, unde stercorari dicuntur agri, cum eo Luti genere restituantur. Sed generatim Lutum omne, cœ-

num etiam dicitur. quæ ſane Græca eſt appellatio; quam ſi Latine velis interpretari, commune ſignificat: nihil enim luto communius, quod, ut dicere inſtitueram, rebus omnibus animatis maximam afferre ſolet utilitatem. Primum enim, Quirites, quis veſtrum eſt, quin intelligat, Luto ſegetes, atque omnia ſata, majorem in modum exhilarari? Nam tellus ipſa rerum omnium parens, niſi Luti filii ſui præſidio ſuſtentetur, vires integras iis rebus, quæ naſcuntur ex ea, ſubminiſtrare nullo modo poteſt: unde factum eſt hominum ſolertia, ut agri, quo fæcundiores eſſent, Luto veſtirentur; quæ res ab agricolis ſtercoratio nuncupatur. Cujus tantam utilitatem eſſe ſentiunt omnes, ut quamvis primum auctorem ignorent, tamen eum propter hanc ſolam inventionem in Deorum numero collocandum eſſe cenſeant. Scribit enim Macrobius, à Romanis Saturnum fuiſſe Stercutium vocitatum, & eo nomine pro Deo cultum, quod primus ſtercore fœcunditatem agris comparavit. Sed Auguſtinus in libris de Civitate Dei, Pici patrem Stercon fuiſſe ſcribit, à quo peritiſſimo agricola ſit inventum, ut fimo animalium agri fœcundi fierent; atque ab ejus nomine ſtercus dictum. At

vero

vero (Plinius * inquit) Italia regi suo Stercutio, Fauni filio, ob inventum stercorationis, immortalitatem dedit. Sunt qui dicant, Augiam regẽ in Græcia stercorationem primum excogitavisse, quam Hercules in Italia deinde divulgarit, unde nata fabula sit, Augiæ stabulum ab Hercule fuisse repurgatum. Illud certe constat, stercorationis auctorem ab antiquis indigitatum, & Stercutium nuncupatum fuisse, & merito: quid enim in tota agricultura stercoratione utilius? De qua doctus Hesiodus, ut apud Ciceronem † ait Cato, ne verbum quidem fecit, cum de cultura agri scriberet: unde vehementer à doctis atque intelligentibus viris improbatur. Nam Homerus, qui multis, ut mihi videtur, ante seculis fuit, Laertem lenientem desideriũ, quod capiebat è filio, colentem agrum, & eum stercorantem facit. Hac de causa vir ille sapientissimus Cato, cum de re rustica scriberet, præceptum optimum his quidem verbis reliquit: Sterquilinium magnum stude ut habeas, stercus sedulo conserva. Videtisne quanta cura stercoris gravissimo viro Catoni fuerit? Quis enim nescit,

* *Natur hist. lib.7. c. 9.*

† *Cic. de Senect. Cic. ibid. & Hom. Odyss. 4.*

nescit, quanto lætiores veniant in agris stercoratis segetes, & quanto messem afferant uberiorem? Hoc nimirum illud est, quod agricolæ cum agnovissent, Luto cognomen indiderunt, &, quod lætissimas fruges faciat, lætamen vocitarunt. Itaque magnam ejus rationem habere solent, & magno studio atque diligentia colligunt, quo suos quisque agros, quam fieri potest optime, vestiant. Quinetiam lutum undique venantur, & in vasis (quod ego hisce oculis vidi) accuratissime collectū, domum portare non dubitant: eumque maxime strenuum atque industrium existimant, qui plurimum ex eo diligentissime collegerit. Neque satis habent illud colligere, quod sponte natum invenerint: sed artem etiam, & diligentem curam adhibent, ut, quam plurimum fieri potest, augeatur. Quare non sine causa præter cæteros omnes mortales, agricolæ sanctitatis & justitiæ laudem adepti sunt: ut etiam in operibus suis ingeniosissimi viri Poëtæ finxerint, apud agricolas longissimo tempore Deos habitasse, cum propter hominum scelera de civitatibus expulsi fuissent. Quæ quidem fictio nihil aliud significare videtur, quam longe sapientiores agricolas esse, quam cives. nam quotidie fere lutum ex civitati-

bus in agros exportatur. Quod si verum est id, quod proverbio dicitur, Deum esse illum, qui mortales adjuvat: nemini dubium esse potest, quin Lutum maximum numen sit, quod pulsum è civitatibus apud agricolas habitet. Quid autem utilitatis frugibus Lutum afferat, id in agris ipsis verno tempore, cum prope, ut spicas incipiant emittere, videre licet. Ibi tum bene stercoratos agros aspicias hilares luxuriare, segetes in eis magnitudine præcellentes, viriditate conspicuas, culmo crassiore, calamo longiore, spica prominentiore, quæ jam eo tempore non dubiam spem uberrimi fructus afferat. Confer huic alium à Luto non adiutum campum; vides primo quasi tristitiam soli, culmorum raritatem ac tenuitatem, segetes humiles, quodam pallore suffusas, ante tempus arescentes, spicis minimis, aut nullis. Illic vides eximiam ubique lætitiam, hic autem squalidam tristitiam: illic messis abundantissimæ spem maximam, hic omnis annonæ desperationem. Ecquid intelligitis, Quirites, in quorum usum atque utilitatem cedat hæc frugum abundantia? ecquid agnoscitis, quanta sit in hac parte luti potentia? Non adeo vos tardo aut hebeti puto esse ingenio, quin hæc facillime cognoscatis. Desinite

Luto

Luto veſtros agros obducere, tum demum facilius ſtatuetis, quid Luti præſentia conducat, & quid abſentia detrimenti ferat. Jam vero non frumentis tantum, ſed etiam arboribus Lutum maxime prodeſt. Quis enim eſt qui neſciat, vites, ut reliqua genera prætermittam, quanto magis ſtercorantur, tanto copioſiorem afferre vindemiam? Nam Luti ſuccus ille pinguis & vividus, quem hebetes & imperiti homines viliſsimum & ſordidiſsimum eſſe judicant, in ſuaviſsimum vini ſaporem convertitur. Quod ne fortaſſe meum eſſe commentum putetis, ſummus Philoſophus & rerum naturalium diligentiſsimus indagator Empedocles hoc affirmat, ut Ariſtoteles in * Topicis auctor eſt, cujus hæc verba notavimus: *οἶνος ὕδωρ ἐστὶ σεσηπὸς, καθάπερ Ἐμπεδοκλῆς φησι, σαπὲν ἐν ξύλῳ ὕδωρ.* Vinum igitur nihil aliud Empedocles ajebat eſſe, quam aquæ putrefactionem in vitibus. Quid autem aliud eſt aquæ putrefactio, quam Luti ſuccus? Ergo quod tanta cum jucunditate bibimus, quod tantam nobis lætitiã affert, tantam voluptatem, quod tam ſuave eſt, tam dulce, tam jucundũ, quod (ut ait Horatius †) curas abigit, quod cum ſpe divite manat, luti ſuccus eſt.

* *Top.4. cap.5.* † *Libr.1. epiſt.5.*

Quid autem attinet hoc loco vini laudes commemorare, cum paucissimi homines reperiantur, qui non illud majorem in modum appetant, & avidissime bibant? Quid enim esset inter homines lætitiæ, quid hilaritatis, quid voluptatis, quid ingenii, nisi vinum esset? Nam vini magnus amator Horatius eleganter ita clamat:

* *Fœcundi calices quem non fecere disertũ?*
Viniferæ dulces oluerunt mane Camœnæ.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.

Denique vir sapientissimus Cato vino tantopere delectabatur, ut ebrius sæpenumero fieret. Sed neminem prorsus esse arbitror, quin intelligat, rem utilissimam & optimam esse vinum. quare si quis hunc Deum Liberum amat: quem quis non vehementer amat? is etiam Lutum, ejus parentem, ut plurimum amet, necesse est. Jam vero quantum hortis, oleribus, viretis Lutum utile sit, ne commemorandum quidẽ esse censeo, cum ignotum nemini sit, eum demum hortum feracem fieri solere, ea olera tenera, & ampla perpetuo videri, maximam in eis viretis amœnitatem semper esse, quæ luto fuerint optime saturata. Quis nescit, olitores adeo Luti studiosos esse, ut civitates

tes

* *Lib.5. epist.6. & 19.*

tes etiam cum gerris & ſportulis peragrantes, illud accuratiſſime colligant, atque etiam pretio frequentiſſime comparent? Quis non magnopere lætetur atque exhilaretur, cum pinguis horti vultum aſpexerit, quem luto diligens olitor ſaturarit? Quid illo virore ſpecioſius? Quid illa amænitate jucundius? Hic ingentes braſſicæ ſolido caule brachia late fundunt, illic virentes amplo capite porri ſubalbeſcunt: hic longe diffuſæ betæ luxuriant, illic ciborum requies lactuca criſpatur: hic gravis cucurbita ventrem in longum porrigit, illuc aſparagi ſub luto tenerrimi caput ampliſſimum exerunt. Sed næ ego ſtultus, qui ſingula proſequi velim, cum omnem hunc ſermonem poſſim uno verbo concludere. Quicquid enim in hortis naſcitur, id luto mirifice delectatur, alitur, augetur. Sequitur, ut animantibus etiam cujuſque generis utiliſſimum eſſe Lutum oſtendam. Atque illa ratio potiſſimum animum meum inducit, ut conjunctim de hominibus atque belluis agendum eſſe arbitrer, quod neutrum genus video ſine luto poſſe diem unum vivere. Hic mihi, Poëtarum more, linguas centum, oraque centum, & ferream vocem in mentem venit exoptare: tantam enim rem, & tam egregiam

nullus verborum ſplendor, nulla ſententiarum gravitas, nulla vis eloquentiæ, nulla deniq; animi contentio digne poſſet explicare. Mihi quidem certe voluntas non deeſt: ut cætera in dicendo digna re, digna voluntate ſuppetant, elaborandum eſt. Etenim hæc, quam dicturus ſum, luti utilitas ejuſmodi eſt, ut quamvis veriſſima ſit, tamen prope incredibilis eſſe videatur. Quis enim ita facile credat, univerſos homines, tam agreſtes, quam domiſticas belluas, luto vitam acceptam ferre oportere? Quid igitur faciam? cum jam dudum de luti eximia virtute dicam, cum jam prope vim omnem verboram effuderim, cum jam quicquid in me facultatis erat, in dicendo conſumpſerim, neque illud omnino providerim, ut aliquid ad hunc locum mihi reſervarem. Quibus igitur verbis rem tantam aggrediar? Opinor unus modus, atque una ratio eſt. Hanc Luti tam magnam utilitatem in medio ponam. Quæ per ſe tam clara eſt atque perſpicua, ut nullius hominis ad eam amplificandam oratio requiratur: vos ipſi pro veſtra prudentia, quanta ſit, videre facillime poteritis. Niſi forte hoc non intelligitis, Quirites, quod, ut omnibus cognitũ eſt, ſic à pauciſſimis conſiderari ſolet, vos, niſi ventris onus depo-

deponatis & comedatis, nullo modo posse vivere. Sed cur tandem risum non continetis? Non equidem dixi, ventris onus vos comesse oportere, sed ὕστερον πρότερον Homerice locutus sum. Omnem enim animantem ventrem prius explere necesse est, deinde etiam exinanire. Sed ne solertiam meam rideatis, qui hoc excogitarim, videte quam pauci hoc advertant, neque expleri ventrem, neque exinaniri sine luto posse. At dicet fortasse quispiã: Ego vero sine luto vivere possum, neque unquã luto ventri vacuo satisfeci. Quid? illud, quo vesceris, unde natum sit, non intelligis? tam ne cito prioris orationis oblitus es? An non meministi, fruges omnes, vinum, cæteraque omina, quibus utuntur homines, ex luto nata, fuisse demonstratum? Qui tibi cibus, quæ potio, qui victus, si lutum non sit, adesse potest? Proh Deum atque hominum fidem! tu sine luto vivere diem unum posses? Quare, obsecro, aut quo cibo ventris egestatem sublevares? Panem scimus è frugibus confici, quæ sine luto nasci non possunt; poma omnia de luto nata docuimus. Carnes, ais, devorarem. Jam vero te non possum stultitiæ non condemnare. Carnes comederes? quas obsecro carnes? nempe aut volucrium, aut aquati-

lium, aut terrestrium animalium: quod autem horum est animal, quod sine luto vitam agere possit? Mitto jam de reliquis dicere: hoc unum premo, quod omnium maximum est; qualis hominum esset vita sine luto? Non equidem possum, quod animo concipio, verbis exprimere, sed quanto minus eloquentia valeo, tanto diutius in hoc insistam, in quo summam Luti utilitatem video non posse denegari. Veniant omnes Oratores, Sophistæ, Philosophi, Theologi, quid tandem contra hanc orationem meam afferre poterunt? An erit eorum quisquam tam impudens, qui negare audeat, homines, pecudes, volucres, pisces, omne genus animantum, luto solo vitam propagare? Quamvis erit fortasse aliquis, qui cum semel omnes rationis metas transgressus fuerit, etiam aperte veritati contradicere, & soli, quod ajunt, tenebras offundere non dubitabit. Cæterum si carnes & cupedias ei detrahas, mare statim (ut dicitur) cœlo permiscebit. Sed non video, qua ratione possit huic hominum generi persuaderi, sine luto nullam esse vitam, nisi validissimis pharmacis, quæ vim habeant expurgandi, multos dies exinaniantur, deinde cibus eis triduo denegetur: tunc demum intelligere incipient

pient atque alta voce clamare, nullo modo se diutius sine Luto vivere posse. Quã enim impudentis est, id inficiari, quod abscondi non potest? Nullum est anni tempus, seu vigiles, seu dormias, sive ambules, sive sedeas, quo non semper tecum lutum habeas. quod si fortasse casu aliquo paulo abundantius egeratur, statim infirmus ac debilis efficeris, nec pedes, nec manus, nec ulla corporis pars satis officium suum facit: quin etiam sæpissime nimio fluxu multi mortales intereunt, quem Græci morbum διάῤῥοιαν appellare solent. Et erit aliquis, qui Luto spoliatum se vivere posse diutius existimet, cum sola ejus imminutione videat statim homines fato concedere? Quod autem de hominibus dico, idem etiam de cæteris animantibus intellectum volo, quorum nullum adempto luto superesse ullo modo potest: cibus enim omnis in ipso stomacho priusquam alat atque nutriat, ut in lutum convertatur necesse est. Unde perspicuum est, non tantum utile lutum esse, sed etiam omnino necessarium. Videte, Quirites, quam simpliciter, quam non fucate, quam non artificiose vobiscum agam, ut nihil subdole, nihil versute dicam, ut nulla fallaci conclusione, nullis mendaciis utar, ut artis

illius phaleratæ prorſus obliviſcar, ut nihil denique dicam, quod non mihi paulatim ſuggerat ipſa veritas. Nullam enim hactenus de Luti neceſsitate mentionem feci: cum tamen, quamvis utiliſsimum ſit, longe magis neceſſarium eſſe, quam utile videatur. Id enim à nobis utile ſolet appellari, quod ad uſum corporis aliquo modo poteſt accommodari, de quo fructus aliqui percipiuntur: neceſſarium autem, ſine quo nullo modo eſſe poſſumus. itaque cum ſine Luto nullum ex omnibus animantibus omnino poſſit eſſe, quemadmodum apertiſsime demonſtratum eſt, ſequitur ut prorſus eſſe neceſſarium ad cujuſque animantis ſalutem concludendum ſit. Qua in re ſtultitiam hominum admirari maxime licet, qui, quod omnium maxime neceſſarium eſt, oderunt atque rejiciunt: quod autem mare (quod ajunt) malorum ſecum adfert, id obviis (ut dicitur) ulnis amplectuntur. Quis enim eſt, qui non lutum ſpernat, & aurum diligat? Atqui lutum jam videtis præſentia ſua vitam, abſentia non dubiam mortem præſtare. quo fit, ut ad vitam conſervandam ſit omnino neceſſarium: aurum autem, ſi quis recte conſideret, ad nullam vitæ commoditatem conducere prorſus inveniet, quin

potius

potius ingentium ac prope innumerabilium malorum sæpenumero causam esse. Hinc enim cædes, incendia, rapinæ, bella intestina, civitatum direptiones, agrorum vastitates, tumultus, insidiæ, fraudes, patriæ proditiones, quicquid dici, aut excogitari sceleris potest: cum interim à luto nihil mali, nihil detrimenti, sed, ut ab optimo parente, vitam, fortunas, commoda, voluptates habeamus. Quod si quid etiam aliud præter lutum, utile fortasse reperitur, quod fieri non posse inficior, id tamen quicquid est utilitatis, acceptum ferri luto necesse est, quoniam ab eo, sicuti antea docui, cuncta proveniunt. Age vero, quale sit in cæteris etiam rebus erga homines lutum: videamus. Non enim solum nos educat, alit & oblectat, verum etiam ita sese rebus omnibus accommodat, ut nihil sit, in quo nobis prodesse non possit. Quis enim ignorat, ædificandi rationem omnem prope luto constare? Quis non intelligit nullam posse civitatem sine luto, nullum oppidum, nullam domum extrui, nulla Deis immortalibus templa dedicari? Quis non videt, cæmentum, bitumen, cretam, calcem, cætera, quibus omnes fieri substructiones solent, lutum esse? Jam non longius ab instituto digre-

digrediar in declamando, ne me putetis aliquid Rhetorum more confingere. Sed profecto videtis, Quirites, quem orationis splendorem prætermittam? Possem enim dicendo subjicere oculis, quod ornamentum, quæ venustas, quæ dignitas, terrarum orbi deesse videretur, nisi essent domus, oppida, nisi civitates: nam aut in sylvis ferarum more pervagari, aut in cavernis ac terræ foraminibus, ut Troglodytæ feruntur, habitare necesse esset. Sed quoniam ad finem jam spectat oratio mea, tantum unum illud addam, quod à multis etiam antiquis eruditissimis viris animadversum est, esse mirificam quandam in luto vim ad omnes è languenti corpore morbos depellendos: pleni sunt omnes Medicorum libri, plena omnia pharmacorum quæ de luto componuntur. Quod si quis mihi fidem minime habendam putet, Plinium legat & Galenum, & quicunque de arte Medica scripserunt: tum demum intelliget, quid ægris corporibus utilitatis lutum afferat. Quid? quod etiam ea luti species, quam nos maxime fugimus, quæ de nostro egeritur corpore, maximi est usus in medendo? * Nam Plinius

* *Nat. hist. lib.*1. *cap.*27. *lib.*8. *cap.*27.

nius certe ſtercus hominis inter magna morborum remedia connumerat. Et Dioſcorides tradit, hominis & canis ſtercus, cum exaruerit, melle permixtum & gutturi annexum, anginis mederi cura nunquam fallente: quod etiam mihi belluæ quædam intelligere præclare videntur. Nam Pantheram ajunt, cum aconitum guſtaverit, quod venenum eſt ei lethiferum ac pernicioſum, hominis ſtercus diligentiſſime quærere, quo deguſtato, faciliime ſanatur. Jam upupam tradit * Ariſtoteles ex hominis ſtercore ſibi nidum conſtruere: credo quod in eo maximam & ſibi & pullis ſuis utilitatem experiatur. Has tam ſingulares & eximias Luti virtutes etiam à majoribus noſtris, quamvis ruſticanis hominibus, aliquo modo perſpectas & cognitas fuiſſe, facile crediderim, quippe qui mutato nomine atque genere Lutum divinis honoribus dignati ſunt. Cum enim viderent ſummum deorum Jovem marem eſſe, Lutum etiam ſuum eo genere inſigniri voluerunt, Stercutiumque Deum appellarunt: cumque de luto viderent omnia creari, Jovem etiam ex eo prognatum crediderunt: itaque Stercutium & Saturnum eundem eſſe dicebant: atque hac(ut opinor

** De hiſt. anim lib.9. cap.15.*

rior.) de causa pedes lecti, in quo Flamen Dialis cubaret, luto tenui, sicut * Gellius scribit, circumlitos esse oportebat. Neque vero expectetis à me, Quirites, ut hac extrema orationis parte, quod à Rhetoribus fieri solet, ea repetam amplificando, quæ de Luti laudibus à me commemorata sunt. Quid enim ea repetam aut amplificem, quæ ne semel quidem satis pro rei dignitate potuerunt explicari? Quid an iterum ea dicam, quæ nemo penitus inficiari potest? nihil esse Luto nobilius, quod à clarissimis parentibus terra atque humore satum sit, quibus Deus ipse, rerum omnium curam atque administrationem demandavit: nihil esse Luto præstantius; unde quicquid est in orbe terrarum, eximium generetur; unde non tantum belluæ, sed etiam homines ipsi formati sint; quod ab immortali Deo mirifice diligatur. An iterum commemorem, utile atque necessarium esse Lutum? quod nullum animal eo privatum, vivere diutius potest? quod eo frumenta, segetes, arbores nutriantur & fœcundiores efficiantur? quod ex luto fiant, quæcunque sunt ad victum necessaria? quod ex luto civitates, oppida, domus, templa construantur? An iterum tot tantasque
luti

* *Noct. Att. lib. 5. R. cap. 15.*

luti utilitates, quas nemo cogitatione, nedum oratione complecti poteſt, exponere contendam? Non faciam, Quirites, non diutius incredibiles atque divinas Luti laudes ingenii mei culpa diminuam. Quamobrem hanc ultimam orationis partem integram cogitationi veſtræ totam relinquam. Vos quicquid excellens eſſe exiſtimatis, quicquid in rerum natura pretioſum, quicquid amplum, quicquid magnificum, ante oculos ponite. Ponite ante oculos hanc admirabilem naturæ varietatem, tot & tam egregios terrarum fœtus, tot animantium genera, tot res & tam varias ad uſum hominum procreatas, ipſos denique homines: & cum diligentiſſime rerum omnium præſtantiam atque utilitatem conſideraveritis, tunc ad Lutum mentium veſtrarum aciem revolvite, & cogitate, niſi Lutum eſſet, nihil earum rerum tam excellentium potuiſſe generari. tum facilius apud vos ipſos ſtatuetis, quantis laudum præconiis digniſſimum eſſe putandum ſit; & quantopere fallantur homines in opinionibus ſuis: tunc omnino decernetis, non eſſe temere cuiquam aſſentiendum; cum in hac re luce clarius videatis, univerſos fere mortales maximopere decipi.

F I N I S.

JVLII CÆSARIS SCALIGERI, DE LAVDIBVS ANSERIS

DECLAMATIO.

Quum omne ſtudium ſapientiæ duabus legibus comprehendatur, cognoſcendi, & judicandi, cognitio non paucis brutis, judicium paucis hominum contigit. Quocirca plurimæ atque maximæ res in abdito & ſæpe & diu latuerunt. Omitto quæ recentibus eruta ſæculis ex ipſo medio naturæ gremio præ oculis noſtris erant, neque cernebantur. In iis erat, quod ſcires, & te neſcire profitereris. Scilicet magna quædam res eſt, modus ipſe, quo metiamur ea, quæ intellectioni noſtræ opponuntur. Quare quod ab antiquis omnibus omiſſum eſt, in præſentia eſt mihi declarandum: ac cujuſmodi operam illi poſuere in rebus non neceſſariis oſtentandi gratia mihi hodierna die inſtituendum eſt, & ut, quoad fieri poſſit, par ponatur ſed merito. Nam quantum illi eloquentia me anteivere, tantum materia ipſa fuerunt inferiores:

riores: quantumque accessionis ab ingeniis ad causam factum est in illis, tantum apparatus ostentetur ab re ipsa mihi. Dicendum enim mihi est de naturæ consiliis quæ ipsa expedivit in orbis hujus supplemento, quod ad rerum numerum, magnitudinem, plenitudinem tantum fuit, quantum ipsa esse & voluit, & velle potuit. Nam qui MVSCAM ante nos laudarunt, rem quidem naturæ placitam proposuerunt, verum exiguam sane: ingentes autem ingenii sui laudes explicarunt. Ego vero ante cogitationes vestras ponam ea, quæ per se magna eo in periculo versantur, ne oratione mea deteriora fiant. Nam quum hominum genus per se vel magnum vel princeps sit rerum omnium mortalium, ita secundum se habuit ab opifice summo creatum genus avium, ut secum haberet quiddam, sine quo minus commode ageret semper, sæpe etiam cui Lares patrios, vitam, dignitatem deberet ipsam. Hoc est quod me valde afficit, quum naturam contemplor hanc, ne par sit (prope dixi) humanæ, re ipsa etiã eloquentiam superet. Etenim si constitutionem concretionemq; ipsius corporis latius consideremus, fuere philosophi, qui terrestria hæc nostratia è terra potissimum constare crederent, ex aqua piscis,

piſces, ex aëre volucres. Neque enim fieri poſſe, ut naturæ principia rebus ipſis, quarum principia ſunt, non reſpondeant. Quod ſi ita eſt, avium genus (pace non tam veſtra, quam etiam mea dixerim) etiam nobis nobilius ſit. Sin hoc eſt ambitioſius ac veritati ſuſpectum, habeatur, quod reliquum eſt, neque ab ullo expugnari poteſt, cives ſaltem eſſe aves puriſſimi elementi. Neque enim omnibus in locis aërem ab æthere diſtinxit Plato. Et eſt æther, in quo DII ſunt, ut ſint aves indigenæ aeris, incolæ ætheris, accolæ deorum, non ſolum magnum munus, ſed & rarum, & illis tantum à principe rerum datum. Nam ſi montanas herbas & Arabes & Græci potiores ſunt arbitrati idcirco, quia cœlo ſunt propiores: cujuſmodi naturam iis in rebus exiſtimemus, quæ ſuis principiis cœlo propinqua ac cognata, DEORVM immortalium è cœlorum ſinu conſilia deducere ad nos conſuevere? Aves dico ipſas, ſine quibus imperium generis humani, quod maximum ac ſanctiſſimum penes ROMANOS fuit, vel nihil egit, vel etiam fuiſſet nihil. Non ineptiam apud vos. Scio vos non ignorare, quæ in AVGVRVM libris olim ſcripta eſſent ad ſcientiam, quæ obſervata ad ſalutemque, neglecta ad interitum. Sed hæc

omnia omittimus; alio majora vocant me. Nam quanto excellit genus hoc cætero generi animantium, tantum est quo superet genus divinum animal illud, cui pop. Ro. salutem, Camillus gloriam, imperium Ro. po. jam debeat: neque id solum verum ortum originemque novam, sed veram, & quæ plus quam inchoata sit. Quid enim loqueremur nunc nos, si tunc Romanæ eloquentiæ semina perdita fuissent? Si qua in me sunt inde profecta, si qua in vobis gloria, eam universam sanctissimæ ac sapientissimæ aliti acceptam referre debetis. Age vero, quum vos video attentioni propiores, deposito fastidio ignobilitatis, ut vanitas cedat veritati, ab ipso nomine mihi est incipiendum; quod ea cætera superat excellentia, quo beatius est dare, quam accipere: ipsa res vobis nomen dedit secum natum, non acceptum à vobis aut inconsulto, aut etiã temere (ut plæraque sunt) à natura allatum ad cogitationes vestras, quo rem intelligeretis ex nota vera, nõ à vobis ficta. Nam quo cantu vigiles, tanquam tuba, excitavit, quo dejecit hôstes, quo IMPERII domicilium, patriæ auspicia, summam rerum servavit, eo cantu offert nulla ambitione sese cognoscendum. Nã est ANSER.

Reliqua desiderantur.

JOAN-

JOANNIS PASSERATII ENCOMIVM ASINI.

TANTVM approbationis, suo quodam quasi genio, Plauti fabulæ consequutæ sunt, auditores, ut nullam acclamatione adversa vel pastoritia fistula, omnes incredibili plausu populus semper exceperit: neque verba facturis magistratibus plus silentii præcones in foro, quam attentionis, earum solo nomine, histriones in theatro à multitudine impetrarint. Id autem sive Plauti fato, sive, quod probabilius est, lepore atque urbanitate contigerit, mihi persuadet, tam elegantium fabularum ut actori sic interpreti, minime de colligenda benevolentia esse laborandum. Vereor tamen, ne quis insulse facetus hoc meum irrideat consilium, quod ab Amphitruone, gravi Tragicomœdia, profectus ad Asinariam recta contenderim: vetusque verbum in me contorquens, à diis ac regibus, tamquam ab equis ad asinos me trans-

transiisse cavilletur. Quamobrẽ officii ratione admoneor, ut pervagatum vulgi sermonem quo asini tantopere abjiciuntur ac conteruntur, falsum esse demonstrem: & cum opinione tot sæculis inveterata, cominus argumentis congrediar: etsi difficile est errorem, qui tam alte radices egerit & propagarit, statim evellere: sed quo difficilius, æquum est ut hoc me benignius attentiusque audiatis. Quæramus igitur cur auctor ejus proverbii, quisquis tandem fuit, sane obscurus & ignobilis, vilissimos esse asinos somniarit, nec ulla ex parte cũ equis comparandos. An propter tarditatem? At in India, Syria, & ad Euphratem, pernicissimi reperiuntur, quemadmodum Ælianus & Xenophon memoriæ prodiderunt. An propter virium imbecillitatem? At equis ipsis judicibus, asini caussam suam obtinebunt; qui si loqui possint, ut Achillis equi apud Homerum, laudẽ istam asinis ultro concedant, ac sponte fateantur, nisi asininum semen equarum semini mixtum esset, mulos, omnium animalium, quæcumque collo dorsove domantur, validissimos, non esse nasci turos. Unde cum alia multa, tum hæc sequerentur incommoda, quod medici ægrotos visentes, ubi properato est opus, suis, nõ alienis pedi-

bus

bus, ambulare cogerentur: & innumerabiles futuri essent senatores pedarij; lunæque currus, quem mulæ junctæ trahunt, ingenti mortalium damno, frugumque calamitate, consisteret. An quod equi strenuam in bello navant operam, asini ad committendum prælium, & rem gerendam, parum idonei existimantur? Facile hoc dici patior, equos ad hominum perniciem plurimum, asinos nihil conferre nisi ad salutem, & ad pacis artes recolendas atque retinendas. Huc accedit quod equos plerosque omnes refractarios, succussatores, umbram metuentes, mordaces, sternaces, calcitrones, videmus: quibus à vitiis nemo nescit abesse asinos longissime. Idcirco magna mater, sive illa Cybele, sive Isis, sive Ceres, sive quo alio gaudet nomine, asinis, non equis, se ac sua mysteria committit. Insidentem asino Silenum prætereo; ad te venio

cui prima frementem
Fudit equũ Tellus magno percussa tridẽti
Neptune.

Tu consualibus, festo tibi die, asinos non minus quam equos floribus coronari voluisti, licet in equos inclinatione voluntatis magis propendeas. Nec immerito hic asino habitus honos, qui tot tantisque

labo-

laboribus in varios humanæ vitæ uſus exercetur. Ex ea enim ſegete quam ſtercoravit, aravit, iteravit, tertiavit, ac liravit, collectam meſſem convehit in horreum; poſt trituram in piſtrinum defert, ibi molam verſat, inde domum refert farinam: &, ut ait Virgilius:

Sæpe oleo tardi coſtas agitator aſelli,
Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens
Incuſum, aut atræ maſſam picis urbe reportat.

Quas in miſerrimi quadrupedis ærumnas, non abſque magna juſtaque commiſeratione, intuenti, venit mihi Ptolemæi regis in mentem, cui cum Heraclides Lycius librum obtuliſſet quē inſcripſerat πόνε ἐγκώμιον, primam rex urbaniſſimus literam delevit, ut oſtenderet πόνε ἐγκώμιον re vera ὄνε eſſe ἐγκώμιον, eamque virtutem, qua tolerandis rebus adverſis gloriamur, aſinum ſibi poſſe jure ſuo vindicare. Quid ego de temperantia dicam? Poſtquam immaniſſimos labores exantlavit, & quibus ne Hercules quidem par fuerit, vix ſub multam noctem ab opere dimiſſus, & ſub dio relictus, carduis, tribulis, paliuris, veſcitur: tam arido horridoque paſtu contentus, ne ad ſingularem patientiam non adjun-

adjungatur frugalitas in philosophorum scholis, qui eam profitentur, inaudita. Ex qua frugalitate fructus capit uberrimos; quando & tardius deficit quam ullum aliud armentum, & morbis rarissime tentatur. quibus assidue conflictantur nostri Philoxeni, Apitii, Gallonii, ejusmodique gurgites atque ventres, qui, ut Pliniani sues, animam pro sale videntur accepisse, ne tantisper dum sunt in vita, putrescant. Nisi forte ficus ab asinis quondam appetitæ in gulæ ganearumque loco ponantur: quod tamen spectaculũ prodigii simile ex admiratione nimia risum immodicum; ex immodico risu repentinũ interitũ Philemoni Comico fertur attulisse. Ejus porrò virtutis quæ jus suũ cuiq; tribuit, & cæterarum Regina sapientum suffragiis constituitur, in asino præcipue vis & splendor elucescit; qui pabulo semper abstinet alieno, prodest omnibus, nocet nemini: insignis adeo cultu deorum, ut religione numinum, & simulachrorum quæ gestat sanctitare, consecratus sit. Ob eximiam quoque, & valde spectatam in dominos fidem, vagatur sine custode, non cohibetur ergastulis, vinculis non coërcetur: cum necesse sit equum asservare, haud minore studio quam fugitivum aliquod mancipium: quoniam
 noctes

noctes diesque fugam meditatur, in qua impotenter exultantem, & similem furenti Q. describit Ennius.

Et tum sicut equus qui de præsepibus actus,
Vincla suis magnis animis abrumpit, & alte
Infert se campi per cærula lætaque prata
Celso pectore, sæpe jubam quassat simulatã:
Spiritus ex anima calida spumas agit albas.

Summis vero laudibus tollenda est asinarum in fœtus suos caritas, ad quos per medios ignes penetrant, ut eripiant periculo, nec ullum ardorem flammæ pietas materna pertimescit; Tantum abest ut mulierum scelus, importunosque mores imitentur, quæ partus suos interdum projiciunt: ne facinus horribilius eloquar, & cujus solam cogitationem mens mea reformidat. Sentio non defuturos qui doctrinæ omnis expertes asinos esse contendant, & in nos velitentur arreptis ex trivio maledictis, quæ à pueris aviculisque vulgo jactantur, *asinus ad Lyram, asinus ad tibiam,* & id genus quisquiliis, atque ineptiis. Horum me certe miseret, qui non animadvertunt se in apertum stultitiæ crimen incurrere, cujus alios insimulant, dum adversus asinorum prudentiam stolidæ plebeculæ levissimis sermonibus & testimoniis utuntur. Verum istuc,

iſtuc, quicquid eſt quod objicitur, diluamus. Aſinus, ut ajunt, neque lyræ modulis afficitur, neque tibiæ cantu mulcetur. Sit ita ſane. Lyra delectatus eſt ſcilicet! Themiſtocles; & fortiſſimus ille Jovis filius, qui Linum præſtantiſſimum ejus artis magiſtrum, à quo erudiebatur, plectro interfecit, haut eo minus rerum geſtarum gloria floruit quod lyræ molles infractoſque numeros pro nihilo putarit. De tibia duo ſunt quæ reſpondeantur. Unum, optimas ex aſinorum oſſibus fieri tibias; nec ejus rei contemptum vel inſcitiam vivis exprobrari oportere, cujus materia petitur a mortuis. Alterum, aſinos, ſi maxime tibiam negligant, ſe deæ ſapientiſſimæ exemplo tutari poſſe, cui tibia vehementiſſime diſplicuit: &, ſi Propertio credimus,

vado Mæandri jacta natavit
Turpia cum faceret Palladis ora tumor.

Quod ſi quis acumine ingenii, & celeri mentis agitatione præditum eſſe neſcit; doctiſſimorum hominum, Origenis & Porphyrionis, fuiſſe condiſcipulum ignorat: vitiſque putandæ rationem abroſo palmite vinitores primum docuiſſe: ob id lapideum aſinum Nâupliæ grata poſteritatis memoria dedicatum; eademque de cauſſa Romæ aſellorum capita vite al-

 ligata

ligata fuisse in tricliniorum fulcris; ac liberum patrem eos in fidẽ suam & clientelam recepisse. Prætérea, nullis hostiis æque litatur Apollini apud Hyperboreos, ubi

τέρπουσι λιπαραὶ Φοῖβον ὀνοσφαγίαι.

inquit Callimachus: non quod invisi sint Asini Phœbo, ut Cereri porca, & caper Bacho, sed quod esse constet κλειτὰς ὄνων ἑκατόμβας, sicut à Lyricorum principe nominantur, quæ Apollini immolantur ut Junoni pavones, & Veneri columbæ. Diis, inquam, asinus carissimus est, nec ullum lætius feliciusque augurium asini occursu, ut tritus Aristophani sermo declarat, ὄνος ὄρνις. Testis ille qui C. Mario in summa rerum desperatione spem salutis ostendit, cum esset Minturnis in Fanniæ custodia. Testis & alter cum Eutycho agasone literarum monumentis nobilitatus Nicon, qui Augusto in aciem descendenti obviam factus, certam ei de M. Antonio victoriam portendit. Liberatus variis, indignisque calumniis asinus, auribus adhuc tenetur, quarum magnitudo irrisione multorum immerito luditur, cum eadem in leporibus nequaquam reprehendatur. In promptu tamen est quod contra referam: Nimirum id asinis vitio verti, quod à geographis universis

versis quibusdam nationibus, Scythiæque populis, usui & ornamento tribuitur, quorum aures tam late patent ac diffusæ sunt, ut iis totum hominis corpus facile contegatur. Liceret etiam exclamare,

Auriculas asini quis non habet?

nisi mallem tenebricosi Satyrici versiculum leviter immutare:

Auriculas asini quis sanus nolit habere?

Legimus enim in Græcorum Commentariis, ἡ ἐπεὶ ὄνος μᾶλλον τῶν ἄλλων ζώων ἀκούει πλὴν μυός: hoc est, nulli animantium, uno mure duntaxat excepto, acriorem audiendi sensum quam asino largitam esse naturam. Unde explicandum est quod integumentis fabularum à poëtis implicatur, Midam Phrygiæ regem asininas aures habuisse: in quibus involucris latet hæc historia: Midæ omnia quæ à suis agerentur dicerenturve comperta explorataque fuisse, prudentiaq; ac consilio res suas ita composuisse, ut florentissimum beatissimumque regnum ejus extiterit. Hinc alia nata & sparsa fama est, aurea solitum efficere quæcumque manibus contrectasset. Superesse nihil eorum video quę asinis obiici solent prętet vocem Quam ut raucam & asperam qui minus probant, meminerint, in Gi-

gantum adversus Deos pugna, inclinata jam deorum acie, rudentem Sileni asinũ rem restituisse, terribilique ac stentoreo stridore perterritos Titanas in fugam vertisse; Jovique plus in asini voce tum præsidii quam in ægide & fulmine fuisse. Idcirco, parta constitutaque victoria, Juppiter tam bene de se & de diis omnibus meritum asinum inter sidera collocavit. Quæ cum ita sint, auditores, ne quis vestrum excandescat, si forte asinus vocetur; non magis quam Cleanthes, qui cum ab iniquis asinus appellaretur, placide respondit, quod nullam subesse existimaret ei verbo contumeliam, se asinum quidem esse, sed qui ferre posset sarcinam Zenonis. Longum esset fastos Romanorum evolvere, ut inde Asellii viri consulares, Asinæ prætorii, Aselliones historici, Vinnii Asellæ, Asinii Galli, Asinii Dentones, & Asinii Polliones proferantur: quibus omnibus antiquissimis nobilissimisque familiis id cognominis honoris caussa inditum fuit. Præstat huic asininæ laudationi modum adhibere, ne copia rerum obruar: de quibus me, garrientem verius, quam differentem, minime mirum est si benigne & attente audivistis. Nam ipsum eloquentiæ lumen, ac prope numen, Demosthenes, abalienatam à se, abeun-

abeuntemque concionem, sola asini umbra revocavit; & ad asinum, tanquam ad asylum, summus orator confugit, ut languentes jacentesque Atheniensium animos ad se benevole audiendum excitaret. Habetis orationem, si temporis angustias quibus urgemur spectatis, satis longam: sin, explosa imperitæ multitudinis opinione, rei dignitatem expendatis, nimium brevem: & in qua præstantes ingenio viros, multiplici doctrina instructos, longoque usu confirmatos, par esset omnem vim dicendi consumere. Sed quia neque eruditione, neque usu, neque orationis ubertate, abundamus, rem incompte & inornate complexi sumus, ut ipsa, quæ simplici sermone delectatur, veritas postulabat. Hanc si quis melius exornandam suscipere velit, haud equidem invidemus, & illi majore artificio expoliendam, vel etiam calamistris inurendam, libentes relinquimus. Nobis enim satis est purgasse & aperuisse viam, ut ad interpretationem Plautinæ fabulæ, quæ ab asinis nomen accepit, sine ulla offensione perveniremus.

FINIS.

IANI DOVSÆ F.

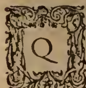
IN LAVDEM VMBRÆ DECLAMATIO ET CARMEN.

V. C.
JUSTO LIPSIO.

ET *admiratio eruditionis tuæ, & beneficiorum erga nos frequentium recordatio tantum potuit, ut non solum ad grati animi significationem animum adderet, sed & viam ad hanc audaciam, ineptias tibi nostras inscribendi, præmuniret. Qui enim ita Philosophiam cum politiori literatura conjungeres, ut & illius inexhausti fontis perennes aquas per nitidissimos Eloquentiæ alveos derivares, & istos Adonidis hortos limpidissimis irrigares Sapientiæ rivulis, sciebam te hanc opellam nostram, quum & primo aspectu arriserit, propius inspectam non rejecturum, quæ tum in ea disciplina, quam philosophiæ ipsi, & inprimis divinæ illi, maxime convenientem*

dixit

*dixit * Aristoteles, versaretur, tum argumenti genere adhuc intentato luderet ad animi nostri remissionem. Ac tametsi tenuioris operæ & pene abortivæ esset, tamē quum summos omni ævo & viros & Philosophos istiusmodi lusus sibi permisisse viderem, æquum fuit eam, sive bona videretur, optimo doctissimoque viro inscribi; sive bonitatem eam per se tueri non posset, tenebrarum suarum caliginem nominis tui splendore discutere:*

QUOD si summus orator Demosthenes, quum in capitali caussa vix illis dicendi fulminibus, quibus Græciam permiscere dictus est, sibi judicum attentionem posset impetrare, non aliunde quam ab umbra & ipsius quidem umbra asini præsidium imploravit: neque mihi eam rem fraudi futuram spero, si maximorum virorum exemplo, qui muscas, pulices, scarabeos, & istiusmodi quisquilias in cœlum sustulerunt, aliquam & ipse super umbræ laudibus declamatiunculam instituero, quum inter eximios illos artifices, & Zeuxidis Parrhasiique ad omnem æternitatem consecrata nomina, etiam Pyreicus celebretur. qui tonstrinas sutri-

L 5 nas-

* 12. *Metaphys.*

nasque & asellos ac opsonia atque id genus vilia exprimendo summam adeptus est gloriam. Nec plus credo laudis meruissent imperiti pictores, si pulcherrimos homines deformiter expressissent, quam Pausias aut Euphranor, si deformes pulcherrime. Neque vero ego, ut Myrmecides aliquis aut Callicrates, minutissimorum operum, ac tantum non visum effugientium, fabricatores, in apum formicarumve perfectione elaborabo; sed rem omnium latissime fusam, & quæ pene cum universa hac inferiore rerum natura finium regundorum agere possit, ex jure manu consertam in possessiones suas restituam, & terminos per contemptum vel invidiam propulsos vel exaratos reponam. Quum autem in vindiciarum actione antiquitus observatum fuerit, ut in una gleba, quam inde attulerant, velut in toto agro vindicarent; idem mihi hoc tempore faciundum censeo, ut quum vix millesimam partem ac ne umbram quidem laudum umbræ attigero; in iis tamen ipsis, quæ in solum, quod dicitur, venient, tanquam in universa vindicem possessione. Sed jam tempus est vos in rem præsentem perducere, ut totam hanc de præscriptionibus controversiam accuratius cognoscatis. Quum vero omnis,

quæ

quæ via & ratione procedit oratio, à definitione debeat proficisci, placet ante omnia definire quid sit UMBRA. Umbram itaque nihil aliud esse statuimus, nisi privationem lucis impeditæ ab opaco corpore.

* *Nimirũ quia terra locis ex ordine certis*
Lumine privatur Solis, quacunque meantes
Officimus: repletur item, quod liquimus ejus.
Propterea fit, uti videatur, quæ fuit umbra
Corporis, è regione eadem nos usque sequuta.
Sẽper enim nova se radiorũ lumina fundũt,
Primaq; dispereunt, quasi in igne lana trahatur.
Propterea facile & spoliatur lumine terra,
Et repletur item, nigrasq; sibi abluit umbras.

Ridebitis credo me in re tam nihili, & in ea re, quæ ne res quidem appellanda videatur, sic omnium aures arrexisse, & taciti vobiscum mussabitis:

Quid dignũ tanto dabit hic promissor hiatu?

At si penitius introspiciatis, non secus atque in Silenis suis Alcibiades, divina omnia atque admirabilia reperietis. Umbra enim, seu generis antiquitatem spectemus, nobilissima est: seu ingenium, acutissima; seu virtutem, fortissima; seu gloriam denique, honoratissima. † Ac de anti-

* *Lucret. lib.*4.
† PARS I. *De Nobilitate Vmbræ.*

antiquitate primum videamus. Quum enim non ſolum inter Philoſophos ac Poëtas, ſed etiam inter Theologos ſatis conſtet à privatione & Chao omnia incepiſſe, & ante orbem conditum tenebras abyſſum opacaſſe Moſes ipſe teſtetur, atque hac ratione noctem die priorem extitiſſe dubium non ſit, quod & * Thales affirmabat, nox autem aliud nihil ſit, niſi terræ umbra, Umbram rebus omnibus antiquiorem eſſe neceſſum eſt. id quod Achillis ſcutum depingentem principem Poëtarum † Homerum non latuit, neque Heraclidem Ponticum fabularum ejus diligentiſſimum interpretem, nec Orpheum quidem, qui in Hymnis noctem omnium antiquiſſimam appellat, & eandem alibi rerum cunctarum generatricem. ut optima ratione illi mihi feciſſe videantur, qui Æquinoctiali circulo à nocte potius quam à die appellationem tribuerunt. At occurret mihi quiſpiam: quomodo umbra tum potuerit eſſe, quum lumen nondum fuerit, ſiquidem umbra ubicunque eſt, ibi eſſe & corpus & lumen oſtendit. cui pro me abunde reſpondebit * Baſilius: Solem quidem ac Lunam & illa cœli inſignia nondum

** Apud Laert. in ejus vita.* † *Iliad. E.*
** In Hexem. Homil. 2.*

dum fuisse, sed spiritus & cœlestes exercitus Angelorum in ea luce, cui nec stellarum fulgor, nec Solis claritas comparari potest, constitutos. neque tenebras illas per se exstitisse, sed aliorum comites corporum cogitandum est. Itaque quod ad Nobilitatem attinet, videtis quâ origine glorietur umbra, ea videlicet, quæ ante omnem rerum originem fuit. Et quis parentes ejus aut genus invenire possit, quæ ante nata sit, quam ille humani generis parens omnem occasionem posteris ostentandi sanguinis claritatem præripuisset? nisi forte Absentiam, Umbræ matrem fuisse dicamus: nam pater cum in cæteris fere incertus, tum hic incertissimus est; & absurdissimum esset credere, quod tamen *aliqui prodere ausi sunt, Tempore genitam, quum Tempus ipsam aviam suam jure possit agnoscere. etenim & ab eo motu, qui à cœlo sideribusq; conficitur, fluit tempus, & Umbrã Hesiodus Ætheris, Tibullus siderum esse matrem testatur. Quod si locum quoque natalem requiritis, quandoquidem id vel inprimis ad Nobilitatem facere existimatur; non illius primordia aut instabilis Deli aut mendacis Cræte finibus circumscripta; sed in ipso primum, in ipso, inquam,

* *Vt Heracl. Pont. in Alleg. Homer.*

quam, parturientis Naturæ ſinu eſt edita. ut veriſſime illi competat id quod Socrates ſibi falſo adſcripſit, qui mundanum ſe ferre & gloriari ſolebat. Nec per quoſdam infantiæ & pueritiæ gradus ad adoleſcentiam ac deinde ad juventæ maturitatem pervenit, ſed ſtatim totum hoc univerſum complexa ferrugineo ſuo pallio opacavit,

† *Quaque die partu eſt edita, magna fuit.*

* Jam quod ad ingenii laudem pertinet, certe ea apud vos omnes, qui in excolendo eo plurimum laboratis, quam maximum momentum habere debet. Cur enim non vel inprimis ingenioſam umbram dixerim, potiori certe jure, quam aut timorem Ovidius, aut gulam Petronius; cum illa ingenium non dormientibus, ut Parnaſſus, ſed vigilantibus ſubminiſtret? unde & præ cæteris εὐφρόνης id eſt ſapientis cognomine digna eſt habita à Poëtis. Hæc eſt, quæ Demoſthenem ad id eloquentiæ faſtigium eduxit, qui antelucanas fabrorum operas prævertere magna cum ambitione conſueverat. nec ingratum ipſum experta eſt, quum in ſanctiſſimo Judicum conſeſſu ſeriis maxime rebus mentionem ejus intexere non fuerit dedignatus. Hæc mortales animos ſub-

† *Ovid. 5. Faſtor.* * PARS II. De ingenio.

ſubducit in cœlum, ac velut inde contemplantibus trium nobiliſſimorum in rerum natura corporum amplitudinem detegit. Namque cum ſint tres umbrarum diverſitates; conſtetque, ſi par lumini ſit materia, quæ mittit umbram, utique æqualem columnæ effigiem jaci, nec habere finem: ſi major, in turbinis formam diffundi, ut à cuſpide incipiens in latitudinem creſcat; ſi minor materia opaci quā lucidi corporis, metæ exiſtere effigiem in mucronem deſinentis: cumque talis umbra cernatur deficiente Luna: hinc primum Mathematici conſtantiſſimis rationibus nixi collegerunt, ut nulla amplius dubitatio relinquatur, terram à Sole magnitudine ſuperari, atque ab illa Lunam. neque enim hæc poſſet in metam noctis incurrere, quæ ipſa multis partibus minor terra eſt, niſi plurimum hujus magnitudini cederet. Eadem quoque formam telluris, quaſi in ſpeculo, oſtendit mortalibus: quum enim illi tympani Leucippus, trapezii Anaximenes, Heraclitus ſcaphæ, cylindri Anaximander figuram tribuerent; & cavam Democritus, planam Empedocles exiſtimaret: illa velut mediam ſe interponens juſto cum univerſis ſacramento contendit, & æquitatis fiducia ſatis freta Lunam in eam rē, quam-

vis infestissimam sibi, arbitram cepit; quæ veritatis & oculorum testimonio victa litem secundum ipsam dedit, terramque rotundam esse pronunciavit. Umbra enim, quæ corporis sui figuram imitatur, & in Lunæ deliquio obscuratam semper à lucida partem absoluta circuli rotundatione secernit, Sphæricam esse telluris superficiem declaravit. Sed & situm ejusdem, de quo non levis controversia inter Philosophos fuit, evidentissimis rerum argumentis patefecit, ac duplici ratione in medio universi positam hominibus demonstravit; * tum gnomonum umbris, quæ in æquinoctiis orto & occaso Sole in eandem rectam lineam congruunt; tum Eclipsium indicio, quæ etiam in locis Soli non oppositis, terra extra medium constituta, viderentur. Nimis exigua adhuc dixi. neque enim illa Solis amplitudinem modo, sed excursus omnes, seu in dextram attollatur, seu in sinistram devergat, permensa est. illa segmentorum æquidistantiam, quæ turbinata vertigine funiculi instar in spiram collecti sibi mutuo adhærescentia stellarum altitudinem monstrant, illa analemmatum rationes invenit, illa dierum noctium-

* *Utriusque rei demonstrationem pete à Theone in lib.* 1. *μεγ. συντάξ. cap.* 4.

ctiumque atque horarum dimensionem Mathematicis ostendit. Nam & Sciothericis etiam nomen dedit. Quin & Eccentricorum subtilitatibus causam præbuit. Est enim Sole Cancrum lustrante, ubi supremam asida constituunt Astrologi, productior, brevior hieme circa brumalem circulum, ubi proximum terræ sidus. quum ex opticorum demonstrationibus constet: si opacum corpus lucido opponatur, tam magis umbram in longum diffundere, quam magis à lumine removetur, Quæ observatio & ad defectuum moras pertinet. siquidem æstivis mensibus acutiore umbra Lunam hebetari, brumalibus contractiore compertum est. Idque ipsum maxime * Peripateticos quosdam ad Eccentricos, quibus tamen acriter renituntur, admittendum invitos coëgit. Quid? de umbræ ingenio in cœlestium rerum investigatione quod dicamus, nihil est præterea? imo maxime. Nam quum Sol irrequieto lapsu per orbem suum discursans, licet eundem ambitum reciproco semper volumine metiatur, tamen tum propter † appulsus ad Æquatorem propiores aut ab eodem recessus,

Vt Averroë in 2. de Cœlo comment. 32.

† *Mutationem maximarum declinationum intellige.*

cessus, tum propter variantẽ earum stellarum, quas fixas dicimus, progressum, ægre ad certas metas & quasi carceres quosdam astringi possit, ideoque nec certa anni quantitas liquido definiri; umbra non indignam se judicavit, cui pulcherrimæ rei disceptatio deferretur, quæque exactissimam ejus temporis rationem, quo Sol ad eadem Signiferi diverticula revertatur, ostenderet. itaque, cum tempore meridiano alicujus diei ex Sciothere in planiciem cadens lineæ suæ extremitatem certo termino designasset; ad eandem notam non nisi Sole ad idem Zodiaci scruplum reverso redijt; diesque & horas toto hoc temporis spatio elapsas velut digito indicavit. Huic igitur soli tribuendum videtis, quod mens hominis in hunc corporis carcerem conjecta eo usque sese attollere atque alas primogeniæ suæ divinitatis potuerit reparare, ut dædalæ rationis subvecta remigio ad spatiosi illius ætheris campos, & ad cœli potius quam ad Cumarum templa penetraret. Et tamen, quæ tam diligenter cœli plagas ac cœlestium corporum dimensiones scrutatur, optime sibi cavit ab eo convicio, quo anicula quædam Thaletem perstrinxit. Quis enim credat eorum curam neglige-

gligere, quæ ante pedes ſunt, & in hujus inferioris mundi diſquiſitione verſantur, qui ſciat, quemadmodum * terræ univerſæ ambitum ex umbrarum diſcrimine ac proportione ad ſuos umbilicos collegerit; ut cœli inclinationes ſuas, quæ climata & parallelos vocant, Soliſque metas & temporum viciſſitudines continent, unicuique loco aſſignarit; utque in ipſo Lunæ deliquio ex horarum differentijs locorum interſtitia computare conſueverit? ita ut non minus in cœlo terreſtrium, quam in terra rerum cœleſtium rationes exquirere videatur. Quid quod rerum humanarum faciem immutat hominum cauſſa, profligataque luce cœli tectum nobis pulcherrime laqueatum ac ſupremas illas imagines repræſentat? Quum enim oculos non alii uſui, quam ad cœli palatium ſuſpiciendum, datos hominibus dixerit Plato, fruſtra certe nobis tot pulcherrimarum rerum ſpectaculum Natura paraſſet, abſque hac Editrice & quaſi Muneraria fuiſſet. Adhæc quis tam bardus, ut non ſentiat hanc varietatem & diſtinctam tenebrarum viciſſitudinem iucundiorem multo & gratiorem efficere

lucis

* *Vide Cicom. lib. 1. cap. ult. Vide Ptolem. lib. 2. μεγ. συντάξ. c. 5. & 6. & Theonem. ib.*

lucis usuram? Quod igitur Solem laudant, æquo animo ac libenti accipimus, dummodo sciant: id ipsum, ut laudari possit, umbræ esse tribuendum. id quod & Hesiodus intellexisse videtur, ubi diei ortum atque natales ad noctem refert. Ita enim movetur umbra, ut, post terras Solis ardore vexatas, easdem modo his modo illis partibus opacet. Neque vero metuendum est, ne quis hac lege cum ea experiatur, quæ adversus desides & otiosos ab Atheniensibus lata est; siquidem haud unquam quiescit; sed cum Solis progressu semper mobilis altitudinē ejus ac celeritatem conversis anni temporibus imitatur, cumque eo non minus circumagitur, quam flos ille qui ab ea ipsa conversione nomen accepit: ut non immerito alas ei veteres affinxisse videantur. Inter quæ omnia moderationem ejus ac modestiam admirari licet: nam & iis, quos videt beneficio suo maxime indigere, diurni vaporis damna noctium opacitate compensat, & his, quibus Sol remissior incumbit, sub noctem brevius decurrit: atque ita frigoris & caloris modum temperat, ut, quum sub Æquatore partitis vicibus dimidiam fere anni partem tenebræ occupent, subpolares contra regiones vix trimestri spatio Solis ac crepusculorum

rum

rum luce destituantur. nam si absque hoc esset, quis aut sub frigidis plagis hyemem aut sub torrida æstus toleraret? Quorum omnium recordatio facit, ut Ægyptios magnæ arguam inscitiæ an ingratitudinis dicam nescio: qui cum aspidem & scarabeum, hunc quod rotundam sphæricamque materiam cessim in contrarium impellendo Solis Symbolum repræsentet; illam, quod ad motum nullis utens instrumentis se facili lubricaque convolutione contorquens sideri comparetur, utrumque divinis honoribus consecrarint; umbram; quæ tam lubricas siderum obambulationes non modo assequuta est, sed & Solis ac Lunæ magnitudines dimetiendo & quasi ad libellam ac normam expangendo cœli ipsius interpretationem sibi vendicavit, ita penitus extra numerum habuerint: quæ tamen ipsos Pyramidum mensuram citra funiculi aut decempedæ præsidium edocuerat in plano. Sed optime injuriam suam ulta est umbra, cum certis anni temporibus, ut Sole ad lineam supra caput permeante, penitus sui copiam Ægyptiis denegaret; quæ loca ἄσκια id est sine umbra dixerunt veteres. His adde quod si magni Reges immortalitatem sibi paratam putavere, quod de suo nomine quasdam herbas appel-

appellaverint; quanto præclarior præstantiorque umbra existimari debet, quæ non herbæ uni aut flosculo; sed hominum, quadrupedum, piscium generi nomina à se dederit? Primum enim orbis universi incolas triplici umbrarum genere distinxit. Amphiscios in zona torrida collocavit, quibus meridiana umbra, si tamen ulla est, nunc ad Septemtriones, nunc ad Austrum procedit. Periscios in frigidis, inde dictos, quod eorum à Solis vertigine incertæ umbræ molarum modo circumagantur. Heteroscios in tẽperatis, qui alteram solum habent, Arctoam vel Austrinam. Quin & regnum sibi peculiare sub ipsa torrenti plaga, ubi tamen minime illi locus esse videtur, constituit; nempe apud Sciopodas populos, seu quis *Vmbripedes* malit dicere, ita appellatos, quod in majori æstu jacentes resupini umbra se pedum protegant, quos toto corpore majores habent. Nec in ea re hominibus solis est gratificata, sed & beneficium hoc cum quadrupedum genere communicavit: inter quæ animalculum Sciurus (sic dictum à cauda villosiore, qua supra dorsum reflexa sub dio pro tecto utitur) ea est sollertia, ut in maximis Solis fervoribus ad frangendum calorem instar pavonis erecta cauda ac patula sese opacet

opacet & inumbret. Et quis Sciænā seu Umbram piscem expetitum unice divitum mensis ignorat? sive à colore id nominis adeptus sit; sive à celeri suo natatu, quo aciem oculorum effugiens umbra piscis magis, quam verus piscis intuentibus appareat; sive potius à lineis quibusdam obliquis & obscuris à dorso descendentibus, quæ aliarum videantur umbræ. Ut ut sit, calculos quos hic piscis in capite gerit, collo appensos, colico dolori abigendo præsentissima remedia esse volunt medici. Cæterum & solennibus in conviviis Parasiti, honorificum olim nomen, qui venirent non ipsi quidem vocati sed comites eorum qui vocati fuerant, UMBRÆ dicebantur: id quod à Socrate natum existimant, qui Aristodemo persuaserit, ut invocatus secum ad Agathonis convivium accederet. Accidit autem Aristodemo ridiculum quiddam. Siquidem cum inter eundum non sentiret Socratem à tergo relictum, prior ingressus est, plane velut umbra corpus præcedens lumine à tergo sequente. Sed & homines, quum homines esse desinunt, in umbras abire creduntur. & fratrum illa sors tertia, regnum inquam Plutonis, non nisi umbris constat. Quin Scenæ olim, cum è ramis & frondibus conficerentur,

rentur, ita sunt ab umbris appellatæ. & UMBRÆ apud Festum vocantur Neptunalibus casæ frondeæ, pro tabernaculis. & nox ipsa apud Poëtas Umbræ nomine sæpissime designatur: eamque ab Homero θολὴ, id est acutam, appellatam Heraclides Ponticus tradit; non tam quod cursu acuta seu velox sit, quam quod figura ejus in acutam lineam & quasi mucronem terminetur. Prorsus; sicut in fabulis, quidquid Midas tetigisset, aurum erat; & ut illa apud † Persium optat, *quidquid calcaverit hic, rosa fiat*; ita, quidquid umbra contigerit, etiam ejus appellationem sortitur. Nam & huic architecti Sciographiam; & pictores inumbrationes suas acceptas ferunt. Itaque maximũ illud in pictura, quod, quo loco superficies turgeant, quove in cavum recedant, flexusque omnes corporum & declinationes appareant, umbrarum adminiculo pictores efficiunt, & earum aptissima temperatione in rerum natura quasi alteram naturam adumbrare conantur, inter quos Pausias spectatam postea in Pompeii porticibus boum immolationem ea gratia fecit, ut eam deinde imitati sint multi, æquaverit nemo. idque hac potissimum ratione, ut tradit * Plinius: Quum

† *Sat. 2.* * *Lib. 35. cap. 12.*

Quum enim alii, quæ volunt eminentia videri, candicantia faciant, coloremque condiant nigro; hic totum bovem atri coloris fecit, umbræque corpus ex ipsa dedit, magna prorsus arte in æquo exstantia, in confracto solida omnia ostendens. Sed quid mirum, cum huic artis totius debeatur inventio? Siquidem picturam ipsam primum repertam umbra hominis lineis circumducta, in confesso est.

Atquæ hæc quidem satis ad ingenii commendationem essent, nisi id clarius multo in futurarum rerum præsagiis eluceret. Quod si Beroso ob divinas prædictiones statuam inaurata lingua Athenienses publicò in gymnasio posuerunt, quæ hujus divinitate, quam tot sæcula comprobarunt, digna statua reperiri posset, nisi eam ipsa sibi magnificentius multo, & quidem in cœlo, erexisset? ibi enim vitas, fata, fortunasque mortalium moderatur. Nam & morbum letalem esse indicat ejus anni, quo in alicujus genitura deficere coëgerit Lunam, ac multo magis, si id eo in loco qui vitæ index est, quem Græci Aphetam, Barbari Hylech vocant, contigetit. * & si quando eandem

* *Vide Pontanum in Ptol. Centil Enunt.* 24. *&* 96.

dem in cardinibus genituræ obnupſerit, certum aliquod infortunium nato portendit; utque diu ante præviſum conſilio poſſit averti, menſem diemque ex defectus ipſius ſpatio colligendum præmonſtrat. ut interea taceam, * quantam vim in natalium aſtrorum obſervationibus obtineant, quamque multos ſiderum effectus ſignificationeſque ab aſpectibus non indicatas patefaciant ea quæ ἀντίσκια appellant Aſtrologi, adeo ut eorum ratione ignorata quamplurimis erroribus ſe involvant, qui de cœtu poſituque ſtellarũ futura prædicunt.† Magna ſunt hæc ingenii decora, quæ audiviſtis. accipite nunc virtutis, propemodum in ſuo genere non leviora. Neque enim rem leviculam aut contemnendam eſſe umbram judicabit, qui conſideret, quantopere ſe adverſus eam Luna munierit. Ante omnia autem ſummus ille architectus optime conſtituit, ut Sol multis partibus terram magnitudine excederet. Quod ſi enim adeo exiguus eſſet ad orbem terrarum, quam oculis videtur, ut cenſuit Epicurus, vix unquam Luna lumen haberet, niſi omnino propinqua Soli: ſed & ille ipſe

lim-

* *Vide Firmicum lib.2. cap.32. & Pont. in Ptol. Cent. Enunt.78.*

† PARS III. De Virtute.

limbus pictus bis sex signis Stellimicantibus, ut Varro inquit, cœlumque tot luminibus distinctum, quotidie deliquium paterentur. Quare cum umbra ita sit in arctum redacta, ut audivistis; nondum tamen satis sibi ab ea cautum existimat Luna, sed ne uspiam in eam cogatur incurrere, flexuoso draconum meatu inæqualis, paulumque à Solis & umbræ orbita declinans, cursus suos nunc in Austrum, nunc in Septemtriones detorquet: unde & TRIVIA dicta, teste * Varrone, quod præter duos illos motus, qui in Sole spectantur, etiam in latitudinem moveatur. quod nisi faceret, numquam non defectioni esset obnoxia,

* *Menstrua dum rigidas coni perlabitur umbras,*

inter quam nunc ad minimum quinque semper interjici menses necesse est. Sed cum neq; hac cautione umbræ ingruentis definito tempore insultus posset eludere, saltem ut maturius evaderet, quoties necessitas incidisset, ita se comparavit, ut in omni oppositione & † altissimum deferentis sui locum obtineret, &, præter reliquorum siderum naturam,

M 2 motu

* *Lib.6. de Ling. Lat.* * *Lucret.lib.5.*

† *Ex Ptolemai Hypothesi loquor, licet à Copernico emendata.*

motu quam velocissimo citaretur. Tamen, quum & tam cautam adversariam nacta sit, & hanc ipsam tam raro assequi possit Umbra, nunquam cum ea conserit manus, quin victoriam consequatur. Terra namque in medio sita, cum umbræ suæ pyramide longe ultra Lunarem globum exporrigatur, si eam in ipsis signorum articulis, aut intra dimidium dimetientis umbræ spatium deprehenderit, tantisper occupat, donec illa eluctata per horas plurimum tres, aliquando quatuor, vix evadat. Nec Luna ipsa, quamvis minime muliebri cesset ignavia, & quasi injuriã ulta erepti luminis * Solem ipsum obscuret ac demat nobis, ulla ex parte retaliationis æquilibrium adamussim in eo perpendere aut æquiparare potest. Primum, quod tam parvum sidus ignem adeo vastum non nisi raro, & paucis, & ad exiguum tempus possit auferre. deinde, quod in Lunæ defectu lumen non opinatione sed re ipsa extinguitur, in Solis dumtaxat impeditur; ut significantius *obstaculum* dici possit, quam defectus. tertio quod ille ubique locorum conspicuus sit, quæ quidem hoc orbis hemisphærio continentur: Solis autem illis tantummodo, inter

* *Inter Solis & Lunæ defectum quintuplex discrimen.*

inter quos & ipsum Luna interponitur. tum, quod ille universis hominibus eodem temporis puncto videatur, hic vero minime. postremo, quod Lunæ deliquiū omnibus locis ex æquo duret: Solis, quoniam major aliis, aliis minor portio tegitur, nequaquam. Sed quo non invidia pervadit? etiam hanc umbræ gloriam, cum in Luna veneficia argueret, detrahere sunt conati mortales: & inter illos ipsos venatores investigatoresque naturæ, * alius defectum fieri persuadere conatus est cœrula Lunæ parte ad nos obversa: † alius rotę ore, quo, velut per guttur, occultum exspirat ignem, obturato: * alius corporum quorundam sublunarium objectu: † nonnulli per scaphæ, cujus formā Lunæ dederant, conversionem. Neque id profecto mirandum; cum videamus, quo quidque magis arduum & in excelso positum, hoc vehementius ab omnibus invidiæ ventis circumflari. Præaltam autem umbram esse nemo ibit inficias, qui norit eam ad Mercurii usque globum pertingere: in quam ne incideret, multo sibi ille melius, quam Lūna, consuluit, callidus alioqui & versutus, qui, Solem nunc antevertendo, nunc sequendo, nunquam ab

* *Berosus.* † *Anaximander.* * *Anaxagoras.* † *Alcmæo & Heraclitus.*

ab eo XXIX. partibus longius discedit. Neque objiciat hic mihi quispiam; umbras à Pyramidibus Ægyptijs, quarum ultra omnem altitudinem, quæ quidem hominum manibus confici possit, fastigiata est excelsitas, vinci; cum nihil tam sit illis contrarium, quàm ignis: hæc autem figura, quod paribus angulorum lateribus ab imo in acumen desinens flammæ specie in conum extenuetur, in elementorum compositione igni adscribitur à Platone. Quod tamen ipsum de Pyramidum nullis umbris Ammiano ac Solino traditum in controversiam merito vocari possit ex illo * Plinii, ubi inquit: *Mensuram altitudinis Pyramidum deprehendere invenit Thales Milesius, umbram metiendo, qua hora par esse corpori solet.* Atqui id ibi singulis diebus bis contingit, quando Sol ad quadragesimumquintum gradum ascendit. itaque illud de umbris tantum meridianis, aut paulo post meridiem intelligendum est. At neque illud possum silentio præterire, quantum Sciamachiæ, seu umbratili pugnæ veteres tribuerint, cujus & Cicero aliquoties mentionem facit, & Satyram eo nomine inscriptam à doctissimo Romanorum Varrone constat, & à medicis recensetur inter

* *Libr. 36. cap. 12.*

ter exercitamenta, quæ intensione carent & violentia. Vnde & lepida fabella conficta est de eo, qui cum umbra sua inimicitias exercebat, atque ita cum illa, quasi cum hoste, colluctabatur. & apud Ovidium bellua illa, cui Andromede erat exposita, * --- *ut in æquore summo*

Vmbra viri visa est, visam fera sævit in umbram.

Et quid quæso aliud quam umbratilis pugna est hodie eorum lanistarum, qui digladiandi artem profitentur? qui omnes numeros impetendi cedendique, vulnera inferendi ac declinandi, ubi cæsim, ubi punctim feriendum, in umbra & ab umbra ediscunt; quæ postea non modo in Solem atque pulverem; sed ubi usus venerit, in ipsum discrimen aciemque perducant. quod & umbra ipsa egregie præstitit pro Romanis, quum insignem victoriam in nocturno prælio contra Mithridatem Pompeio peperit; ita ut potentissimus Rex denuo non in mari, sed in umbra gloriæ imperijque naufragium faceret: acie sic constituta, ut Ponticorum quidem oculos adversa Luna præstingueret, Romanis autem à tergo in occasum devergens commilitaret. quo factum ut per errorem Pontici longius cadentes

* *Metam.* 4.

umbras quasi hostiũ copora impeterent, ipsique, telis semper citra cadentibus, conspicui Romanis & illustres ex occulto jaculantibus offerrentur. Videtis, quanto plus in bello valuerit objectum illud umbræ velamentum, quàm paulo ante fulgor ille auri atque argenti, quo insequentium se Romanorum aciem præstinxerat Mithridates, in id tantum ut vivus posset evadere. itaque hoc ad salutem duntaxat, illud etiam ad victoriam profuit. quo eodem stratagemate postea haud minùs feliciter contra Vitellium usus est Vespasianus. Nec minore cum hostium detrimento ante utrumque eorum, quos dixi, umbræ ac tenebrarum, officium contra Iugurtham expertus est Marius. Siquidem cum Numidæ crebris ignibus factis plerumque noctu more suo lætarentur, exultarent, streperent vocibus, quæ cuncta Romanis per tenebras facilia visu erant, plurimum hostium imperitia confirmatum ducem quam maximo silentio eos invasisse, & omnes fusos fugatosque, pluresque eo prælio, quam superioribus omnibus, interemptos refert Sallustius. Iam meridiano Sole clarius liquere existimo, ut hostes ignis detexerit, Romanos umbra protexerit. Quare ipsam ita, Varronianis verbis inflexis, alloqui lubet:

* *Non subsilis ac plaudis, &*
Ab Arato poscis astricam coronam?
nunc etiam à Romanis civicam; ut illa victoriæ, hæc defensionis, virtutis utraq; sit ad posteros monumentum. † Atque hactenus quidem ea fere, quæ ad umbræ ipsius interna bona, ut ingenium, industriam, sagacitatem, ac fortitudinem, pertinebant, absolvimus. quibus virtutibus in pretio certe ac dignatione ab omnibus haberi meruit, & habita est, iis præsertim sæculis, quibus neque virtuti honor, neque bonis artibus sua præmia defuerunt. cujus rei vel hoc certissimum argumentum est, quod platanus antiquis, umbræ solius gratia, tantum non ex alieno petita orbe, atque inter primas Italiæ donata, ad tributarium etiam pertinuerit solum, ut gentes vectigal & pro umbra penderent. Quod tamen Imperatores Romani (ut vel hinc colligatur, qualis umbræ fuerit prærogativa) æquissimo animo tulerunt, nec ullum supplicium in eos, qui istam venderent, excogitarunt; cum tamen Thurino tam male cesserit, quod fumum vendidisset, ut eo ipso Alexandri Severi jussu sit necatus. at quis umbra enecari potuisset tam placida ac amœna? nisi forte taxi arbo-

* *Sat.* γνῶθι σεαυτ. † PARS IV. De honore.

ris, sub qua cibum sumsisse aut obdormivisse letale est. certe ejusdem non potuit. Hinc platano tantum postea accessit honoris, ut non nisi mero infuso eam enutriri fas esse putarent. Sed & Xerxes ille, cum montes classibus pervios, maria equitibus fecisset; in Lydia integrum diẽ juxta proceram platanum, castris circa arborem positis, commoratus est; ex eaque torques & armillas auro gemmisque fulgentes suspendit; ac discedens ei curatorem reliquit. Jam neminem ignorare existimo, quanta ambitione olim Dii ipsi, ac postea Imperatores Romani, mensibus nomina à se dari cupiverint, quamque id à paucis & quam ægre sit impetratum. Nam inter illos Venus & Juno utroque pene mense Junio atque Aprili excluduntur: inter hos Domitianus & Commodus aliique complures extortum quidem metu, dum viverent, honorem, postquam occiderant, recentibus odiis amiserunt; qui tamen umbræ jam per duo annorum millia & amplius absque ulla controversia est continuatus; siquidem mensis σκιρροφοριών, qui Majo nostro respondet, sive, ut * alii censent, Julio, ab umbellis seu umbraculis nomen invenit; ea enim σκιρρά appellant, quæ

* *Ios. Scaliger lib. 1. de emend. temp.*

ex arce Minervæ ſacerdos ſollenni pompa cum Neptuni & Solis flaminibus certum in locum deportabat ædificandi argumento. Præterea quid aliud lucis religionem conciliavit, quam umbra, utpote nomen inde ſortitis, quod non luceant? unde Virg.

Lucus in urbe fuit media lætiſſimus umbra.

Hæc illis priſcis mortalibus fuerunt numinum templa. Nec magis auro fulgentia atque ebore ſimulachra, quam lucos & horrore ſecreto venerabiles umbras adorarunt. unde & Euclio ille Plautinus, ambigens ubi aurum reponeret, Sylvani luco magis confidit, quam Fidei templo. ut non immerito *Fatalem umbram* inter Deos poſuiſſe videatur * Chryſippus. Nec quiſquam velim hoc nomine umbram reprehendat, quod Marcellus Octaviæ filius ea ſit abuſus: qui forum, quod Cato muricibus ſternendum cenſuerat, velis inumbravit; cum nihil hominum generi tam ſit utile aut neceſſarium, quod non aliquando in abuſionem trahat perverſa mortalitas. Quin & gloriam nihil aliud eſſe quam virtutis umbram appetentiſſimus gloriæ † Cicero ipſe teſtatur: & omnes philoſophos de aſini umbra inter ſe digladiari * Lucianus eſt auctor.

&

* *Cic.1.de Nat.Deor.* † *Tuſcul.1.* * *In Sectis.*

& *umbræ somnio* Pindarus; ac *fumi umbra* Æschylus, pulcherrime uterque, humanam conditionẽ expressisse videntur. Verus enim homo animus est; corpus autem, ut Plato in Menone adseverat, non homo, sed hominis umbra & receptaculum. & quod si diligentius res nostras pertractemus, propemodum agnoscemus ferme omnes in eo Platonis specu positas; ut tantum umbræ ac rerum simulachra sese aversis ac conniventibus nobis offerant, res ipsæ lateant, minimeque sub manum veniant. Quam multos enim hodie est invenire, qui Æsopici canis exemplo umbram corpori præferant? Quod ne & in nos retorqueri possit, finem dicendi faciemus; id unum prius vos obtestati, ut, si qui nævi hic occurrerint, sub umbra iis liceat delitescere.

IN EAN-

IN EANDEM REM

CARMEN.

PROSOPOPOEIA VMBRÆ.

ÆMVLA *Dis, Divisque prior; Diva ipsa futura,*
Me nisi perpetuum tenebris damnasset opacis
Iam Deus à prima crescentis origine Mundi;
Quum Solis radios & cœli accenderet ignes;
Illa ego sũ terreni imitatrix corporis Vmbra,
Cœlestisque inimica: mihi ultima Tartara parent,
Plutonisq; domus, Atlantæique recessus.
Neu proavos quæras, primamve ab origine gentem,
Ipsa tero membris semper redeuntibus ævũ.
Atq; mihi proprio vires reparantur ab hoste.
Dant vitam, queis vitam adimo: nutricia præstant,
Queis ego quotidie exequias & funera duco.
Maxima Naturæ populis arcana retexi,
Sideraque & vasti laqueata Palatia cœli
Admovi astrorumq; choros mortalibus oclis.
Quod tenebræ luces, quod lux optata tenebras
Excipiat, nostrũ est: requiẽ præbemus amicã
Omnibus, alterno recreantes frigore terram.
Quin &, dum nigris orbem circumvolo pennis,
Musarum quicunque sacris doctæq; litarunt
Palla-

Palladis, ingenii condūt monimenta, viamq;
Affectant liquido super aurea sidera cœlo.
Per me Pyramidum quondā fastigia mensus
*Dicitur esse Thales. per me, * qui fulmine lingua*
Fregit Alexandri patrem, sibi judicis aures
Attentas fecit. nec me tam credere vilem,
Quā videor, par est; & me Narcissus amavit.
Cæteraq; ut desint; quantū est, ostendere cœli
In terris faciē? quid, quod neq; cætera desunt.
** Seu formā aspicias; non me Cepheia virgo*
Pulchrior, aut blando vates dilecta Phaoni.
† Seu rapit attonitū generis te fama vetusti;
Ante fui, quā tempus erat seu pectora tangit.
**Ingenii sollertis honos: mihi Cynthia, fratre*
Cū nitido, & magni debent præcordia mūdi,
Naturæ in latebris penitus penitusq; reposta,
Detecta esse oculis per me mortalibus ultro.
† Sive es mirator rerum; mirabere nostras.
Nempe triumphatum Ponti de Rege superbo
Præsidio unius nostro quis nescit? ego ictus
Sustinui cunctos, quum tu, Romane, lateres,
Illustrem ex tuto jaculis dū conficis hostem.
Haud aliter molem clypei septemplicis unus
Opposuit ducibus Teucrisq; ruentibus Aiax.
Et tamen huic pugna, si verum quæris, in illa
Plus laudis merui. clypeū nēpe ille: ego memet
Hostibus obieci; &, quod plus mireris, inermem. Nec

* *Demosthenes.* † Forma Umbræ.
† Anriquitas. * Ingenium. † Virtus.

Nec virtus hæc una mea est. scit Flavius olim
Se mihi te victo multum debere, Vitelli:
Scit Marius, fusis Numidis, captoque Iugurtha.
Quin ducibus magno stetit ignoratio nostri:
Quos inter * *Nicia, qui, classem educere portu*
Dũ pavet Actæam, magico cantamine victũ
Credens roriflua vultum intabescere Luna,
Cecropias afflixit opes, quæ Martia cordã
Romulidũ simili faceret trepidare tumultu,
Docti animos nisi firmasset sollertia Galli.
Quid referã, quantos usus mortalibus ægris,
Quos pecori præstem? quis non umbracula, quis non
Audivit gratas platani potantibus umbras?
Munere quis nostro Phœbæã lampada nescit
Villosa sylva cauda prohibere Sciurum?
Quin, quibus usque pedum Titan defenditur umbra,
Vmbripedes populi, qua Sol violentior arva
Æthiopum recta despectat cuspide, nostrum
Agnoscunt meritum. Quin & decus addimus illi,
Quidquid Apellæi gaudent animasse colores:
Vtque artis pars nunc tantũ, sic debuit olim
Tota mihi, ad radios quũ circũscribere Solis
Humanã docui propria sub imagine formã.
Sed taceo: ne, quod reprehẽdit † *Tullius, omnes*
Falsa gloriola videar sectarier umbras.

IN

* *Plin. lib. 2. cap. 12.* † *Orat. in Pisone.*

IN PICAM
Oratio funebris.

Neque frustra quicquam, & in usum humanum omnia produxit natura. Itaque tametsi pica non tam est esui, quam perdix, nihilominus voluptatem homini magnam conciliat. Neque enim avis est hac, præter psittacum, ulla docilior, quæque ad nostrum sermonem accedat propius. Unde per proverbium nonnulli tanquam picæ garrire dicuntur. Hujus porro animalis elegantias ex hac Oratione non sine voluptate percipies.

QUÆNAM aut Stentoris vox, aut Q. Catuli facundia verbis ullis dolorem, quem picæ meæ mihi adfert interitus, unquam possit exprimere? Equidem perpetuo lacrymaturus posthac videor, Auditores, quanquam vestrum pauci fortasse misericordiam mihi tribuunt. Sed quis unquam picam aut loquaciorem nostra, aut suaviorem vidit? Nihil enim non perdiscebat, tantumque fabulabatur, ut servorum nequitias interdum proderet. quo factum est, ut eam illi tandem loquacitatis pertæsi fame necarint. Quod cum comperissem, lingua quidem illos verberavi, sed brachiis, quoniam infirma

firma sunt, parcere sum coactus. Ceterum quid ego non tum facere, tum pati, hanc ut avem mihi compararem, sustinui? Certe non semel & Thulen & Phasin, sola ejus fama percelebri commotus, lustravi. Quid quod, ut à priore illam domino redimerem, tum Apellis Venerem, tum Jalysum Protogenis, tũ Cleopatræ uniones, tum alia illi preciosissima dona obtuli. tandem quidem jam non sine maximo discrimine sum consecutus. Atque ea cum nasceretur, non pauca cælitus extitere præsagia, quemadmodum ab iis, qui tum interfuere, cognovi. Nam & arcus triumphales, colossi, pyramides, trophæa, coronæque multis in aëris locis apparuerunt; & cometa splendidissimus Orientem versus fuit conspicuus; & volucres omnes concentum edidere suavissimum. O beata, quæ picam protulisti meam, regio! major siquidem tibi de hoc animali gloriandi suppetijt occasio, quam vel Smyrnæ de Homero, vel de Pindaro Thebis, vel Mantuæ de Virgilio, vel de Catullo Veronæ. Unde porro tantam posthac delectationem capiam? unde tam lethalis vulneris remedium sumam? Nemo me posthac hilarem, etiamsi vel cervi ætatem vel corvi implevero, conspiciet. Sed plura nunc hac de re verba non

ba non faciam, posteaquam gravissimus mihi dolor & ingenium perturbat, & memoriam corrumpit, & sermonis adimit usum, neque me calamitates meas ex animi mei sententia verbis complecti permittit. Dixi.

FINIS.

CASPA-

CASPARIS BARLÆI ORATIO De ENTE RATIONIS,

Habita in Auditorio Theologico cum Logicam auſpicaretur, IV. *Non. Febr. Anni* 1618.

Quemadmodum citharœdi præluſiones ſuas in anteceſſum populo dare ſolent, tibicines in tibiarum inflatione τὸ ἐνδόσιμον ordiuntur, oratores à proœmio auſpicium faciunt, poëtæ prologum in ſcenam præmittunt, adeoque ſua cuivis ſolenniori operi præit παρασκευὴ; eundem quoque ad modum in profeſſionis Logicæ anteceſſum quaſi præcinere, præludere, ac præfari inſtitui; ne ſuo quoque apparatu careat hæc noſtra inauguratio, aut ſolus damnaſſe videar morem tot clariſſimorum virorum exemplis veluti lege comprobatum. Verum ne ſeria magis apud vos loqui, quam præludere videar, nequaquam de rebus moroſis, aut ſplendidis, aut obviis verba faciam,

faciam, etiamsi morosum forte vobis videbitur, & venustatis omnis expers argumentum. Etenim cum hactenus, quotquot vel legere vel audire contigit Oratores, de rebus omnes dixerint, ego, ut novitate aliqua vos afficiam, de nulla re dicam. quid stupescitis? nec tamen de nihilo. Dicam tamen. at quædam subtilius, quia aliter se tractari non patitur id, de quo dicere institui; quædam ad delectationem, ne suo condimento nostra oratio, vester animus honesta careat refectione, plurima vero ad eorum utilitatem, qui Philosophiæ sacris operantur. Desideratis opinor orationis meę cognoscere argumentum. Nondum dicam. Libet enim paulisper vobiscum in atrio & peristyliis orationis oberrare. Poëtæ fabulas vix triobolares modo admiranda carminis majestate illustriores reddunt, modo incredibili dictionis suavitate veluti nectare ac myrothecio perfundunt, lectori ut placerent, quas fecissent fabulas. Viri Oratores prisci juxta ac recentioris ævi res nauci & umbra asini viliores sæpenumero laudibus decantare amant, & ingenii pariter sui ac eruditionis specimen circa illa edunt, quæ in Velabro teruncio emas, hoc gloriosum arbitrati, si è re vilissima maximam laudem

consc-

consectarentur. Murium & ranarum pugnam ante tot secula lusit Homerus, Culicem & Moretum Virgilius, nucis miseram sortem Ovidius. Est qui muscã laudavit Lucianus, qui comam Dion, qui calvitium Synesius. Non deest qui porcelli testamentum conscripsit, cujus D. Hieronymus meminit; qui Grylli cum Ulysse Dialogum, & asini aurei infandam calamitatem. Inter recentiores de laudibus anseris dixit Julius Scaliger, de umbra Janus Douza. uterque in re, naturæ quidem placita, at exigua, ingentes ingenii sui laudes explicavit. Heroem Polypoda, quem Græci φθεῖρα vocant, erudita dissertatiuncula æternitati consecravit Vir clarissimus Daniel Heinsius. Idem num Philosophi possint in suis experiri libet. Sed experiri tantum. neque enim tantorum virorum egregios conatus exæquare nostræ opis est. Proposui de Ente Rationis, ejusque natura ac indole dicere. Quod ipsum si Metaphysicorum more facere aggrediar, inter nubes Socraticas versari, & ignoto multis sermone loqui videbor, aut caballistica mysteria reponere: sin oratorum stylo, rem inceptabo arduam & novam,

Unde prius nulli velarunt tempora Musæ.

Quare mixto dicendi genere utar, & cum thema

thema mihi sumpserim philosophicum, dicam quamplurima quæ ex intimis Philosophiæ penetralibus depromta res difficillimas expedient. Cumque apud eos mihi dicendum sit, quorum alii dicendi facultate excellunt, alii his ipsis artibus delectantur, omnes vero orationem potius, quam Philosophicam διατριβὴν expectant, ita dictionis meæ filum moderabor, ut ea quæ dicturus sum à Philosophia, modum quo dicturus sum, aliunde petita esse intelligatis. Vti enim jejuna est & exsucca oratio salutaribus Philosophiæ præceptis destituta, ita putida est Philosophiæ, quæ cum Iavello, Scoto, Lombardo βαρβαρίζειν, quam cum politioris sapientiæ principibus recte loqui mavult. Vos Auditores animos advertite, & quod in Agyrtarum facitis concionibus, ac ludis circulatoriis, quoties saccarias istas artes excutiunt ingeniosi impostores, attentum nobis silentium commodate, donec de Entium Rationis natura, origine, parentibus, antiquitate, commodisque differuero.

* Ens nomen est barbarum, sic fictum à Philosophis, non linguæ Latinæ ignorantia aut penuria, sed consulto. Licet enim huic hominum generi ὀνοματοποιεῖν, & vo-

* *De Vocabulo Entis.*

& voces fingere, ut res planiores dent. Atque hoc jure freti, quod tamen nullo Principum edicto aut Imperatoria facilitate obtinuerunt, sed velut αὐτοκράτορες usurparunt ipsi, in Scholas dimanarunt Scoti hæcceitates & quodlibeta, Iavellicum ly, Thomæ aliorumque quidditates, formalitates, instantia, ubicationes, communicantiæ, realitates, modalitates, suppositalitates, aliaque Ciceronis seculo inaudita nomina. Hæc inter Ens est, vox licet minus Romana, tamen hoc cum Agamemnone populorum principe commune habens, *quod sit εὐρυκρείων, hoc est, late dominans, aut si Horatium mavultis interpretem, late tyrannus: cujus tanta est amplitudo, ut ne quidem illis, quibus Solis cursus, terminis claudatur; tanta evidentia ac perspicuitas, ut vel balbutientibus infantibus, conceptum sui primo omnium ingerat; tanta antiquitas, ut cum antiquissimo dierum ætatem suam computet. Verum Rationis Ens cùm dico, nonnihil majestati veri Entis derogo, & licet plus quam nihil dicam, parum ultra id, quod non est, dico. Est enim hoc Ens ingeniosæ mentis perutile figmentum, & veri Entis simulacrum quoddam ac imago, nec existentiæ aliam

*Ejusq; amplitudine, evidentia, antiquitate.

aliam μορφὴν, prӕterquam quӕ fingitur, habens. Philosophi lata significatione * Secundam notionem, non Primam, vocant. Hӕc enim ipsissima ac genuina est rei imago, atque exstistentiӕ extra mentem in mente reprӕsentatio. Illa vero mentis conceptus est ac fœtus ejusmodi, cujus extra illam in universo nec vola est nec vestigium. Et cum prima omnium nostrum de rebus sit cogitatio, hӕc circa hanc ipsam occupatur, & altera est mentis velut παρέκβασις & digressio. † Magna est materiӕ primӕ excellentia, si cum hoc ipso Ente comparetur. Et tamen illam puram potentiam vocat Aristoteles. Atomi quid sunt? corpuscula insectilia, quӕ volitantibus in solis lumine pulvisculis comparare solent Philosophi. At his minus est id, de quo loquimur. Puncta Mathematica ne quanta quidem sunt, sunt tamen, nec à mente dependent. Hoc ens nec sine mente est, & cum per mentem est, ne res quidem est. Lineӕ Appelleӕ, quӕ miraculo fuere toti mundo, tantӕ fuisse dicuntur subtilitatis, ut visum pene effugerent, at videbantur tamen. Hoc Ens nemo oculis vidit unquam, nisi forte tam Lynceus, ut ea quoque per tenebras videat,

* *Ens rationis quid sit.*

† *Quam debilis ejus sit essentia.*

videat, quæ nuſquam apparent. * Atque ob hanc pene οὐδένειαν deſpectiſſimum eſſe cœpit, iis omnibus, qui præter hoc alia omnia admirantur & ſuperſtitioſe curant. Qui de rerum Natura ſcripſerunt, & ætheres pariter, ac elementaris regionis opes chartis explicuerunt, hujus nuſquam meminerunt. Metaphyſici ſcientiis hoc ſubſterni velut prætorio edicto cavent. Logici omnibus prædicamentis, ſed ſociis partibus integrantibus, punctis, momentis, totaque arte factorum congerie additis, miſellum embryonem, exulare jubent. Ambroſius Calepinus vir de quovis argumento breves diſcurſus faciens, ſilentio quoque hoc ipſum præteriit, & num mas ſit, num fœmina, num neutrum, nuſquam expedit. Cum vero artificum & operariorum tanta ſit ubique locorum copia, quanta vel æſtivo tempore in campis cicadarum, nemo tamen horum in hoc Entium genere artis ſuæ documentum dedit unquam, cum & ſordidam lanam ſint qui tractent, & in bovis tergore ingenioſe luxurietur ſutor, & in vilibus Oceani conchis ſe torqueat argentarius. Ipſe rerum opifex Deus omnia cum conderet hoc ipſum non condidit, id unum veritus, ne ſi non

N † En-

* *Quam in nullo apud quoſdam precio.*

† Entia crearet, contradictionem imprudenter implicaret. Et Plato qui omnium rerum ideas esse dixit, hujus ullam extare non dixerit. Nolite mirari Auditt. Cum enim omnia vel substantiis vel accidentibus definiantur, hoc Ens neutrũ est. Amplius dicam. De Transcendentibus multa audivistis disserere Philosophos, qualia sunt Ens, Unum, Verum, Bonum, Res, Aliquid. At hoc Ens bonum non est, quia verum non est: verum non est, quia unũ non est: unum non est, quia Ens non est. At idem cum Ente est res & aliquid. Magis mirabilia audite, de quibus nec in Tusculanis quæstionibus disputat Cicero, nec in moralibus suis Plutarchus. * Super hæc Transcendentia finguntur Supertranscendentia, opinabile, cogitabile, intelligibile, augusta vocabula, ad quorum recitationem assurgat ipse de curuli sella Cato, aut ñupescat C. Marius. Inter hæc num referri possit sedulo disquiritur. Non referri debere, nisi adhibitis circumspecte distinctiunculis aliquot, omnes clamant. Adeo in ejus perniciem cuncta conspirant. Quamobrem cum Ens voco, aut contradictoria ipse

† *Cum nec accidens sit nec substantia, nec inter transcendentia.* * *Aut supertranscendentia locum mereantur.*

ipſe loquor, aut ὁμωνύμως verum dico, uti hominem pictum hominem dicimus. Nebulas Ariſtophanicas legiſtis opinor. His ſimile quid habet, evanidam nempe nec ſtabilem naturam. Qui ſomniorum generationem capiunt, norunt, opulentiſſimos & feliciſſimos ſæpe ſibi videri ſomniantes. Pariter qui hæc entia fingunt, dum fingunt, magnum aliquid ſe moliri credunt, ac plus Homero ſibi ſapere videntur, cum umbras ſolummodo rerum captent, & imaginaria cœna ſtomachum deludant. † Nec minus tam tremendæ interdum ſunt eſſentiæ, ut Hircocervus, Chimæra, Cerberus, Geryon, Minotaurus vocentur, modo tam debilis, ut cæcitas, vacuum, tenebræ, privatio dicantur, modo tam nullius, ut qui exempla horum daturi ſunt, purgatorium, Platonis rempublicam, Apuleii aſinum, ac univerſalem omnium Eccleſiarum Epiſcopum Pontificem è pergula pictorum depromant, modo tam variæ, ut his caſus, declinatio, figura, aliis theſis, hypotheſis, ſtatus, aliis ſubjectum, prædicatum, ſpecies, aliis æquator, horizon, polus (cogor reſpirare,) aliis par, impar, impariter par, aliis aliis vocetur nominibus, prout quiſque rebus ſuis expedire

N 2 novit.

† *Ejus varietas.*

novit. quæ omnia in occulto erant tunc, cum rebus singulis nomina imponeret protoplastus Adamus.

Ne tamen vos vocis fallam æquivocatione, scitote à Philosophis quædam Entia Rationis sic dici, quia à ratione formantur, qualia sunt ea, quæ primo Epigrammate recenset Martialis: quædam quia in ratione sive mente velut domicilio alte resident, uti sunt scientiæ omnes, & rerum conceptus genuini: quædam quia soli menti objiciuntur, nec, si cogitare de iis desinat mens, quicquam vel in mente vel in universo sunt. Illa Scholasticis Entia Rationis effective, ista subjective, hæc objective, dicuntur, habita argute paranomosias ratione. De his posterioribus nobis sermo est. Quæ subtilius philosophantes in * Entia Negationis, Privationis, & nescio quas relationes ac denominationes extrinsecas distinguunt. Ens Negationis Pegasus est, adeoque totus ille Deorum poëticorum cœtus tam frequens, ut turbam ipsam vix capiat cœlum, tametsi capacissimum. Ens privationis est Claudius Cæsar, sed ea corporis parte, qua Drusillam euntem in cœlum sequitur non passibus æquis. Entia Relationis sunt Præmissæ & Con-

cul-

* *Species tres.*

clusio; aut ut vetera reponam, Antistrephon, Ceratine, Crocodilites, Utis, Pseudomenos, Cacosystata, Asystata, aliæque monstrosæ ac terribiles Stoicarum argumentationum formæ. Quæ quidem omnia in hoc conveniunt, quod cum vera essentia careant, ad similitudinem tamen rerum concipiantur: in hoc autem differunt, quod Entia negationis in universo nihil sint; privationis, rem connotent perfectione sua destitutam; Relationes vero ex varia rerum inter se comparatione effingantur. Atque inter has primas tenent eæ relationes, quæ vocabulis technicis exprimi solent, & secundæ notiones presse dicuntur, quas modo umbræ de gnomone in scioterico sparsæ, modo monetulis illis æreis institorum, quarum cum nullum sit precium, aurei tamen nummi ad eas expenduntur, comparare solet B. Keckermannus, sedulus horum Entium coordinator. qui in Logicis suis institutionibus per tot hæc ipsa Entia dissecuit διχοτομίας, ut qui in charta eas, sed sine intestinis ac ornamentis, hoc est, sine commentariis depinxerit, imaginem se videre jurabit istius exercitus, quo Alexandro occursavit Darius Persarum Rex. Tanta illic horum Entium copia, ut vix plura Hellespontum

 cum

cum Xerxe capita trajecisse credam, aut tot Ægyptum vexasse locustas, aut Mario consule profligatos Cimbros. Ita cuneus cuneum, phalanx phalangem, acies aciem premit; quarum omnium dux primipilus est Terminus. Diceret Socrates in pulverem ipsum secuisse: Ego laboriosum viri otium suspicio, non carpo.

† Sed quoniam non perinde multis notum est, quo genere prognatum sit Ens rationis, id jam Musis bene juvantibus exponere conabor. Non ego hujus Entis, licet spurii, natales ad Rheam, ad Venerem, ad Iovem, Martem, aut id simile genus minime castorum numinum referam, quia qui primi ejus parentes, nec ex annalium memoria, nec ex Patrum nostrorum traditione habetur. Quod cum expedire me non posse ingenue fatear, gentem, familiam, ordinemque indicabo. Multum enim interest, utrum purpuratis regibus, an cucullatis sacerdotibus, an lucernariis Philosophis ortus sis. Natum est Ens rationis non unius sed varii ordinis parentibus, unde & istud varium ac multiplex. Alia Mathematicus, alia Grãmaticus, alia Rhetor, alia Poëta, alia Logicus, alia aliarum artium sibi finxerunt professores, quos omnes philosophorum

† *Quibus natum sit parentibus.*

laxo nomine complector. Quid ni? ipse Homerus in Margite terræ fossorem sapientem vocat, eodem opinor jure, quo Eumæum subulcum divinum (δῖον) appellat. Maximam tamen horum partem sibi Logicus vendicat, qui non leve ad capessendas scientias præsidium fore putavit horum Entium formationem. Gloriatur apud Homerum Pallas se Mentem esse Antilochi filium: & hodie ad nobilitatem vel id inprimis interesse putant, qua familia, qua stirpe originem trahas. At hæc nostra Entia eo hominum genere se nata gloriantur, quorum maxima est per universum terrarum orbem famæ celebritas. * Mathematicis, inquam, qui radio totum orbem gentibus describunt, aut si quando terram fastidiunt, inter astra ipsa & cœlos habitant, & stellarum numerum, magnitudinem, distantiam, tanquam pollice filove metiuntur. * Oratoribus quoque, quorum tanta subinde in dicendo vis est ac dexteritas, ut (ac si parum foret res laude dignas deprædicare) Busiridem ipsum, Thersiten, Phalariden, injustitiam, quartanam febrim, aliaque malorum nomina laudare, * si velint, possint. Poëtis; quorum tanta subinde divinitas pectus occupat, ut poëtæ

* *Mathematicis.* * *Oratorib.* * *Poëtis.*

cum esse incipiunt ac Deo agitante incalescere, homines esse desinant. * Grammaticis, quos licet ingeniorum puerilium carnifices quidam per odium vocent, ego tamen omnibus sapientiæ numeris perfectos esse arbitror. Quod ipsum ne sine ratione à me dici putetis, rotunda & veterum fulta principiis argumentatione evincam. Qui bene cœpit, dimidium facti habet. Qui Grammaticam didicit, bene cœpit, Ergo dimidium facti habet. Progredior. Dimidium plus toto, Qui Grammaticam didicit dimidium facti habet, Ergo qui Grammaticam didicit plus habet toto. At totum quo contenditur à litterarum studiosis Sapientia est. En ergo Grammaticũ sapientem.* Dixi, à Logicis quoque formari Entia rationis. Sed de his parce mihi loquendum video, ne immodicus proprii ordinis laudator habear At qui hi? rationis sunt directores, veri & falsi judices, sine quorum arte capiuntur Theologi, errant Physici, palabundi incedunt Medici, cæcutiunt non raro Iure consulti, adeoque omnes disciplinæ ac artes velut Ariadneo filo destitutæ,

Errabunda legunt dubio vestigia gressu.

* Atque hos omnes Philosophos esse dixi,

* *Grammaticis.* * *Logicis.* * *Aliisque Philosophis.*

dixi, genus hominum ab eruditione, curis & acri cogitationum agitatione pene exangue,

E tenebris tantis tam claram attollere lucem

Qui primi potuere augentes commoda vitæ.

Licet eos dicacissimus Aristophanes solius Socratis odio hostiliter insectatus fuerit, & scelestissimus Lucianus auctione publica vilissimo subinde precio tanquam sub hasta distraxerit. Certe Platonis magis hic standum elogio, qui beatas fore respublicas ajebat, si aut imperarent Philosophi, aut Imperatores philosopharentur. τέτων πολέμων εὔχετ) εἶναι.

* Verum cum apud Physicos variæ sint rerum productiones, aliæque per generationem, aliæ per accretionem, aliæ per alterationem gignantur; hoc Ens nullo horum modorum producitur. Non per generationem, quia substantia non est, non per accretionem, quia quantum non est, non per alterationem, quia qualitas non est. nisi quintam ejus quis speciem comminiscatur. Localis adhæc mutationis expers est, licet ad † Angelorum & spirituum modum definitive sit in loco,

* *Quis Modus productionis.* † *Quomodo in loco sint, definitive scil.*

hoc eſt, non coëxtendatur partibus cranii, aut cum in Ariſtotelis reſidet cerebro, in Platonis reperiri non poſſit, aut, ut planiſſime loquar, cum Platonis occupat ſinciput, occiput deſtituat. Quare produci & fieri hæc Entia cum auditis, rurſus ὁμωνύμως me loqui cogitate. Non itaque ad horum formationem argilla aut luto Promethei opus, non Leucippi ebore, aut metallorum principiis, quia à mente ſola, & in mente finguntur, eademque hic patris, matris, obſtetricis officia ſunt. nec tamen vel de mentis ſubſtantia ſunt, vel prorſus ex nihilo fiunt, ſed ex rerum attenta obſervatione in mente effloreſcunt. Sic è cerebro ſuo Palladen olim genuit Juppiter, licet hoc diſcrimine, quod hæc non niſi obſtetricante ſecuri Vulcania in lucem edi potuerit, illa vero Entia minus periculoſo partu nec ruptis cerebri panniculis per ſolam vocem in apertum erumpant. Sed exemplis horum generationem illuſtriorem reddamus. Chimæra Ens rationis eſt, πρόσθε λέων, ὀπιθέντε δράκων, μεσσόντε χίμαιρα. Libet interdũ Græcos verſus intertexere, ut hirundinum in morẽ biſulcam quoque mihi linguam eſſe ſciatis. † At ubi quæſo terrarum tale monſtrum paſcit

alias

† *Quomodo Entia negationis formentur,*

alias monstrifera tellus? Nusquam. At quod nusquam est, vel ipso Augustino Theologo teste, non esse putandum est. Fingit tamen hoc Ens ratio, ac si esset, & ex simplicibus, quæ natura committere exhorruit, audacula unum facit. * Tenebras quæ mens concipiat? cum omnis cognitio intellectualis à sensu originem ducat, hæ vero in sensum non incurrant, ne quidem aquilæ, aut Epidaurii serpentis, nisi forte eas in Luna sedens Menippus oculis assequatur, quoties terræ umbram illa excipit, aut animæ, quæ in specu Platonico rerum umbras pro rebus admirantur. Mens tamen nostra ut eas concipiat, nescio quam illis formam spissam, caliginosam & nigricantem inducit, ut sub hac saltem imagine apprehendat, quas sub propria concipi impossibile erat. Jam vero Genus & Species quid sunt? Non sunt. † Vult tamen ea esse mens, & dum in animalis natura meditabunda hæret, eam leoni, equo, pisci communem esse observat, imo ut communis sit ipsa facit. At neque ex hoc altero mentis conceptu quicquam rebus solidi aut perfectionis accedit. Nec enim rectius valet animal si genus esse fingas, nec pejus, si non

* *Quomodo Privationis.* † *quomodo secundæ notiones pressè sic dictæ.*

non fingas. Profecto lamiarum artes exerceri putes, & magicos vultus pro veris reponi. Vti enim illæ ſpectris ſolummodo & præſtigiis nos ludunt, quoties Æneam, Hectorem, Andromacham oculis ſpectatorum ſiſtunt, ita & mens noſtra vere præſtigiatrix eſt, & dum circa horum Entium non entium productionem ingenioſe ſomniat, Morphei domum adornat, & novam rerum cudit Metamorphoſin. Scilicet poſt creatum à Deo hoc univerſum illa quoque potentiam ſuam explicare voluit, & creatoris ſui æmula novum quaſi orbem meditari, in quo aliud creaturarum genus non invidendam prioribus eſſentiam, hoc eſt, fictam & exanguem, prorſus ſortiretur.

* Quanquam autem aut nulla, aut ficta ſolum huic Enti ſit eſſentia, tanta tamen hoc ipſum fœcunditate naſcitur, ut cum aliis omnibus rebus definitus ſit in natura quoad ſpeciem numerus, huic ſine fine ac modo naſci datum ſit. Cauſam hanc eſſe autumo, quod ea omnia, quæ in natura generantur, à primæva creatione legem hanc acceperint non multiplicandi ultra ſpecies, quæ vero rationis ſunt Entia, in infinitum augeri & multiplicari poſſint,

* *Quanta horum Entium ſit fœcunditas, & quæ ejus cauſa.*

possint, utpote nullis Creatoris sui legibus adstricta, uti numero semper unitatem addi posse tradidit Aristoteles, & lineam in infinitas partes resolvi. Ea enim vis soli inter omnes creaturas menti concessa est, ut supra se ipsam reflectatur, & de cogitatione cogitationem formet, plane uti à Sole parelius, ab hoc ipso alius refulget parelius, ab iride iris, ab hac tertia iris; aut uti projecto in aquam lapillo circulos posteriores ex prioribus nasci videmus. Nomen cum finxit mens, subjectum esse concipit, subjectum speciem esse dicit, hanc terminum facit, terminum extremum vocat, hoc majus vel minus extremum, hoc causam cognoscendi. Enunciationem ubi fecit ratio, finitam esse concipit, finitam categoricam judicat, supra hanc universalitatis conceptu reflectitur, ex hoc puram Enunciationem elicit, hæc porro meditanti propositio fit, hæc definitio, hæc ipsa principium vel conclusio demonstrationis; atq; ita meditando finem suæ meditationis non habet, sed uti araneæ ex tenui ac gracili corpusculo telas indesinenter trahunt, ita dædala architectrix ratio ex semet ipsa imagines alias supra alias format fingitque.

Sed tempus est, ut de horum Entium digni-

dignitate, antiquitate & commodis nonnihil dicam. Sed confuse hæc omnia, ne aciem instruere videar, aut ulmos in quincuncem digerere. Profecto dignum & excellens aliquid sit oportet, in quo occupari superis, inferis, cœlestibus, terrestribus, & inter hos sapientissimis, doctissimis, sanctissimis non indigna res visa fuit. Ab ipso Jove, quia auspicatum hoc, ordiar. Etenim ii, qui de rebus divinis disputant, & Deum, quem universitas non capit, tribus solent explicare chartis, quoties objecta scientiæ divinæ definiunt, inter alia Entia scitu possibilia, quæque uninico intuitu novit Deus, etiam hæc ipsa entia rationis locant. * Tota Angelorum cohors, quoties peccatorum nostrorum recordatione afficitur, toties Entia privationis meditatur. Ipsi Dæmones quot peccandi formas, quot nocendi artes instillant, tot ἀνομίας fabricant. Verum (ut ad Homeri exemplar relictis superis ac inferis in terras dimigrem) quotusquisque mortalium est, qui non in his entibus versari amat, sive dormiens aureos montes somniat, sive vigil optat nec invenit. qualis fuit Micyllus ille Lucianicus, cui nisi galli cantus dives illud & aureum somnium abrupisset, non erat cur aliam

* *Quæ Entium rationis sit dignitas.*

aliam optaret felicitatem. Plaustra mendaciorum quoties congeri auditis, toties plaustra horum entium vectari credite, quorum agaso est fama. Qui stupendis ac prodigiosis gaudent eventibus vel audiendis vel narrandis, cui quæso arti, quam huic nostræ operam locant, cujus tanta est suavitas, ut quo à vero absunt longius, eo & credantur lubentius & jucundiore pruritu titillent aures. Pontificii quam suaviter sibi blandiuntur, dum pœnarum in purgatorio tempora velut clepsydra metiuntur. Alcumistæ, qui novis & arcanis artibus rerum species vertere moliuntur, Ens illud rationis sibi fingunt, cujus rem invenire etiamnum desiderant. Adde his quadraturæ circuli investigatores anxios, eosque omnes, qui esurire malunt, quam non fingendis Entibus operam dare. Plato quam altum sibi sapere videtur, dum Ideas cogitat, & equinitates, bovinitates, & asineitates suas contemplatur. Et Aristoteles dum motores orbium facit intelligentias. Poëtæ si in hac arena se non exerceant, minus poëtæ, hoc est, nimis serii videbuntur. Tota Ilias & Odyssea quid habent, quam eruditam horum entium farraginem, à quibus tamen ita inclaruit iste nugarum pater, ut de patria ejus contenderint Smyr-

Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamis, Ios, Argos, Athenæ.

Virgilius, qui Æneidem suam filis Homericis texuit, quam feliciter sæpe mentitur, quum Æneam per Elysium nemus ad superos reducit, sed ea porta,

Qua falsa ad cœlum mittunt insomnia manes.

Transmutationes scripsit ingeniosissimus Naso. Sed hæ fere omnes entia negationis sunt. dico fere, nam cum cæcitatem Tiresiæ, & detractam Marsyæ cutem, & sine veste Dianam canit, Entia privationis facit. Sine his quoque Entibus vix quicquam jucundi ac faceti habent Vatum monumenta. Quis ille γελωτοποιὸς Vulcanus, qui sola recti incessus privatione querulæ Iunoni risum movit? quis Silenus, Pan, Priapus, Satyri, Najades & Hamadryades, tantum ad jocos & facetias comparata nomina? Hujus certe ordinis sunt & ociosæ mentis erudita figmenta. quæ quantum æstimaverint prisci, vel ex hoc uno patet, quod vastam cœli machinam, cujus periculosissimus foret lapsus, ficto Atlante, hoc est, Rationis ente, libraverint. Quod si ea intueri libeat Entia, quæ vocabulis technicis exprimi solent, jam Palæmonem, Didymum, Donatum, ac vetustissimos sapien-

tiæ magistros, Socratem, Platonem, Aristotelem, Themistium, Theophrastum, totamq; Philosophorum turbam in medium producam, qui ex his Entibus æternam nominis memoriam consecuti sunt. Et si sacri magis placent, Augustinus, Damascenus, Hieronymus, & Chrysostomus de his ipsis præcepta dedere. * Ex quibus de horum Entium antiquitate judicium quoque ferre licet. neque enim χθὲς καὶ πρώην nata sunt, sed cum antiquissimis Philosophis nativitatis suæ supputant primordia. Promethei sæculum nostis. At huic Plato in Philebo laudem tribuit inventorum præceptorum Logicorum. Et verisimile omnino est horum Entium ope disputasse acutissimum Salomonem.* Quanquam vero Pythagoræi, teste Aristotele, nulla vi Dialectica instructi philosopharentur, tamen ex horum secta fuit Empedocles, qui Rhetorum artem his notionibus instruxisse perhibetur, ut nihil jam de Chrysippo dicam, qui plures de rebus Logicis conscripsit libros, quam Sol anni spacio conficit parallelos.

* Cum autem Deus, Natura, Ratio, nihil frustra faciant, sed suos singulæ sibi proponant fines, etiam operæ precium erit

* *Antiquitas.* * *lib.* 13. *Metaph. cap.* 4
* *Necessitas & utilitas.*

erit videre, quid ad hæc rerum imitamina Rationem impulerit. Ac primo quidem innatæ nobis cupiditati, qua in cujuslibet scibilis scientiam fertur intellectus, satisfactum oportuit. Parum enim menti visum fuit, si rerum solum cognitionem adipisceretur; in ipsas quoque negationes ac privationes aciem curiosa intendit, quas cum per se nosse non posset, rebus ipsis assimilavit. Deinde cum res in natura omnes pro innata sibi virtute suos edant effectus, Intellectus quoque noster, ne degener habeatur mundi accola, suæ quoq; potentiæ documenta dare voluit. Accedit, quod subinde ea fingere necesse habeat mens, ut res minime distinctas distincte concipiat, cum aliter earum sibi parare notitiam ne possit quidē. * Quid? quod per omnes scientias ac artes sese diffundat horum Entium utilitas usque adeo, ut sine his tenebræ illæ sint, ingeniorum tortura, atque inordinata rerum congeries. His sermo noster à barbarie & vocum stribligine tanquam à ferrugine ferrum vindicatur. Iamque dudum misere occidisset Priscianus, nisi irruentes in ipsum barbarorum insultus sustinuisset Grammatica. Ab his eam capit vim

* *tum respectu scientiarum in genere, tum in specie respectu dictionis congruæ & ornatæ.*

vim Rhetorum dictio, ut vel cœlo poſſint deducere Lunam, & regum flectere ſupercilia. Hujus ordinis ſunt Exordium, Propoſitio, Narratio, Confirmatio, Confutatio, Peroratio, quæ ampliſſimum dicendorum exercitum diſponunt. Duces Alexandri Magni mihi enumerare videor, aut eos, qui Agamemnoniam claſſem διεκόσμεον ἔνθα, καὶ ἔνθα. Rurſus Græciſare incipio, quia de Græcis forte loquebar. Quid toties Romanorum roſtra, detinuit, flexit, terruit? hyperbole fuit, exclamatio fuit, συμπλοκὴ fuit, apoſtrophe fuit. At hæc Rhetoricorum pulpam ſapiunt.† Ii qui cœlum, quā terram intueri malunt Aſtronomi, ut vere ἄνθρωποι ſint, hoc eſt ἄνω ἔχοντες τὴν ὦπα, ſæpe in quibus cœli regionibus verſentur ignorabunt, niſi prius ejus ſpatia per imaginarios circulos diſtinxerint. Hi ipſi, ne forte præſcriptos ſibi limites excedat Sol, faſcia, quam Zodiacum vocant, qua eundum illi ſit, deſignant, & ne quatuor anni tempora præpoſtere currendo confundat, quo ordine currendum illi ſit, monſtrant, primo per Arietem, mox per Taurum, inde per Geminos, & ita deinceps quæ tamen omnia ipſe, de quo modo dicebam in Luna ſedens Menippus; tantoque

† *Nec non Aſtrologorum.*

que primo mobili vicinior, nunquam sibi visa esse constanter affirmabit, vel per ipsum δια.* Geometræ ἐπιχθόνιοι verius quã ἄνθρωποι, suam materiæ quantitatem sola ratione suffurantur, quam cum materia auferre malunt fures nostri, vixque ullam demonstrationem expedire audent nisi alphabeto angulos omnes, aut circulorum diametros, ac linearum terminos tanquam præsidiariis militibus munierint. Nec tamen hęc commenta quisquam in fundis agrorumque dimensionibus unquam repperit, sive longitudinem, sive latitudinem, sive profunditatem eorum spectes. His nostris Entibus instructus circulos suos in arena conscripsit Archimedes, & Geometriæ elementa expedivit Euclides, apud quem hypothesis, apodixis, figura, συμπέρασμα, definitio, artis instrumenta sunt, quæ in Logicam suam transtulit φιλογεωμέτρης Aristoteles.* Arithmetici his destituti stipem petant oportet, apud quos numerorum distinctio, variæque horum affectiones utramque paginam faciunt. Etenim quæ extra mentem sunt, multa sunt, & dum multa sunt, nec binario magis quam ternario; aut quaternario definiuntur. Quæ itaque hic paris, imparis, divisoris & divisi numeri

sunt

* *Geometrarum.* * *Arithmeticorum.*

sunt notiones, à mente solum dependent. † Metaphysica utcunq; aliarum scientiarum sit princeps, tamē secundarum quoque notionum adminicula non aversatur, præcipue cum de rerum unitate distinctionibusque philosophatur. * Theologi vero, cum quibus aliqua mihi intercedit cognatio, quam sine horum Entium cognitione talpæ sunt, quam in Scholasticarum disputationum lectione hospites. Quoties his ducibus destituti in principia impingunt, quoties sub veritatis supparo falsum sibi obtrudi sinunt, quoties perperam definiunt, dividunt, discurrunt, resolvunt, ordinant, ab horum scientia imparati. * Idem de Jureconsultis, Medicis, totoque Philosophorum ordine dictum putate. Nunquam Plato hominem implume animal ac bipes definivisset, aut animam numerum dixisset, si definitionis modum probe novisset. Nec Jureconsulti (quod ipsorum pace dictum volo) Juris præcepta partiti fuissent in tria hæc: Honeste vivere, alterum non lædere, suum cuique tribuere, si ad legitimæ divisionis, quæ membra coincidere non patitur, leges attendissent. Et cur se ridiculum præbuit suis argumentationibus

† *Metaphysicorum.* * *Theologorum.*
* *Iure consultorum, Medicorum, &c.*

bus Chrysippus, cur veteres Physicos toties incusat Aristoteles, nisi quia δι' ἀπαιδευσίαν hallucinati sunt? † Quare unum hoc ad horum Entium commendationẽ & laudem addam, quod meo judicio felicissima sint omnium, quas Sol adspectat creaturarum. Nam cum aliis rebus sua sit miseria, suus labor & calamitas, hæc nec agunt quicquam nec patiuntur. Cœlum utcunque corruptionis expers sit, tamen perpetuo motu moveri necesse habet. Elementa mutuis pugnis occidunt. Mixtorum alia putrescunt, alia uti metalla igni & flammis torrentur, alia senio confecta tabescunt, uti plantæ, alia mactantur, jugulantur, secantur, aut ad stivam ac rhedam ablegantur. Hominum vero alii corporis morbis languent, alii ira; invidia, metu, spe, desiderio lancinantur, aut fament aut sitiunt. At nostra hæc Entia ætatem agunt lætissimam & ab omnibus malis immune domicilium inhabitant: Etenim cum in mente sola, cui in natura contrarium hostem non dedit Deus, velut umbræ volitent, nec extra eam reperiantur, nullis contrariis qualitatibus infestari queunt, & cũ corpora non sint, οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ' οὐ πίνουσι αἴθοπα οἶνον. Quod si tamen sub imagine

Martis

† *Quanta deniq; horum Entium sit felicitas.*

Martis belligerari, Invidiæ dolere, Fortunæ mutari, & claudicantis Vulcani misera quædam videantur, omne hoc rationis quoque esse credite & imaginariũ prorsus. Et licet pereundum aliquando ipsis sit, nulli tamen hosti succumbunt, sed menti, cui essentiæ suæ principium ac originem, eidem quoque mortis ac interitus sui caussam debent, denuo ubi illa volet vel in instanti ac nullo negocio renascitura.

Atque hæc quidem de Ente rationis dicenda habui, quod essentiam non nisi precario habet, & in toto hoc Universo nusquam apparet. Dixi, fateor, non eo sermonis ornatu, quo de rebus splendidis ac præclaris dicere solent oratores: neque enim hoc argumenti patiebatur morositas: aut ea gravitate, qua de regni rebus oratum veniunt Principum legati: sed adhibito aliquo voluptatis & festivæ dictionis auctoramento. Ut enim nihil nugacius, quam res serias nugatorie tractare, ita nihil festivius quam ita tractare res humiles, imo pene nugas, ut nihil minus, quam nugatus fuisse videare. Si tamen ea quæ dixi displicent, uti catapotia nauseantes solent pueri, expuite. Dixi.

FINIS.

CASPARIS BARLÆI

NVPTIAE

PERIPATETICÆ,

Sive

Vniverſæ Philoſophiæ ad ſtatum Conjugalem feſtiva applicatio.

CASPARIS BARLÆI

NVPTIÆ

PERIPATETICÆ.

SI citharœdos, si tibicines & choraulas ad festum hoc tuum admisisse minime nefas esse putas, GRAVI dilectissime, ut cantus suavitate delicias auribus faciant, etiam mihi inter geniales hosce strepitus lætæ ac festivæ vocis usuram concedere non gravaberis. In turba non loquar, ubi longis mensis discumbitur, nec attentis esse vacat commessantibus. Tecum ad secretiora me conferam, ubi Veneris genio pervigilium debetur, nec ferias te agere patitur tempus. Dum novam rem inceptas & arduam, non fraudabo te Sapientiæ monitis, verum optimis ac salutaribus præceptis pergam animum tuum componere. Præivi olim verba Juveni, & ad doctrinæ templa contendenti iter monstravi. Jam virum sequar, & suasoria oratione compellabo novum Amoris candidatum. Dum filio regnum parat Cyrus, ea

loquitur, quæ poteſtatem regiam ſpectant. Hectori ad bella ituro permixta baſiis monita in caſſidem ingeſſit Andromache. Peregre profecturis maritis ultima verba loquuntur ſollicitæ conjuges. Tibi nuptias meditanti, & maritale imperium capeſſenti, hic in promulſide ſperatæ voluptatis militabit ſermo, Fecit idem in nuptiis Polliani & Eurydices Plutarchus, in nuptiis ad Paulinum Auſonius. Nec temere veteres in eodem ſacello Venerem & Mercurium collocavere, quod voluptas genialis præcipue ſermonem poſtulet, Suadamque & Gratias. Quo tempore (uti jam dicere incepi) in illuſtri Batavorum Academia præclaris artibus operam navabas, per varias Philoſophiæ partes circumduxi omnis diſciplinæ capacem animum. Per Dialecticorum ſalebras & abrupta ad ipſam Sapientiam ibas, & verum à falſo diſtinguere doctus, torquebas catum Enthymema, formabas immobilem apodixin, diſcutiebas ſpecioſum Sophiſma. Hinc ad Naturæ ſacra admiſſus, ſupera, infera, cauſas & ex iis nata, tot rerum formas ſpecieſque, ſimplicia & compoſita, animata & inanimata contemplabaris. Mox à natura digreſſus ad morum doctrinam deflectebas, & quid turpe, quid utile, me-

cum

cum meditabaris. Breviter, hoc agebas, quod in perfecto viro requirit Chæroneus philosophus, ut esses θεωρητικὸς τῶν ὄντων, καὶ πρακτικὸς τῶν δεόντων. Ecce, libet jam hæc ipsa, quæ tum docui, apud Sponsum, apud conjugem, inter faces, tædasq; repetere, & totius Philosophiæ summam tibi ob oculos ponere; & eo quidem tempore, quo ἀπροσδιόνυσον judicabit Sponsa gravem sapientię orationem. Nempe, hoc agere institui, quod familiare est Medicorum filiis, qui ne nauseam moveant, catapotia solent saccharo condire, aut melle edulcare. Et uti Poëtarum mos est, sub fabularum involucro res serias tradere, ita & mihi propositum alium vultum tetrico argumento inducere, & ex tenebris ac fumo philosophantium lucem thalamis tuis inferre. Legisti, cum puer esses, apud Nasonem, mutata in novas formas corpora. Legisti, inquam, & stupuisti, hic arborescentem Daphnen, mugientem Isidem, illic lachrymantem in marmore Nioben, alibi canentem Philomelam, latrantem Hecubam, & quæ sunt plura ejus generis. Jam grandior mirare, sed non sine risu, conversam in conjugales artes Logicam, Physicam, Ethicam, Politicam, Oeconomicam, Mathematicam, totamque Philosophiam in

Γαμικήν. Tibi, nuptiiſque tuis iſtam metamorphoſin ſacramus, dum maritali ordini initiatus nominis vitæque metamorphoſin ordiris. Scio, te Poemation expectare. ſed pudet ſemper eodem ludo includi, & qui exhauſtam nuper paludibus ſuis Sylvam-Ducis fuſius cecini, una exarui totus. Quid, quod aucta recentibus victoriis patriæ Libertate, ſervitium omne orationis compedeſque odiſſe incipiam, & ſerenæ liberrimæque mentis impetus non impeditos amare. Quod ſi convivio interſint, qui riſerunt nunquam, qui cū magnis virtutibus adferunt grande ſupercilium, qui theatra ingredi ſolent, ut mox exeant, Catones, Marii, Timones, Heracliti, Momi, Demeæ, eos omnes ab horum lectione abſtinere jubeo: aut, ut ridere diſcant, ſpectare attentius Nympharum γυμνοπόδια, Sileni κόρδακα, & Polyphemi petulantiſſimum τρέζενολό. (*Saltationis ridiculæ genera ſunt, apud Lucian. Ariſtophan. & Pollucem.*) Tibi vero ſi tam prolixum ſermonem inpræſentiarum perlegere non vacabit, dum inſueta cogitas, vacabit ſane poſtea, ubi prima tempeſtas deſævierit, &, ut Hippocratico verbo utar, periculum nullum erit ab orgaſmo.

Ac primum quidem, ut à Dialectico-

rum ferculis Nuptias Peripateticas ordiar Porphyrii vide Iſagogen, quam præfigere Organo ſolent ii, qui metuunt ne ἀκέφαλον ſequantur Ariſtotelem. Tractat ille Vniverſalia, eaſque naturas, quæ aptæ ſunt pluribus ineſſe. Tu, mi Gravi, velut è Scotiſtarum Schola progreſſus, totus in amabilem Hæcceitatem juras, & ab Vniverſalitate, velut inani Morphei vultu, alienior, ſingulari Sponſa gaudes, quæ non pluribus, at ſoli tibi conjugii fœdere adeſſe amat. Et cum Prædicabilia de multis dici poſſint, tu unius BICHERÆ vir, illa unius GRAVII uxor appellari gloriatur. Multa ille de Individuo philoſophatur. ſed Individuum quoque eſſe conjugum par, aut neſcivit ipſe, aut præterivit ſtudio. Illud ſolum nota, individuum, quod vagum vocant, ab Vniverſalium numero ſecludi; nec minus honeſto conjugum numero eximi, quotquot vagas libidines ſectantur, & plures amando conjugii ordinem infamant. Inter Univerſalia familiam ducit Genus, non Heraclidarum aut Arſacidarum, ſed illud, quod de pluribus ſpecie differentibus prædicatur. At hæc naturarum in ſpecies multiplicatio conjugio magna ex parte debetur, cujus beneficio, ut eſt apud Lucretium,

genus omne animantum
Concipitur, visitq; exortũ lumina Solis.
De Specie citatur ex Euripide,
Εἶδος μὲν ἔστιν ἄξιον τυραννίδος,
Speciosa regem forma corporis decet.
Ego mutata vocula de virgine dixero,
Εἶδος μὲν ἔστιν ἄξιον παρθενίας,
Speciosa nuptam forma corporis decet:
nec ego solum, sed & Satyricus;
Si verum excutias, facies, non uxor amatur.
Licet nihil vetet, utrumque amari. & Propertius,
Omnia formosã propter Briseida passus.

Verum illud magis ad rem: Speciem de pluribus singularibus dici, quo tacite moneris, operam uti des liberis, non solum, ut trium liberorum jus adipisci possis, verum etiam, ne, si ἄτεκνος vivas & ἄπαις, degener mundi accola habearis. Quod si marem primum, mox feminam tibi indulserit favens Lucina, optatã conjugum votis Differentiæ notionem aliquã contemplaberis. Nec deerit Propriũ, si in patrias virtutes filii, in maternas filiæ adolescant. Jam vero illa Accidentis indoles, qua citra subjecti corruptionem, modo illi adesse, modo abesse amat, ideã exhibet earum omnium rerum, quæ salva conjugalis copulæ fide vel prosperæ vel

vel adversæ nuptiis accidere solent.

Οὐ πάντες οὔτε δυστυχοῦσιν ἐν γάμοις,
Οὔτ' εὐτυχοῦσι.

Non conjugali semper Infelicitas,
Felicitasque semper est comes thoro,
Adsunt, recedunt, mobiles loco Deæ.

Excipit Porphyrium Aristoteles, qui Categoriarum doctrinam in προθεωρίαν, θεωρίαν & ὑποθεωρίαν dividit, plane uti conjugii apparatus Sponsalibus præludit, matrimonio perficitur, & sua habet ἐπόμενα. Fugiunt Homonymiam Sponsalia, non minus, quam laudabilis quævis dictio. Amant Synonymiam, cum corpore mixti nomina quoque sua confundant, alterque alterius titulos cum dote sibi vendicet. Nec Paronymiam fastidiunt, cum uti à justitia dicitur justus, à fortitudine fortis; à sponsalibus sponsus, (ignoscite Grammatici) à conjugio conjunx dicatur. Et licet Simul natura sint conjuges, illud tamen non minus certum, alterum & ordine & dignitate esse priorem. Affirmat Tragicus:

Γυνὴ δ' νικῶσ' ἄνδρα κακὸν ἐστι μέγα.
Vxor marito dignior res pessima est.

Inter Habendi vero modos illum maxime improprium esse perhibet, quo uxorem habere dicimur, cum, interprete Ammonio, uxor non minus habeat, quam

habeatur, præcipue apud Ægyptios, teſte Herodoto, & hodie apud Belgas, quibus familiare eſt γυναικοκρατεῖσθαι. Illud fateor, cum Subſtantiæ nihil eſſe contrarium perhibet, longe eum à præſenti re abire. Plurima enim in amore contraria inſunt vitia, injuriæ, ſuſpiciones, inimicitiæ, bellum, pax rurſum, &, ut ex Plauto ſuppleam, inſomnia, ærumna, error, terror & fuga, ineptia, ſtultitiaque adeo, & temeritas, incogitantia, excors immodeſtia, cupiditas, deſidia, inopia & diſpendium. At alterum illud, quod Subſtantiam neget recipere magis & minus, ego contra de Amore veriſſimum eſſe affirmo, qui à virtute, blanditiis, fortunæ riſibus, prole, incrementa capit, remiſſior valde futurus, ſi illis ipſis deſtituatur. Ita ſentit magnus ille amorum præco & arbiter, qui ſublatis otiis perire ait Cupidinis arcus. &, ut majus aliquid afferam, generoſa Carthaginis conditrix, ab obitu Sichæi frigidior, viſo Ænea,

Huic uni rurſum potuit ſuccumbere culpæ.

In Quantitate illud reperio, magnum ab ea ac parvum Amorem dici, verum non ab ea quantitate, quam molis, ſed virtutis vocant: eundem longum quoque dici, ac brevem, ratione Temporis; cœleſtem & terrenum, ratione Locorum, in quibus

vel Dii, vel homines amant. Et Numerum quod attinet, didici jampridem celebrem illum denarium Pythagoricum, inter alia, ex Mare & Femina constare: didici amplius, numerari vulgo dotem, non virtutes, aut si in censum veniant, non nisi post nummos. Vltima, (seculi vitia taxo,) de moribus quæstio est; prima, quot servos pascat, quot agri jugera possideat, quam multa, pulchraq; paropside cœnet. Qualitatis vastissimo ambitu mirum quã multa contineantur, sine quibus virum uxor, hæc virum fastidiat. Annon sapientiæ, probitatis, modestiæ Habitibus illos ornari satius, quam armillis, gemmis, torquibusque? annon generandi Potentia totum hoc opus absolvitur? usque adeo, ut, sine illa, matrimonia dissolvi patiantur Iureconsultorum rubricæ? Annon Cupido conjugalis necessitudinis autor oculis captus fingitur? Annon fervidos esse amantes oportet, & suaves, & blandos, & molles & candidos? non morosos, zelotypos, procaces, aridos, deformes? *Rufamne illam virginem, Cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater*, dicebat adolescens apud Terentium. Annon inter qualitates contrariæ sunt? & *lites habet ac jurgia Lectus, In quo nupta jacet?* Annon idem est velle ac nolle aman-

mantibus? ut & iis proprium ſit, quod de qualitatibus dicit Ariſtoteles, res ab ea ſimiles & diſſimiles dici. Relatorum quoque definitio non alia eſt, quam ipſius matrimonii. Non ovum ovo magis ſimile, aut ficus ficui. Quid enim? Relata ſunt, quorum alterum ſine altero eſſe non poteſt. Matrimonium vero legitima eſt ac individua viri & feminæ cõiunctio. Illuſtrabo rem exemplis. Sublato Bruto conjuge, ſupervivere noluit conjunx Portia: mortuo Capaneo, in rogum mariti ſe præcipitavit Euadne: in amplexibus non Proteſilai, ſed ſolius umbræ, (en dependentiam) expiravit Laodamia, & ſublato ex oculis Mauſolo mœrore contabuit Artemiſia. Relata πρὸς ἀντιστρέφοντα ſunt, hoc eſt, inter ſe reciprocantur. Etiã conjunx & conjunx. Relata alia æquiparantiæ ſunt, (ô verborum floſculos & globulos mellitos) alia diſquiparantiæ. Etiam conjugio modo pares, modo indole, dote, genere impares jungi videmus. Non omnia Relata mutua ſunt, nec qui amant, ſemper mutuum amant. Sunt relata κατὰ τὸ λέγεσθαι, *ſecundum dici*. Etiam amantes. Sunt quæ Rationis vocantur, utpote à mente conficta. Sic & qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt, & ſi vel ſubrideat dictis virguncula, vel paulo obli-

obliquius ocellum torqueat, ſtatim ſe amari credunt. Et ut reliqua minorum gentium Prædicamenta cum Philoſopho percurram, cum oſculantur, jocantur, ganniunt, ludunt, philoteſiis certant, canunt, ſaltant, Agere aliquid putandi ſunt. Cum triſtantur, iraſcuntur, metuunt, aut, ut mollius aliquid dicam, cum baſiis bona fide exactis vacant, Pati. Cum de Ubi ſermo incidit, thalamum raſtro, cubile foro præferant, & Illic, quam Hic, eſſe præoptent. Si Quando roges, nullum dicent intempeſtivum amantium furoribus tempus, licet neſcio quis Catullus, aut alius inclamet: *Cras amet, qui nunquam amavit*. In Situ (piget referre) ſua dicent eſſe vocabula. In Habitu nihil ſe invenire, quod huc ſpectet, præter eas forte denominationes, quæ à flammeis, zona virginea, annulo pronubo, ſimilibuſque nuptarum inſignibus deſumuntur. Extat porro apud Ariſtotelem libellus περὶ Ἑρμηνείας, quem cũ ſcriberet, calamum non in atramentum, ſed mentem tinxiſſe fertur. Hic multa diſſerentem audimus Philoſophum de copula Verbali, ejuſque virtute ac facultatibus, prorſus ad ſimilitudinem copulæ jugalis. licet hoc diſcrimine, quod illa à mente ſit; hæc minime: illa ea quoque, quæ ejuſdem ſunt

ſexus

ſexus generiſque copulet, ut cum dico : Thaidem eſſe Alexandri filiam, ſponſam, nurum; hæc vero non niſi ea, quæ diverſi ſunt ſexus, ἄῤῥενα puta καὶ θῆλυ, Thaidem cum Alexandro, Catullum cum Leſbia. Illud ibidem appoſite Stagirites ait: Res ubique eſſe eaſdem, eoſdem rerum conceptus, ſed voces diverſas, quaſi dicat, feminam ubique feminam eſſe; nec eorum, qui ejus imaginem mente formant, alios ſub leænæ, alios ſub tigridis, alios ſub laſcivæ capellæ conceptu eam apprehendere, (quanquam nihil vetet, eas, ſi malæ ſint, tales eſſe) verum omnes ſub feminæ. At voces omnium eædem non ſunt. aliæ blandiuntur, aliæ ganniunt, aliæ vociferantur. *Quot linguæ, totidem ora ſonant.* Ex tot Orationum formis ad Rhetores & Poëtas ablegantur Epiphonemata, Imprecationum formulæ, & Imperioſæ orationes, à quibus quoque abſtineat oportet, qui pacatam volet conjugem. Sed quam aptæ conjugibus Subalternæ enunciationes, & placide conſpirans hinc mariti, hinc uxoris oratio. Quam conveniens domeſticæ ſocietati illud τὸ ὑπάλληλον, licet & Ασύςατα illi attribuat Ovidius, cum canit: *Non bene conveniunt, nec in una ſede morantur, Majeſtas & Amor.* Divellit ſubjectum à prædicato, & prædica-

tum à subjecto τὸ Non. Mutuos & suavissimos amantium amplexus dirimunt tristes querimoniæ, at quam maxime morosæ conjugis pertinax ἀπόφασις. Quod si Syllogismum, nobilissimum Logicæ artis actum, expendere libeat, quid quæso ille? Discursus est, in quo positis quibusdam diversum quid à positis ex necessitate accidit. Nec aliud profecto quid Conjugium est, in quo dispositis secundum leges divinas & humanas viro & femina, diversum quid ab illis, chara nempe soboles, magnum patris incrementum ἐξ ἀνάγκης συμβαίνῃ. Habet ratiocinatio suas præmissas. habet & generatio. Illa majorem minori præfert. Hæc virum feminæ. Illa conclusionẽ vel solius formæ necessitate infert, hæc non nisi formæ & materiæ necessitate suavissimam liberorum turbam elicit. Libet philosophari subtilius. Ex puris negantibus nihil sequitur. Hic nihil, si vel alter conjugum sit negans. Optima est argumentatio ex puris universalibus. Hic nulla bona, nisi ex puris singularibus, Cajo & Caja, Sempronio & Sempronia, Alcmena & Iove. Vniversalia generare, nusquam, quod sciam, memoriæ proditum. Conclusio sequitur partem deteriorem. quod & multis retro seculis conjugio probatum. Cicero-

ceroni ac Messalæ oratoribus summis, parentibus optimis, degeneres fuere filii, illi M. Cicero, huic Cotta Messalinus, à pejore matre vitium trahentes. Et Socrates omnium mortaliũ Apollinis oraculo sapientissimus, liberos habuit patri dissimillimos, matri Xantippe similiores, ut est apud Senecam. Vicium est, si plus sit in conclusione, quam in præmissis. Nec minus naturæ error fuit, cum Ciceronem parentes genuere cum cicere. Denique ex veris nil nisi verum, uti ex fortibus fortes creantur & boni. Porro ab Exemplo qui argumentantur Oratores & Poëtæ, gaudent a thalamis, uxoribusque exempla petere. Tale est illud acuti vatis, quem non nomino, *dabat hoc Cornelia Gracchò, Iulia Pompeio, Portia, Brute, tibi.* Tritum etiã illud apud umbraticos Enthymema ἀπὸ τοῦ εἰκότος, *Pallet, ergo amat.* Illud indignor, tam acri Dilemmate virginum spem oppugnasse Biantem, cum *uxorem ducendam negat*, ob hoc, *quia nec formosa sit ducenda, utpote κοινὴ, nec deformis, utpote ποινή.* cui consona dixit alter quidam, qui juveni nondum, seni nunquam ducendam uxorem contendebat, τῷ νέῳ οὐδέπω, τῷ γέροντι μηδεπώποτε. At vide, ut etiam lepida Inductione concludat Bilbilicus, *lib.* 3, *Epigr.* 53.

Et

Et vultu poteram tuo carere,
Et collo, manibusque, brachiisque,
Et ne singula persequi laborem,
Tota te poteram Chloë carere.

Quam vero oportunum hoc Dialecticis dissertationibus sit argumentum, inde constat, quod probabilium quæstionum suppeditet luculentam penum. quales sunt: (*Plutarchus in Moral.*) *An sapienti ac literato sit ducenda uxor. An ducta jam uxore sit philosophandum. An præstet cum Scævola manum habere in flamma, an cum Aristippo in sinu Laidis. An recte à Demosthene responsum sit, Non em itanti pœnitere. An ducenda sit uxor oculis solum, an etiam auribus: hoc est, an ad formam solum sit respiciendum, an etiam attendendum ad famam. An præstet nobilem ducere, ignobilem & divitem, an nobilem nudam agris & nummis. An juvenculam, an plenis annis nubilem. An tenui & angusta fronte insignem Lycorida, qualis Italis placet, an lata & tuberosa, qualis nostratibus. An Venusinam, an Corneliam pro dote triumphos numerantem. An indoctam, an quæ docta tenebit Dicendi genus, & curtum sermone rotato Torqueat enthymema, vel historias sciat omnes. An expediat uxori subinde liticulam movere, ut mox amoris fiat, cum lucro, redintegratio. An viri in familia dominium monar-*

monarchicum ſit, an Ariſtocraticum, ita ut in partem imperii admitti debeat uxor. An viri in illam imperium civile ſit, an herile. An phantaſiæ uxorum indulgendum ſit in ornatu corporis. An ſolas deambulare fas ſit: An ἑλικῶπις, βοῶπις, γλαυκῶπις pulchra ſit. & quæ plura *loquacem Delaſſare queant Fabium. (Horat. lib. 1. Odar. 33.)* Quod ſi Demonſtrationem τετράγωνον, quæque ſcientiam animo ingeneret, ab amantibus exigas, dicam cum Philoſopho, exquiſitas Demonſtrationes in materia contingenti, & tot caſibus obnoxia perperam exigi. Sed ut Sophiſtarum cavillis expoſita ſit, docent Scholæ, quæ ad Amphiboliam referunt: *Audio uxorem habere te.* ad fallaciam accidentis, illud Comici, Θάλασσα, καὶ πῦρ, καὶ γυνὴ, κακὰ τρία. *Tria ſunt mala æquor, ignis atque femina.* ad fallaciam, à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter, πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστὶν, ἔχει &c. *Femina tota furit.* ad fallaciam à non cauſa ut cauſa, *Ventricoſa eſt*, ergo *in utero gerit.* ad fallaciam plurium Interrogationum pro una, *Clelia, Agrippina, Scribonia, fueruntne matres fecundæ?* Ex quibus omnibus patere arbitror, quanta Logicæ & rationalis doctrinæ cum conjugali ſtatu ſit cognatio, ut toto cœlo mihi errare videantur, qui à ratio-

ratione alienum putant, imperatorem Vniversi virum in conjugis se gremium demittere. Iamque ista scripseram, cum tædium ignobilis ac ancillantis disciplinæ obrepere cœpit. mox cantillare exorsus, dum, fessam ab intentiori meditatione mentem relaxo, ilicet ad ingenium redii, & hisce versiculis margines libelli conspurcavi.

Ite graves ferro clypei, galeaqua, ducesque,
Et quicquid, Bellona, probas. Tu sæve facesse
Mars pater, & Paphius furialia prælia bellis,
Et facibus secerne faces, atque ignibus ignes.
Non ego jã Sylvæ muros, non subruta flãmis
Tot circũ castella canã, non matribus arma,
Detestata piis, crudaque incendia pugnæ.
Molle melos Citherea cupit, levibusque Camœnis
Dici Cypris amat; grandesq; exosa cothurnos
Gaudet Acidalio thalamos percurrere socco.
Ille mihi quondã Sophiæ deductus in hortos
Virginis os tenerum, & blanda promissa puellæ
Cogitat, insolitoque furens incanduit æstu.
Tu celerẽ in flãmas juvenẽ Sapientia dictis,
Consilioque juva. vellem prudenter amari,
Quã jã Sponsus amat. vellẽ sapienter amari,
Cui debet se Sponsa, virum. sine lege maritũ
In thalamos inferre faces insania lecti est.

Vesti-

Vestigant secreta Duces, bellique labores,
Vt noceant pravisa minus. discrimina Nerei
Navita, & in cœco scrutatur saxa profundo,
Ne noceant occulta rati. tu pectore, Gravi,
Dum Cyprum, totamque Paphum, Gnydii-
que recondis
Arma Dei; primoq; ferox incumbis amori;
Barlæi præcepta tui, monitusque suâves
Accipe. Iamq; gravis credas commenta Lycei
Insanire tibi, tetricos mitescere vultus
Doctorum, & rigida dici convitia barba,
Grajaque Romanis impleri pallia nugis.

Quare Physiologiæ quoque, & rerum naturalium capita perstringam, cum Physici corporis affectiones laudatissimę sint, amare & amari. Sed pręeat Stagirites ipse, qui de informi materia obscurius disputans, ut intelligi possit, eam Feminæ comparat, quæ virum appetit. Evolvam latius Peripateticum sensum. Materia per se rudis, indecora, turpis, sine forma sordet. Nec sine viro mulieri suum decus ac splendor constat. Materia sine forma distingui ac secerni nequit, cum unus idemque ubique ejus sit vultus. Nec uxor Catonis; Attici, Cæsaris nuncupatur, nisi postquam suo quæque marito placuit. Materia indifferens est ad omnes formas. Etiam mulier nulla naturæ necessitate

huic magis,quã illi,ſe ipſam debet. Cum materia ut maritet forma, illam diſponi oportet ac alterari. Etiam mulierem blandimentis deliniri neceſſe eſt, ut hunc præ illo admittat. Materia nullam rei naturalis ſpeciem parturit, niſi ab Efficiente mota. nec mulier ulla ſobolem, citra viri opem. Noli mirari, formæ ſimul & Efficientis analogiam inducere virum, cum in Phyſicis nihil vetet, unum idemque formæ & efficientis officio fungi. Materia & forma totum compoſitum ſunt. *Maſculus & totum*, ait Propertius, *femina conjugiũ*. Ergo, uti inſatiabili formæ deſiderio tenetur materia, ita & Æneæ amore *Vritur infelix Dido, totaque vagatur Vrbe furens:* & Pyrami deſiderio Thisbe in invidum parietem invecta fuit: Phaonis amore, è ſcopulis ſe præcipitem dedit Sappho. Cujus quidem deſiderii cauſam ex Platone diſcite, qui homines fingit ex mare & femina conſtitiſſe, poſtea facta partium diviſione, ac ſectione, manſiſſe in iiſdem veteris junctionis & copulæ appetitum. Nec ſecundam formam admittit materia, niſi extincta priore. Nêque Tiberio jungitur Livia, ſuperſtite Marcello. Privationem mariti debiti adeſſe, erudita Epiſtola deplorat Icari filia. At illam abſentiam formæ debitæ ineſſe definit Peripatos.
Idem

Idem privationem & formam contraria vult esse Principia, at Empedocles Amorem & Litem. De Natura, quæ causa motus est & quietis, deque principio Activo & Passivo, nihil attinet dicere. Sunt Veneri non minus sua sacra, quæ revelare nefas fuerit, quam Cereri. Flammeis Sponsam velavit antiquitas, ne, quod vult illa, appareat velle. Illud solum dicam: *Naturam quoque esse, quæ ad licitas voluptates nos invitat. unde Venerem quidam dictam putant, quia nec vocata sponte ad nos venit, *Omnibus incutiens blandum per pectora amorem*. Causas generationis externas apud eundem philosophum leges, ubi inquit, *Sol & homo generant hominem*. nec alio fine hominem amat homo, quam ut homines esse non desinant. Fortunam & Casum in his rebus ludere dicerem, nisi obstaret Satyrici autoritas, qui ait, *Fatum esse in partibus istis*, &c. Magis Physica sunt, quæ de Motu disputat. Ut alia omittam, illud ad ravim inculcat, tanquam Physicæ κεφάλαιον, Motum fieri successive, generationem contra in instanti, cum minus hac in parte acutus Maro dicat, natum Pollioni filium, postquam *Matri longa decem tulerunt fastidia menses*. Perpetuum & grande esse, ait, odium Naturæ & Vacui, stupenda illam

illam hujus metu moliri, ima ſurſum, ſupera deorſum protrudere, obſtantia perrumpere, frangere ſaxa, moles attollere, aut motum ipſum invitis motoribus prohibere. Habent & ſuum Vacuum, quod metuant, Lares domeſtici, habent, quod optent. Metuitur bonæ mentis ſoror paupertas, ut quæ vacuis loculis ambulare ſolet, nec ſi plenos illos ſors dederit, valde de corporum penetratione cum Democrito & Meliſſo ſollicita ſiet. Contra optant Vacuam à lite, aſperitate, ſuperbia domum. Poſſem infinita hujuſmodi congerere ad hanc rem, ſed cum Infinitum nullum dari contendant Phyſici, vereor, ne Præceptorum incurram offenſam. Verum ut ad Te convertam orationem, Gravi doctiſſime, Cœlum, cui aliquando deberis, contemplare, orbeſque ſupra mundum hunc poſitos percurre. Apparet inter ſidera cum conjuge ſua Cepheus, ut locum quoque conjugibus in cœlo eſſe poſt fata docearis. Apparent tot virginum, ac matronarum faces, Andromedæ, Aſtrææ, Veneris, Dianæ, ut ſcias etjam cœleſtibus placere ſexum iſtũ, quem hic mortales tædio optimarum rerum ſequiorem vocamus. En locum, à quo læva dextraque omina novis nuptis petere ſolent Aſtrologi, fecunditatis ac ſteri-

ſterilitatis, longi breviſque ævi præſagia. Hic genituræ tuæ dominos vides, vitæ moderatores Planetas. Ex his Saturnum cave, inimicum amantibus ſidus, ob frigus. Jovem venerare (ab hoc Joviales dicti) divitiarum, honorum, lætitiæque datorem. Martem fuge, igneum, ferocẽ, iracundum. Omnibus dignior Sol, cui tot virtutes ineſſe perhibet Ptolomæus, quot reliquis ſtellis. Venerem, in cujus jam ſtas horoſcopo, ſuſpice, quæ, ubi ad Bichæram acceſſeris, plus ſatis dabit incaleſcere. Mercurium probo, ſapientiæ & eloquentiæ autorem, patriæ urbis tutelarem Deum. Sed Lunam averſare, amentiæ, inſtabilitatis, ignorantiæ, ignaviæ matrem, ideoque Endymioni dilectam. Eam quoties vultum mutare vides, variam ac mutabilem vitæ rationem cogita. Vbi Sol in Geminis fuerit, gemellos expecta, Caſtori & Polluci pulcherrimis juvenibus ſimiles. Vbi in Virgine hærebit, filiam ſpera, Helenę forma non diſſimilem, ſed moribus ac fato. Hæc ex Zoroaſtris, Apollonii, Eudoxi, Zamolxidis diſciplina hauſimus. Pene oblitus eram ſuaviſſimi iſtius ac harmonici concentus, quo præterlabentes invicem orbes Pythagoreorum auribus accinunt. Exhibet is ſpeciem ſuaviſſimæ inter vos conſpirationis, &

nis, & in vita, ſermonibus, factiſque laudabilis conſonantiæ. A cœlo ad Elementa deſcende. ab Igne nonnihil caloris peti ſuaſerim, caveri illud τὸ ξηρότατον. Aëris multum, & quanta potes laterum contentione imbibe. φυσώδεις enim expedit eſſe amantes, & ſpirituum plenos. At cur ἄριστον eſſe ὕδωρ inquit Pindarus noſter? forte ob hoc, quod cum Platone credidit, mundum eſſe animal, ad hujus vero generationem conſervationemque maxime facere humidum, annuente Homero,

Ὠκεανόντε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τηθύν.

Oceanum matremque Deum, Thetynque parentem.

Nec terram faſtidi, quam Aſcræus poëta in ſua Theogonia cœli conjugem, omniumque communem matrem vocat. Ex his quatuor alteratis unione quadam fit mixtum, uti neque male miſceri dixeris fide conjugali nexos amantes. Magni poetæ hemiſtichiū eſt, *Mixta Deo mulier.* Quæ ipſa mixtio uti in natura abſque Reactione non fit, ita reciprocis quoque amoris & benevolentiæ officiis Aphrodiſia ſacra conſtant. Etiam hic valebit illud Martialis,

Vt praſtes Pyladē, aliquis mihi praſtet Oreſtē.
Hoc nō fit verbis. Marce, ut ameris, ama.

In Meteorologicis fumi & vapores

ũtramque paginam faciunt. Sed & amantium ſunt fumi, & vaporum inſtar evanidæ voluptates. quod infitias non ibit, qui ſecum reputabit, quas vir cum uxore dicat ineptias, quas agat nugas, quoties de poſteritate ſollicitus humani generis jacturam reſarcit. Ibidem audio de Draconibus volantibus, de fatuis ignibus, de lancea ardente, de fulmine & tonitru, de ventis, tempeſtatibuſque, imbribus, grandine, mari, ac ſimilibus terrorum plenis nominibus graviter diſceptari. Sed an unquam ita bene compoſiti fuere conjuges, quos non ſui ſubinde tranſvorſum rapuerint turbines, accenderint irarum faculæ, de ſtatu tranquillæ mentis dejecerint fluctus? Non credo verum eſſe, quod monumento ſuo inſcribi juſſit P. Rubrius Celer: ſe cum uxore vixiſſe XLIII. annos, menſes VIII. ſine querela. De Fatuis conjugum ignibus nihil dicam, cum de iis prolixe ſatis totum jam ſeculum declamaverit Moria Eraſmi. Iridem quoque ſcis evanidæ eſſe naturæ, ut diſcas evaneſcere ſubito amantium iras: eandem varios colores induere; & jam blando, jam torvo vultu opus eſſe patrifamilias, prout vel poppyſmo lenienda eſt uxor, vel objurgandi liberi, vel coërcendi famuli. Metalla, alte terræ viſceribus repo-

reposta, scrutatur pallidus fossor, sed non invenit, nisi præeunte virgula divina. Nec fidem aut amorem conjugis recte exploraveris, nisi salutari afflictionum virgula tactus. In lapidum genere Smaragdos tibi commendo. soli enim grata viriditate oculos fessos Candidæ tuæ intuitu reficient. Florum, herbarumque fragrantiam in hortis amamus; quæ si in moribus quoque vestris renideat, gratissimum quaquaversum odorem spargent. Sunt & amoribus sui horti & viridaria, in quibus sollicite à te velim observari, Parthenium, myrtum, euphrasiam, pomum amoris, sempervivum, & si necessum sit; erucam & satyrion. In Avium genere cornicem ac columbas ama, amoris symbola: ad hæc Piscium genus omne, in ipsis aquis frigoribusque exardescens. Ante omnia, Animam, sine qua trunci sumus & lapides, intuere. Est ea actus corporis organici potentia vitam habentis. quod quidem totum viro convenire arbitror, qui conjugi unitus, ἐντελέχεια est σώματος ὀργανικοῦ τῇ δυνάμει παῖδα ἔχοντος. Officium ejus naturalissimum est, τὸ φρονεῖν. quod & tuarum jam est partium. Illi visum, auditum, gustum, olfactum, tactum acceptum fers. At quid est; ait Varro, *quod homo libentius videre debeat, quam*

bellam uxorem, addam ego, & rotatorios amantium oculos, duri ac illachrymabilis Plutonis illices? Quid audire impensius amat, quàm eandem ὑποκοριστικῶς loquentem? Nihil quoque salsum, nihil suave esse potest, ubi amor non admiscetur. Idem, qui dat dulce, amarum ad satietatem usque oggerit. De olfactu dixi, cum de morum fragrantia verba facerem. Et nisi per Tactum fuisset, immerito tantis animis Paridi succensuissent Atridæ. Quanta Memoriæ in mulierculis sit vis, inde liquido constat, quod sine illa lentum suum Ithacum jamdudum plorare jussisset Penelope. quanta vero Imaginationis, ex eo, quod illius impulsu Hellespontum toties tranaverit Leander, & visam semel Cleopatram amare sustinuerit Antonius. *Hærent infixi pectore vultus, Verbaque.* Jam vero Animæ distinctioni in Vegetativam, Sensitivam & Rationalem, annon respondet amoris distinctio in Naturalem, Animalem, & Rationalem? Affectuum insuper, quos Græci πάθη vocant, historiam cum leges, cogita, sine Amore nec patrem te unquam fore, nec jam Sponsum, cras maritum esse posse. Gaudio vero ac voluptate non minus carere poteris novus amator, quam umbram non jacere, qui cis ultraque Solem

positi

positi sunt. Totius conjugii moderatrix est Ratio, qua uti aliis imperamus, ita & illi parti potissimum imperare nos necesse est, quæ rationem non nisi invita audit.

Formant cuncta virum, docent maritum
Cœlum, sidera, terra, pontus, aër,
Occultumque aliquid thoro loquuntur.
Saturnus gravis incubat cubili,
Emollitque senem sereniore
Vultu Cypris, amicior puellis.
Promittunt sobolem, negantque stellæ:
Promittunt facilem, negantq; Sponsam.
At non ista, minantiumque duros
Moratur sapiens Deum labores.
Astris imperat, applicatque lecto
Totum Zodiacum sagax amator.
Et quibus ratio faces ministrat,
Mens exercita, masculumque pectus,
Cœlum, sidera, terra, pontus, aër,
Totum prospera donat Universum.

Illud quoque non semel me dixisse recordor, Socratem philosophiam, è cœlo ac astris, in domos urbesque deduxisse. Ego dum

Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita pede,

eam è cœlo & Naturæ sacrario in thalamum & amplexus tuos deducam. Magna est & acris apud morales Philosophos de Beatitudine disceptatio. Inter ducentas

& octoginta opiniones, si Varroni fides, placet illa, quæ eam in virtutis actione ponit, & ea quidem, quæ individuam secum trahit animi corporisque voluptatem. at hanc ipsam si à conjugali vita distraxeris, non vita ea, sed mors appellanda est, licet è Zenonis porticu dimissi perpetuis illam convitiis dilacerent, forte, ut deterritis aliis, ipsi soli fruantur. Multa apud eosdem de utili, honesto & jucundo est contentio. quæ omnia in tuos usus converte. Nam & augendæ rei familiari studere te oportebit, quod utilitatis est; & ea sectari quæ sine ullis præmiis fructibusque propter se expeti merentur, quod honestatis est; nec aversari suavem conjugis fruitionem, *Et tot millia basiationum*, quod jucundum interpretor. Recensebo Virtutes, veræ beatitudinis media & causas, omissis iis, quæ de Spontaneo & Invito, Electione ac Consultatione in medium proferri solent. Neque enim dubium est, te Sponte hoc vitæ genus elegisse. Et quis credat, in Veneris servitium concessisse δι' ἄγνοιαν aut διὰ τὸ βίαιον prudentissimam & humanæ imbecillitatis probe consciam Virginem? Fortitudo cira τὰ φοβερὰ & θαρραλέα occupatur. Quare, tu Virgo, *Volscorum egregia de gente Camillam* imitare, quæ viris ausa

fuit

fuit concurrere, ut est apud Maronem. Virginitati si metuis, age, ut de te ipsa victoriam & triumphum reportes, sine, eam rapiat maritus. Vinci velle, vicisse est; & simulasse animi ægritudinem, ea demum vera sexus vestri laus est. Hic virum non alloquor, cui fortius ad res tantas ingenium suspicor esse. At Temperantia omnium virtutum fidissima custos, utriusque vestrum erit. Quisquis conjugem amas, serio ama, aut amari si illa se frigidiuscule sentiet, mox in amore tepescet. & quem minus amare desinet, odisse incipiet. Ita tamen, mi Gravi, amare te velim, ut, contra quam, post obitum Terentiæ, fieri posse dicebat Cicero, & uxori & sapientiæ operam dare possis. A Sponsa redamari te cupiam, sed caste, sed sobrie, sed verecunde. Quæ flagrat, minus modesta erit, quę furit, minus tranquilla. Ardentes in amore vidimus, sed mox zelotypas, quę si maritus alio oculum torserit, si osculum vicinę indulserit; si ridenti non subriserit, si rure tardius reversus fuerit, anguntur animo, & se negligentius haberi putant. Vetus hoc legi,

Quæ mulier suum virum vult sibi obsequentem esse, & diutinum, modice atque parce ejus serviat cupidines.

Quam illa sapuit, quę rogata, *ecquid*

maritum complexa esset, respondit, *Non ego illum, sed ille me*. Etiam Justitię hic locus, cujus officium est, unicuique suum dare. Quę vero conjugum mutua sint debita, ex lege innata, non scripta, habere facile est. Sed hanc moderabitur Æquitas. quę faciet, ut in meliorem omnia partem sumantur; & quod deforme est, formosum; quod vile, preciosum appareat. Ad proprias magis conjugum virtutes me confero. Sunt eę, Concordia, Fides, Castitas, Mansuetudo, Patientia, Comitas. De concordia Nasicaam audite Ulyssi loquentem,

Οὐ μὲν γὰρ κρεῖσσον καὶ ἄρειον
Ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασι οἶκον ἔχητον
Ἀνὴρ ἠδὲ γυνή· πολλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι,
Χάρματα δ' εὐμενέτῃσι.

Nam nil pulchrius est meliusque,
Quam cum vir, mulierque suam concorditer una
Aetatē degunt, in quo dolor hostibus horū,
Sed sit gaudium amicis.

Ea ut sarta tecta inter vos sit, opus est amore, sed à quo nec verecundia, nec reverentia absit. secus servitutis ille illecebra est. Novi maritos, qui in publico nugari, jocari, os libare amant. novi, qui non nisi ex uxoris imperio loquuntur, & ambulant. Tales, cum imperium dote vendi-

vendiderint, aureis compedibus ambulare scripsit Petrarcha. Exclamandum his cum Comico, *Vxorem duxi; quam non ibi miseriam vidi?* Alterum accipite Concordiç authoramentum, pati multa, connivere ad multa. Diomędes scribitur ab Homero in bello ne Veneri quidem pepercisse. Tales viri quidam sunt ferocientes & lævi, qui tenellum sexum exasperare immiti sermone malunt, quam blando demulcere. Castitatem exigo. Improba siquidem vox est, etsi Imperatoris & arguta: *Patere me alias exercere cupiditates meas. Nam uxor nomen est dignitatis, non voluptatis.* Data mutuo Fides non nisi cum morte divortium faciat. Cómitatem impero, qua alter alterius animum dejectum eriget, tristem exhilarabit, languentem exstimulabit, ægrotum levabit, ferocem franget. Si exempla vultis, Clytemnestras, Danaides, Faustinas, Rosemundas detestor. Laudo Creusas, Artemisias, Julias, Æmilias, ardua exempla, ceterum cognosci utilia, quia excellentissima animadvertenti ne mediocria quidem præstare difficile putabitur.

Vado ad Politicam, scientiarum omniū principem & Architectonicam. Hæc sine statu conjugali nulla est. Nec enim civitas, nisi ex familiis coalescit, nec hæc per-

fecta esse potest sine viro & uxore. Discrimen tamen ingens utriusque societatis observasse mihi videor. In illa gravitatem omnia, & severitatem sapiunt; hæc risibus, jocis, lusibusque temperari amat. Sæviat in Capitolio Nero, hic mitescet. In Areopago frontem corruget judex, hic eandem explicabit; adamantinas leges edicat, hic delirandi spatium quæret. In Curia quamvis gravis Cato, hic parum pensi habet, & dum uxori vacat, de Carthagine excindenda minus cogitat. Politica conjunctio hominibus tutandis, hæc generandis servit; illa ut bene sint, hæc, ut sint, facit, humani generis architectrix unica. In illa ruptam pacem aut legum rigore, aut ferro reparamus. hic urbanitate & intima admissione sopitis amantium iris recrudescit amor. Et quanquam Politicorum judicio Respublica melius regatur à viris, quam à feminis: nihil vetat tamen de Republ. & has bene mereri. Cum angeretur valde Augustus, & insomnes noctes ageret, deprehensa in se conjuratione L. Cinnę, sensit, & blande exquisivit Livia, *Et potes*, inquit, *feminam audire? Omitte consilia de puniendo, cogita de ignoscendo. Vindicta & severitas quod hactenus non perfecere, vide an benignitas ac clementia dabunt.* Paruit Augustus, igno-

ignovit, & in poſterum muliebri conſilio liber ab inſidiis vixit. Oeconomica doctrina tota veſtra eſt. Partes quippe ejus ſunt, parentes, liberi : maritus uxor: dominus, ſervus. De ſingulorum officiis erudite in Oeconomicis ſuis diſſerit Ariſtoteles. Unum excerpam, idque emphaticum valde: *Viri erga uxorem eam eſſe rationem, quæ principis erga ſubditos.* Quid, quod lib.I. c.I. *Oeconomiam Monarchiam eſſe pronunciet* , & lib.I. Polit. cap. VIII, *Mulieris principatum non per ſe, ſed præter naturam eſſe.* Quare cum Thelemacho, velut in majeſtatis tuę throno ſedens, exclama:

Αὐτὰρ ἐγὼν οἴκοιο ἄναξ ἔσομ' ἡμετέροιο.

Sum propriæ Rex ipſe domus, princepſque meorum.

Lycios nihil morare, qui majoribus honoribus mulieres proſequuntur, quam viros: neque Sauromatas, qui, genus hominum barbarum, in univerſum fere parebant uxoribus. Mathematica ſupereſt. Ab hac normam & amuſſim bene vivendi capite. Uti enim illa omnia ordine, numero, pondere, & menſura facit, ita & à conjugibus hæc ipſa obſervari æquum. A Geometria ſpecialius diſcite, toto cœlo ab amantium ſtudiis differre lineas parallelas : Ab Arithmetica, quid ſit proportio

tio Arithmetica & Geometrica, cum illius in dote rationem haberi non repugnaverim, hujus in vita, moribusque haberi necesse sit:. Ab Optica discite, reflexum amoris radium simplici efficaciorem esse. Catoptrica non commendo iis, quibus ob virtutem solam, pulcherrimosq; ejus vultus conjuges placent. A Metaphysica studio abstinui. Quia cum proprium ejus sit, ea considerare quæ ἐξ ἀφαιρέσεως sunt, à materia abstracta; vos vero ea quæ ἐκ προσθέσεως sunt & materiæ permixta, ametis: veritus fui, ne in modum considerandi res Metaphysicas peccarem, & δι' ἀπαιδευσίαν dicar hallucinatus fuisse.

Desinam itaque philosaphari, & læta comprecatione Nuptiis Peripateticis finem imponam, illud solum si dixero: Felicem esse Sponsum, cui uxor talis contigit, in qua cum forma mixturam fecit pudicitia, cum opibus humilitas, cúm honestis natalibus modestia, cum facundia morum candor: Felicem quoque te Sponsam, tali marito, in quo eruditio cum prudentia, cum probitate pietas, cum comitate gravitas optimo fœdere coiere. Vivite læti, & inter hasce vitæ ærumnas, & mundi lubricos casus, pie ac jucunde ætatem transigite, liberosque in

ſolatium ſimul veſtrum & ſubſidium, amicorum & patriæ ſpem plurimos gignite.

Hæc dum remiſſo diſputamus otio;
Foris ſub ipſis præliatur Alpibus,
Et ſigna tollit præpotentium furor.
Domi triumphos, fracta Rheno cornua,
Victumque Moſam, fataque indomabilis
Miramur urbis. ire retro Cæſarem,
Aquilas fugari, lætiorem Marſacum
Frontem receptis explicare finibus.

In Batavis, tu noſter, amas, primuſq; tuorũ
Ordiris, Theodore, virum. dulciſſima res eſt
Conjugiũ, conjunxq; tibi. poſt bella neceſque
Tranquillũ meditaris opus. diſpendia mundi
Tanta cupis ſarcire pater, belloq; cadentes,
Pro patria, reparare animas: proferre nepotũ
Nomina. Virginitas, & Virginitatis honores
Sordent cuncta tibi. pudor eſt, ſine conjuge, lætos
Effluxiſſe dies, pigram traxiſſe juventam,
Et magni genuiſſe nihil. Nunc verba mariti
Ingeminat Bickara tibi, mutataque de te
Adſueſcit matrona loqui. ſic Portia fecit,
Cum ſua in ingenti defigeret oſcula Bruto.
Nec ſapuit Druſilla magis, prudenſq; Serena
Pectus, & Auguſto recubans Vipſania lecto.

C. BARLÆVS.

LAVS PEDICVLI,

ad Conſcriptos Mendicorum Patres.

LAVS PEDICVLI,

ad Conſcriptos Mendicorum Patres.

Sacrum morbum eſſe opinionē, vere pariter ac eleganter, Patres Mendicorum, ab antiquis proditum memoriæ eſt. Cujus tanta vis eſt, ut ſi quem vel leviter afflarit, eum, tanquam vinctum conſtrictumque teneat, neque ad veritatis lucem oculos attollere permittat. Id vero vel inprimis deplorandum, quod judicia, in quibus de ſalute agitur mortaliū, cum ſemel tenuit, ſuffragia ſententiaſque moderetur, & in partem alteram, quodcunq; animo concepit, ferat ac decernat. imo hercules pro judice ſe gerat. Quod in cauſa rei noſtri manifeſtum eſſe, quis tam nullo præditus eſt ſenſu, qui non fateatur? Pediculum hunc, celebre animal ac cuivis notum, hoſpitem ipſius hominis domeſticumque, ortum ex homine ac creatum, in iiſdem focis ac laribus eductum, ejuſdem Fortunæ, Penatium, & ſi quæ domeſtica ſunt vobis

vobis ſacra, omnium participem, veſtrum vero comitem fidiſſimum, premunt libenter homines, & in contemptũ, quantum poſſunt, hactenus adducunt: neque terra jam & mari, ſed quam unam habet vitæ atque fortunarum ſedem, corpore humano interdicunt ac proſcribunt. Cujus rei cauſam ſi quis quærat, nullã præter unicam inveniet opinionem. quæ ut penitus ex animo tollatur, ad ſalutem rei intereſſe exiſtimo. Quem ut vobis diligenter commendem, ſatis eſt, ſi laudes ejus non ignotas vobis eſſe ſinam. Ajunt primo omnium, infame eſſe nomen. Dii veſtram fidem! quod à parte honeſtiſſima deſumptum eſſe, ipſi ne negare quidem audent. Unde Pedem primo, mox, ut blandientes ac amantes ſolent, merito Pediculum dixerunt. non profecto minus caſta voce, quam, aut Oedipum aut Polypum: in quibus eadem vox extat. Opinionis ergo vim videte, ac ſemel penitus perſpicite. Pediculorum montem, populos Pediculos, Pediculorum ſive agrum ſive flumen, dici nemo turpiter exiſtimat. ne de foliorum & fructuum pediculis hic agam. Quanquam equidem Romani, ne præclara quidem & magnifica deeſſe illis voluerunt nomina. Ut cum Serpentes & Sexupedes dixerunt. Multo vero minus

Græci.

Græci. qui ab ipſa rationis officina, cerebro humano, unum inter cætera impoſuere. Hebræi quoque ab efficaci voce *canan*, quod fundare illis (unde *can*, quod eſt baſis, pes, ſive fundamentum) dixerunt. Vel quod, puncti inſtar, animalium majorum fundamenta ſint: vel quod multis pedibus, ut baſi, nitantur. Ergo *cinnim* genti antiquiſſimæ vocantur. Græci interpretes Sacrorum, σκνῖπας, non ut diverſa animalia, quod nobis ſemper viſum, ſed à ſpatio dixere. quia σκνιπὸν, id quod eſt exiguum, aut parvum. Unde & Chaldæis, à contracto corpore, & conciſo quaſi, *cimlin*. A quo & *camla* Arabum. qua voce hoc animal deſignant. Neque eſt quod quenquam horum pudeat. cum ſubtilitatem corporis ac modum, virtus vel excuſet vel commendet. Quam & in formicis quiſque admiratur. quibus ſummam quoque antiqui prudentiam aſſcribunt. Neque minus noſtri, cum humana corpora invadunt, ſtrenue rem gerunt. Ut de ſingulis eorum dici poſſit, quod de maximo heroë ſummus vates,

Τυδεὺς μέν τοι μικρὸς ἔην δέμας, ἀλλὰ μαχητής.

Corpore parvus erat Tydeus, ſed maximus armis.

Quanquam ſane reus noſter, nihil ad ſe perti-

pertinere quo dicatur nomine, existimavit unquam. Quam præclaram ἀδιαφορίαν, sine dubio è Stoicorum barbis superciliisque, in quibus olim vixit, idem traxit. Porro cum à patria plerumque fontem laudis ac originem, & oratores & philosophi deducant, (quod Platoni quoque in Menexeno probatur) noster, neque Athenis neque Romæ natus est, quarum civitatum laudes sæpe ad fastidium jam usque magni oratores celebrarunt. Patria pediculi est Homo. Cujus merita ac laudes prædicare velle, putidi sit & inepti. Sicut autem solus ratione præditus est homo, ita ratio in summa ejus editaque parte, domicilium ac sedem habet: capite nimirum. Quam profecto sibi, tanquam arcem quandam, minime, ut reor, contemnendam, merito delegit. In hac nascitur ac educatur: in hac opes stabilitas ac fundatas habet. Hujus incola & civis est: non inferiora, hercule, secutus. Cum vero, quod antiquus vates eleganter cecinit, vicino bono nulla res sit melior: ille mentem, ille intellectum, ille prudentiam ac sapientiam, vicinas, ac propemodum domesticas, hic habet. A quibus cum longissime absit asinus, obtusum animal ac hebes, solus pediculos, ut vulgo creditur, non novit. Contra autem

tem prudentiſſimi mortales, præter hominem, divinum animal ac vere primum, canem quoque ac philomelam ardentiſſime ſectantur: quos ingenio præſtare norunt. Ne non verum ſit, quod primum ab Homero, mox ab Ariſtotele eſt dictum, Cum ſimilibus plerumque ſimiles conjungi. Soli ex felicitate ingenii divinitatis vocabulum Platoni impoſuit antiquitas: cujus pediculi proverbio circumferuntur. Ne de Pherecyde, & Alcmane, quos ad necem uſque comitati ſunt, hic dicam. Porro nobiliſſimi in capite morantur:

Plebs habitat diverſa locis.

Nam colonias, ut plurimum, ubique, in veſtibus, in ſuperciliis, in barba, deducunt: licet non ejuſdem omnes generis ac formæ. Antiquitatem ſi ſpectes, ſupra Erichteum ac Cecropem, ad Deucalionis tempora continuabis. Simul enim ſpiritu humano incaleſcere cœperunt ſaxa, hunc calorem reus noſter eſt ſecutus. Qui ut quam longiſſime ab omni frigore verſetur, ſua ſemper intereſſe exiſtimavit. Homo igitur, è ſaxis, ex homine prognatus eſt pediculus. tanto nobilior origine, quanto ſaxis ac lapidibus nobilior eſt homo. E carne naſci Ariſtoteles, è ſanguine autem Theophraſtus voluit. Utramque nobiliſſimam ac primam eſſe corporis huma-

humani partem, nemo neſcit. Ajunt vero è corruptione naſci. & hoc telum contra innocentiam valere, crudeliſſimi actores arbitrantur. Nolite pati, Patres, imperitiam in foro veſtro ad calamitatem rei, ultra veritatem poſſe. Idem enim homini, ſi pergant, idem cunctis animalibus eveniet. Ex corruptione enim ſanguinis ut ſemen, ita è corruptione ſeminis, cum homo, tum & animalia naſcuntur cætera. Quid formoſius pavone? è corruptione ovi naſcitur. Quid apibus prudentius, quid fœdum minus, magis autem neceſſarium in terris? è corruptione bovis naſcuntur. Nihil enim generat ex alio Natura, niſi iſta lege, ut aliquid corrumpat. & hac lege omnia conſervat. Unde omnia mutari, nihil interire, à Pythagora præclare dictum. Contra vero, ita me Dii ament, mira ratione factum dicas, ut eodem modo duo celeberrima naſcantur animalia; Pediculus & Phœnix. Alter è parentis ſui cinere: è lende alter. Ut non ſine cauſa utriuſque originem ſcriptores nobiliſſimi conjungant. At vero, Ariſtoteli ſi credas, Nihil fieri è lende, jam vicarium divinitatis, primum feceris Pediculi autorem. Calorem nempe univerſalem: quem non ſine cauſa creatorem Arabes dixerunt. cui, cum hoc ani-

animal est procreandum, naturalis quoque accedit. Jam si educationem quæras; simul ac usuram lucis pediculus usurpat, iis artibus ac disciplinis instituitur, in quibus utilitatis plurimum ad institutum vitæ repositum existimat. Natare non discit. in continente enim habitat. Neque literas & disciplinas. quippe quas prodesse parum ad virtutem doctoribus plerunque videt. Igitur in re familiari & domesticis negociis plerunque occupatus, quicquid ab edendi exercitio ac cura relliquum est, contemplationi ocioque impendit. Facilitate autem vitæ, ad Homeri Deos ῥεῖα ζώοντας, quam proxime accedit. Cibum enim quo se sustinet, non quærit sed in promptu habet: qui, quocunque se convertit, sine apparatu fruitur paratis. Ut omittam aliud, quod cum Homerica divinitate habent commune.

Οὐ γὰρ σῖτον ἔδουσ', οὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον.

Nec fruges comedunt, nec libant munera Bacchi.

Terram non exercent aut arant, sed humanas carnes vellicant lenissime ac pungunt. Constitutionem corporis si quæras; pene oculorum aciem excedit. Membra quidem certe maxima subtilitate artifex natura texuit. ita ut ad intellectum proxime accedant: visum autem vix admit-

mittant. Quod cum incorporeis propemodum commune habent: quæ nobilitate sua sensus excedunt. quare & sola ratione penetrari possunt. Etiam cum atomis. è quibus architectus olim Leucippus, fabri Democritus & Epicurus, orbē construxerunt. Quas idcirco *corpora materiai*, *corpora prima*, *primordia*, *rerum semina*, item, *materiem*, familiaris Epicuri Romanus poëta dixit. Sed præsertim Acari, notus Aristoteli, qui & nomen idem fere, certe ab eodem, traxit: cæterum nec dividi, nec findi, & propemodum videri non potest. Qui si incurreret in oculos, neque modo ipse sed & membra sub aspectum singula, inprimis autem pedes, venirent, faxo protinus hamatum illud, asperum ac leve atomorum spectares. Jam vivendi genus placidum delegit ac tranquillum. Non volatile, ut aves, neque desultorium, ut pulex: sed pro dignitate vitæ suæ, stabile ac quietum. Passu tardo ac composito incedit, neque quicquam è philosophia tām amplecti quām silentium Pythagoræ videtur. Intentionem enim mentis nihil æque ac strepitus offendit. Quæ si est continua, felicitatem quidem certe humanam excedit. Neque ab actione tamen prorsus abstinere solet. semper enim epulatur. Socialē animal

esse hominem, ideoque civitatis fundamentum esse ac Reipublicæ, præclare dixit Aristoteles. Quod inprimis nostro convenire, nemo ignorare potest nisi qui non vidit. Nam & inter se, & cum homine libenter sociantur. De forma Reipublicæ qua vulgo utuntur, haud perinde pronum judicare est. nisi quod à populari minimum recedat. Nam & numero censentur, & judicio à plebe ac dignitate non vincuntur. In bello, non tam cuneatim quam globatim incedunt: neque inter sese, quod & furiosum est in homine ac dirum, sed cum ipso homine confligunt. De quo & sæpissime triumphant. Neq; minus cum eodem amicitiam constanter colunt. fide verò ipsum vincunt. Siquidem

--- fugiunt cadis
Cum fæce siccatis amici;
Ferre jugum pariter dolosi.

At Pediculus constanter manet: nec fortunam venientem sequitur, aut fugit recedentem. nisi quod adversa, hoc est, vestra, (ea est præclaræ mentis generositas), inprimis delectatur. Paupertatis enim comes est & assecla,

Forumque vitat, & superba civium
Potentiorum limina.

Quare, ut olim Scipio, de quo antiqui,

nunquam minus ociosus erat, quam cum ociosus esset: ita vos, Conscripti Patres, nunquam minus esse solos reor, quam cum soli in compedibus ac carcere versamini. Adsunt enim vobis comites perpetui ac fidi, qui in crucem usque vos sequuntur. ac præsertim, Pessulatas sive Plactulas quas vocant: quæ pleruñque in pube, axillis, barba, palpebrisque stabulantur: quemcunque semel invasere locum, ejus ad supremum usque spiritum tenaces. At de cæteris, inprimis mirum est ac prope supra fidem, quod dicturus sum. Nam ut Trojanorum Deos Magnos & Penates, cum jam urbem invasuri essent Græci, eam reliquisse nobilissimi autores tradidere, ita isti, cum quem moriturum vident, agminatim cedunt. Neque id medicos prudentes unquam aut philosophos fefellit. Unde hariolos nonnulli & divinos autumant. Res eorum gestas, si mensuram corporis intueare, paucas esse aut nullas, credes.

At simul heroum laudes ac facta parentũ
Iam legere, & quæ sit poteris cognoscere
virtus.

in diversum protinus abibis. Ipsi enim, sive ingenua, ut arbitror, modestia, sive quod Annalium memorias intenti rebus aliis contemnunt, laudes suas, & quæ forti-

fortiter gessere, non nolentibus hominibus, dissimulant. Syllam quidem, hercules, terrarum principem, ac Romanorum ducem, qui bis Marium bis Mithridatem profligavit, qui Athenas expugnavit ac evertit, ferro Italiam ac cædibus miscuit, facto simul agmine invasere. Ne Arnulphos, Antiochos, Herodas, Maximinianos, Pheretimas, Honorios, Cassandros, hic commemorem; Reges omnes Principesque; ne nunc ad privatos eam. Cum quibus, sine ferro aut milite congressi, illustrissimam victoriam ab iis retulere. Ut merito, si quicquam judicare possum, usurpare de se illud reus noster possit,

Εἰμὶ φθεὶρ, ἀνδρῶν δαμάτωρ, δαμάτωρ δὲ τυράννων,
Τῆς μεγαλαυχήτου φθεὶρ Θέμιδος θεράπων.

Quos Latine reddidissem, nisi carmen Romanum fugeret pediculus; Græculis non sine causa æquior. Quanquam sane & reliquos, cum quibus contrahit, benigne ac familiariter habere solet. Non enim lancinat aut lædit quenquam, sed titillat. nisi si quos facto agmine expugnat. Qua in re, ut recte in Phædone ait Socrates, majorne sit voluptas dubites an dolor. nisi quod ex ipso (si quis tamen dolor hic est) oritur voluptas. Quā quidem

dem titillationem, ita vobis gratam esse equidem confido, Patres, ut præcipuum ac maxime jucundum paupertatis vestræ ac calamitatis condimentum esse arbitrer. Sæpe vidi, quanta delectatione, modo tergum, modo caput, modo latus, modo partem aliam, quam leniter sollicitare hospes vester cœperit, fricare soleatis. Si voluptas enim, Platone teste, mera est repletio, ea autem nascitur ex indigentia, causam voluptatis vestræ quæ in frictione summa est, ullã præter hunc quem accusatis, miror si adferre potestis. Quem (quod lepidum est dicam) caput dum scalpitis, membra fricatis, hoc ipso non extinguitis, sed generatis. Cujus rei causam vos philosophi docere possunt. Quid quod medici officio funguntur? Sanum enim optimeq; constitutum iis esse caput quos invadunt, ipsi medicorum principes fatentur. Iam in morte qua constantia, Dii boni, qua præsentia est animi! Sæpe enim fato jam vicinus, & in pectine ipso situs, in quo diem claudere supremum solet, spatia securus aliquot sine ulla mentis perturbatione conficit: ne quid præter vitæ anteactæ dignitatem agat, aut existimationi suæ maculam inurat. cujus magnas præclarasque animas, præcipuam habere semper rationem constat.

ſtat. Auguſtus quidem Cæſar εὐθανασίαν, hoc eſt, mortem facilem ac repentinam exoptaſſe fertur. Quam, me judice, unus hic conſequitur. Non enim lentis, non acutis conficitur doloribus. Non laterum, non renum, non veſicæ morbos experitur. Puto, quod, naſcente illo, Venus in octavo ab horoſcopo loco conſtituta fuerit. quæ, ut mathematici præclare docent, mortem facillimam, & ab omni immunem dolore, generi mortali, in quo non poſtremum noſter locum obtinet, decernit. Ille autem pollice converſo, protinus extinguitur. Ea tantum parte deplorandus, quod immerito. Quanquã nec idcirco miſer dici poteſt. Nemo enim innocentem & calamitoſum, recte infelicem dicat. Quod & ante mortem Socratem dixiſſe ferunt, cum amici quidam ideo dolerent, quod immerito id evenire viro optimo exiſtimarent. Et plerique morte acerba extinguuntur: ideoque, ſine pompa, ludis, ac præcone, tacito, non indictivo funere, exponuntur verius quã efferuntur. Forte, quia intra tyrocinium, & ante ſumptam publice virilem togam, moriuntur. Unde & inteſtati, ut plurimum, diſcedunt. Atque hæc quidem pauca ſunt de multis. Nam quis omnia ſe poſſe ſperet? Cum præcipuus ſcien-

tiarum omnium cõſultus ac interpres maximus, Homerus, ſi quid Græcis creditur, naturam ejus cum quo ſemper vixerat, ænigmate deluſus, explicare non potuerit, reique tam excelſæ victus tędio, cum vita mortem commutarit. Forte & in pœnam. Sunt nonnulli quippe, qui de dignitate ejus parum reverenter alibi locutum ferunt. Grammatici inprimis: qui à rèo noſtro nunquam alieno animo fuerunt; hoſpites paterni ejus ac familiares. Vos vero, Patres Principeſque Mendicorum, etiam atque etiam in poſterum videte, quid agatis. Quippe ſi ſupplicium delectat; relegatio in promptu aut exiliũ. Poſſunt enim aut in terram comiter deponi, aut, quæ veſtra eſt civilitas, in aliũ, honoris ſpecie, cũm voluptate ac judicio, transferri. ubi ævum, ſicut prius, agant, neque quicquam præter locum mutent. Exemplo ſane res non caret, & proficere in re magna, ſerum nunquam eſſe debet. Prudentiſſimos mortalium ac prope ſolos ſapientes, Indos, inde à Gymnoſophiſtis, habitos, neſcire non poteſtis. Gentem apud eos eſſe ferunt, Bancanam quam vocant, ea parte quam nunc Guzaratã dicunt, qui cum admirandi hujus animalis ſoli prope intelligant præſtantiam ac dotes, fovent, quantum poſſunt,

&

& hoſpitio indulgent. Cæterum, ut mire eſt fœcundum, ubi generis propago jam diffundi cœpit,

Et nati natorum, & qui naſcuntur ab illis,

è deſerto ſacerdotem vocant, qui divinis eos manibus cum cepit, ſuo ſibi capiti imponit, ac deinceps liberaliter educit. Sunt qui captos in parietum ruinis ponunt ac occultant: ſi quis autem mortem, dum aſſiſtunt, inferat aut tollat, lachrymis ac precibus plerunque intercedunt, ne in oculis atque in conſpectu ſuo tantum facinus patretur.. quæ ſi nihil poſſunt, auro vitam ſingulorum redimunt, quod protinus perſolvunt. Cum quibus prudentiſſimi mortalium Iudæi faciunt. a quibus, ut eorũ ſapientes tradunt, הַהוֹרֵג כִּנָּה בְּשַׁבָּת hoc eſt, *qui ſabbatho pediculum trucidat*, reprehenditur. quos & ad luminaria, quæ tum accendunt, perſcrutari nefas habent. Hæc ſi nunquam audiviſtis, ſaltem nunc vos tangant, & religione animum commoveant. Miſereamini per ipſas cenſeo eorum umbras atque manes, qui crudelitatem veſtram ſunt experti. Parcite miſeris, ſupplicibus, victis, conſanguineis veſtris ac propinquis: qui e vobis nati, à vobis educati ſunt. Qui vos colunt, vos ſequuntur, vobis hærent: qui

utranque vobiſcum fortunam experiri ſunt parati. Cavete, ne dum ſolam hic, ut alibi, opinionem ſequimini, modis plurimis a veritate aberretis. aut dum nihil quam perſuaſionem fortiter tuemini, ſcelere eam cumuletis.

GRAM-

GRAMMATICALE.

BELLUM,

Nominis & *Verbi* Regum,

De principalitate Orationis inter se contendentium, nuper editum à R.D. Andrea Salernitano, Patricio Cremonensi.

GRammaticæ provinciam cæterarum omnium, quæ ubique terrarum fama celebres sunt, pulcherrimam, felicissimamque esse, nemo ferme vel mediocriter eruditus est qui ambigat. Quippe cum amœnitate situs, salubritate cœli, frugum omnium copia, rebusque aliis, quibus mortalis hæc vita carere non debet, nulli cedat, tum illustrium virorum nutrix semper extitit & alumna. Sicuti enim ætate hac, ita priscis etiam temporibus inviolabiliter observatum fuit, ut quicquid ubique gentium (Barbaras & desides nationes semper excipio) gigneretur ingenii bonæ indolis, alicujusve spei, eò sanctissimis imbuendum disciplinis mitteretur: ex hac siquidem ad sublimiores regiones, bea-

tioresque habitationes Dialecticam scilicet, Philosophiam, Theologiam, cæterasque illis similes provincias unicus aditus patet: & nisi eam peragraverit, in illarum sacraria minime quis valeat penetrare. Quæ quidem licet tanta polleat amœnitate, & rerum copia, est nihilominus altissimis circumdata montium cristis, & inaccessis eousque circumsepta Alpium jugis, ut nisi peritum habeas itineris ducem, ad ejus plana, cultaque nunquam valeas pervenire. Fuit proinde, ut & nunc est, ejus provinciæ regibus laudabilis & pius mos, ne mortalium genus tam necessario bono privari queat, ex suis militibus veteranos (quos pædagogos vocant) in omnes mundi partes dirigere, qui tenerioris ætatis adulescentes (nam adulti & provectiores haud facile disciplinam recipiunt) ad ipsa usque regum palatia incolumes perducant, ubi & Latiæ & Cecropiæ Minervæ artes eruditi prædictas, postea sublimiores regiones scandere valeant, & expeditius penetrare. Ibi Græci omnes, Latinique, quos vel propria scripta, vel aliena celebrant monumenta, tyrocinia sua prima exercuere, ibique edocti, atque instructi, tantis postmodum floruere gestarum rerum præconiis, ut viventes ætatis suæ hominibus

maximo ad virtutem fuerint adjumento: & vita functi, posteris tanquam extenso digito, recti ad laudabilem vitam callis semitam demonstrarint. Provincia hæc itaque licet unica sit, & individua, geminos tamen habet qui in ea imperent, potentissimos reges, *Verbum*, scilicet & *Nomen*, & prior quidem *Amo*, posterior vero *Poëta* nuncupatur: qui diutissimis temporibus tanta simul regnavere concordia, ut in conficienda oratione ex qua utriusque imperii vectigal omne consistit, nullum unquam dissidium, nulla dissensio, nullum denique litigium inter eos fuerit auditum. Nihil autem in omni grammaticæ solo gignitur oratione præclarius, nihil dignius, nihil salubrius; quæ jucundissimis compacta florum coloribus, pulcherrimis ornata rerum figuris, ac suavissimis redimita rosarum nexibus, tantæ est auctoritatis & virtutis, ut cum mortales omnes; (modo recte apteque peroretur) in sui admirationem trahat, tum à diis ipsis quicquid voluerit, valeat extorquere. Unde est illud Euripidis dictum, Omnia conficit oratio, quæ hostile ferrum conficere non potest. & Pyrrhus plures à Cygnea oratione quam à se armis urbes captas dicere consueverat.

In-

In hac igitur regum concordia, cum Grammaticæ totius res optime procederent, felicique prosperarentur successu, accidit, ut orta inter eos ex parva causa dissensione, cuncta tumultibus, & inexpectatis bellorum anfractibus involverentur. Quid enim non faciant vinum, & immoderatius sumptæ epulæ? Tantam animorum conjunctionem unius convivii ebrietas, in eas impulit utrunque Regem inimicitias, ut immoderata dominandi libidine, tanquam silvestres tauri asylo acti propria regna, & tam nobile Grammaticæ imperium pene everterint.

Referam autem quonam pacto gesta sit res, ut sciant omnes, nullum esse tam arctum amoris vinculum, quod regnandi libido non solvat. Quapropter Dionysium seniorem dicere solitum ferunt, ab amicis etiam cavendum esse ei qui præsit, quando ignarus nō sit eos imperare malle quam servire.

Cœnantibus itaque aliquando prædictis Regibus in medio æstatis fervore, secus placidissimum & perennem fontem, cujus ripas undique virides fagi & altissimæ platani opacitate eximia adumbrabant. Postquam abunde ventri factum est satis, cum incaluissent omnes mero, orta est inter eos quæstio, cujus nam partes in con-

conficienda oratione potiores censerentur. Et *Verbo* quidem digniorem locum sibi ascribente, acriter resistebat *Nomen*, asserens sine se stare orationem non posse, ex seque procedere, quod intelligibilis habeatur, & grata. Quid enim (ajebat) facis tu in oratione sine me? si paululum præsentiam meam subtraxero, non secus te intelligant audientes ac mutum loquentem: confice illam paulisper sine me, fac ut sciant audientes quid tibi velis, certe nisi ipse interpres accedam, vel ipsa intentionis tuæ primordia nullus valeat penetrare. Sed & illud notari est dignum, quod quo te antiquior sum, eo etiam dignior debeo comprobari. Quis vero nesciat fuisse prius *Nomen* quã *Verbum*? aut quis non intelligat *Nomini*, quam *Verbo* vetustiora adesse exordia? Deum certum est fecisse omnia: quod si omnia, utique & *Verbum*. Deus autem *Nomen* est, nôn *Verbum*. Igitur à *Nomine* facta sunt omnia, etiam ipsa oratio. Legisti ne aliquando, Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista? Dei hæc est sententia. huic refragari, minime tibi fuerit fas. Si Joanne nullus est major, Joannes autem est nomen ejus, & cui nomen erat Joannes, apparet certe nihil majus *Nomine* posse reperiri. Sexcenta

sunt

ſunt teſtimonia quæ poſſint afferri, quibus luce clarius diffinitur, ſicut dignitate, antiquitateque, ita & auctoritate *Verbo* longe *Nomen* eſſe præſtantius: quę omnia ſponte prætereo, ne verboſitate nimia, non cauſa, *Verbum* ipſum videar ſuperare.

Mirabar, reſpondit *Verbum*, ô *Poëta*, quod te Plato ille divinus ſua ejeciſſet Republica: nunc animadvertens quanta impudentia, temeritateq; divinas auctoritates tuis ineptiis involvas, ſapientiſſ. Philoſophun recte judicaſſe ſatis animadverto. Nam niſi te ea, quam conſtituebat, Rep. exſibilaſſet: cum aliis multis, tum falſis religionibus, portentoſiſque diis omnium civium tuorum mentes perv̄ertiſſes. quid enim non audeat tua arrogantia, tua mentis elatio, quando poſſeſſa à me diutiſſimo tempore prioris loci in hac provincia dignitate, vel cum fictis inverſis & intortis ſacræ paginæ teſtimoniis exturbare me conaris? Enimvero ne ſolus literas ſcire videare, manifeſtiſſimis & planiſſimis ejuſdem paginæ dictis auctoritatem meam conſervabo. Profçram autem ipſum veteris ſcripturę caput, ubi dicitur, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. arrige aures, cur faciem caperas? Deus inquit erat verbum, omnia per ipſum

ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Non igitur *Nomen* fecit omnia ſed *Verbum*, Deus autem erat verbum non nomen: ſed & verbo Domini cœli firmati ſunt & omnis virtus eorum. Quid igitur dices? non eſt quod te divinis tueare teſtimoniis, quæ pro me ſtare, tibique adverſari intellexiſti. Verum ad ea, quæ ad noſtram vere attinent cauſam, revertamur.

Quænam eſt per immortalem Deum hæc tua inſania? unde hos tibi tam repente ſumſiſti ſpiritus, ut audeas in oratione digniorẽ tibi locum uſurpare? an te præterit omnem decorem, pulchritudinem, ac ſuavitatem ex me uno procedere? à Verboque Nomen, non à Nomine Verbum, regi conſueſce? Verborum varietas, verborum elegantia orationem exornat, & illuſtrat: ſed & niſi te regam ac dirigam in oratione, tu ipſe mancus & debilis reperiare. poteris ne tu conſtructionem unam connectere, in qua non continuo mihi principales partes tribuantur? ſed & me ſolum, qui inter verba principatum teneo, ſine alterius adminiculo orationem perfectam cum voluero facere poſſe, nemo permittitur dubitare. quid ergo blatis, & quod ille ait tuus, *Projicis ampullas, & ſexquipedalia verba?*

verba? quis vero es tu? qualiſve? aut quantus? qui hæc jactas, qui tam alte reboas, qui eouſque inflatus incedis, ut periculum ſit, ne medius dirumpare?

Nominum (inquies) rex ſum. Sed quod tibi eſt nomen? Poëta reſpondes. quid autem aliud eſt poëta, quam nugigerulus, nugivendulus, fabularum inventor, ſcelerum magiſter, loquax, nugax, mendax, ebrius, & fatuus? qui vera invertas, falſa ingeras, totumque orbem garrulitate inficias, & perturbes, qui loquacitate tua tantam tibi apud imperitũ vulgus auctoritatem uſurpes, ut cum clariſſima verborum progenie de dignitate audeas diſceptare. Quid ex te habent unde ad virtutem incitentur adoleſcentiores, quos ſtulte ſatis erudiendos parentes eorum tibi tradidere, niſi adulterum Jovem, zelotypam Junonem, meretricem Venerem, mœchum Martem, reliquaque tuæ ſapientiæ præclara commenta: qui cum plus juſto aliquantulum biberis, tanquam deo non mero plenus, ad inſtar larvati, ceritique, cœlum terræ, terram cœlo audeas permiſcere.

Adhæc ira vehementiore excandeſcens Rex Poëta, ignominiamque ac jactata de ſe probra ferre non valens, ô improbum (inquit) caput, talia de nobis temerario ore.

ore dicere præſumſiſti? ſimulque arreptũ poculum in illum furibundus immiſiſſet, ni ex circunſtantibus quidam apprehenſam ejus dextram ab ictu divertiſſet. Minime dubium eſt, quin irritatis utrinque animis ex verbis ad verbera, vulneraque deveniendum fuerit: niſi intervenientes ſeniores, & ſaniores viri utrunque Regem furore ebrium in ſuas ædes reduxiſſent.

Quo cum poſtridie ambarum partium ſtudioſi conveniſſent, maxima apud omnes de pridiana contentione diſputatio habebatur. Lacerabatur præcipue inter nomina regis verborum maledicentia, major eorum pats, & juniores præcipuo mirum in modum fremere, malo domandam regis *Amo* loquacitatem dicere, docendumq; illum ampliſſimam *Nominum* majeſtatem nunquam contumeliæ fuiſſe opportunam: & licet ætate provectiores, & Terentius præcipue, qui ibi tunc aderant, ſuaderent nihil præcipitata ſententia fieri debere, & Omnia conſilio prius quam armis ſapientem experiri oportere. Tantus nihilominus fuit omnium *Nominum* cum ſuo rege ad arma conſenſus, ut in eam frequenter ſit itum ſententiam, omnibus *Verbis* continuo bellum indici debere.

Miſſo

Miſſo igitur tubicine ad regem *Amo*, inimicitias, bellumque manifeſtum confidentiſſimis animis denuntiarunt. Nec ſaniora quidem apud *Verborum* regem agitabantur conſilia, ad quem convenientes ſuæ partis ordines omnes, longa diſceptatione agebant de retinenda in Grãmaticæ regno *Verborum* dignitate, deque deprimenda *Nominum* præſumptione, cum interim ſuperveniens *Poëta* regis nuncius de bello, quæ ſibi mandata fuerant, diligenter expoſuit. Enimvero læto ſe animo accipere illis reſpondentibus, ad belli cogitationes verſi ſunt omnium animi.

Miſit itaque *Verborum* Rex tubicines, & nuncios ſuos ad omnes nationes, & gentes, quæ ſuo parebant imperio, juſſitque ut cuncti armis idonei ad conſtitutam diem adeſſent.

Omnium autem primus adfuit Adverbiorum dux Quando, cum centurionibus ſex, videlicet Vbi, Quo, Vnde, Qua, Quorſum, & Quouſque. Quos ſequebantur manipulares ſui, & ſub primo quidem hi erant, Hic, Illic, Iſtic, Intus, Foris, Ibi, Ibidem, Sicubi, Necubi, Alicubi, Alias, Alibi, Vſquam, & Nuſquam. Sub ſecundo: Huc, Illuc, Iſtuc, Intro, Foras, Alio, Nequo, Aliquo, Siquo, Illo, Eo,

Eo, & Eodem. Sub tertio: Hac, Illac, Istac, Alia, Aliqua, Nequa, Illa, Ea, & Eadem. Sub quarto: Horsum, Illorsum, Istorsum, Introrsum, Extrorsum, Dextrorsum, Sinistrorsum, Aliorsum, Aliquorsum, Sursum, & Deorsum. Quintum sequebantur Hactenus, Hucusque, Eousque, Vsquemodo, & Vsquenunc. Sextus centurio signum ferebat manu propria, ibatque medius omnium, ita ut duo præcederent ordines, ipse sequeretur, tres clauderent agmen. Multa alia Adverbia antecurrebant, quædam procedentium acierum tegebant latera, illa itinera explorabant, hæc curabant ne ordines interrumperentur, quorum nomina hæc sunt: Peregre, Pone, Super, Supra, Intra, Extra, Citra, & Vltra: cum aliis pluribus.

Venere post hæc alia Adverbia, qualitatis, quantitatis, & numeri: cum quibus erant Adverbia jurandi: ut ædepol, enimvero, ecastor, mehercule, medius fidius, & profecto. Adverbia vocandi, ut heus, & o. Respondendi, ut hem. Ridendi, ut ha ha he. Negandi, ut minime, & nequaquam. Qui quidem Nequaquam licet strenuus in bello esset, & diu exercitatus, omnium nihilominus mendacissimus habebatur & fallax, nec nisi coactus verum fateri didicerat, hunc & Græci Olophanta appel-

appellabant. De hoc Nequaquam truci & mala bestia, plura essent dicenda: quæ quoniam liberæ non sunt voces, volentes omittimus, id potissime persuasum habentes, superfluum esse, lupum ovibus cavendum nunciare. Omnia hæc Adverbia triplici muniebantur armatura, ferebantque pro scuto Speciem, pro lorica Significationem, pro ense Figuram.

Multæ aliæ nationes *Verborum* venere in auxilium regis sui, videlicet natio Indicativa, Frequentativa, Meditativa; Desiderativa, Invitativa, Diminutiva, & Denominativa, cum copiis non spernendis. Affuere etiam fortissimi satrapę Anomali, qui late dominabantur in confinibus Grammaticæ, bellicosissimi quidem, sed qui nullo possent ordine contineri: eorum nomina hæc sunt, Sum, Volo, Fero, & Edo, quibus concessum à rege fuit, ut in quocunque castrorum vellent loco sua figerent tabernacula, modo inter milites nullum tumultum concirent.

Post hos advenit natio verborum Defectiva, distincta, & pulcherrime per turmas ordinata, videlicet, Memini, Novi, Cœpi, & Odi. Item vale, salve, ajo, inquit, inquam, faxo, cedo: omnes armati, & ad pugnam animis præsentissimis, quæ quidem sequebantur omnia verba Activa

Activa vestita in o, & Passiva in or. Neutra quoque cum Deponentibus, Communibus & Impersonalibus, cuncta diversorum idiomatum, & variarum linguarum: erantque armata generibus, temporibus, modis, speciebus, figuris, personis, & numeris.

Congregato hujusmodi exercitu Rex *Amo* omnes copias deduxit in latissimos campos Conjunctionum, in loco quodam qui dicitur Copula, ibique castrametatus est juxta flumẽ Disjunctivarum, nomine Sive: divisitque omnia sua Verba in quatuor Conjugationes, unicuique tribuens in castris proprium locum, exceptis quibusdam familiaribus verbis, quibus injunctum fuit, ut sarcinas ferrent Infinitivorum, quorũ hæc nomina sunt, Incipit, Desinit, Debet, Vult, Potest, Iubet, Audet, Nititur, Tentat, & Dignatur. Vltima omnium venere in castra quædam Verba maximæ auctoritatis, ut Pluit, Ningit, Fulgurat, Tonat, Fulminat, & Advesperascit, trahentia post se cohortes fortissimorum militũ suorum. Sed & Gerundia cum Supinis relictis Nominibus transfugere ad Verba.

Audiens vero *Nominum* Rex *Poëta*, quanta contra se præparassent adversarii sui, veritus ne subita vi aliqua ingruente oppri-

opprimeretur, si imparatus tantarum virium impetum expectaret, omnibus imperio suo subditis indixit, ut quam primum fieri posset, armati & instructi pro viribus adessent. In cujus auxilium utpote propinquiores primi affuere Psonominum duces, Ego, Tu, Sui, consanguinei ipsius regis, & ex eodem Arsacidarum sanguine procreati, cum quibus erant Meus, Tuus, Suus, Noster & Vester, Nostras & Vestras, Ille, Ipse, Iste, Hic, & Is. Omnia autem Nomina divisa erant in plures cuneos, & sub variis signis centuriata. Aliqua quippe erant Primitiva, alia Derivativa, aliqua Relativa, quædam Possessiva, quædam Gentilia.

Venere insuper tres Articuli pugnacissimi & longo belli usu exercitati. Primus erat, Hic, Hæc, Hoc. Secundus, Hic & Hæc. Tertius, Hic & Hæc & Hoc: qui speciebus, generibus, numeris, figuris, personis, & casibus armabantur. post hos, duces magni Relativorum, Quis, Quæ, Quod vel Quid, eisdem se castris junxere, & erant ii Referendarii generales regis nominum in omni suo regno, cum quibus fuere omnia relativa, & substantiva distincta in duas turmas, videlicet Identitatis & Diversitatis. In prima numerabantur, Is, Suus, Ipse, Sui, Ille, & Idem.

Idem. In ſecunda, cæter, alius, reliquus, & alter, Princeps Relativorum accidentium erat Qualis, cum quo militabant Quantus, Quot, Quotuplex, Quotenus, Quotifariam, Cujates, & Cuigena.

Venit etiam Regina Præpoſitionum Ad, cum qua erant Ab & In, conjunctæ Nominibus caſualibus, ducebantque ſecum tres phalanges ſtrenuorum militum. In prima erant, A, abs, cum, coram, clam, de, è, ex, pro, præ, palam, abſque, tenus, ſervientes ablativo caſui. In ſecunda fuere, Apud, ante, adverſus, cis, citer, citra, circum, circa, contra, erga, extra, inter, intra, infra, juxta, ob, pone, per, propter, prope, ſecundum, poſt, trans, ultra, præter, ſupra, circiter, uſque, ſecus, penes, omnes ſervientes accuſativo caſui. In, ſub, ſuper, & ſubter, ſerviebant utrique caſui, ablativo ſcilicet & accuſativo. Sub ſignis tertiæ phalangis militabant, Di, dis, re, ſe, an, & con. eratque eorum proprium officium compoſitionem facere in uſum militum: nanque tunc dies quadrageſimæ erant. Atqui nomina omnia in ſuas acies diſtributa pulcherrimo ordine ptocedebant, videlicet Subſtantiva, & ſimiliter Adjectiva, Propria, Appellativa, & Partitiva. Poſt quæ comparativa, ſuperlativa, poſſeſſiva, patro-

tronymica, gentilia, numeralia, & multiplicia: ſingula eorum diſtinguebantur per declinationes quinque, ſcilicet primam, ſecundam, tertiam, quartam, & quintam: quorum arma erant ſpecies, genera, numeri, figuræ, & caſus.

His igitur omnibus in unum coactis, rex *Nominum Poëta* copias & ipſe ſuas deduxit in eandem planiciem Conjunctionum, poſuitque caſtra ab altera parte prædicti fluminis Sive, ita ut tantos exercitus unicus divideret alveus fluminis, unde & fiebat ut inter aquatores nõ levia interdum prælia inirentur: nunquam tamẽ totis copiis in aciem deſcenſum eſt, prohibentibus id utriuſque partis regibus, quoniam necdum ad pugnam neceſſaria omnia parata intelligebant.

Satagebatque uterque eorum Participium in ſuas partes traducere. Erat vero Participium maximæ in tota Grammaticæ provincia auctoritatis, & poſt reges potentia & dignitate plane primus: qui in quancunque partem cum ſuis viribus inclinaſſet, hauddubie victoriam ſecum trahere poſſe videbatur. Quapropter non tam *Verbum* quam *Nomen*, ut hunc ſibi adjungeret, nihil intentatum prætermittebat.

Præoccupans autem *Nominum* rex

Poëta

Poëta hujuſmodi ad illum literas dedit. Nō arbitror te prætetire frater mi, quanta inſolentia, quo animi tumore contra me *Nominumque* dignitatem inſurrexerit *Verborum* rex *Amo*, quave temeritate conficiendæ orationis primas partes ſibi uſurpare præſumat, propter quod, licet inviti, arma ſumere & copias cogere coacti ſumus, ut illius contuſa ſuperbia, auctoritatem noſtram illibatam conſervare valeamus. Enimvero cum optime ſcias quantum *Nominum* gentibus debeas, quæve ab illis acceperis beneficia, feceris pietate & fide tua dignum opus, ſi communem exiſtimationem, communē rem, communes ſpes, nobiſcum protecturus cum tuis te legionibus nobis adjunxeris: nam everſo *Nominum* ſtatu atque imperio, nihil eſt quod in Grammaticæ ſolo tutum tibi poſſis arbitrari. Vale, & quantum potes tuum feſtina adventum.

Scripſit vero & rex *Amo* ad Participiū in hæc verba. Non me latet amice cariſſime, ſollicitari te maxima inſtantia ab adverſariis noſtris, ut contra nos bellum geſturus ſecum in campum deſcendas: & licet pro tua prudentia nihil temere te geſturum confidamus, neceſſarium tamen duximus admonere & hortari te, ut mente repute, quæ à nobis habeas commoda,

moda, quanta ex *Verbis* dignitati tuæ fiat adjectio: & licet minutula quædam à *Nominibus* accepisse videaris; potiora, amplioraque nihilominus sunt, quæ tibi à nobis tribuuntur. Justius itaque feceris, si non nos modo, *Verborumque* imperium, sed te ipsum tuasque res defensurus, ad felicia hæc nostra perveneris castra: nam nec verisimile est, si succubuerimus ipsi, hostes à rebus tuis temperaturos, quin victricia (quod Deus avertat) in te convertant arma, quo soli tandem in omni Grammaticæ solo pro effrenata animi libidine grassari queant. Vale.

Ambarum igitur partium lectis literis aliam Participio mentem esse, alia moliri, diversa animo voluere: cogitabat siquidem neutri se parti adhærere posse sine manifestaria rerum suarum pernicie: è contrario si medium gerat, vel amborum servare gratiam, vel quod magis destinabat animo, utriusque res bellotum cladibus ita affligi posse pensabat, ut illis depressis, rerum ipse in Grammaticæ regno sine controversia potiretur. Verum dissimulandas hujusmodi cogitationes censebat, ducendosque utrosq; verbis, quoad certaminum eventum posset inspicere.

Rescripsit itaque utrisq; in hæc verba.

Acce-

Accepi literas veſtras illuſtriſſimi Reges, eaſque non ſine ingenti animi dolore perlegi, audiens inter adeo conjunctos principes tanta exorta diſſidia, ut contineri minime poſſitis, quin propria regna, Grammaticæ tam celebre imperium cruentiſſimo bello ſitis everſuri. Quæ vos occupant intemperiæ? Vnde ea mentium alienatio? Per immortalem Deum, quo progrediamini paululum cogitate: quantum lætabuntur adverſarii cõmunes noſtri Ignorantiæ petulci habitatores, & Barbariſmorum incompoſiti populi, intuentes hoſtium ſuorum vires mutuis diſſidiis lacerari. Adjuro vos per Deos omnes, ſuperos, medios, infimos, regredimini: abſtinete funeſtis & abominabilibus armis, ne damnabili dominandi libidine pulcherrimam totius orbis provinciam tumultibus & cladibus involvatis. Atqui ſi ita in fatis fuerit, ſi omnino obfirmati eſtis bello decernere; meum minime arbitror veſtrum alicui adhærere: partem quippe juriſdictionis meæ capio à *Verbo*, partem à *Nomine*: & cum utrique multum debeam, utrunque commeatu, aliiſq; ad victum rebus neceſſariis quantum potero adjuvabo. Abſtinebo autem armis, tantumque ad id meas cogam copias, ne in hac bellorum licentia, fines

imperii mei aliquatenus possint devastari. Dent vobis dii ut saniora cogitetis. Vale.

Licet vero hæc rescripserit, alebat nihilominus versipellis & vafer, quibus poterat modis, regum discordias, concitabatque occultis literis utriusque gentis animos ad pugnam, sperans ex eorum internecione facilem sibi aditum ad totius Grammaticæ imperium posse parari. Dieque quo milites sui ad se convenirent indicto, non contemnendas & ipse copias aggregavit. Affuere in primis desinentia in Ans & in Ens, in Tus, Sus, Xus, Rus, & in Dus: cum nominibus verbalibus in Tor, & in Trix, & similia. Quæ incolebant loca vicina *Verbo* & *Nomini*, Participio se adjunxere. sed & Gerundia, Supinaque, ut civilia bella declinarent, à *Verbo* iterum ad Participium transfugere.

Rebus hoc pacto dispositis, quo se utrique parti Participium gratum exhiberet, destinavit utrisque munera precii non exigui, & *Verbo* quidem primum misit infrascripta Neutro passiva, videlicet, Gaudeo, Soleo, Audeo, Fio, Prandeo, Cœno, Juro, Titubo, Placeo, Nubo, Careo, Mœreo, Poto, Taceo, & Quiesco. *Nominum* autem regi dedit desinentia in Tor & in Trix. Misit etjam pro pedamēto exercitus *Verbo* plaustra centum Præteritorum

torum Præsentium & Futurorum, camelos mille figurarum Simplicium, Compositarum, & Decompositarum. *Nomini* vero per flumen Sive, trânsmisit decem onerarias naves casuum nominativorum & genitivorum, & totidem numerorum singularium, & pluralium, multaque alia genera masculina, fœminina, neutra communia, & omnis. Quibus peractis continebat se cum legionibus suis intra proprios confines, expectans, quonam inclinaret fortuna. At bellicosi reges cum abunde prælio opportuna præparassent, nihil cogitabant aliud quam ut ex præclara aliqua re, belli initia ordirentur.

Accidit autem ut ex nobilioribus civitatibus totius Grammaticæ, duæ furto interciperentur à *Verborum* rege videlicet A & V. nam in eam diem urbes omnes utrique regi suum stipendium exsolvebant, nullam uni magis quam alteri de cætero servitutem servientes. Quod audiens rex *Poëta* eisdem artibus tres alias occupavit, scilicet E, I, O, Reliquæ civitates cautius invigilantes sua servata libertate utrisque se communes exhibuere; quarum nomina hæc sunt: b, c, d, f, g, l, m, n, p, q, r, s, t, x: ex quibus omnes Grammaticæ nervos constare certissimum erat. De diphthongis binæ cuilibet regum da-

tæ ſunt, ut tubicinum officium exercerent: edoctæ quippe erant ære ciere viros, Martemque accendere cantu. æ & œ *Nominum* regi ceſſere: au vero & eu *Verba* accepere. Sequebantur inſuper utraque caſtra mulierculæ quædam mimæ variis affectibus militum mentes afficientes: earum quędam flebant & lamentabantur Grammaticæ communem ſtragem, quam imminere proſpiciebant, ut, oh oh oh, & heu & hei: aliæ indignabantur & carpebant regum diſcordias, ut, vah, veh, & atat: pleræque admirabantur inter tam conjunctas perſonas ea orta eſſe diſſidia, ut Pape. Sed & quædam ob mentis levitatem gaudebant, hortabanturque milites in prælium, ut Hea, & Evax.

Cæterum omnibus ad pugnam inſtructis, viſum eſt *Verborum* regi, quo civiles clades quantum in ſe eſſet, declinare videretur, honeſtaretque aliqualiter factum ſuum, hujuſmodi regi *Nominum* epiſtolam ſcribere. Intelligere potuiſti ô *Poëta*, quam paratus, quam robuſtus tecum certaturus in campum deſcenderim: nec ignarus es eas tibi minime adeſſe vires, ut legionum mearum impetum poſſis expectare: tuis prudenter conſules rebus, ſi mihi cedens tuis te continueris terminis. quod ſi inſanire pergas, ſtatque ſententia ferro.

ferro decernendi, die tertia omnibus copiis tecum congressurus in campum descendam.

Has literas cum *Nominum* regi dedissent tubicines Au & Eu, ex consiliariorum suorum sententia: ita & ipse respondit. Semper tibi verborum est plusquam satis ô *Amo*, nec novum est quod verbositate tua audientium aures obtundas: jactas tu pugnaces exercitus, & tuos terribiles apparatus, quasi nos pumiliones locustasve nobiscum habeamus: possessio tibi parva fuit semper in oratione, & nunc eo te impulit tua insania, ut effugere nequeas, quin male parta, pejus gesta, pessime retenta, hac tua regni portione justis armis ejiciare: & ut scias quanti non tam ipse quam milites mei minas tuas faciamus, tubicines nostri Ae & Oe, nomine nostro nudatos tibi lumbos porrigent. Si ut velim valeas, extremum valeas.

Hujusmodi literis irritatis utrinque animis futuri prælii diem ardentissime cuncti expectabant: creverat interea ex temporum occasione (ut fit) facinorosorum licentia, exjerantque latrunculorum non spernendæ manus, quæ omnem Grammaticæ provinciam, & præsertim loca saltibus, montibusque præpedita, quę transeuntibus angustum iter prębere

consuevere, obsidentes itinerantes, aut alias in utraq; castra commeatum ferentes prædabantur: quapropter crescente indies apud utrunque exercitum annonæ inopia, intellecta ejus rei causa, de utriusque regis consensu missi sunt duces quidam peritissimi cum militum opportuna manu, ut vel captos latrones interficerent, vel fugatos omni Grammatica procul expellerent. Qui ad ea pervenientes loca circundato militibus quodam saltu, in quo plerosque ex illis latere compererant, omnes ad unum intercepere. Inter quos fuit quidam nomine Catholicon, qui grandem asinum vocabulis Græcis Latinisque confuse permixtis onustum in Italiam agebat: & cæteros quidem cum laqueo necassent, hunc solum vinctum cum suo asino in castra duxere. Qui tormentis coactus (quod alioqui manifestissimum erat) confessus est se omnia vocabula in Grammaticæ terris furto surripuisse. Cum vero eum quis Græce interrogasset, ingenueq; respondisset se Græce nihil scire, Latine autem parum: quid ergo (inquiunt judices) græca tecum defers vocabula, quæ non intelligis? Ad quæ ille: tanta apud nostrum plerosque (inquit) literarum est imperitia, ut etiam si barbare loquar, facile illis persuadeam
me

me Atticæ eloquentiæ angulos omnes penetrasse: risere vehementius adstantes cuncti hoc audito: & mehercle inquiunt, quando tam faciles auditores habes, quę tua sunt, aut alias quorum domini non comparebunt tecum, ad illos ferens ibis incolumis. Quæ vero certum dominum habere dinoscentur, ea ut restituas, dignum judicamus.

Facta igitur diligenti inquisitione, omnia ferme Græca Isidoro cujus fuerant restituere; cætera Latinis & ipsis marcidis mucidisque permixta ut asportaret permittentes: illum dimisere cum suo asino jam levius incedente, jubentes nihilominus ne unquam nisi inter imperitos, & indoctos auditores suos Grammaticum se profiteri auderet.

Priscianus vir præstantissimus, & in omni Grammatica apprime honoratus, cum ægre ferens civilibus bellis Grammaticam devastari, seditiones sedaturus in castra festinus pergeret, a latronibus Catholicon sociis captus, spoliatus, ac fustibus pulsatus tale in capite vulnus accepit, ut nullo unquam medicorum studio curari potuerit: ex his non multo post captus fuit quidam qui se falso historiographũ publice profitebatur, congesseratq; innumeras in volumen quod-

dam ineptias, atque eum librum Supplementum cronicarum appellaverat, quem quæstionibus omnia furta fateri coactū, in ignorantię terras perpetuo relegarunt.

Dum hæc agerentur, egressi ex *Verborum* castris quidam ex genere Anomalorum, videlicet Sum, Volo & Fero, cum cohortibus tribus intercepere unum ex centurionibus *Nominum* dictum Cæter, qui erat de genere relativorum, latebatque cum manipularibus suis in quadam spelunca posita in bivio conjunctionum Quod & Cum: ipsumque, cum omnibus suis singularibus trucidaverunt: plurales vero in tali discrimine constituti, cum sę magistri Pasquilli statuæ, quæ Romæ in Parione est sub ædibus Reverendissimi Cardinalis Neapolitani, grandem cereum oblaturos voto obligassent, ejus sancti meritis præter omnium opinionem incolumes evasere.

Quod cum *Poëtæ* regi nunciatum fuisset, iratus est vehementer, tulitque ægerrime, quod talem centurionem amisisset: erat quippe is Cæter fortitudinę insignis, audacia celebris, & militaris rei peritia nulli secundus. observabat igitur omni studio, si quo pacto acceptum damnum bene cumulatum hostibus posset retribuere. Verum fortuna, quæ cum omnibus

bus in rebus plurimum poteſt, tum in bello plane dominatur, optimam læſis vindictæ prębuit occaſionem: nam eiſdem diebus ab levis armaturæ militibus *Nominum* captivi in caſtra adducti ſunt complures ex *Verborum* legionariis, non levis inter ſuos autoritatis: inter quos ex imperativorum genere fuere Dice, Face, & Duce: quibus ignominiæ cauſa poſteriores veſtium partes præcidi juſſit, ita ut nudas nates conſpicuas gererent, & dimitti, vocatique impoſterum ſunt Fac, Dic, & Duc: Fuo & Specio ſimiliter captos necari juſſit. Quorum bona à *Verborum* rege accepere eorum per rectam lineam legitimi deſcendentes, inter quos Futurus, & Fui, cum aliis à Fuo oriundis: & à Specio Conſpicio, & Deſpicio, cæteriſque à Specio deſcendentibus.

Detecta eſt interim in caſtris verborum grandis proditio: conjuraverant enim quidam monſtroſi milites de genere Prętęritorum perfectorũ, quibus bina erant capita, moliebanturq; inſidias *Verborum* regi: qui quidem capti, convictique, damnati ſunt perduellionis, ſive crimine læſæ majeſtatis, nomina eorum hęc fuere, Momordi, Cæcidi, Cucurri, Pepedi, Spoſpondi, Cecini, Peperi, Tutudi, Pepuli, & Fefelli. Quibus juſſu regis in præſenti tempore.

pore unum caput abscissum fuit, & sic ubi prius in præsenti dicebant Momordeo, Cæcedo, Cucurro: postmodum dixere Mordeo, Curro, Cædo, cum cæteris.

Adveniente demum pugnę die uterque rex in eminentiore castrorum loco palliũ rubrum poni jussit, quo milites admoniti futuri prælii curarent corpora, præpararentque arma ac reliqua in hoc opus necessaria. postridie summo mane pransis militibus ex omni parte copiæ summo silentio in campum deductæ sunt, explicatisque ordinibus suos quisque ut viriliter agerent, efficaci oratione excitabat: minime vero opus erat accensos per se satis verbis accendere, quin ipsi ultro crispantes tela furibundi ineundi prælii signum expectabant. Postquam id actum est, tubæ utrinque canunt: contra consonat terra, clamorem utrinque efferunt, Imperator utrinque hinc & illinc Iovi vota suscipere, hortari exercitum, pro se quisque Id quod quisque potest & valet, edit, ferro ferit, tela frangunt, boat cœlum fremitu virûm, & spiritu atque anhelitu nebula constat, cadunt vulnerum vi & virium utrinque multi.

Videre erat inter cæteros Defectiva verba pugnantia cum nominibus Heteroclitis, & hæc quidem suis nominativis casibus,

casibus, & generibus, genitivis numerisque pluralibus acriter feriebant adversarios, illi vero resistebant audacter, repercutiebantque nomina Heteroclita Indicativis, præteritis perfectis & plusquamperfectis, confringebantque eorum numeros & genera conjugationibus suis. ex quibus quidem verbis unum cui nomen Ajo, singulari utens audacia duorum nominum heteroclitorum impetum diu sustinuit. Verum cum resistere non potuisset, spoliatum fuit multis personis, modis, temporibus, & numeris: remansereque illi ex omnibus suis hi tantum Ajo, ais, ait, ajunt. Ajebam, ajebas, ajebat, ajebant: cætera hostium gladiis cecidere.

Pugnantibus hoc pacto utrinque legionibus, atque adeo simul permixtis, ut vix hostes à sociis possent discernere, tantus fuit omnium in prælium ardor, tanta animorum intentio, ut cum eadem hora terribilis terræmotus in ea provincia vicinas urbes prostraverit, amnes cursu rapidissimo averterit, mare fluminibus invexerit, montes lapsu ingenti proruerit, nullus tamen eorũ id senserit. Erant nunc qui fabulas censent hoc idem accidisse eo prælio, quo Romanos apud Thrasimenum Pœni maxima ac memorabili illa affece-

fecerunt clade: nec fidem facit Cortona civitas, quæ teste Luciano in lib. de veris narrationibus, cum prius in Thrasimeni littore sita esset, eadem hora ventorum turbine in eum collem, in quo nunc est, translata dignoscitur. Hoc novissimo exemplo maximum sibi certe veritatis testimonium accessisse Livius gloriari poterit. Obscurabatur Sol multitudine sagittarum numerorum singularium & pluralium, obtundebantur aures omnium clamoribus figurarum compositarum & decompositarum, vulnerabantur innumeri jaculis specierum primitivæ & derivativæ. Sed & tubicines utriusq; partis clangore rauco & terribili taratantara concinentes, militum animos in pugnam mirum in modum incendebant. Mulierculę mimæ, Interjectiones scilicet, pugnantium ordines circumeuntes, cuncta suis affectibus perturbabant, ex quibus quidem frequentius audiebantur gementes illæ, heu & hei, & oh oh oh. Atrox magis quam longum fuit prælium illud: & nisi coorta subito tempestate ingens superveniens aquarum vis pugnam diremisset, actum sane fuisset de universis Grammaticæ viribus: tanta namque erat omnium in mutuam perniciem rabies, ut ingruente imbre, ac signo receptui dato,

vix tamen atque ægre in castra reduci potuerint. Incertitudo & ambiguitas fuit maxima, penes quos ejus pugnę victoria staret: ingens utrinque clades, ingens cædes, ingens non tam militum quam ordinum apud utrosque ducentium jactura: nec facile fuerit amborum detrimenta sermone complecti. Contendam tamen, ut posterorum consulam utilitati, si non omnium, multorum saltem diminutiones, augmentumve, quantum potero, liquide demonstrare.

Ex parte in primis *Verborum*, defectivum verbum Infit amisit omnes ab eo descendentes, omnia sua genera, tempora, modos, personas, & numeros, qui fuerant conjugationis quartæ, figurę compositæ: singularique ipse Dei munere (quoniam in periculo positus nullius se unquam religionis probatę improbatæve habitum sumpturum voverat) salvus evasit. Sed & tanto ex eo casu terrore perculsus fuit, ut postmodum in Grammaticæ regno prodire in publicum raro sit visus.

Forem spoliatus fuit rebus suis omnibus præter foret, forem, & fore, quæ sunt de modis optativis, conjugationis tertiæ. Vale, Ave, Salve, de genere imperativorum, grandem commilitonum

suo-

ſuorum ſtragem accepere, paucis conſervatis, qui & nunc comparent; alios amiſere. Faxo ex eadem gente activorum, omnibus ſuis manipularibus circa ſe trucidatis, cum tribus tantum, videlicet faxit, & faxint, fuga elapſus evaſit. Inquio de genere neutrorum, conſervavit inquis, inquit, inquiunt, inquam, inquies, inquiet, inquient, & inque: reliquos bellum abſumpſit. Inquiens cum in caſtris Participiorum eſſet, periculo non interfuit. Apage & Apagete, cunctis commilitonibus amiſſis ſoli evaſere: Diet univerſos ſocios amiſit, præter dieſcit. Facio orbatus fuit filio ſuo Facior, qui tamen prius quam expiraret, militari teſtamento hæredem ſibi inſtituit, Fio. Poſco, Diſco, Metuo, Timeo, Renuo, Reſpuo, Compeſco, Vrgeo, & Linquo, omnes de genere activorum, perdidere ſua ſupina. Occaſum beneficio noctis ſalvus evaſit. Nonnulla verba quæ amiſerant præterita ſua tertiæ Conjugationis, in ſupplementum accepere poſtmodũ præterita quartæ Conjugationis, in quorum numero fuere, Cupio, peto, quæro, arceſſo, faceſſo, & fero. Quædam amiſſis futuris in am, ne futurorum omnino abjicerent ſpem, emerunt in nundinis Recanatenſibus alia futura in bo, ut Eo, Queo, & Veneo.

Veneo. Sed & Horatius auctoritate sua Lenio dedit Lenibo. Omnia verba pertinentia ad splendorem, spoliata sunt supinis. Inter quæ Luceo, Fulgeo, Splendeo, Polleo, & similia. Fulcio singulari usus audacia, excussit periculum, & retinuit suum Fultum.

Enimvero posteaquam ea enumeravimus, quibus adversi aliquid evenit: minime æquum fuerit suis carere laudibus illa verba quæ re strenue acta, vel ex hostilibus spoliis, vel sui regis munere ad priorem statum aliquid addidere. Inter cætera eminent, Cœnatus, juratus, cassus, mœstus, nuptus, & pransus, quibus ultra propria vocis activæ, accessere etiam præterita vocis passivæ. Redimo duobus auctus est sensibus: possidet ex ea hora tria significata, videlicet liberare, conducere, & ornare. Solor obtinuit duo significata, videlicet solus esse, & hortari.

Explicat, ultra proprium sensum qui est explicare atque emittere, obtinuit ut explanaret, ostenderet, extraheret, exhiberet, & proferret. Valeo ultra proprium sensum qui est sanus esse, obtinuit etiam ut cum diceret vale, salutaret.

Præsto similiter duos habuit sensus, scilicet mutuari, & superexistere. Haurio majori ditatus est præda, quatuor videlicet

licet ſignificatis, trahere, vulnerare, audire, & videre. Quæ tamen omnia, cum opus fuerit, in unum ſenſum redeunt. Paſco geminos recepit intellectus, rodere & alere. Vaco, licet minime ſe prælio immiſcuerit, nam (ut apud Plaut. ait Soſia) cum pugnabant maxime, fugiebat maxime. Fortuna tamen, quæ & deſides plerunque coronat, illius ignaviam pinguioribus exuviis voluit decorare. fugientes enim ex pugna hoſtium quoſdam conſpicatus, tabernaculo exiliens intercepit; quibus poſtea grandi ſe pecunia redimentibus, ſex ſibi ultra priorem ſenſus acquiſivit, ſcilicet, Intendere, ceſſare, ſervire, ſuperfluum eſſe, licere, carere, & vacuum eſſe. Studeo tria lucratus eſt ſignificata, videlicet ſollicitare, operam dare, & conari. Pango tres ſenſus accepit, videlicet, cano, & tunc in præterito facit panxi: paciſcor, & tunc facit pepigi: & conjungo ſive figo, & tunc facit pegi. Sapio ex ea die binos tenet ſenſus, videlicet, ſaporem reddere, & ſcire. Fero ex Anomalis, quatuor auctus eſt ſenſibus, ſuſtinere, cupere, dicere, & portare. Confiteor triplicem accepit intellectum, laudare, purgare, & manifeſtare. Supero dati ſunt ſeptem, ob illius eximiam inter verba omnia potentiam, videlicet, reſtare, vin-
cere,

cere, imminere, transire; evadere, supervivere, & supergredi. Fuere quædam verba quę amissis propriis præteritis, acceperunt postea à rege suo præterita quorundam passivorum, quæ in bello ceciderant, ut Audeo, fido, gaudeo, soleo & fio. Verba illa pestifera, perniciosa, mendacia, aliud semper in lingua, aliud in corde, clausum habentia, licet nullum lucrum eo fecerint bello, tamen prætereunda non sunt, nec eorum reticenda arbitror nomina, ut ab illis caveant cuncti, quoniam passionem continue affecrunt sub specie actionis, quorum hęc nomina, Exulo, Veneo, Nubo, & Vapulo. Ultimi hujus insidias adulescentiorum quisque quo fuerit cautior, eo enixius declinabit, si suis recte consultum volet natibus.

Verborum aliqua ex parte exposita fortuna, *Nominum* res Orationem ad se trahere videntur, in quorum castris diligenti omnium censu habito, cognitum est inter ea non minus quam inter verba variasse fortunam. Et ut à positivis incipiamus, fuere ex illis nonnulla, quę in comparativis suis sauciata, medicorum diligentia aliquale fomentum accepere, *melior*, *major*, *minor*, *dexterior*, *sinisterior*, *plus*, *munificentior*, & *magnificentior*: omnia

mnia irregularia, & à secunda declinatione descendentia, sed & *pius, arduus, egregius, tenuis,* & similia perdidere propria comparativa. Nomina desinentia in *er*, in superlativo amiserunt *imus*, & pro eo postea acceperunt *rimus*, ut *tener* & *saluber* : quibusdam pro *simus*, quo spoliati fuerant, concessum est *limus*, ut *humilis, facilis, gracilis, agilis*, & similia. *Veteri* datum est *veterrimus*. Fuere inter arborum nomina quædam, quæ dum in prælio viriliter agerent, derepente miraculose mutarunt sexum, & ex fœmininis facta sunt masculina; mirantibus omnibus qui aderant, interrogantibusque unde illis essent illa nova crepundia, quæ præter solitum pendebant ex ventre, ex quibus sunt, *Rubus* & *Oleaster*; quæ Livius ut monstruosa & mali ominis in altum vehi & mergi, aut Grammaticæ solo omnino exturbari suadebat. Verum Rex *Poëta* nimiam illius in procurandis prodigiis superstitionem irridens prohibuit, inquiens, non esse mali ominis fœminas in viros mutari, quando ex malo sexu in optimum fiat ista conversio.

Quibusdam Heteroclitis nominibus dum cum defectivis verbis pugnarent, abscissi sunt omnes testiculi cum pene in plurali numero, quem casum Deus à nobis

bis avertat. deincepsque in eo numero neque fœminina fuere, neque masculina, sed neutra, quod certe miseratione dignum fuit. Nomina eorum hæc sunt, *Sibilus, Avernus, Infernus, Supparus, Balteus, Tartarus, & Dindymus.* Alia feliciorem successum sunt sortita: nam cum in eodem plurali numero essent neutra, cum maximo ipsorummet gaudio, continuo masculini generis apparuere, ut *Porrum, Rastrum, Frenum,* & *Cœlum.* Enimvero, *Porrum,* & *Frenum* dum Romæ per Emporium Agonis transirent, reperta ibi sua neutra pluralia grandi pecunia redemere, illisque uti maluere, masculino genere repudiato. *Balsamum* ex omnibus arborum nominibus solum remansit neutri generis, unde est quod cum nec generare, nec parere queat, tanta illius est raritas ut unico in Iudæo solo reperiatur. Id quod ipsa arbor ægre ferens in lachrymis omnem suum fructum mœsta reposuit. Alia nomina neutro plurali spoliata, fœmininum accepere: sicut *epulum, ostreum, vesper,* & *cepe. Ostrea* (quod ex omnibus animalibus solum reperitur neutri generis) Ovidius reddidit & alii Poëtæ, & præsertim Plinius etiam plurale neutrum cum dixit lib. Fastorum.

Ostreaque in conchis tuta fuere suis.

& sic

& sic deinceps fœmininum etiam & neutrum tenuere. Aliis, quæ erant generis incerti, in plurali datum est masculinum, videlicet *Margo*, *Cardo*, *Bubo*, & similia. Quædam omnibus casibus in plurali spoliata, deinceps mutilata, & manca remansere, inter quæ, *Fumus*, *Limus*, *Fimus*, *Pulvis*, *Sanguis*, *Mundus*, *Pontus*, *Sol*, *Sal*, & *Vnus*: quæ omnia sunt masculini generis, *Soles* tamen apparuere aliquando, sed cum id accidit, contra naturam fuit, & pro prodigio habitum est. Similiter & fœminina nonnulla pluralibus casibus truncata sunt, unde versus:

Lux, sitis, & labes, mors, vita, fames, quoque tabes,
Gloria, fama, salus, pax, humus, cum lue, tellus:

& cum illis, *senecta*, *juventa*, *soboles*, *indoles*, & *proles*. Quædam alia fœminina amisere in eo bello omnem numerum singularem, scilicet *Argutiæ*, *Habenæ*, *Bigæ*, *Blanditiæ*, *Cimæ*, *Deliciæ*. *Exequiæ*, *Exuviæ*, *Excubiæ*, *Facetiæ*, *Genæ*, *Gades*, *Insidiæ*, *Induciæ*, *Calendæ*, *Lachrymæ*, *Latebræ*, *Minæ*, & complura alia. Nonnulla neutra toto plurali numero exuta sunt, ut *Cœnum*, *Fœnum*, *Ævum*, *Solum*, *Pus*, & *Virus*. Insuper alia Neutra totius singularis sui numeri jacturam sunt passa, scilicet

ſcilicet *Arma, caſtra, exta, cunabula, conchilia, crepundia, paſcua, mœnia, magalia, mapalia, ilia, ſeria, præconia, præcordia, ſponſalia*, & fere omnia nomina feſtorũ, ut *Saturnalia, Dionyſia. Aphrodyſia, Bacchanalia, Floralia*, & *Neptunalia*. Nomina ea vana, quæ ſemper plura dicunt & tantum unum ſolum ſignificant, amiſſo omni ſingulari, fuga elapſa ſunt, ſicut *Venetiæ, Piſæ, Cumæ, Athenæ, & Thebæ*. Nomina metallorum omnium, pluralem numerum amiſere, ut *Aurum, aurichalcum, argentum, plumbum, ferrum, & ſtannum. Æs* vix *æra* retinuit. Sed & *oleum* & *frumentum* ſimilem cladem accepere. Alia extremis ſuis membris Genitivis ſcilicet & Dativis pluralibus mutilata remanſere, videlicet *jura, thura, æra, maria, & fora*. Sed nec omnia nomina in eo bello jacturam fecere: fuere ſiquidem complura quæ ſpoliis hoſtium ditata majorem exinde auctoritatem obtinuere: ex quibus quædam ultra primum nominativum alium etiam adepta ſunt, ut *arbor*, quæ & *arbos, honor*, qui & *honos, labor*, qui & *labos, odor*, qui & *odos*; *cucumer*, qui & *cucumis, ciner*, qui & *cinis*, & *pulver*; qui & *pulvis*: quæ tamen ambobus nominativis non induuntur quotidie, ſed quod conſpicuum & ornatius eſt, & ex præda

habuere,

habuere, ad dies reservant celebriores & festivos. Plaga ultra primum significatum quod proprium est; dum vulnus percussionemve significat, quatuor alios sensus accepit, videlicet, ut pro rete accipiatur, pro spatio cœli vel terræ, pro linteo illo grandi quo Romanæ etiam nunc matronæ utuntur, dum in publicum prodeunt: pro lecto & parte etiam ipsius lecti. *Ops* ab ea die tres sensus habet. *Ops* nanque terram significat, sub *ope* auxilium præbet, sub *opibus* divitias. Gerundia & Supina quoniam toties transfugerant, multata sunt post confectam pacem ab utroque rege, orante contra ea Demosthene, legesque Solonis proferente, quibus statutum fuerat Omnibus patriæ honoribus privandos esse eos, qui seditione in civitate exorta, neutri parti adhæsissent: quoniam privatis fortunis plus justo prospicientes publicas patriæ res despexisse videbantur: & vivebatur tunc quidem ut plurimum in Grammaticæ terris Atticis legibus. Nomine igitur multante, gerundiis casus omnes præter tres adempti sunt. Supina vero duos tantum retinuere, ægre id ferentibus universis Grammaticæ incolis, carpentibusque maledictis non tam Solonis legum indiscreta præcepta, quam Demosthenis impiam loquaci-

quacitatem, dicentibusque illum fascias & lanam domi reliquisse, nec gutturis morbum simulasse, quoniam à Gerundiis Supinisve non fuerat unde aurum, sicut ab Harpalo quondam, posset accipere.

Cæterum, si singulorum clades, aut rei bene eo prælio gestæ adepta decora singulatim percurrere nitar, nimis longos afferam logos: ideo dicendi compendium faciens, illud asseruisse sufficiat.

Quicquid in omnibus Grammaticæ terminis auctum diminutumve reperitur, ex illo cruento, execrabili, & funesto bello processisse. Multa sunt in ea temporum licentia & introducta verba nova, & explosa vetera: & nisi præstantiss. tres viri (quos paulo infra harum litium arbitros electos fuisse narrabimus) singulari solertia Grammaticorum quorundã petulantiæ obviassent, tanta fuisset Latinæ linguæ immixta Barbaries, ut de illius decore elegantiaque fere desperatum foret. Posteaquam igitur utriusque partis legiones in castra reductæ sunt, desideratorum sauciorumque censu habito, intellecta utrinque accepta clade, omnes passim ingemuere: questique acriter sunt, quod nimia dominandi libidine rebus propriis tantã cladem intulissent, & pœnitentia adducti, quisque eorum quæ pa-

cis sunt, enixius cogitabat. Primum vero rex *Nominum Poëta* advocata concionè, non sine lachrymis ita locutus perhibetur : Scire vos arbitror commilitones mei, quam invitus a[...]estitans pro decore proque amplitudine (ut tunc arbitrabar) & nominum tuenda auctoritate, contra fratres nostros Verborum gentem arma susceperim, quantisque sategerim modis, ut illis nobis cedentibus civilia bella longius submoverent. Verum cum non tam nostra quam verborum etiam metior damna, cum utriusque partis strages intueor, flere libet magis quam loqui. Operæ precium fuerat reminisci, quæ de Græcorum, Romanorumque civilibus odiis bellisq; scripserint cives nostri, quantis eorum ambitionem laceraverint probris. Profecto ea si in mentem venissent, nunquam in tantam insaniam à nobis processum fuisset : nec ira & furore obcæcati, quid ageretur non intelligentes, nostramet viscera propriis manibus discerpsissemus. Sed præterita (ut ille inquit) magis reprehendi possunt quam corrigi. Et melius est regredi quam male cœpta sequi. Si ferro decernere perrexerimus, si in finem usque insanire voluerimus, actum sane est de Grammaticæ imperio, tantaque ignorantiæ & barbaris-

morum

motum genti fiet accessio, ut nemine obstante, nemine eorum temeritati obviam eunte, ubique ipsi pro animi libidine dominari valeant. Quocirca commilitones; ut utriusque regni utilitati consulatur, ultro à verborum rege pacem petendam censeo, ultro dextras porrigendas. Neque hoc dixerim, quod labar animo, quod timore concutiar, sed quoniam luce clarius cerno, res *Nominum Verborumque* non sine mutua, stabili, & inconcussa animorum concordia posse consistere. Fungor ergo officio meo, ea adducens; quę communem salutem concernere minime dubito, audacter nihilominus quod volueritis executurus. Vos itaque quod facitis, Deos omnes fortunare velim. Placuit mirum in modum universæ concioni non utilis minus quam opportuna sui regis oratio, omnesque militum ordines ingenti sublato clamore, ut quod rex tam sapienter suaserat, sine mora exequeretur, enixius petiere.

Missi itaque in *Verborum* castra legati ex *Nominibus* prudentiores, absq; aliqua difficultate constitutis primum induciis; in hanc postremo cum verborum rege, ejusque proceribus devenere sententiam, ut scilicet tres eligerentur viri, omnium Grammaticæ usuum, regularum & ter-

minorum periti, quorum decisioni, arbitrioque utraque pars persancte jurata stare deberet. Enimvero grandis fuit difficultas, & maxima inter partes contentio, quibusnam id munus potissimum demandaretur. Multis eam provinciam ambientibus, aliis alios nominantibus & nominatos aliis improbantibus: demum Prisciano, Servio, Donatoque approbantibus, in infrascriptos cuncti unanimiter consensere. Phædrum scilicet Volaterranum, canonicum basilicæ Apostolorum principis, singularis eloquentiæ virum, & extra omnem ingenii aleam positum. Petrum item Marsum, Laurentii in Damasco canonicum eruditissimum, ac Raphaëlem Lippum Florentinum, Oratorem insignem. Qui cum in castra vocati advenissent, partis utriusque juribus auditis, re inter ipsos accuratius considerata, hanc postremo sententiam protulere: Quod Grammaticæ Regibus, Satrapis, Civibus, Studiosisque universis, faustum felixque sit; Nos Triumviri tollendarum litium causa constituti, omnes contentiones, maledicta, injurias, damnaque, quæ in hanc diem inter Grammaticæ Reges, eorumque milites intervenere, revocamus, tollimus, & obliteramus: & si oblivioni tradi nequeant, at saltem silen-

tio

tio tegenda decernimus, ſtatuimuſque ut de cætero in conficienda ſolemni oratione, uterque Grammaticæ rex cum ſuis ſequacibus conveniat, *Verbum* ſcilicet & *Nomen*, Pronomen, Participium, Adverbium, Præpoſitio, Interjectio, & Conjunctio. In quotidiana vero & familiari oratione, ſoli *Nomen* & *Verbum* onus ſuſtinebunt, accerſentes in patrocinium ſuum quos ex ſuis volent: cæteris parcentes, ne toties citati nimis graventur. In oratione igitur volumus *Nomen Verbo* ſupponi, & cum apponuntur, à *Verbo Nomen* regi debere decernimus, quantum ad caſum; quantum vero ad perſonas & numeros, *Verbum* ſuppoſito cedere; quod ſit vel *Nomen*, vel Pronomen, vel Participium. Item volumus quod Participium revereatur *Nomen* & *Verbum*, habeatque regimen à parte poſt ſui verbi, à parte ante, imitetur & nomen. Si vero neceſſitas urgeat, concedimus ſoli verbo, ut in prima & ſecunda perſona, & in quibuſdam verbis exceptæ actionis in tertia perſona faciat orationis ſenſum, ſemper nihilominus ſubintelligendo nominis auctoritatem, ſed non exprimendo.

Hæc itaque ſententia partibus præſentibus lata eſt atque promulgata, receptaque ab omnibus Grammaticæ incolis

miro omnium ordinum consensu: quam etiam omnia Italiæ Gymnasia approbavere, & præcipue Bononiensis docta civitas, & sublimium ingeniorum parens fœcunda: quæ cum alias multos, tum maxime ætate hac Alexandrum illum Zambecarium, virum integerrimũ, quem nec spes nec timor unquam movit à recto, Romanæ dedit curiæ. Studium vero Parisiense cætera recipiens, hoc suis provincialibus speciale reservavit, pronunciandi scilicet tam verba quam nomina libere, & sine aliqua syllabarum quantitatis discretione. Et quoniam vetus erat quæstio inter Relativum & Antecedens, inter Adjectivum & Substantivum, inter dictionem regentem & rectam, determinantem & determinatam, necnon inter orationem perfectam & imperfectã (eorum enim unusquisque de præeminentia certabat) ut hujus quoque dissensionis materiam tollerent, decrevere, quod Relativum substantiæ identitatis cum suo antecedente concordaret in Genere, Numero, & in Persona. Item quod Adjectivum Substantivo deserviret in Genere, Numero, & Casu. Et quod dictio recta naturam regentis sequeretur. Relativum vero accidentis solum antecedens referret, quantum ad tale accidens sive pro-

prie-

prietatem, in quo modo referibilis & referentis tantum concordaret regula diversitatis cum antecedente, quodque oratio imperfecta dependeret à perfecta, & dictio specifica à specificata: & inter adjectiva, duo substantiva, duo verba modi infinitivi, duas orationes perfectas: & inter duas imperfectas, nulla esset obligatio servitutis. Hortabatur præterea Petrus Marsus, ut inter facta dictaque pacem & concordiam ponerent. Verum dissuadente Phædro, diceriteque, hac sublata discordia nullum tonsoribus popinariisque linqui negocium, rem intentatam dimisere. Ignorantiæ studiosos omnes ac Barbarismorum ridiculam gentem, inviolabili decreto omnibus Grammaticæ finibus submovere, & Barbarismos quidem ad se profectos Cisalpinæ gentes civitatibus suis donavere. Ignorantiæ vero deditos quorundam Principum favore protectos, non Italia modo, sed urbs etiam ipsa bonarum literarum parens, & vel invita tueri perseverat: inter quos nonnullos etiam præbendis pinguioribus honestatos, rudes adeo & imperitos reperies, ut si eos interroges, *Amo* quæ pars est? dicturi sint: *Parla che te intendo*. Usqueadeo mulas ipsas quibus tam sublimes vehuntur, inscitia & obesitate

animi ſupergrediuntur. Prædictis inſuper arbitris omnium conſenſu irrevocabilis poteſtas & perpetua cenſura data eſt, grammaticulos omnes Grammaticę corruptores, ſemilatinoſque & ſemigræculos, tanquam naturæ monſtra, inquirendi, puniendi, relegandi, omneque id faciendi, quod bonarum literarum cultum augmentumque concernere animadverterint. Quod ut facilius aptiuſque exequi poſſent, juſſi ſunt, ut curiam Romanam continue ſequerentur: quo non tam bonorum virorum frequentia confluit, quam malorum feces ſe frequentes exonerant. Quæ quidem auctoritas, Pontificialibus Imperialibuſque ampliſſimis privilegiis corroborata dignoſcitur: & præcipue Sanctiſſ. D. noſtri Julii Pontificis incomparabilis, cujus memoria nunquam intermorietur.

FINIS.

IVSTI LIPSII
LAVS
ELEPHANTIS.

IVSTI LIPSII
LAVS
ELEPHANTIS.

A Lipsio tuo salve. Suaves here convivas habuimus (auribus enim meis inerrat ille sermo) elephantos. Multa de ingenio eorum deque mira indole garrivimus: omnia jucunde, nisi quod in plerisque indignabar haud plenam mihi esse fidem. Quid censebatis madidum esse me? non fui. Quin siccus nunc & sobrius ingeram tibi eadem: & laudum hunc campum stilo paullo certius decurram quam lingua. Nonne Hilarium isti dies sunt? lubet ludere hunc lusum. Sed fides mihi prius stabilienda veterum, quibus præcipue innisa mea fides. Non nemo enim eam here elevabat: & nimios harum rerum ajebat fuisse, aut vanos. Itane? quibus igitur hæc res notior? Nobisne, qui omni hoc nostro ævo vix (Illum qui anno LXII. donum Cæsari missus ab Hispaniarũ rege.) unum

unum vidimus, eumque pusillum juvenem, bonarum artium rudem: an illis, quibus cotidie bellua in ore, in oculis; quibus tam crebra de ingenio & moribus ejus pericula facta, in libellis, in ludis? Habebant enim & docebant magna cura, Afri, Asiani, Græci, ad prælia: Romani magis ad spectacula & Venationes. Quāquam Europæis tarde sane innotuit: & ἐλέφαντες (Pausaniæ verba sunt) πρῶτος τῶν ἐκ τῆς Εὐρώπης Ἀλέξανδρος ἐκτήσατο: *Elephantes primus inter Europæos Alexander habuit.* qui victa scilicet India, intulit sive immisit. Sed ab ejus tamē morte statim crebri: & transportavit in Italiā ipsā Pyrrhus bello quod cū Romanis. Hinc quoque jam Romæ nobiles. & magis per Punica bella: quib. tanta copia ut uno tempore centū quadraginta duos ceperit & in urbem miserit L. Metellus. Nam Critolaus apud Plutarchum in Parallelis aperte mendax, qui à Paullo Æmilio, bello Pyrrhi, centum sexaginta Romam missos vult, & quidem turritos. At postea sane Romæ semper: sive capti, sive magis pretio parati ad populi voluptates. Vides initia, vides frequentiam. quæ magis expressa apud Plin. quem si voles, lege. De fide igitur veterum cur ambigimus? Nonne noverunt hoc animal? intime atquē optime.

optime. An fallere nos voluerunt de compacto? nec potuerunt quidem in re cottidie omnium oculis ſenſibuſque expoſita: & in quà miracula milleni aliquot homines ſimul viderunt, id eſt theatra tota. Iſta ipſa ætas fidem fidei illorum ſtruit, etſi in alio illo orbe. Luſitani navigationibus ſuis terras eas aperuerunt. in quibus animal hoc crebrum. Inſula Madegaſcar eos habet, & quidem Indicis majores. habet Zeilam, ubi venales ſunt miro modo. Ad menſuram enim admetiuntur, ut pannos, aulæa, telam tanti palmos ſingulos. ita cũ magnitudine pretium creſcit. Habet provincia Malabar, Goa, & tota illa ora, itemque regnum Benamen inferioris Æthiopiæ, omnes (quod notes) albos. Qui adierunt, qui viderunt: eadẽ aut ſimilia narrant de ingenio bruti hujus non bruti. Quæ ut ſerio aliquando noſcas ac credas, cape à me de natura eorum & moribus. quæ nihil aut paullum ab homine abire, miretur aliquis, imo indignetur. Sed prius univerſe commemorabo elogia de iis veterum, inde facta ipſa diſtincte, & exempla. Ariſtoteles Lib. IX. Hiſt. cap. XLVI. inter alia de elephante: ἔστι δὲ εὐαίσθητον, καὶ τῇ συνέσει τῇ ἄλλῃ ὑπερβάλλον. *eſt autem apprime bonis acutiſque ſenſibus, & cetero intellectu excellens.* Cicero:

cero de Natur. deor. III. *Esse illi belluæ quandam cum genere humano societatem.* Strabo de Devinat. II. ἐγγὺς εἶναι λογικῷ ζώῳ *adsidere animali ratione prædito.* Philostratus: τοῦτο γὰρ ζῷον δεύτερον ἀνθρώπου τάττω κατὰ ξυνεσίν τε καὶ βουλάς. *hoc enim animal proximum ab homine loco, prudentia & consilio.* Plinius: [Animalium maximum elephas, proximumque humanis sensibus. quippe intellectus illis sermonis patrii, & imperiorum obedientia, officiorumque quæ didicere memoria, amoris & gloriæ voluptas. imo vero, quæ etiam in homine rara, probitas, prudentia, æquitas, religio quoque, siderum solisque ac lunæ veneratio.] Et Plinius sane effuse: tamen vere. ad cujus occupatam laudationem videor non inepte diducere posse & adducere lecta mihi testimonia aut exempla. Tribuit primo,

Intellectum sermonis patrii] Quod mireris. Nam cum duo velut limites sint, quibus Hominem à Bruto disparamus, Sermo & Ratio: prior iste vide quam vacillet. Sermonem patrium ait ab iis intelligi: id interpretor. Indorum, Æthiopum, Afrorum, & ubicumque nati. Præter Plinium, Lib. IIII. C. XXIIII. Ælianus: συνιᾶσι γὰρ ἐλέφαντες καὶ γλώττης ἀνθρωπίνης τῆς ἐπιχωρίου. *capiunt & humanum*

num sermonem elephantes, sed indigenam. Etiam Dio: Libro XLIIX. ἤδη καὶ ἐκεῖνο εἶπον, τῆς φωνῆς τῆς πατρίου αὐτοὺς ἐπαΐειν. *Et jam hoc ajunt, eos patriam vocem audire atque intellegere.* Nec alia res certior. Institutionem eorum vides? lingua fit. Domituram? lingua. Incitationem, revocationem? lingua. Denique ut clavus navim: sic animal hoc impellit dirigitque quo libitum humanus sermo. De institutione, Ælian. lib. xv. audi: *Docentur*, inquit, *atque instituuntur ad varia* φωνῇ τινι ἐπιχωρίῳ, ἧς πέρι οὖν ἐπαΐειν εἰλήχασι, φύσει τινὶ ἀπορρήτῳ καὶ μάλιστά γε ἰδίῳ τοῦ ζώου τοῦδε *sermone vernaculo, cujus miro quodam & ineffabili modo ac velut peculiare natura sunt capaces.* De domitura. Strabonem: in libello de Aromatibus. *Primũ* ait *captos vinclis ac fame domant.* μετὰ δὲ ταῦτα πειθαρχεῖν διδάσκουσι, τοὺς μὲν διὰ λόγου, τοὺς δὲ μελισμῷ τινι καὶ τυμπανισμῷ κηλοῦντες, [deinde cicures eos reddunt mansuetosq;, hos sermone, alios cantu aliquo aut tympani sonitu deliniẽtes.] De regimine toto: cottidiana olim exẽpla in bellis, in pace. atq; itẽ hodie. Quin furere etiã cum incipiunt & à se abire, ad mentẽ reducuntur oratione. Credere ita serio Christ. Acosta me jubet: cujus assertioni præstruenda breviter fides. sæpius enim testimonio ejus utar. Is

gente

gente Hiſpanus, ad novum illum orbis tractum abiit, quem Orientalem Indiam vocamus. Diu illic egit, luſtravit, ſcripſit: & inter alia de elephantis non pauca, viſa ſibi aut à viſoribus accepta. Crebrum enim valde & cottidiani uſus animal in iis locis. Is igitur (Plin. & Ariſtot. meminere ejuſdem morbi. ſed Plinii locus malus, cui corrigendo non hic locus.) refert, Genere morbi tentari elephantos quotannis quod haud diſtat à furore. cauſſam, amorem eſſe, & venire cum venit ad eos Venus. Tum bacchari eos, furere, lædere, incurrere: niſi quidem vinclis coërceantur. quod fit ab incolis ſtudioſe. [Sed eum morbum haud ferme aliter tolli, quã pharmaco verborum. Adſiſtere belluæ magiſtrum, increpare acriter, & oſtendere fœditatem. Tantamne belluam & reginam aliarum ita dementire per adfectum? Vilitatem eam eſſe, degenerationem à natura & à ſtirpe. Rediret ad ſeſe, & conculcaret amorem, qui turpiter ipſum. Et his talibus, quæ etiam homini utiliter adhibentur, fieri medicinam.] Quomodo autem poſſunt iſta, niſi ſi non audit ſolum, ſed imbibit, & capit? Nec vero, ut aliquid mirius dicam, audiunt ſolum ſermonem, ſed edunt. Oppianus diſerte Elephantos colloqui inter ſe vult:

Φήμη

Φήμη δ' ὡς ἐλέφαντες ἐπ' ἀλλήλοις λαλέουσι.
Φθογγὴν ἐκ στομάτων μεμερισμένα τονθρίζοντες
Fama est inter sese sermocinari elephãtas,
Distinctasq; susurrare atq; emittere voces.

Acosta ille idem nihil certius in regno Malabar esse ait, quam quod hæ belluæ communicent inter se sermone. Denique vis in hac re aliquid mirissimum; (ignosce. tanta novitas egebat novo verbo.) edunt & loquuntur etiam humanam vocem. Boves inter prodigia Romæ locuti olim? junge & elephantum. Atque audi ipsum Acostam: [Erat, inquit, in urbe Cochin elephas, qui operas diurnas præbere solitus ad portum & res marinas. Eum forte jam fessum urgebat nihilominus urbis ejus Præfectus, ut Liburnicam, quã commovere cæperat, deduceret porro in mare. Ille abnuere, instare alter multis blandisque verbis, & ad extremum in gratiam Lusitani regis ut id vellet, orare. Hic (immane dictu) elephas motus, clare hæc duo verba ingeminat, Hoo hoo: quod Malabarum lingua est, Volo, volo. ac sine mora navim traxit in mare.] Trepidas ad hæc & nutas? Age, age, movebo tibi in isto exemplorum mari magis majores fluctus: & ambiguum relinquã, non dicam an hominem capiant, sed ad hominem imo supra hominem sapiant,

ele-

elephantes. Dixi enim de priore limite, qui discriminat obscure: alterum vide, Rationem. qua ego omnino carere me fateor, si prorsus ille. Audi igitur è Plinio, quæ huc spectant. Ait:

Imperiorum obedientia.] Clara, & quam nemo neget. Semel domiti, omnia ab homine, & pro homine perferunt: & tanta illa moles vel à [Philost. tradit li. 11] pusione regitur ac dirigitur tredecenni. idque sine vi, bacillo tantum (καλαύροπι in Philostrato scriptum) aut [Falcem sive δρέπανον Aristoteles Elephantistæ attribuit: Ælianus eadem mete ἅρπην.] levi ferro. Et quid non imperentur? Etiam jugum subiere, & traxere currum. Oppianus id tradidit, & Romæ primus ostendit Pompejus, ac postea sæpe Principes secuti. Nummi docent. Tertia in Plinio laus.

Eorum quæ didicere memoria.] Tenax sane memoria, & ad humanam, ut mox dicam. Sed ingenium, Plini, cur omittis? Prævaricaris in hac caussa: quia si ulla propria & magna iis laus, hæc est acuminis & ingenii. de quo, te silente, non ego silens. Ingenium igitur iis docile, facile, flexile, aptum ad omnes artes. & artes Belli dico, sive Pacis. Quod vide mihi & disce è paucis his effectis. Ac de bello, quis non ingenium eorum admiretur: sive

cum

cum belluis pugnam, five in homines juſſu hominum habent? Dirigunt enim velut [Plin. VIII. cap. VII. Ælian. VI. CLVI.] conſilio aciem, defeſſos aut infirmos in medium agmen recipiunt, in [Ælian. VII. cap. XXXVI.] fuga ipſa ſuos non deſerunt, ſed gregatim abeuntes circumdãt & propugnant. Jam læſis medicinam faciunt: ſpicula aut infixa tela leviter manu ſua extrahunt, & ut [Libello, πότερα τῶν ζώων.] Plutarchus ait, ἄνευ σπαραγμοῦ ῥᾳδίως καὶ ἀβλαβῶς, *ſine convulſione & ſine damno*, prorſus ut [Ælian. lib. VII. ὥσπερ ἐμπειρίᾳ χειρουργίας ἐπιστήμονες.] peritiſſimi chirurgi. Quin & proprium medicamentum, aloës lacrymas, inſtillari vulneribus ab iis Philoſtratus adſeverat. At pro homine quis homo neſcit acres eorum pugnas? Inſtituuntur, velut milites ad prælia, bellatores non dorſo ſolum ferunt, ſed & ipſi bellant: propugnant ſuos, impugnant hoſtes: denique eo veniunt, ut munia etiam omnia militaria uſurpent. Li. XIII. ca. XXII. Ælianus quidem mihi auctor, Elephantos decore etiam motus bellicos edere: ex iis viginti quatuor Indorum regi adſiſtere, & excubias agere, ut fidiſſimos quoſdam corporis cuſtodes. atque ita agere, ut alternis in ſtationem ſuccedant, ſine ſomno quidem aut conniventia oculorum.]

A peri-

A peritiſſimo milite, dic ſodes, quid aliud exſpectes? Jam quanta fides eorum in dominos, quam ad extremum ſpiritum pro iis pugnent, ſatis tibi claruerit vel ex uno elephanto illo Pori, qui decantatus: & ab eo diſce omnes. Hæc de belli artibus. At in pacis quid hominem doceas, quod non iſtos? Quorum tanta in diſcendo (Æliani verbis & ſententia utar) εὐπείθεια καὶ εὐχολία, ut eas diſciplinas arteſque hauriant, quas ægre homo ipſe. Circa corpus, circa animum hoc conſidera. De corpore: conformant id ad omnem ex arte motum aut geſtum. Ingeniculare, ſubmittere, & adorare reges docentur. Ariſtot.: πολλὰ γὰρ καὶ παιδεύεται καὶ ξυνίησιν. ἐπεὶ καὶ προσκυνεῖν διδάσκονται τὸν βασιλέα. *multa erudiuntur & ſciunt quando & regem adorare condiſcunt.* Saltare etiam & choræas ducere. Plutarchus. IX. Hiſt. CXLVI. ὀρχήσεις τε μανθάνει, καὶ χορείας, καὶ προσκυνήσεις. *ſaltationes diſcit, & choræas & adorationes.* Ad ſcopum jaculari, armis uti. natare. Strabo: οὕτως δὲ εὐπειθεῖς οὗτους εἶναι, ὥστε καὶ λιθάζειν ἐπὶ σκοπὸν μανθάνειν καὶ ὅπλοις χρῆσθαι, νεῖν τε κάλλιστα. *adeo autem manſueſcere, ut & lapides ad ſcopum jacere, arma uſurpare, & natare optime diſcant.* Vbi tamen τὸ νεῖν ſive Natandi verbum mihi

mihi anceps: quia nec alteri id traditum, & alienum à natura elephantis qui aquas profundiores horret. Ventilare, gladiatorios militaresque motus edere docentur. Plinius: *Vulgare erat arma per auras jacere, non auferentibus ventis*, (ut scilicet iterum jacta reciperent) *gladiatorios congressus edere aut lasciviente Pyrrhice colludere.* Denique in theatris eos gestus effingere, quos vix Pylades aliquis aut Bathyllus. Plutarchus. lib. *πότερα τῶν ζώων.* *ἐν τοῖς θεάτροις ἐπιδείκνυνται σχημάτων εἴδη καὶ μεταβολάς, ὧν οὐδὲ ἀνθρωπίναις μελέταις τὸ ποικίλον καὶ περιττὸν ἐν μνήμῃ καὶ κάθεξιν γενέσθαι πάνυ ῥᾴδιόν ἐστιν. in spectaculis ostendit elephas eas gestuum figuras & varietates, quarum copiam atque concinnitatem difficile sit humanæ ulli industriæ exprimere, aut memoriæ complecti.* Itaque & funambuli elephanti reperti sunt, irrisum vobis here explosum. Plinius: Lib. VIII. c. II. *Postea & per funes incessere.* Eod. l. cap. III. iterum: *Mirum maxime, & adversis quidem funibus subire, sed regredi magis, utique pronis.* Quorum verborum mens: quod & ascendant per extentos funes adversi: & regrediantur etiam per eósdem proni. Seneca: Epist. LXXXVI. *Elephantem minimus Æthiops jubet subsidere in genua. & ambulare per funem.* Suetonius Nerone: *Notissi-*

Notissimus eques Romanus elephanto insidens per catadromum decucurrit, id est, per funem in theatro extentum, interprete Dione de hac ipsa re; Καὶ ἐλέφας, inquit, ἀνήχθη ἐς τὴν ἀνωτάτω τοῦ θεάτρου ἀψίδα καὶ ἐκεῖθεν ἐπὶ σχοινίων κατέδραμεν, ἀναβάτην φέρων. *Elephas ad superius theatri fastigium conscendit, atque illinc per funes decucurrit, sessorem ferens.* Quod genus spectaculi primum exhibuisse Galbam, qui postea Imp. Suetonius idem monet: *Prætor*, inquit, *commissione ludorum Floralium novũ spectaculi genus, elephantos funambulos dedit.* Et quæ frons ultra obduret contra tot & tales testes? Atque hæc tanta cura & intentione discunt (id quoque valet ad vim testandam & indolem acrem animi:) ut sæpe deprehensi sint noctu velut dictata sua ruminantes & meditantes. Plutarchus cum Plinio mihi auctor, quendam tardioris ingenii, & verbis verberibusque male sæpe acceptum, inventum ad Lunã gestus illos & motus præscriptos exercentem. Grandia hæc, grandia: tamen de illis artibus quid dices, quæ non nisi propriæ videntur humanæ mentis? Legere aut scribere, quis ab homine sejunget? ego: nisi si elephas inter eos. Nam is quoque scribit. Rides? time potius: æmulus repertus muneris tui, & tuæ artis. Plin. è

Muciano

Muciano clare adfirmat *quemdam Græcas litteras pingere didicisse, eaque lingua scripsisse.* IPSE EGO HÆC SCRIPSI, ET SPOLIA CELTICA DICAVI. Et Philostr. *Scribunt igitur, atque tripudiant, & ad fistulam saliunt.* Quod si hos duos testes elevas (here ita memini Æliano [Libro 11. Var. ca. xi.] quid facies, qui oculis suis id spectasse pæne per oculos suos jurat? *Vidi,* inquit, *ego ipse quendam in tabula litteras Romanas promuscide scribentem,* [ἀστραβῶς καὶ ἀτρέπτως.] *recte & non contorte. Quin etiã cum scriberet, oculi ejus cum rigore dejecti in tabulam erant: ut plane intentos diceres & scriptitantes.* Sed jam concludam hæc de artibus, insigni & nimis certo exemplo, cuique milleni aliquot oculi spectatores. munere, quod Romæ publice dedit Germanicus Cæsar. Plin. cap. 11. tangit, & magis ubertim narrat Ælian. lib. 11. cap. xi. exque iis ego, *Ludis igitur illis, Tiberio Principe 12. elephanti theatrum inducti sunt sive Circum, induti floridas & histrionias vestes Ac primum ad vocem Magistri dividebantur in diversas Circi partes, inter eundum molli & saltatorio gressu inundantes: iterumque ad eandem vocem coibant, & efficiebant saltatorium quendam orbem. Sed & flores spargebant, & corollas, & ad cantum terram pedibus leniter*

& numerose pulsabant, & omnia præstabant quæ peritissimi ludionum. Iam iidem (*quod insanum mirum*) *docti mensas accumbere, cibum potumque sumere, parce, modeste, ordine, humanum in modum. Lecti erant humiles* (agnoscis Romanum ritum) *instrati purpura & aulæis. mensæ ad eos, vario & dapsili instrumento: disposita pocula aurea, argentea, minuta, grandia: cibi in lancibus, panis, caro, fructus. Ecce ingressi duodecim elephantes, sex mares, totidem fæminæ: illi togati, hæ stolatæ. Decore & verecunde in lectis se reclinant, mensam accumbunt. tum signo dato* (*non enim ante*) *in mensam promuscides sive manus suas extendunt: summa modestia cibos capiunt, delibant. non voracitas ulla in iis, non aviditas visa, non majoris meliorisve partis appetitio, prareptio. denique cum bibendum, pateram pueri porrigebant: itque promuscide eamdem genialiter hauriebant &* (jucundę potioni hoc adnexum) *reliquiis vini circumstantes aspergebant, velut cottabum facientes.* Hæc meis verbis texui, sententia germanissima Æliani. Et effare. potuitne spectaculum magis ad Gratias, ad Venerem, ad Naturam? cui utinam his oculis arbiter paullisper ego! id mihi ante omnes theatrorum opes, luxum, nugas. Atque hæc nisi promptissimi cujusdam

jusdam & acutissimi ingenii signa sunt, tardus valde & cæcus ego. Quid illa, quæ non à doctrina insita sunt, sed emicant & subsiliunt naturæ ipsius sponte? Cujusmodi spectata in iis sæpe ad prodigium usq; sagacia & acuta. Quale illud Plutarchi libello πότερα τῶν ζώων. [In Syria elephas quispiam alebatur. seruus curator additus, cottidie de dimenso subtrahebat & dimidio belluam malo furto fraudabat. Fors fuit, ut hero præsente cibum daret: & admensus igitur est totum. Elephas ut injuriam diu sibi factam, qua posset, detegeret, accurate hordei partem separat: dimidium sibi servat, altero repulso.] quid nisi clamans, callidissimo invento, illud diarium sibi hactenus fuisse? *Alius* (refert idem scriptor) *cum rudera & terram magister ad explendam mensuram pabulo identidem misceret: fraude fraudem hanc ultum iens, in ollam ejus carnium plenam, è foco correptum cinerem injecit.* Sed exemplum quod ab Acosta, fidem omnẽ superat, etsi ex fide. Palam enim & spectante populo res gesta est. [Elephanti cuidam in urbe Cochin ad horam cibus non oblatus. Queritur & barrit. Magister excusat, & vas æneum ejus cibarium ostendit perfluens & pertusum. caussã hanc moræ esse, quod cibi non ultra tenax.

jubet igitur, si esse velit, ad fabrum ærarium ferat reconcinnandum. Ille paret: promuscide aufert, fabro offert. Faber sive per negligentiam, sive ludos belluam faciens, infideliter reparat atque obstipat. Elephas refert. Herus vitium videt, & indignatur. inclamat illum absentem, hunc præsentem. denique redire jubet cum illo ipso vase. Facit. & fabro querulus impingit. Ille homo suavis iterum imponere conatur, & admoto malleo claudere rimam simulat, non claudit. Nec tamen imponit. Nam ille catus lebetem resumptum ad flumen defert, immergit, & aqua implet periculi faciendi caussa. Videt effluere. Plenus igitur irarum ad fabrum recurrit, intonat magna voce. Confluunt vicini, & inter eos Vicarius regis. Faber blandis verbis demulcet (nescio an ultra audeam dicere) belluam: vas denique sumit, & refingit probe atque ex fide. Sed ille ne tum quidem fidens, iterum ad flumen, & ad haustum. dum contineri aquā videt, vertit se ad astantes & ostendit, velut testes eos advocans in hoc factum. ita demum abiit domo. Quid addam? nec verbum: quia revera datus sum in stuporem. Et cur jam Æliano Li. XIV. cap. VI. non credam, qui jure optimo duplex cor tribuit tam cordatis; Sed satis ad ingenium

nium iſta: redeo ad Plinium meum, qui ſuggerebat.

Memoriam] Ea autem pars tam magna in hoc animante, ut homini non dicam nihil cedat, ſed eum excedat. Vnum exemplum vetus dabo, pauca nova. Michaël quidam Glycas inter Græcos, Annales ſcripſit haud improbe nec indecenter. Is in parte prima prodidit: [Elephantum quendam cum in Circum deduceretur, ſedentem in foro ad Milliarium aureum, Magiſtrum ferarum, ſubita ira atque impetu interfeciſſe. Cauſam non aliam violentiæ fuiſſe, quam quod ante annos totos decem, eodem illo loco, idem Magiſter, eumdem elephantum ferro percuſſiſſet. quam injuriam tot annos recondens, tum demum iit ultum.] Aliud ex Acoſta: Miles quiſpiam in urbe Cochin elephantum, per laſciviam, in fronte putamine nucis percuſſerat:(grandem illam Indicam intellego, quam incolæ Coccum appellant.)Elephantus putamen ſtudioſe tollit: illud, atque iram, recondit poſt dies pluſculos, in via quapiam publica obambulantem militẽ conſpicit: accedit, & elatum ex ore putamen, promuſcide ſua acriter in illum coniicit. tum exultabundus abiit, quaſi talione illa injuriam probe ultus.] Iterum ex eodem:

[Miles elephantem in eadem urbe cum rectore obvium habuit. noluit decedere. elephas suam & rectoris contumeliam id interpretatur : ulcisci tamen à rectore prohibetur. Post dies aliquot, in ripa Mangatæ fluminis (id urbem alluit) militem fabulantem otiose repperit. Cum rector non adesset, corripit illico hominem, in altum tollit. nec precibus nec clamore adstantium motus, aliquotiens flumine mersit, allevans subinde & demittens. Cumque lusum eum satis diu lusisset, contentus hac vindicta, hominẽ vitæ suæ jam diffidentem, rectum & illæsum destituit eo ipso loco unde sustulerat.] Sed hæc in deteriorem & vindicem partem Memoriæ exempla : ecce etiam in beneficam & benignam. Acosta idem mihi suggerit : [Elephantum in urbe Goa fuisse, qui annuo illo & solemni furore correptus catenas abruperit & vincla. Fugientibus omnibus seruulũ quempiam qui ulnis infantem dominicum gestabat in ædes propere irrupisse, oblitum sarcinæ quam deposuerat in illa trepidatione ante ædes. Elephas adest. mortem omnes & obtritum pueri exspectant. Ille contra manu sua leviter attollit, in humile tectum, quod è regione ædium, collocat, respectans curiose, satisne puer illic sine

sic sine damno. Dein furibundus cursum suum exsequitur. Id datum omnes interpretabantur veteri beneficio, quia mulier earum ædium domina & infantis mater, elephanti transeunti sæpius panem aut fructus obtulerat.] Et alia quædam legere tibi fas, si lubet apud eumdem Hispanum. Ego in Plinio pergo, qui admonet.

Amoris.] Quod ipsum jure mirum. Nā sicut Sermo & Ratio homini peculiaria videntur, sic certi Adfectus. Inter quos avidus ille & varius amor, pro leni tormento soli huic animantium datus. Sed abnuit elephas, & hac quoque parte sociat se nobis. Serio enim amat Trita & nota [Narrata Plinio cap. v. & Plutarc. in libello πότερα τῶν ζώων.] historia est illius qui Aristophani Grammatico præbuit se rivalem.

[Uterque enim Alexandriæ in Ægypto corollariam quampiam amavit, nec minus studii aut ingenii elephanto fuit ad declarandum & mitigandam suam flammam, quam illi acuto & litterato. Forum, in quo ea desidebat, crebro abire: adsistere, suspirare, poma aut flores offerre: manum intra sinum blande penetrare: & ea omnia, quæ Venereus aliquis nepos.] Alia similis in Æliano. lib. VII. c. XLIII.

[In Antiochia urbe Syriæ, elephas inter cicures more suo ad pastiones iens, vidit forte mulierem haud inscitam: pariter corollariam. Vidit, periit. Assiduus ille apud eam, promuscide faciem, manus, lambere, tergere, & quacumque poterat, blandiri, insinuare. Quin & illa redamavit, corollas & flores aliasque amoris illecebras sæpe offerens. Cum perseverasset mutuus hic amor, mulier ecce ad plures abiit. elephas desiderium non tulit, nec mentis suæ ultra compos, datus est in furorem. Sed & honesti fidique amoris non deficiunt me exempla. Habe unum. [Athenæus l.13. cap.xxx. Ælianus lib.x.c.xiv.] Antigono regi elephas fæmina fuit. Evenit ut in obsidione opidi Megarensis, puerum pareret uxor Indi elephantistæ. Is sua lingua commendat infantem inter bellicas turbas elephanti(ita nomen ejus fuit) Nicææ. Capit illa serio in fidem. & omnia officia exhibet, quæ piissima aliqua nutrix sive mater. Infans ante pedes ejus deponi debebat. nisi fieret, cibum non capere, iram omnibus signis ostendere & dolorem. Gaudere contra, eo adjacente & tum cunas movere ad oblectandum, aut somnum conciliandum, tum ventilare & pellere muscas. quod faciebat sane scite, arundinis ramū pro-

promuſcide ſua motitans. Atque hæc officia interdum etiam uſurpabat elephas maritus. Pergit Plinius, & addit,

Gloriæ cupididatem.] Qui ſane ipſe affectus hominum proprius, & inter eos, animæ cujuſque maxime ſapientis. Exempla ejus in hac bellua pluria. tu unum vetus à Plinio cape, novitium alterum ab Acoſta. Plinius: [Erat, inquit, Antiocho regi elephas, cui (ita enim hominum canumque exemplo diſtinguuntur) nomen Ajax. Is dux plerumque agminis, generoſus, celſus, & velut rex in regio illo grege. Evenit ut flumen tranſmittendum eſſet. renuit infelix, & mala ſua ſorte Ajax. Pronunciatum enim illico à Magiſtris, Principatũ ejus fore qui prior tranſiſſet. Intellexit, & arripuit Patroclus (& hoc elephanti alteri nomen) fluviumque transmiſit. Præmio igitur donatus eſt, phaleris argenteis, quibus mire gaudent, ornatus, & velut in poſſeſſione poſitus principis loci. At Ajax noſter propere ab hoc Ulyſſe circumventus, fatum etiam qua poteſt, illius veteris exſequitur: & mortem ignominiæ præferens, inedia ſe confecit] Acoſta autem infit [in litore vicino urbi Goæ tormentum grande æneum commovendum erat. conatur elephas, non poteſt. Inſtigante magiſtro, &

duos juniores elephantes ostentante, qui id facerent ni ipse faceret: iterū iterumq; conatur, tanto nisu. ut medius illico creparet] En ! dum gloriam illam præreptam alteris ivit, miser sibi vitam. Sed prosequitur laudationem suam Plinius, & adjungit magis alta. Est enim, inquit, elephantis, quæ etiam in homine rara.

Probitas.] Ergone virtutes elephanto? virtutes. ut nequid scilicet ad perfectum omnibusque numeris hominem desit. Et de probitate plane verum est. Innoxium enim, pudens & pudicum hoc animal: probæ mentis, probi oris. Vis ei ut omnibus noceat: ut nemini, voluntas. Homini occurrit? [Plin. cap.IV.] vitam non adimit, ostendit viam. Feræ alteri? transit. Quin nisi irrites & impugnes, nec in Arena quidem excitabis ad lædendum. In magistros rectoresque suos mira illis pietas. [Strabo XV.] quos aliquando per calorem aut furorem interfectos, ita luxerunt, ut inedia interfecerint sese ipsi. Eadem in natos: quos [Ælian. lib.VI.ca.XV.] urgentibus venatoribus adeo non deserunt, ut milies capi, cædi malint, quam ipsos. Adde reverentiam in grandiores & senes. quibus de loco, de potu, de cibo juvenes concedunt, bonæ suæ Naturæ legibus non Lycurgi ullis minis adducti.

Adde

Adde pudorem & castitatem, quia non nisi occulte & silvis tecti coëunt, & sane rarenter. Nam quod Plinius & ex eo Solinus prodiderunt, *non amplius quam semel parere, nec plures singulis:* valide refutat ratio. quia si unus saltem è duobus: jamdiu, minuente numero, defecerit id genus. Ælianus tamen lib. VIII. cap. XVII. usum veneris semel item iis tribuere videtur. Sed ea ex Aristotele hausta, male aut lecto aut intellecto. Nam lib. V. Hist. Anim. cap. XIV. ille hoc tradit: [Marem quam semel injerit, non ultra tangere. interposito tamen triennio coitum repetere, sed nimirum in alia. Fæminam uterum biennio gerere, parere singulos.] Strabo etiam de initu eorum & partu, magis caute & vere. Adtexitur in Plinio,

Prudentia] Quam non dilato, satis mihi in Acumine & ingenio dictam & doctam. Ostendunt tamen & hanc proprie in Acie instruenda, in tardandis secutoribus fracto dente, in flumine transmittendo. quæ apud Plinium, Philostratum & Ælianum vide. Sequitur,

Æquitas] Quam in se, quam in aliis amant. Retegunt imo scelera, & alienas etiam injurias vlciscuntur. Historiam Æliani duplicem te non celo. Lib. x. cap. xv. Narrat Romæ evenisse, Imperatore Ti-

to: [ut uxor elephantiſtæ malo jure cum altero mœcharetur. Videt Elephas, non fert domini hanc injuriam : irruit, & in ipſo complexu,utrumque dentibus transfigit. Denique provide ita copulatos relinquit, ſtragulo tegit. & cum dominus adveniſſet,ſtragulo rejecto facinus oſtendit,& ſe ultorem] Hoc pro magiſtro,ſed probo. Narrat lib.III. cap.XVII. iterum in ullum, ſed improbum. [Fuiſſe magiſtrum elephanti,qui adulteraret:nec contentum furtiva libidine, uxorem ſuam clam ſuſtuliſſe, & ad præſepe elephantis ſepeliſſe,altera illi mox inducta.Elephantum hoc ſcelus tacitum non habuiſſe, uxorem novam illuc traxiſſe, & cornibus pedibuſque refoſſæ cadaver tantum non rebus ipſi mulieri inclamantem, cui, & quomodo,innupſiſſet.] Extrema laus eſt.

Religio.] Quam veteres omnes tribuunt conſenſu. Luſtrari aqua, orientem ſolem ab iis adorari, Plutarchus Libello πότερα. & Ælianus lib.VII. cap.XLIV. mihi auctores: Lunam novam, Plinius, & Ælianus lib.III. cap.X. Sed & hoc ad Religionem, quod mortuos è ſuo genere ſepeliunt, & prætereuntes iniiciunt humū. Ælianus ille idem hoc tradidit lib.10.cap. XLIX. Homines ecce, mi Haurene, elephantes feci: Sermone, Ratione, Adfectibus,

ctibus, Virtutibus præditos: quid superest, nisi ut etiam divinos? Divinant enim & Oppianus de hoc animante dixit:

Μαντικὸν ἐν στήθεσσιν ἔχειν κέαρ.

Divinum cor habere in pectore.

additque præscire eos fatalem suam horam. lib. XXXIX. Dion amplius, scientia, eos ornat cælestium rerum. ἤδη γάρ τινες, inquit, καὶ ἐκεῖνο εἶπον, ὅτι πρὸς τῷ τῆς φωνῆς τοῦ πατριώτιδος αὐτοὺς ἐπαΐειν, καὶ τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ γινομένων συνιᾶσιν. *Quidam hoc etiam ajunt, eos, præter quod sermonem patrium intellegunt, scire etiam quæ in cælo gerantur.* Sed inter quosdam illos, ne te fallam, non ego. Habes lusum, natum non importune mihi ex hesterno lusu & joco inter vina. cui ut seria multa & vera inesse nihil ambigo. ita quædam majora vero: nec usquequaque in his talibus veteres illos Fidei litasse, facile tecum credam. Quis enim tam magni oneris sit, ut quidquid illi imponunt, vehat? Nec tamen mali quidpiam in istis etiam falsis: quia innoxia mendaciola sunt, & volente deo Risu nata. Qui si te non aspexit dum hæc legis, jam nunc me imponente licet usurpes cognomen prisci illius Crassi. Iterum salve.

FINIS.

ENCOMIVM FEBRIS QUARTANÆ,

Gul. Menapio Insulano autore.

ENCOMIVM FEBRIS QUARTANÆ,

Gul. Menapio Insulano autore.

ETSI decere videtur eum, qui Paradoxon aliquod proponere velit, remotum à sensu opinioneque uulgi, quique rem communibus mortalium votis atque studiis damnatam cupiat commendare, insigni aliqua & exquisita variarum rerum cognitione esse præditum, paremque ad scribendum adferre facultatem, ne forte opinatam vulgo paradoxi absurditatem absurdior viciet oratio, & omissa illecebra suavitatis gratiæque omnis, fastidium & contemptus sequantur lectoris: Ego tamen in hoc novo argumenti genere fretus sive mediocri illa rerum à me lectarum observatione, quarum sicuti me delectari fructu fateor, ita queror paucitatem: sive parta qualicunque vi scribendi, quæ sane ipsa præceptis & usu confirmata quum fuerit,

fuerit, efficere interdum valeat, uti non doctissimus homo diserte tamen & luculenter scribat: sive sedulitate contemplationis denique fretus, quæ profecto nescia inertiæ, multas & utiles sæpe cogitationes ex sese parere solet, secedentibus forte in solitarium ocium: His, inquam, rebus omnibus confisus, constanter propositum exequar argumentum. Non quia unus ego è multis aptissime illud à me tractari absoluique posse confidam, quatenus in medium proponatur, ac non potius aliis existimem delegandum, quos hodie orbis terrarum doctissimos habet: sed quia spes judiciorum æquitatis animum meum sustentat & confirmat, quæ sane facit, uti persuasum habeam, non posse non probari conatus promptitudinemque, cum eaque compensatam iri raram operis difficultatem, ut modo incœptum opus non fœlicissime terminetur. Nec ego quidē ipse statim ab initio tentati stili mihi ausus eram promittere, quod omnium, qui mihi daturi forent operam, possem explere expectationem: nec adhuc quidem alium quenquā tam insolentem & arrogantem puto futurum, qui, si meam personam hic assumat, id se facturum confidat: verum ita demum me sum officio satisfacturum ratus, si, ut

pro-

pro natura argumenti, infœcundi videlicet & ſterilis, aliquis ſaltem fructus meorum ſtudiorum ad lectorem perveniret. Quod ſi cui omnium facilis & expedita ratio videtur præſentis pertractandi argumenti, eidem lampada trado, facileq; me in hoc æmulationis certaminiſque genere vinci patior. Quandoquidem ſicuti hic viciſſe, ſingularis quædam victoris eſt gloria: ita victum fuiſſe, victi dignatio,& honoris ſpecies aliqua eſt,à quo ſcilicet evocatus fuerit antagoniſtes ad æmulationem honeſti exempli & ad curſum provectus victoriæ. Nulli enim unquam inſignis gloriæ palma contigit, ubi contentio defuit honorum, & illa certaminis concitatrix æmulatio. Et interim tamen prima ſequentem (ut ille inquit) honeſtum eſt in ſecundis tertiiſque conſiſtere. Quod ſi utique mei ſunt exempli poſthac futuri imitatores, ſicuti fortaſſe ſuccedent, eorum tamen nemo (puto) tam mihi erit iniquus,qui ubi viderit materiæ duriciem ſtilo ductuique ſuo difficulter cedere, proprio admonitus exemplo,partim à reprehenſione vindicet operam meam, partim collaudet conatum: operam tanquam arduam & difficilem, conatum autem tanquam liberalem & bonæ cujuſdam ſpei plenum. Sed inutiliter

liter fortasse facio, qui vel in deprecanda occupor invidia: quasi vero locum habere invidia possit, ubi desunt tumor & arrogantia: vel ut metuendum mihi putem à severioris judicii censura, quandoquidem tentata exempli nostri æmulatio quemque scriptorẽ nobis sit factura propicium. Ergo tota hac disputatione præcisa, omnique posito metu, nostrum institutũ securis animis persequemur, promissamque laudationem exhibebimus febris illius, quam veteres, quod quarto quoque die recurreret, Quartanam dixere. Advertenti igitur mihi animum ad genus febris quartanæ, totamque ejus naturam conditionemque consideranti, apparet ipsam non alia magis ratione mortalibus invisam atque infamem, quam diuturnitate sua. Quam ideo accidere necesse est, quia quartana suscitatur à materia maxime lenta ac tenaci: nempe atra bili, haud quidem ea apta facile ac cito attenuari, dissolvi, revelli. Veruntamen sic existimare oportet, quod quicquid in quartana inest molestiæ ac doloris, plus proficiscitur à teneritudine ac mollicie animorum nostrorum fastidium continuationis ferre nequeuntium, quam quod efficiatur morbi culpa sensuque doloris, qui sane de se non est omnium acutissi-

tissimus. Nescio enim quomodo naturæ nostræ comparatum sit vicio, vel potius perversitate judicii, ut diuturnitatis continuatione plus satis afficiantur & affligentur animi, nec magis soletur nos spes, quam discruciat expectatio bonorum. Quo argumento videre licet, ut si detur optionis libertas, potius magno aliquo malo nos subito perfunctos velimus, quam ut sustineamus diuturnam moram levis alicujus mali, breve tormentum cũ longo cruciatu libẽter commutaturi. Cæterum si totum illud genus quartanæ febris recta ratione æstimaremus, non perinde affecti doleremus, aut certe doloris sensum securitatis fiducia magna ex parte sublevaret mitigaretque. Namque si fidẽ habere volumus summo & antiquissimo medico Hippocrati, sunt hujus verba in libro de Epidemiis, sive morbis communibus: Quartanam omnium esse febrium facilimam tutissimamque. Quam tanti viri sententiam multo verissimam quotidiana vitæ nostræ confirmant exempla, quamvis gliscente subinde ingluvie minus forte quam olim frequentia. Quod si nobis inter laborandum deesse noluerimus, atque nostram diætam attemperemus ad consilium boni & prudentis medici, ea est proposita securitas, uti nec repente

pente nos quartana jugulet, nec revolutione periodorum conficiat. Illud interim excipio, nisi aliquod externum ac violentum symptoma superveniat, quomodo etiam annotatum est ab Hippocrate in libro de Natura hominis, quo de etiam postea dicemus suo loco. Quod si ad reliquas febres conferatur quartana, est ipsa quidem imparibus modis securior atque tolerabilior illis: præsertim de numero acutarum, quod hæ intensissimos dolores secum afferant, & violentissimæ quoque sint, crisin habentes brevissimã, cito terminantem vel in vitam, vel in mortem. Ex quo fieri necesse est, ut animus inter ægrotandum ancipiti spe solicitudineque distractus, mirum in modum paveat & angatur, atque ita necessario ceu altero illo animi morbo corporis quoque morbus interea gravetur, tanquam duplici auctus malo. In hac autem nostra, quoniam magna promittitur securitas, nullæ ejusmodi affectiones, unde merito conturbemur, incidunt. Quocirca recte facimus, metum omnem deponentes futuræ perniciei, quando caussa omnis abest metuendi. In quo illud etiam commemorandum, quod sicuti plures caussæ sperandi offeruntur diætam suam recte instituentibus, sic etiam gravius instat

ſtat periculum intemperanter ac viciose viventibus. Nec tamen tam gravi periculo delinquitur in hac noſtra, ſicuti in aliis illis acutis febribus: qua ratione illis, quoque victus exquiſite tenuis imperatur, quod illic vitæ atque necis diſcrimen in brevi momento verſetur: Quartanæ autem finem afferunt, mora, & diuturnitas. Quod ſi ipſa utique vicio malave aliqua fortuna ægroti longiſſime continuetur, vel deſinit in alium chronicum morbum, & ſui (quaſi ita diceres) congenerem, putes hydropen, teſtante Galeno in Comment. ſuper 11. Aphoriſmum Hippocratis, particulæ 3. vel ſuimet ſimilis manens, longiſſimo tempore nos affligit, nec tamen iccirco neceſſario interimit. Quin fuiſſe aliquos legimus, quibus incubuerit quartana diutiſſime, in duodecimum prorogata annum. Autores habemus Avicennam, & Marſilium Ficinum: hunc in libro de Triplici vita, illum 4. Fen. 1. Ex quo conficiunt, quartanam in cenſu morborum chronicorum tenere principatum, propterea quod continuatione tanta annorum multorũ nullum alium morbum in par conſortium admittat. Volo autem, ut interea vires utcunq; conſtent laboranti: quibus prorſus collapſis atque proſtratis, inutilis eſt
ſpes

ſpes omnis reſurgendi. Simul & illud volo, quod in omni reliqua vita eſt neceſſarium, uti ægrotus diætam ſuam legitime moderetur. Atqui fortaſſis incredibilis alicui res videbitur, poſſe quartanam in plures perdurare annos, eo quod dolor omnis exoluat vires: modo viribus exolutis minus atque minus quotidie proficitur. Hanc dubitationem tollit doloris diſtinctio, quod dolor omnis vehemens & acutus, & continua ſerie productus, vires minuat exhauriatque: qualis ſane non ſentitur à quartana correptis febri. Quod ſi utique velimus perſentiri dolorem gravem, tendentem tamen magis quam pungentem, quæ natura eſt pigræ & lentæ materiæ, talem ſuſcitantis dolorem: vel illud quoque, quod oſſa ceu confracta contuſave ſint ægrotanti, ſive ipſo ſenſu videantur, patiuntur autem ipſa tale quiddam per συμπάθειαν reliquorum membrorum melancholicorum, tum eo magis quoque, quod ipſa ſint membra melancholica. Reſpondeo, illud noſtro propoſito ſervire, & ad cumulum quartanæ laudum facere: quod quum dolor aliquis ſentiatur æſtimatione dignus, non tamen valeat robur naturæ ſibi perpetuo conſtans deiicere atque ſuperare. Liceatque nobis ſic exiſtimare.

mare.

mare, quod dolor quartanæ exemptus ſit à reliquis magnis doloribus, ſingulari quodam beneficio naturæ, omni vi conſervare hominem cupientis: quod alii plerunque dolores ſint pernicioſi, iſtius exitus ſit ſalutaris. Sed quid illud? Quod natura non valens ſeſe celeriter expedire à febribus acutis & erraticis, (quia non ſuſtinet mutationem ſubitam de contrario in contrarium) ad præſidium confugit quartanæ? ut quoniam liberari per ἀπαλλαξιν ægrotus nequit, quod proximum reſtat, auxilio ſubveniat παρεγχέσεως. Obſervatum namque eſt à Galeno libro primo Artis curandi ad Glauconem, itidemque traditum ab Hippocrate libro tertio Prognoſticon, febres omnes errabundas ſeu inordinate vagantes fere in quartanam finiri. Cauſa etiam ibidem à Galeno appoſita: Nam quum atra bilis, inquit, in quibuſdam partibus inſuper moveatur, in quibuſdā immota maneat, in aliis putreſcat, aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres neceſſe eſt. At vero quoties in cunctis venis eadem fiat affectio, exuperante atra bile, quartana conſiſtit febris. Hæc ille. Nam quod aliquis fortaſſis accuſet officium naturæ, non ſubito ſeſe expedientis, ſed quod interjectu quartanæ tandem liberet detentum febri-

febribus errabundis: ego profecto censeo eam accusationem esse injustam, & hominis plus satis queruli. Nam quatenus vis ingruentis morbi est inevitabilis, eatenus nihil nobis optandum est ultra potestatem naturæ: quæ dum, quod valet, præstat, quocunque tandem modo beneficium præstetur, gratum nobis & acceptum esse debet. Satis igitur nobis liberalem & beneficam arbitrari naturam debemus, dum quando nec subito, nec aliter valet, sumpto aliquanto temporis spacio & advenientis vim morbi fortiter excipit, & eandem coalitam atque firmatam strenue expugnat. Beneficii igitur sui laus est quod maleficam febrim commutarit in salutarem, & quod quietem quandam (ut in illo genere) natura sumpserit ad concoctionem morbi profuturam: non eam quidem perpetuam ac placidam omnino, sed tamen pauciora habentem intervalla exacerbationum, quam ulli reliqui morbi. Videturque mihi haud inepta similitudine intelligi quartanæ conditio, comparata ad homines saltum facturos. Solent enim ii aliquantum spacii retrosilire, jactatisque brachiis quasi libramentum aliquod adhibere, quo ad constitutam metam robustius commodiusque prosiliant: Ita quoque mihi natura

tura

tura parte temporis solito ampliore sumpta, ceu retrorsum abire videtur, quo adversus morbi grassantem vim fortius valeat insurgere. Jam vero quod ad febris quartanæ investigationem attinet, promptissima sane facilimaque ejus est cognitio. Nam id quidem ad commoditatem & ad compendium sanationis magnopere pertinere, nemo unquam dubitavit: interestque plurimum tum medici, tum ægroti, morbum penitus deprehensum fuisse, ne hic de salute, ille de honore suo periclitetur. Quanquam multo majus periculum hic imminet ægroto, ubi morbi conditio fuerit ignorata, eo quod tum ipsi simul & medici & morbi sit experienda fortuna. Quocirca non immerito veretur Timæus Platonis, errorem aliquē forte admitti in consectatione causarum secundarum, quousque ad primas perveniatur. quin illud quoque sese metuere significat, ne contrariæ interdum causæ à medicis præsumantur: quod quoties accidit, periculosa sequatur medicatio necesse est. Atqui extra illud periculum noster hic est positus, ipso morbo certissimam sui cognitionem præbente, quoniam statos retinet paroxysmos quarto quoque die redeuntes, perpetuo nos vel nominis sui titulo admonens. In quo il-

lud etiã operæ precium agnoſcere, quod aliquid occultæ vis & religionis docta olim antiquitas obſervavit in numero quaternario ſimul & ſeptenario, idoneoſque ambos habuit ad conſtitutionem abſolutionemque rerum quarumque maximarum: quemadmodum pulchre attingitur à Platone in Timæo, & à Macrobio in Somnio Scipionis. Quam ego nunc mihi vellẽ dari aliquos ex ſectatoribus iſtis ac magiſtris Platonicæ diſciplinæ, ceu Macrobium, Marſilium Ficinum, & Leonicum Thomæum Venetum, qui vim ordinemque numerorum ac cuborum Platonicorum mihi perſequerentur & explicarent. Papæ quam ſupra humanum illi modum diſputarent, quam cœleſtia mundanis aptarent & componerent, quam circuitus ſiderum configurarent cum periodis humanorum morborum. Sed enim ut in propoſito noſtro maneamus, quaternus & ſeptenarius numerus repræſentantur in quartana febri. Nam prætorquam quod ipſa cum quibuſdam aliis morbis quartum & ſeptimum decretoriũ diem habet communem, ſi tamen tres periodi numerentur à primo aſſultu morbi, inveniemus quatuor fuiſſe dies quietos, tres ægros, quæ viciſſitudo durat quouſqȝ febris hominem reliquerit. Itaque

que perpetua quadam serie quaternus & septenarius numerus illic conficiuntur. Nam quod aliquis forsan obiiceret, eum tenorẽ non necessario in omnibus quartanis febribus retineri, propterea quod quandoque visę sint in quintum aut sextum diem prolixiusve desinere: hic primum respondeo, rarissimum esse illum casum: deinde, esse eas quartanas nothas, ac veris ipsis magna ex parte immitiores, periculosioresque idque propter extremam crassitudinem cruditatemque atræ bilis, quæ tum revulsioni, tum coctioni attenuationique omni maxime repugnet. quamvis substantiæ habita ratione, illis nonnihil cum veris quartanis conveniat, reliqua autem dissimilimas confitemur. Sed pergamus recensere laudes quartanæ. Inter quas haud ea quidem in postremis habenda, quod plures interveniunt dies salubres, quam ægri: contra quam in tertiana, quippe in qua dies salubres & insalubres æquali portione tempus inter sese partiantur. Nam illi quidem è diverso morbi, qui continenter nos affligunt, nullam intermissionem quietis, nullũ spacium respirationis concedentes, nihil habent quamobrem ad quartanam febrim comparentur, multum scilicet largientem ocii atque laxamenti,

quo minus nos moræ & expectationis cujuscunque pigeat: quum & in illis acutis ac continentibus morbis, & etiam aliis quibusdam chronicis, vitæ nostræ nos sæpenumero tædeat: atque idipsum vitæ pœnam putemus, quod sic vivimus. Libet autem hic citare certos hendecasyllabos versus Martialis, quod elegantes sint, & huc commode referri possint. Is enim in sexto libro Epigrammatum, cum aliquo stomacho conqueritur æquali suo Martiano, quod usque in senectutem vitam transegisset doloribus languoribusque plenam, vix se legitimam explesse senectutem deputans. Sunt hi versus ipsius:

At nostri bene computentur anni,
Et quantum tetricæ tulere febres,
Aut languor gravis, aut mali dolores,
Ameliore vita separentur.
Infantes sumus, & senes videmur.
Ætatem Priamique Nestorisque
Longam qui putat esse, Martiane,
Multum decipiturque falliturque.
Non est vivere, sed valere vita.

Quod si in reliquis rebus mortaliũ nulla est fœlicitas sine aliqua mixtura malorum, si læticiæ dolor est finitimus, voluptati proximum fastidium, & quemadmodum proverbiali illo Græcorum versu dicitur,

πολλ-

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.
Quod ſic à quibuſdam vertitur,
Ipſa dies quãdoq; parẽs, quãdoq; noverca eſt:
Quid eſt ergo, quod miſere affligemur, aut quod impotenter feramus caſum febris quartanæ? quum numerus dierum infœlicium & malorum ſuperetur à fœlicium & bonorum, & inter quoſque paroxyſmos intervallum quietis toto biduo continuatæ interveniat. Quo etiam alia commoditas concurrit, faciens ad diminutionem doloris haud contemnendam, quod laborans ipſe dies ſuos ſtatos atq; numeratos habeat. Etenim minore omnino doloris ſenſu percellitur, cui ſuum malum eſt exploratum atque præviſum, quam qui imprudens aliquo malo corripitur: propterea quod, quemadmodum veriſſime Plato in Timæo docuit, πάθος omne ſubitario impetu in nos irruens, ſpiritum animalem ſtatim conſternat, & quaſi præfocat. Cujus rei fidem haud aliunde quam à nobiſmetipſis, quam à ſenſu & experientia quotidiana liceat ſumere. Porro vertamus nunc animum ad prognoſtica ſigna medicorum, & perſcrutemur, nunquid illinc aliquid ſpei ac ſalutis promittatur affectis febri quartana. Scribit Hippocrates Aphoriſmo 33. particulæ 2. optimum haberi ſignum de-

bere, si languens ipse sibi bene constet mente, sique bene se habeat ad ea quæ offeruntur, eo quod illinc datur significatio robusti cerebri, partiumque nervosarum, ac membrorum principalium, ceu cordis, hepatis, & renum, tanquam probe valentium, uti in Comment. super dictum Aphorismum confirmat Galenus. Quod quum ita merito censeatur, quid est quod magnopere metuendum putemus laboranti quartana? Quandoquidē nulla in eo cernitur mentis alienatio, vel (ut istorum verbis utar) permixtio rationis: quasi conscia sibimet natura securitatis, & ante tempus edocta, nullam esse consternationis causam, ubi nullum adsit violentum aut vehemens malum. Deinde in languentibus à quartana febri plærunque manet cibi potionisque æquabilis appetentia. Corporis etiam habitudo similis quodammodo pristinæ videtur, quoniam non adest intensus ille & continuus feruor, carnem excoquens & colliquans.. Non æstuant præcordia siti perpetua: aut si quid ejus est, illis fortasse nonnihil accidat, quibus perusta flava bilis morbi materia est: nec tamen ea sitis tam affligit, quam quæ sentitur in illis febribus, quas causones prisci, hoc est ardentes, rectissime nominaverunt. Non lan-

languens stomachus cibi fastidio vexatur, quomodo usu venit in cholericis & sanguineis frebribus, sic ut invitanda sit appetentia aliqua varietatis illecebra, condimentorumve gratia: aut etiam quatenus hoc parum procedat, astus & vis sit adhibenda, ut illic, qua cum interminatione aliqua ægrotus ad capiendum cibum cogatur, eo quidem consilio id in aliis certis febribus fieri solitum, ne vires prorsus concidant, quarum sane reficiendarum prima medicorum consuevit esse cura. Pronuncio autẽ hoc loco de quartanæ natura ac conditione, quatenus per sese sola sit, nec aliquo violento symptomate ægrotus interim adobruatur. Nam quatenus bonus & diligens medicus dabit operam amoliendæ splenis obstructioni, profecto satis acetosæ bilis derivabitur à splene ad stomachum per venã illam quam mulgentem iccirco dicimus, unde acuatur appetentia stomachi, quo satis ipse valeat sufficiendo nutrimentum corpori. Quod si utique justum modum excedat medicus, ob copiam aggestæ bilis acetosæ notandam aliquam edacitatem provocans, veniam tamen iccirco facile promerebitur, quia in partem peccavit tutiorem. Namque poterunt malo succurrere vomitio & vacuatio inferne

facta, eo videlicet futura remedia certiora, quo fuerint vires robustiores repertæ: tanto tutiora, quanto facilior repletionis est quam inanitionis curatio. Jam vero diætæ observatio par prope ac similis sanorum hominum, satis indicat, non aliquo summe formidabili periculo in quartana laborari. Imperatur namque à medicis victus nec exquisite, nec mediocriter tenuis. Non etiam interdicitur usus vini, sicuti in aliis febribus: saltem omittendum crassum rubrum. Galenus autem in Arte curandi ad Glauconem, libere indulget album tenue ac mediocriter calidum vinum, ob causam quæ facile coniiciatur: quod quærenda sit corporis humectatio, modo vina præcalida plus satis desiccant. Et quamvis dubiam apud aliquos intelligo esse censuram, sit ne vinum siccitatis an humiditatis magis particeps: cum iis tamen ego libenter facio, qui vinum natura humidum censent, accidenti quadã sua qualitate siccum, quod calor, quum sit qualitas actuosa, efficiat siccitatem: sicuti etiam humiditas nimia cum tempore frigus corpori parit, ex sententia Galeni in libro de Temperamentis. Infestatis igitur quartana vinum porrigitur, futurum videlicet melancholici humoris temperamentum & attenuatio-

ros

ros & irrigatio membrorum, sanguinis fomentum, instauratio virium, naturæ solatium. Quod vero ad cibos attinet, ex præscripto Galeni, saltem ægroto subducimus suillam carnem, edulia tenacia, tardique meatus omnia, quæque corpus exiccare refrigerareque creduntur. Libenter autem ministramus cibum valentes nutrientem, boni succi, facilisque concoctionis: sub mole tamen mediocri: in quo censu fere sunt, caro volucrum montanarum & sylvestrium, non tamen pastum suum in locis palustribus quærentium. pisces saxatiles laudatiores: in totum autem damnati, qui pingue & glutinosum aliquid insertum habent. Proderit & jurulentum aliquod laudatæ carnis, pullus gallinaceus, ovum sorbile. Nec tamen adeo præcise carnem sale maceratam denegamus: quin, sententiam Galeni complexi loco statim citato, salsos & acres cibos concedimus quietis diebus, ob vim quam habent, incidendæ atræ bilis. quod quidē Avicenna sic moderatur, ut faciendum velit, quatenus non timeatur incrementum caloris. Breviter tandem, cibus quem nostro isti offerimus, moderatæ erit humiditatis atque caloris. Nec eundem subtrahemus ægroto, præterquam sub tempus exacer-
 batio-

bationis: ipſumque tanto intervalli receſſu exhibebimus ante recurſum paroxyſmi, quo appareat interea temporis plene concoctum. quod qui breviſſime definiunt, ſex horarum ſpacio metiuntur. Aërem porro temperatumquęrimus, modice vergentem ad calorem. Acres & continentes curas ac ſolicitudines abiiciendas ſuademus. Somnum largiuſculum indulgemus, non ita multum à mediocri exeuntē. Intermediis illis diebus inter quoſque paroxyſmos conſuetæ exercitationes permittuntur, alias quies ſumma requiritur. Ex quibus omnibus jam facile pateſcit, nullum grave periculum inſtare laboranti quartana, quum victus ei concedatur concors ferme cum victu illorum, quorum craſis vel leviter modiceque ab optima temperie receſſerit. Iis igitur omnibus quæ ad victus rationem attinebant, ſatis intellectis, veniemus ad alteram illam diætam, pharmaceuticen dictam, cogniturí etiam quid illa in ſe artis ingeniique habeat. Minimum in ea eſſe periculi, vere fateri poſſumus: ſaltem artificis prudentiam, uſum, diligentiam requirimus. Nam quod Plato ipſe in Timæo quartanam febrim ægre ac difficulter ſanabilem putavit, reſpexiſſe illum video ad copiam atræ bilis, non aptam facile

cile ac cito ſive revelli, ſive rarefieri : ut hic Columellæ verbo utar. Sed enim ego. plurimis ac maximis cauſis adductus, ſic affirmo : Si hactenus aut edicto aliquo fuiſſet vetitum, aut aliqua ſorte fortuna ſic accidiſſet, aut is ſcholarum omnium conſenſus extitiſſet, ne certa de Platone ferretur ſententia, me tamen unum in hac opinione perſtiturum, illum uti ego ſummum fuiſſe philoſophum profitear. Illud etiam addo, divinam hominis mentem pleraque contigiſſe, nec hactenus plene humanis perſcrutata ingeniis, nec forte unquam penitus perſcrutabilia. Quod quam ipſi liberaliter concedo, tam rurſus nolim artis curationiſque medicæ parem attribuere cognitionem atque peritiam. Eſt namque in confeſſo apud omnes, Unicuique artifici in ſua eſſe arte credendum, cedendumque. Et certe ſi ad medicam artem reſpiciamus, multa ſunt in quibus philoſophis & medicis nō convenit inter ſeſe. Extatque ſingularis aliquis libellus Hippocratis, ubi placita medicorum & philoſophorum confert, & à ſe invicem diſtinguit. Et quanquam in eo quidem Platoni nonnihil aſſentior, quod in eodem Timæo ſuo nolit bilem atram medicinis fortioribus irritari, quaſi indicaret, quod res ac experimenta teſtan-

ſtantur, peccatum, ſi quod illic fit, ſtulto errore & inconſulta audacia medicorum admitti: verum illud ipſum dogma de atra tractanda bile nequaquã adeo promiſcue & indefinite ipſi medicorũ ſchola concesſerit. Etſi enim à primis initiis noſtra febris ſit mite pacateque habenda, & quieti quamplurimum largiendum: ubi tamen paululum curando proceſſerimus, ſignaque aliqua apparuerint concoctionis, fidenter medendum ſuadent noſtri medici: purgantibus quin etiam ſuccurrunt pharmacis, ſubveniunt quoque vomitionibus. Interim miſcent ægroto aloen, filiculam, mirobalanos, epithymum, tripolium, colocynthiden etiam, aliquo adhibito temperamento ſervienti partim ſuavitati, partim ſecuritati. His nos pharmacis laborantem levamus pro præſenti ſtatu morbi, idq; ſemel, iterum, ac ſæpius quoq; ſi ita oportere ſit viſum. Phlebotomian etiam adhibemus ab initio progresſuve febris, magna quidem cum fiducia, ſi vires fuerint utcunque robuſtæ repertæ: majore adhuc, ſi in manus noſtras venerit aliquis habitiore corpore præditus: maxima autem, ſi nacti erimus pleni ſucci atque ſanguinis hominem. Ergo non eſt quod conſtans ac perpetuum haberi debeat dogma Platonis, mon-

ſtrantis

ſtrantis non eſſe agitatu multo movendam atram bilem. At qua in re tandem peccavit vir ſapiens & doctus? Quia, inquam, ſuo tempore à rudibus inchoata medicina principiis, nondũ noverat Empiricos: quos ſic nominant, quaſi diceres experimentales. Enimvero quum tota methodus & obſervatio artis conſiſtat in attenuatione atræ bilis, Plato, qui ſaltem ingenium ſuum intendiſſet ad difficultatem materiæ revellendæ, attenuationis compendium & formam nondum viderat. Vidiſſet autem, ſi æqualem fere ſuum Hippocratem habuiſſet doctorem: illuſtrius etiam, ſi hujus interpretem Galenum. Et tamen ille ipſe Plato, quamvis pronunciavit febrim quartanam difficilis eſſe curationis, ſanabilem tamen intellexit: effecitque ſua illa ſententia, ne plane devium à noſtra putare poſſimus. Et quoniam conſequentia rerum nos in phlebotomiæ mentionem deduxerat, neceſſitate ſic exigente, ſcire licet, certiſſimã propemodum ſanguinis miſſionem eſſe ſtantibus adhuc naturę viribus, nec ullum ingruere medico metum furentis cholerae, ſicuti fit, ſecantibus nobis venam febri tertiana pura vel cauſone vexatis: nec rurſus formidandam cruditatem futuram, quomodo uſu venit remittentibus ſanguinem

guinem phlegmatica pura infestatis. Quā securitatem uti phlebotomiæ, ita reliquæ medicationis adjuvat & confirmat, quod non suspicemur futurū abscessum, (apostemata vocant) si justa fuerit adhibita opera digerendo cruditatem ipsam. Quod etsi alias quoque locum habeat, in quartana tamen fit tutius, propterea quod atra bilis propriæ siccitatis frigorisq; beneficio, putrefactioni minime sit obnoxia. solent enim putredines sequi ad humiditatem, superantem parte aliqua calorem: si recipimus sententiam tum aliorum, tum inprimis Aristotelis libro de Generatione & corruptione. Et certe morbi omnes continenter nos torquentes, putes febrim synochon, (ideo id cognomen sortitam) & quotquot ejus generis sunt, à putredine intra venas collecta fiunt: vel si defectus adsit caloris, putredo autem circa membra principalia colligatur, nascuntur, aut certe formidantur morbi pituitosi generis, ceu apoplexia, epilepsia, hydropsue: sicuti annotatum video quum alias quoque à Galeno, tum vero præcipue libro nono Methodi curationis tum vero in Comment. super 16. Aphorismū Hippocratis, part. 3. Cæterum iis nos periculis vacamus, quod & extra venas malum omne sit, & futuri abscef-

abſceſſus ſuſpicione vacemus. Huc confer benignitatem prudentiamque naturæ, quam iccirco atram bilem, quartanæ materiam, diſſipaviſſe per univerſum corpus ſunt imaginati philoſophi (quamvis princeps ejus ſedes ſplen ſit) ne ſi uni alicui membro prorſus inſerta atrabilis fuiſſet, tota mole in unum contracta, quod mali deciditur, id uni illi membro incumberet: unde neceſſario & dolores magni efficerentur, & valetudinis incommoda multa ſequerentur. Sed revertar ad commoditates curationum, quarum ſane cumulum illud quoque auget, quod ordo medendi haud facile invertatur, quodque nulla ſit præcipiti feſtinatione opus. Quãdoquidẽ pedetentim eſt inchoanda continuandaque medicatio: id quod ſecus in multis aliis morbis accidit. (Omittimus autem hic illos, de quorum eſt ſalute conclamatum: namque hos nullus unquam prudens medicus libenter attigit, ne artem ſuam ludibrio & contemptui exponeret.) At ſubitariis & acutiſſimis morbis audacter manum medici admovere conſueverunt, propterea quod, ſicuti ipſis in ore eſt, Melius eſt anceps experiri auxilium, quam nullum. Atqui ab utroque hoc diſcrimine nos liberi, tuti, ſecuri extamus. Non deplorata, non infirma,

non ambigua ſpes ſalutis offertur, non repentinum & validum occurrit malum, ſed à debili orſum initio ſenſim intenditur, eodemque tenore remittitur. Itaque à prudentia medici naturæ aſſectatoris illud quoque requiritur, ne noſtrum iſtum præcipitet, tempore autem & mora remtotam moderetur, utq; à lenioribus medicamentis ordiatur, atque partitis ſubinde vicibus digeſtionem cum vacuatione mutet atque variet, donec melius habuerimus. Ita ſiquidem medico ipſi paulatim licebit ægrotum & explorare curando, & curare explorando. quo genere medicationis, quod adhiberi queat certius, ſuavius, melius? Jam vero nolo in eo multis perſiſtere, ut doceā facile poſſe ægrotum haberi obſequentem medici præceptis, ac minime moleſtum & importunum aſſidentibus, ne ſingula quæque curioſius colligere voluiſſe videar. Tametſi nec illud quidem parvi faciendum, nactum te fuiſſe ægrotum facile tractabilem: quum multos paſſim videre ſit difficilimis præditos moribus, malorū ſuorum impatientiſſimos, ſtimulante morbi natura iracundiſſimos. At quid ejuſmodi in quartana febri? Pigra namque & lenta quum ſit morbi materia, nullas furioſas concitat commotiones. Denique. quum

ſuapte

ſuapte natura melancholia efficiat ingenioſos & induſtrios, ex ſententia philoſophorum omnium, norunt melancholici ipſi regere & domare animi impetum, non facile inſultaturi aſſidentibus, & curam ſui fidelem gerentibus: non rabie, furore, tumultu omnia permixturi: contra quam frequenter fieri videmus in febri ſynocho, ac cauſone, & aliis formidabilibus morbis. Noſter autem hic ſecuritate fretus maxima (quam certe noſtro hortatu ſuaſionibuſq; adductus merito ſumat) omnes ejuſmodi moleſtias de animo quaſi expuere videtur. Quod quum de aliis, tum vero de illis facile præſumimus, quorum tetricam atræ bilis naturam atque ſpeciem ſanguinis benignitas fovet, condit, temperat, melancholicos ſanguineos iſti vocant: vel qui ſanguinei, quum à primo ortu ſint, caſu forte aliquo in quartanam inciderunt: Sed quid magnopere laborandum nobis ſit, ut ſpem reſurgendi & animos faciamus patienti quartanam? An non eſt ſententia Hippocratis Aphoriſmo 34. particulæ 2. In omnibus morbis minus periclitari, quorũ naturæ aut ætati, aut tempori, aut habitui congruat morbus, quam quibus ſecus accidit? Agedum & gradiamur per illum numerum, & partes ſingulas

gulas attingamus, profecto reperiemus nullum, aut certe minimum suscipiendum nobis metum, suspicionemve mali. Namque si naturam attendamus, quam Galenus in Commentario super dictum Aphorismum interpretatur temperaturam, crasin: Natura, inquam, concors est cum quartana. ut hæc ab humore est melancholico, ita illa quoque. Ætas autem ipsa in id fere vitæ tempus incidit, quo plurimum accrescit atrębilis. Hippocrates in libro de Natura hominis, inchoat ab anno vitæ nostræ 25. definitque in 45. ostendens inter has ætates intercurrere quartanam. quod si citius seriusve superveniat, futurum affirmat, ut quã ocyssime finiatur. Galenus autem initiũ capit à 35. anno. Utcunque tandem sit, in eo conveniunt ambo, quod quartana fore à 45. vitæ anno nobis minime sit molesta, quodque non facile incidat in ætates infirmas & imbecillas. id tamen si forte contingat, propinquam fore liberationem. Ergo jure existimare possumus, ab ipsa natura esse comparata præsidia salutis ad congressionem certaminis, ad expugnationem & victoriam, eo quod quartana saltem incurrit in ætatem robustiorem, &, quasi ita putares, tacito quodam suo beneficio parcit debiliori.

Huic

Huic annumeres alterum illud (commodo enim nostro quodam fit, ut statim de tempore ipso anni dicamus, alterius adhuc commoditatis atque fœlicitatis admoniti) quod quartana plerunque nos invadat in ipso autumno, autumnus à salubriori tempore hyeme excipitur: hyems in ver, adhuc salubrius anni tempus, exit. Nam id quoque interim necessario referendum, quod quartana autumno inchoata, plerunque in vernum tempus prorogetur, si Cornelio Celso fidem habemus, id confirmanti libro tertio Rei medicæ suo. Galenus non adeo definite pronunciat, atque Celsus: eadem tamen propemodum mihi sentire cum illo videtur. Namque afferens rationem Aphorismi 25. particulæ secundæ Hippocratis, quare quartanæ autumno advenientes sunt longæ, maxime autem quæ sub hyemem, sic inquit: Sicuti vero æstate & discuti humores & vires dissolui contingit, ita hyeme contraria eveniunt, & humores intus remanere, veluti latibulis incubantes, & vires servari robustas. Neque igitur morbi soluuntur manentibus his qui eos afficiunt humoribus, neq; ægroti moriuntur viribus interim sufficientibus. Hæc ille. Est igitur, cur reservatos & acceptos ver humores noxios excernat, eo quod

quod quemadmodum iterum docet Galenus super 20. Aphor. Hipp. part.3. veris natura est, profunda quæque corporis expurgandi. Illud quoque memoratu dignum, nisi forte experientia rei miraculum redarguat, quod Plinius scribit de quartana febri lib. 7. Natur. histor. c.50. Morbis, ait, leges quasdam natura imposuit. Quadrimi circuitus febrim, nunquam bruma, nunquam hybernis mensibus incipere. Sed quod pene exciderat, ipsum etiam tempus autumni est familiare & amicum quartanæ, uti hæc, ita illud quoque melancholicum, quo minus hinc restare putemus periculi. Nam quod aliquis diceret, æstate etiam advenire quartanas febres, id sane magno ad laudem quartanæ est adjumento: quod quũ vires naturæ tum habeantur debiles, tamen & ambientis aëris & temporis constitutio satis sint dissoluendæ rarefaciendæque atræ bili. Ex quo etiam fit, ut æstivæ quartanę magna ex parte spacio sint brevissimæ: sicuti etiam prodidit Hippocrates Aphorismo 25. particulæ 2. Sed progrediamur ad reliqua. Scribit Hippocrates, minus etiam periclitari, quorum habitui convenit morbus. Habitus paucis verbis definitur à Galeno, ut sit affectio quædam stabilis & perpetua. Ni-
hil

hīi igitur nobis nec boni nec mali commercii cum habitu, propterea quod quartana probe curata tempore finitur, non autem firmatur in habitum. Quippe tantæ ipsa est securitatis, ut, quemadmodum verbis Hippocratis citatur ab Aëtio Amideno libro quinto rei medicæ, ut, inquā, idem aliquis homo non bis laboret quartana, nec unquam laboraverit, nec etiam futurum sit ut bis laboret. Ut jam apud me in minore admiratione esse incipiat sententia Platonis, testimonio roborata medicorum principis Hippocratis. Citat namque Aulus Gellius libro 17. Noctium Atticarum, Platonem autorem, quod qui quartanam passus convaluerit, integrasque vires recuperaverit, eundem postea constantius fideliusque valiturum. Sed enim licet tantorum virorum autoritas maximi apud omnes esse debet, sicuti certe est: rationem tamen beneficii tanti, quod quartana præstat, cuperem intelligere, pro ea quæ mihi est diligentia, & desiderium discendi. Quod si mihi cùm bona reliquorum pace hic aliquid commentari definireque liceat, sic plane censuerim, causam robustioris valetudinis à quartana febri esse exquisitam atræ bilis attenuationem. Huic rationi alteram affingo, qua doceatur quartanam non esse

do

de numero morborum recidivorum. permittatur enim mihi in hac tanta vocabulorum penuria hoc verbo uti: quamvis in alia significatione eo Vergilius est usus, quando dixit, hinc in septimo, illinc in quarto libro Æneidos,

Funestaq; iterũ recidiva in Pergama tedæ.
Et recidiva manu posuisse Pergama victis.

Cæterum non est contendendum nobis magnopere de verbis, quando res ipsa tenetur. Sed agam rem meam. Ut enim quisque humor est densior atque tenacior, ita quoque difficilius rarefit & revellitur: quum autem rarefactus & revulsus fuerit, probabile est ipsum relinquere quam minimum sui. Ex quo conficitur, ut perpurgata materia, quæ morbum attulerat, non sit proclivis in morbum relapsio. Quod quo manifestius cognoscatur, à diverso exemplo sumemus argumentum. Quæcunque sunt lubrica, viscida, glutinosa, & (ut uno verbo dicatur) pituitosa, eadem poris atque tunicis viscerum imbuuntur, maxime adeo, si in vasa arcta & sinuosa fuerint impacta, atque (ut isti vocant) villos: hos si ita vocare volumus, stomachus, præcipua sedes phlegmatis, plurimos habet. Consentaneum igitur rationi est, pituitosos morbos promptius reverti, quam melancholi-

cholicos : eo quod horum materia attenuatur, discutitur, revellitur: illorum autem abstergitur materia verius, quam deraditur. Nec caret experimento nostra ratio. Etenim morbus comitialis an non est à pituitæ copia? At quis magis recidivus? quis magis sonticus? ut vetusto verbo hic utar. In quo iterum alius sese campus, & quidem latissimus quartanæ laudum aperit, si quidem expatiari libeat. Alii multi vehementes & acres morbi relinquunt notas & vestigia suarum affectionum in visceribus nostris, licet alii aliis sensibiliora relinquant: sicuti recte docet Galenus libro primo de Locis affectis. quo fit, ut ejusmodi morbi non immerito secum afferant formidinem perpetuam reversuri periculi. Dispar omnino quartanæ est ratio. Epilepsia, sicuti dictum est, & qui ejus generis sunt morbi, minantur reditum. Molestatis quartana, non solum tutelæ & securitatis præsidium datur, sed robustior etiam constantiorque valetudo conceditur. Alii multi morbi suos gradus habent, ut mitiores desinant in acerbiores. Exempli gratia. Σκοτομία, quæ & vertigo, prænuncia est & quasi informe specimen comitialis morbi. A lævore proximum iter est ad diarrhœan, hinc transitus ad dysente-

ſenteriam. Ab una hectica febri, ab una apoplexia ad aliam aſcenſus eſt. Quartana ſemel abſoluitur, pejor ſeipſa non redit: ac ne redit quidem, ſicuti ſtatim eſt auditum. Et quum alias medico in votis ſit ægrotum ab interitu ſervare, quatenus perfectæ ſanitati nequeat reſtituere, officioque ſuo ſatisfactū cenſeat, ſi plus adjumenti quã nocumenti, laxamenti plus quam laboris attulerit: Nobiſcum ſecus eveniunt omnia. Namque valetudo noſtra ſtatim tranſacta quartana in meliorem tutioremque ſtatum reponitur, non momentaneæ aut imbecillæ ſanitati reſtituimur, nec id magis quidem medici induſtria ac miniſterio, quam beneficio ac præſidio naturæ, quartana ipſa ceu intermedio quodam organo utentis. Medicus naturam, quoad valet, imitatur: illa nullius ductum ſequitur. Medicus pharmaca condit, miſcet, temperat: natura provehit, moderatur, gubernat: ſibi ipſi dux, magiſtra, lex optima, quam perpetuo ſecuti non temere aberrabimus. Tametſi non diffiteor, pleraque in vita nobis accidere, quæ abſque adminiculo medicinæ ſanari nequeant, excogitatæ videlicet & à natura conceſſæ ad tutelam, ſubſidium, conſervationem, ſpem, ſolatium generis humani. Quod ſi magnam in morbis habet

bet vim ægroti fiducia, fuitque ea sæpenumero non solum solatio ad confirmationem animi, sed etiam adjumento ad consecutionem salutis, quemadmodum medicorum libris proditur, & res ipsa per sese declarat: magnam noster iste fiduciam suscipiat licebit, ac certe quantam maximam pectora capere possunt, repositam eam quidem & in medico & in natura. in medico, quod, uti superius est ostensum, investigationis certitudine & medendi ordine haud facile decipi & errare possit: in natura, quod non perniciosam, sed salutarem esse voluerit quartanam. Quin unus omnium Cornelius Celsus libro tertio illo suo rei medicæ, ausus est affirmare, neminem à quartana jugulari: dignus profecto autor qui legatur, ob eximiam quandam eruditionem atque elegantiam sermonis: dignus etiam cui credatur, ob summam artis peritiam. Quod si utique in magno numero unus aliquis intercipitur, existimare convenit, non id quartanæ febris injuria accidere, sed alius forte allapsi symptomatis: sicuti vita nostra omnibus horarum momentis est transmutationibus obnoxia. Quanquam hic quoque medicus industrius & diligens sese purgare tuerique possit, quod scientiæ omnes sint universalium rerum, atque ea-

rum quæ frequenter ac plurimum in humana vita eveniunt. Eſt autem, quod vere & audacter confiteri poſſimus, de ſe, hoc eſt de ſua natura, eſſe ſalutarē quartanam, ſupraque reliquas febres: quarum certas alioquin nobis eſſe præſidio, medicis video placere. Quam quartanæ quaſi prærogativā mihi advertenti, ſubit mentem admiratio, quid ſit quod lingua Latina, alias verborū affluenter dives, quartanæ proprium aliquod nomen non indiderit, ſed in cenſum febrium repoſuerit. Hanc mihi admirationem nonnihil minuit copia rerum, multo excedens verborum copiam. quam tamen illam ſuam inopiam ita noſtra lingua ſupplevit, ut ex proximo arripuerit, quod commodum videbatur. Quia igitur certarū periodorum circuitione quandam quaſi affinitatem aut ſimilitudinem quartana habere videtur cum tertiana, eſt viſa commeruiſſe febris appellationem, ſaltem periodi notatione diſtincta. Quod etſi uſus nos tolerare facit, haberem tamen, quare cū priſcis illis inventoribus artium & nominum expoſtularem de hac mutuatione. Etenim febris dicitur à ferbendo (ut πυρετὸς græce) facta unius literæ tranſpoſitione, mollioris ſoni gratia: ſicet Nonius Marcellus dictam velit à feritate, quę etymo-

etymologia si locum habet, possint jure febris appellatione comprehendi morbi quicunque difficilimi & efferatissimi: ceu iliacus & cœliacus, angina, dysenteria, & ejus generis alii morbi. Veruntamen velimus hunc honorẽ deferre Nonio Marcello, utpote antiquiori, ut etymologiam suam admittamus. Sed quid ergo tantum est in quartana, sive feritatis, sive feruoris, ut in febrium debeat numerum ascribi? Certe mitissimam, placidissimam, saluberrimam omnium febrium hactenus Lector intellexisti: si modo tenes memoria, quæ idoneis locis de quartana prædicavimus. Accedit ad prædicta illud quoque neutiquam omittendum, quod minimum hæret contagionis in quartana. Multarum febrium est natura, vapores de se putridos ac pestilentes remittendi, adeo ut si saltem venas ægroti pulsatiles tangas, tibi manus subdoleat: si oculorũ aciem fixius intuearis, sentias aliquam ejaculationem factam in oculos tuos, id quod à violentia vaporum sursum ascendentium, seque per universum corpus diffundentium accidit. At quartana, quod extremæ putredinis sit incapax, ob additam frigori siccitatem, omni maleficio caret contagionis. Quid autem, si imaginemur in quartana febri similitudinem

aliquam vini fugitivi ad pristinam reversi naturam? absurdane fuerit comparatio? Non fuerit, opinor. Habet namque vinum subsidentem fæcem: habet & sanguis crassiorem aliquam & quasi fæculentam portionem, ut hujus, ita illius fex melancholiæ comparatura Galeno in methodo medendi. Vinum quo crassius fuerit, citius circumagitur, & quasi (sic dicā) fugit: crassior sanguis magis quartanæ obnoxius. Vinum plerunque fit fugitivum initio æstatis, florescente vinea: quartana fere advenit commota & fervente atra bile, ceu in autumno, & in ætate virili. Vinum fugitivum cum ponderis sensu in vas aliquod labitur: gravitas corporis toto paroxysmi tempore percipitur. Remanet vini tenacitas, quousque ad pristinum habitum redierit: durante bilis tenacitate, nondum quartana soluitur. Vinum remisso suo illo vicio, fit seipso, quam antea fuisset, purius atque melius: quartana postquam desiit, hominem salubriorem firmioremque relinquit, quam acceperat, beneficio id quidem attenuatæ ætræ bilis. Vides ne modo hanc quodammodo sibi constare similitudinem? Quanquam circa recuperationem prioris habitus aliqua reperitur dissimilitudo. Namque vini corrigendi pauciſ-

pacissimis cognita ars est, cognita alioquin, licet quæstus aviditate nimia celetur: curandæ autem quartanæ & à medicis sunt remedia, & à natura parata præsidia. Porro stulti & ingrati hominis fuerit, accusare parentem rerum Naturā velle, quod morborum remedia nobis monstrarit, non etiam vicia vini, frugum, aliorumve terræ nascentium. Majorem omnino familiaritatem cum genere humano sortita est natura, arctiora ipsi nobiscum sunt vincula necessitudinis, quam cum potionibus esculentisve. Nobis motum, sensum, animam, mentem, rationē dedit, agnitionem etiam suorum beneficiorum concessit: quæ tanto nobis hoc loco gratiora esse debent, quam si vini viciosi ostendisset remedia, suppressisset autem morborum medelam, quanto nobis charior est incolumitatis retentio quā bonorum, sanitatis quam fortunarum conservatio. Sed enim relicta hac commentatione, ad calcem operis ire pergemus. Prius autem quam Epilogum absoluamus, iuvabit adhuc paululum in amplificanda quartanæ laude insistere. Quarum illa omnium maxima & excellentissima, meo judicio, quod à multis & maximis morbis nos liberat. Nam hæc est sententia Hippocratis primo libro Epide-

miorum, quam etiam quadantenus Galenus confirmat, approbat præter alios etiam Avicenna 4. Fen.1. Quum enim duplex sit medendi ratio, ut aut à morbo hominem præservemus, aut afflictam instauremus valetudinem, utramque hanc à quartana præstari videbis. Scire igitur licet, universalem sanationis causam esse rarefactionem atræ bilis, ejusdemque delegationem factam ad partes ignobiliores, videlicet ad inferna viscera, indeque secuta vacuatio. Quo argumento quartana liberat arreptum insania, & morbo quam proprie vocant melancholian. Eam mihi sententiam confirmare quodammodo videntur verba Galeni in Comment. super 21. Aphoris. Hippocratis, part. 6. quo loco docet, quare hæmorrhoidibus & varicibus supervenientibus sequatur insaniæ solutio. Sunt hæc verba ipsius: Est autem varix, quum venæ latiores fiunt in coxis & cruribus, quod ex crasso & melancholico humore contingit: adeo, ut pellente natura ad partes ignobiliores, eos qui insaniam efficiunt humores, & præsertim quum melancholici fuerint & crassi, dictarum sequitur affectionum generatio, & insaniæ solutio. Quum igitur ablegatio bilis atræ insaniam soluat, sicuti ex Galeno edoctum est, par propemodū

est

est ratio, quare inchoatam lepram finiat & sanet. Nam id quoque ab Hippocrate, Avicenna, & Bertrucio Bononiensi memini traditum, tametsi rationes ab illis omissæ fuerint. Liberat etiam quartana à morbis spasticis, quod etsi aliis etiam quibusdam febribus sit cum quartana commune, ipsa tamen multo præstat efficacius. Quin observavit Galenus, quod non solum communi ratione, atque aliæ febres, ipsa superveniens spasmum soluat: sed quod etiam à spasmo præservet. In quo etiam curationis nobilitas datur intelligi. Namque curationum omnium nobilissima est προφυλακτική. Verba sunt Galeni in Comment. super 70. Aphorismum Hippoc. partic. 5. Quæ quidem fit ex evacuatione revulsio, acutissima est & perniciosissima: quæ vero ex repletione partium neruosarum, qualis in morbo comitiali, neque acutissima est, neque similiter periculosa. Meminit autem Hippocrates, nunc non de tali convulsione. nam verba in Aphorismo, Capti, & Capiuntur, longitudinem temporis ostendunt. Hanc itaque convulsionem quartana non solum prohibet fieri, verum, si fieri anticipaverit, soluit. Fit autem ab humoribus lentis ac pituitosis, qui partibus neruosis inserti sunt. Quum autem

horum humorum duplex ſanatio ſit, excretio & coctio, ambas habet quartana: excretionem quidem ex rigore, hæc enim ſola agitatio ſufficiens eſt craſſum excernere humorem: coctionem vero caloris febrilis adjumento, qui rigorem conſequitur. Hæc ille. Fuerit fortaſſis ſupervacuum hic repetere ſuperius dicta, quod quartana etiam liberet hominem à maleficis illis febribus, quæ alias erraticæ, alias mutuatione à Græcis accepta, planeticæ dicuntur. Redigitur ſaltem mentio in memoriam, ut intelligatur, quæ illic dicta ſunt, huc quoque referri commode poſſe. Poſtremo liberat quoque interdũ ab abſceſſu, penitus autem, ſi interim ſanguis abunde de naribus fluxerit: autore Hippocrate libro ſexto Epidemiorum. Hactenus de quartana febri ſunt audita non pernicioſa, non terrifica ſigna atque argumenta, ſed ſalutaria, & ſpei ſecuritatiſque pleniſſima omnia inventa. Quæ quum ita ſint, (neq; enim eſt locus contradicendi, volentibus nobis præſcita atque placita medicorum recipere) quid eſt quod inter laborandum noſtros animos magnopere conturbet atque diſcruciet brevis temporis fugax mora? Et certe breve omne illud nobis videri debet, quo quum defuncti ſumus, ſalutem, ſecuritatem,

tem, tranquillitatem consequimur. Sustineat autem æquis animis ejus gratia exemplum unum aut alterum commemorare. Prospicit aliquis sibi victus tenuitate & parsimonia, quo reliquum vitæ liceat in splendore, elegantia, liberalitate, magnificentia transigere. Alius terras mariaque pererrans, mille subit discrimina rerum, ut venturæ senectuti comparet subsidia. Suscipit aliquis bellum, cœlum terrásque miscens, spe & animo perfruendi futuræ pacis commodis atque bonis. Breviter, ii omnes multis & magnis laboribus, periculis, tædiis, solicitudinibus distinentur, quo sui tandem voti compotes efficiantur. Et molestum forte cuiquam erit, jucundissimum sanitatis beneficium atque voluptatem redimere una vexatiuncula febrili? nec ea tamen, nisi in quartum quemque diem revertente: nec rursus multum duratura, modo forma hactenus à me præscripta teneatur, & industrius medicus quæratur. Possem ego hic multa adferre, quibus in mediis languoribus ægroti nostri solarer & confirmarem animum. At ejus diligentiæ nulla necessitas. Non enim magis hic diserti cupimus videri, quamvis tales nos optamus fieri, quam rectæ institutionis gratiam à lectore mereri. Nolumus etiam

hoc loco ſuffragari nobis vulgatam illam & communem ſententiam philoſophorum, ſolitam commemorari malis omnibus levandis leniendiſve: Malum, inquã, omne in opinione hominum, non autem re ipſa conſiſtere. Nec rurſus illud hic audimus, Ferendam eſſe æquanimiter ſortem ac neceſſitatem inevitabilium malorum: & ſi quæ ejus generis reliqua ſunt philoſophorum dicteria, quibus rerum aſperitas verborum lenimento conditur ac mitigatur. Valeant, & adhibeantur hæc conſolationum remedia in manifeſto metu atque diſcrimine mortis, ſive dignæ ſive indignæ. Valeant in ſuppliciis, valeant in pernicioſis morbis, valeant in orbitatibus, valeant in exiliis, valeant in gravibus peccatis, valeant deniq; ac plurimum efficiant in periculis honorum atque bonorum. Nobis certe nullo uſui ea ſunt ſolatiorum fomenta: & ſtultũ quidem ſit, decreta adhortationeſque philoſophiæ ad conſolationẽ ægrotorum pertinentes illic inculcare velle, ubi ſumma & certiſſima ſpes ſalutis eſt propoſita. Supervacuum autem, animos juſto vacantes mœrore, blanditiis ſermonum levare velle. Inutile etiam, foris remedia quærere ſolatiorum, quæ rectius ex natura rei, de qua eſt actio, petantur. Extraneum quo-

quoque, & ab omni ratione alienum, expectare confirmationem aliunde velle, quum una consideratio atque unicus respectus febris quartanæ animum à merore ad gaudium, ab angore atque angustia omni ad spē amplissimam traducere possit. ut dolendū jam laborantinullo modo censcamus, quum ipsi non philosophorum Academicorum imaginaria aliqua, non opinata, non infirma salus portendatur, sed vera, sed certa, sed firma à nobis promittatur, detur, constituatur.

Quapropter deponat posthac metum omnem inutilem laborans. soletur doloris sensum fiducia securitatis: leniat molestiam diuturnitatis, si quæ forte futura est, spes liberationis: mitiget expectationis tædium, certa persuasio affuturæ paulo post melioris constantiorisque valetudinis. Postremo denique multitudo omnis falsam de quartana febri concœptā opinionem abjiciat, & doctorum chorus meam sententiam tanquam verissimā suis calculis approbet. Quod ubi fiet, arbitrabor & recte à me operam positam in scribendo fuisse, & magnum me præmium industriæ ac laboris consecutum.

FINIS.

JACOBI GVTHERII
TIRESIAS,
SEV
CÆCITATIS
ENCOMIVM.

IACOBI GVTHERII TIRESIAS, SEV CÆCITATIS ENCOMIVM.

De Orbitate toleranda cum ad Annam Robertum singulari prudentia virum nuper scriberē, Amplissime Brularti, is exigui laboris fructus mihi uberrimus fuit, quod pervulgata illa consolatio tuo sit judicio comprobata. In hac officii mei ratione, duo potissimum præstare conatus sum: & Roberti prudentiam è filii optimi tumulo redivivam excitare,& Choartii in adversis & prosperis casibus sapientiam collaudare. Otium deinde moderatum atque honestum nactus, cum libros de jure Manium absoluissem, & ad Officia Domus Augustæ pergerem, in medio ipso opere restiti, temporum tristitia perturbatus, quæ ingenii acumen ad levioris studii genus retunderet. Quare cum in Homeri Tiresiam forte incidissem, quem nobis finxit apud inferos solum sapere, ceteros umbra-

umbrarum vagari modo: volui de Cæcitate ea ſcrutari & quærere quæ umbram quandam & imaginem veteris illius Sapientiæ repræſentarent, quibus oculi tanquam virtutis antiquæ pictura aliqua tenerentur. Recte quidem Cæcitas Orbitatem ſequitur: orbos enim dixerunt Latini, qui chariores ſibi filios, quaſi lumen oculorum gratiſſimum amiſiſſent. Cum vero ætate noſtra orbam propemodum Sapientiam eſſe intelligerem, in Poëtarum de Tireſia fabulis lubuit immorari, dum alii aliis delectantur, & cornicum oculos configere, vel ſummam mortalium omnium ſapientiam compilare ſe putant. Tibi vero, Illuſtriſſime Brularti, ut tuorum erga me meritorum memoriam conſervarem, cui tantum debere me fateor, quantum quilibet alius poſſit, hoc temporis mei interuſurium lubens merito perſolvo, uſque dum æternum tuæ gloriæ, ſi cœptis Deus annuat, conſtituam grati animi monumentum. Non vereor aſſentandi ſuſpicionem, qua nullus unquam tuam ſibi benevolentiam comparavit: ſed humanitatem veneror, quæ jucundiſſimæ conſuetudinis tuæ fructum mihi largita eſt, cum ultro ad te accerſitus, poſt libros de jure Pontificio vulgatos, expertus ſim literas te meliores cole-

colere, easque omnibus fortunæ bonis anteferre. Quam amica tum mihi tua illa vox fuit, qua de illis velle mecum colloqui denuntiasti? atque ut frequenter te inviserem cohortatus; vicisti tua benignitate cogitationes meas, quarum magnitudine mens quodammodo mea obcæcata est. Iterasti eadem & ista mihi sæpe, sed maxime cum ad te Berniacum salutandi causa venissem, ubi vultu hilari post sermones varios: Iam vero, ais, cum Musis habituri sumus commercium: etenim cum illis omnibus rationem habere nunc possumus, & semina studiorum quæ in animis nostris radices egerunt, & ad tempus apta sunt, mutuis colloquiis propagare. Ego vero, inquam, minutus & aridus & ad crescendum tardus, serius è terra prodeo, nec cito adolesco.

Cum arrideres, abrupit sermonem salutantium turba; recessi, & ad Tiresiam quem meute conceperam, statim reversus, illius Cæcitatem & Sapientiam in hortorū tuorum ambulationibus, posteaque in itinere mecum ipse meditabar. Atque attentius primum de Cæcitate hęc in otio cogitabam, ut illam, aut corporis esse, aut mentis, vel utriusque perspicerem. Quæ corporis, ut incommodorum consuetudine gravior plerumque est, sic sola

ſola virtutis compenſatione levatur. Tum enim ſuis illa deliciis fruitur, quæ corporis oculis non percipiuntur, ſed viſum quendam habent inſigniorem, quo ſapientis vita gubernatur. At ſi mens hominis quæ cogitatione quidvis intueri poteſt, ſuis tenebris obvoluta, luce ſapientiæ careat, aut corporis cæcitas, ſua caligine mentis quoque perſtringat aciem; hæc demum maxima & miſerrima omnium miſeriarum eſt, quæ nullis remediis propter vulneris acerbitatem curatur. Etenim cum pœna oculorum ad cæcitatem mentis converſa eſt, nihil eſt quod ſperemus reliqui: ut in Harpaſte illa fatua quæ capta oculis, cæcam ſe eſſe neſciebat, domuſque tenebras incuſans, inepta, rogabat nt alio deduceretur, unde ſibi luminis aliquid oboriretur. At Catuli Meſſalini caſus acerbior, qui luminibus orbatus, ingenio ſævo mala cæcitatis addiderat. Non verebatur, non erubeſcebat, non miſerebatur: Sæpius à Domitiano, non ſecus ac tela, quæ & ipſa cæca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. Nec longe alia Polymeſtoris cæcitas fuit, ut deteſtabilior immanitas. Hic cum hoſpitii jura quodam quaſi parricidio violaſſet, Thracio captivæ mulieris commento, effoſſis oculis, & ſuorum

ſuorum ſcelerum conſcientia cruciatus, eas dedit pœnas quæ ſolæ ſunt hominum impietati à Diis immortalibus conſtitutæ. Huic infamiæ & calamitati ſocium adjungo Polyphemum, cui agreſtis ita & durus animus fuit, ut Deos in cœlo eſſe non ſentiret: vel quod maximis ſuis ſceleribus conniverent, vel quod neque propitios cuiquam eos, neque iratos arbitraretur. Quod perite in illius perſona Homerus expreſſit: nam cum ſupplex illi Vlyſſes eſſet, Iouiſque Hoſpitalis injiceret metum: Stultus (inquit) es, ô hoſpes; neque enim Cyclopes Iovem curant aut metuunt, cum ſe illo præſtantiores beatioreſque putant. Horribilis iſta quidem cæcitas fuit, qua Vlyſſes motus, informi monſtro oculi ademit lumẽ. Quare cum infamem illum ferumque pinxiſſet Poëta, cum ariete tandem colloquentem facit, ejuſque laudare fortunas quod qua vellet ingredi poſſet, & quod vellet, attingere. Recte quidem, inquit Tullius; nihilo enim erat ipſe Cyclops quam aries ille prudentior. Ceteros non moror ſuis facinoribus utraque luce privatos. Recentiora exempla adferam, quæ omnes omnium cæcitates & crudelitates ſuperant. Narrat Italus hiſtoriæ ſcriptor, fratres duos nobiliſſimos meretriculam mu-

tuo

tuo deperiſſe. Ex peccandi conſuetudine eo crevit invidia, ut appareret Atrei filium ex iis eſſe unum, qui pœnam novi generis, fratri moliretur. Cum ergo Hippolytus rivalem Iulium ferre amplius non poſſet, conqueſtus apud amicam eſt, quod diviſus illius animus in Iulium eſſet propenſior, quem unice unum amare videretur. Cumque captam ſe illa & irretitam oculorum Iulii illecebris fateretur, arſit iracundia Hippolytus: qui opportunum ratus tempus, quo fratrem modo ulciſceretur, cum ſe ad venatum exerceret; ut in ſilvis feras inſequitur, illum vi armata adortus, ab equo deſilire, deinde in ejus oculos involare ſicarios jubet: erepti coram oculi amoris ſævi impatientiam Hippolyto vix extinxerunt. Hanc amor apud homines carnificinam commentus eſt, qui dum uni oculos eripuit, alterum de poteſtate, de conſilio, de ratione, de mente deturbavit. Uter illorum cæcior iis videbitur qui aliquid vident? is certe cui libidinis plus obfuit cæcitas, quam luminis. Nam cæcitas quidem iſta mentis durior multo moleſtiorque eſt, quam oculorum. Etenim nihil cernente animo, lux omnis à nobis exulat. Vere vetus nos inſcriptio monet: *Quam multi ſunt, qui oculis patentibus nihil vident.* Nec ſtulte

forte

forte Epicurus dicebat, neque oculos ad videndum natos esse, neque aures ad audiendum. Nam cum ex quinque sensibus, quos cum belluis communes habemus, tres maxime serviant corpori; duo reliqui, visus & auditus, ceteris imperant & philosophantur. Cumque animo videamus, animo cernamus, qui lucem transmittit ad oculos, necesse est illos animo caligante prorsus nihil videre, qui virtuti bellum intulerunt. Neque enim homo is esse putari debet, quem forma ista corporis aut oculorum acies declarat, sed mens cujusq;, is est quisque: & qui mentis oculis nihil vident, falsis rerum imaginibus illuduntur semper. Quemadmodum cum bilis ad hepar redundat, deliria gignit, atque ante oculos cujusuis generis feræ variæ apparere videntur ægrotis: sic omnibus iis accidit qui morbis animi laborant, quas nos perturbationes dicimus: hi enim ea cernere se putant, quæ ab oculorum sensu sunt remotiora. Ut qui suffusione sanguinis in oculo ex ictu affecti, quæcunque viderint, rubra illis videntur: & ictericis cuncta sunt aurei coloris: arquatis aut veternosis, ait Varro, quæ lutea non sunt, lutea apparent. Qui ergo res cæcas & ab aspectus veri judicio remotas intuentur, visiones

eas

eas sibi fingunt, quas Græci vocant φαντασίας, quæ fluentes nullam omnino veritatis lucem habent. Itaq; stulti omnes, insani aut furiosi, qui sine mente, sine oculis quoque Andabatarum more contra rationem videntur pugnare. Tales etiam sunt perspicaces plurimi, qui cum non intelligant se in media luce cæcutire, tanquam si offusa Reipub. sempiterna nox esset, ita ruunt in cogitationum tenebris, ut rerum omnium migrationem commutationemque male ominentur, quam maxime desiderant: & aliorum vitiis sic irascuntur, quasi invideant; gravissimeque accusant eos, quos maxime vellent imitari. Sed ne cæcus ipse à via quam teneo longius digrediar; fallax mihi plurimum oculorum sensus videtur, sed tum præcipue cum vehementiori appetitu, qui longius à naturæ constantia discesserit, impellitur. Tunc enim eæ obiiciuntur formæ quæ reapse nullæ sunt, speciem tamen aliquam habent, qua cæcus animus impeditur. Quod speculorum usus nobis apertius demonstrat. Nam si concavum sit speculum & poculi modo, minora nobis ostendit ea quæ extrinsecus subjecta sunt. Si curuum, in immensum dilatatur imaginum magnitudo; plurimumque refert, elatum, aversum, obliquum, supinum

num an rectum sit. Varie enim ex iis qualitatibus figurarum torquentur umbræ. Sunt specula quæ caput eorum qui suam in illis imaginem inspiciunt, deorsum invertant, & pedes sursum. Hac ratione dixit Tullius, ut speculorum levitas hinc illinc altitudinem assumpsit, dextra detrudit in lævam partem oculorum; læva in dextram: Ita lævitas aut asperitas mentis nostræ hinc illinc moderationem assumit, aut invidiam, odium, misericordiā, amorem, tristitiam, eosque omnes porro affectus qui eam nobis referunt imaginem, quam sedato animo aut perturbato concepimus. Videre enim licet plerosq;, objecta voluptatis specie cæcis libidinibus constrictos: alios cæca ambitione perturbatos, qui cum obscurum tempus aliquod servitutis apparet, vivi videntesque perire non diffugiunt. Hos cæcus amor, illos cæca cupiditas, & quidquid vitiorum in tenebris latet, somno sempiterno consopitos, in furiosorum cogitationes impellunt. Hi omnes quæ sibi videre videntur, ita sunt, ut quæ dormientes somniant, vel certe vigilantium sunt insomnia. Quid animorum perturbationes ceteræ sunt aliud, quam obcæcatæ in [illegible]ro fossæ, in quas decidunt ii qui à ratione, quæ lux quædā lumenque naturæ

rite

rite nominatur, paululum deflectunt! Nonne effrenata illa ambitionis insania evertendæ Reipub. causa solet esse? Quo jure quaque injuria cæci & præcipites ferimur ad honoris umbras, qui jam non dignitatis testimonium, non beneficium ambitionis; sed insanientis & prodigi animi præmium est, quod exquisitis palam pretiis, licitationis calori addicitur. Itaque non modo dignitas nulla jam pene est, sed summa ubique deformitas: quod temporum injuriæ tribuo, quæ facile remitti non solet. Sed homines obscuros & cæcos hujusmodi, quos luce in ipsa virtus nusquam vidit, frustra insequeremur: hos enim non magis debemus intueri, quam si in nubibus larvas aut Hippocentauros animadvertamus.

Jam vero ad oculorum Orbitatem veniamus, quæ tam bona quam mala dicitur, & ex mentis habitu præcipue dignoscitur. Quam perdita sit atque profligata illorum natura, qui utraque Cæcitate correpti sunt, exemplis aliquot ostendimus: Oculorum sola, inter ea quæ Græcis ἀδιάφορα καὶ μέσα, nobis indifferentia, computari potest. Nam ut à mente regitur, probanda est aut reprehendenda. Quod & in Diis ipsis asserere veteres non dubitarunt. Cæca enim antiquitas tres

deos cæcos venerata eſt, quos ἀδιαφόρους, nec fugiendos ſemper, nec colendos tradit. Cæcus Amor triſtitiæ condimentum eſt: ſed plura illius vitia poëtę omnes decantarunt:

Nã Amorẽ hæc cuncta vitia ſectari ſolent,
Ineptiæ, ſtultitaque adeo, temeritas,
Incogitantia excors.

vel, ut ait Cæcilius,

Amoris in manu eſt, quem eſſe amentem velit,
Quem ſapere, quem ſanari, quem in morbum inici.

Sed errat Cæcilius; nec enim in poteſtate Amoris eſt ut ſapientem aliquẽ ſuis delinimentis reddat. Nam quiſquis amatorem, ex Menandri ſententia, hortetur ad Sapientiam, is operam ludit. Amoris vim Archilochus verius depinxit.

Ingentem oculis infundens caliginem,
Quæ ſuffuratur ex pectore tenerã mentẽ.

Quod ſi Amor rationem ſequatur ducem, tum à Sapiente alienus non eſt; cum ſit princeps ad benevolentiam conciliandam, qua ſublata, omnis eſt è vita ſublata jucunditas.

Eadem & de Fortuna dicenda, quã & bonã & malã conſtituerunt. Illam tamen

Inſanam eſſe & cæcam & brutam perhibent Philoſophi.

Quam nec boni nobis aliquid nec mali tribuere Stoici putant; sed bonorum ac malorum materiam dare, cui dominetur animus Sapientis, omni fortuna fortior. Hoc noster confirmat Plautus.

Centum doctum hominum consilia sola hæc devicit Dea
Fortuna, atque hoc verum est, proinde ut quisque fortuna utitur,
Ita præcellet, atque exinde sapere eum omnes dicimus,

Ego vero Fortunam non solum ipsam cæcam esse, sed eos etiam plerunque cæcos efficere, quos complectitur, merito mihi persuadeo.

Plutonem ad Aristophanem reiicerem, ni Comicorum me facetiæ prohiberent: vel ad montes Hyperboreos relegarem, si perpetua ibi nox esset, nec semestri luce: vel Arimaspi in fronte media uno oculo insignes, assidue circa aurum cum gryphibus bellum gerentes. oculatos homines auxiliares sibi advocarent. Nam quisquis Plutonis adorat numen, illi cum gryphibus Scythiæ, noctes diesque pugnandum est, quibuscum monoculi luctantur soli cæco semper eventu & incerto. At qui binos in pectore oculos habent, perspicaciores sunt & acutiores, quam infestis his se belluis committant,

quæ avaritiam principem habent, qua monſtrum nullum tetrius, præſertim Optimatibus viris, qui Reipub. gubernacula tenent. Habere enim quæſtui Rempub. non modo turpe eſt & flagitioſum, verum etiam ſceleratum, nefarium & perfidioſum. Si vero ex eo quantum cuique ſatis eſt, metiamur divitiarum modum, habemus abſtinentiæ & continentiæ plurimũ; quo virtutem alamus, quæ bene partis divitiis ſublevatur. Nam qui alienis, vel publicis utilitatibus conſulit & ſuas negligit, apud bonos & Sapientes ſtultitiæ ſuſpicione non caret, qui ita compoſitam temperantiam, ſtultam ſocordiam nominarunt.

Tribus his numinibus Juſtitiam adjungere poſſem, quæ obducto velo ubique depingitur. Satius forte fuerit quærere, quare ipſi Juſtitiæ velum obtenditur, & illius oculi faſciola obligantur. Prior ætas Juſtitiæ vultum expreſſit, aſpectu vehementi atque oculis acrioribus, neque humilem, neque atrocem, ſed venerandæ cujuſdam triſtitiæ dignitate, ut Chryſippus refert. Quanquã illam apud Ægyptios ſine capite fuiſſe Alexander ſcribit, quod mirum nulli videri debet: quoſdam enim Plinius narrat ſine cervice, oculos in humeris habentes; quod

nec mirum omnino eſt. Quid vero cauſæ fuerit, ut Juſtitiæ oculis velum opponeretur? An quod illa cæcis temporum difficultatibus quandoque ſerviat, vel in magnis exemplis aliquid habere videatur ex iniquo, quod ſine quadam mentis cæcitate eſſe non poteſt? Vel quod acutiores illius oculi, ſuo fulgore hebetentur, cum ad ſummum jus illud reſpiciunt, ex quo ſumma ſæpe injuria naſcitur? Aut quia Juſtitia conſtans & perpetua voluntas definitur? Quod probabilius puto: voluntas enim rationi ancillatur, atque ut cæca à ratione ſola ducitur, in iis quæ conſtanter prudenterq; fieri ſolent. Et cæca voluntas ab intellectu lumen accipit & movetur. Ab hac Cæcitate Juſtitia merito laudatur, ut hoc tritum vetuſtate proverbium, *Quicum in tenebris?* Quod in una re dictum latiſſime patet, ait Tullius, ut in omnibus factis re non teſte moveamur. Ad reliquos veterum Deos tranſeamus. Inter eos omnes unum, ſi Homero credimus, late videntem Jovem intuemur, ceteri quodammodo cæcutiunt, ut tres illæ principes Deæ, Juno bovinis oculis, Minerva cæſiis, Venus caninis commendatæ. Merito quidem ſolum Jovem late videntem apud ſuperos, & ſolum Tireſiam cæcum apud inferos ſapere Homerus

merus refert, licet deos Græci à videndo denominatos doceant, & Ægyptii per oculum Deum deſignent. Nobis vero dum inferiorem Tireſiæ Sapientiam contemplamur, dicet aliquis, quæ illius cum Cæcitate cognatio eſſe poteſt;

Viſu carentem magna pars veri latet,

ut apud tragicum Tireſias idem fatebatur. Nam ad effigiem mentis factus oculus, illius præfert imaginem, & tanquam in ſpeculo naturam ejus, quæ alias videri non poteſt, optime refert: menſque per oculos, ea quæ oppoſita ſunt, tranſpicit, quaſi per feneſtras lucentes vitro, aut ſpeculari lapide obductas. Ecquis negaverit naturam oculos homini addidiſſe, niſi ut cernat, quæ cerni poſſunt? hæc Soli, qui aſtrorum obtinet principatum, quam ſimillimum oculum finxit, quem è mundo tollere videntur, qui oculos ex corpore tollunt. Nam viſus oculorum inter omnes ſenſus præſtantiſſimus, res pulcherrimas, Solem, Lunam, Cælum, Mundum intuetur, ex quibus magna rerum æternarum cognitio oritur: quæ enim non videntur, per ea quæ videri poſſunt, oculorum beneficio, à ſagaci mente conſpiciuntur. Unde Anaxagoras homines non aliam fere ob cauſam natos putabat, quã ut viderent vel ipſum Solem, quem fer-

rum candens, & ignitum ſibi fingebat. Acutius forte Stoici oculis homines Diis appropinquare aſſerebant, quos inventionis ſenſus Ariſtoteles tradit, cum per eas ſint artes omnes excogitatæ, & inventæ. Prætereo conſulto quæ prudens artifex natura in oculi conſtructione patefecit, ut ceteris ſenſibus imperaret: ſed in eo ſubſiſto, quod magna ſit oculorum & intellectus concordia. Nihil enim ex Philoſophorum doctrina in intellectu eſt, quod prius non fuerit in ſenſu; & quidquid animo cernimus, id omne oriri à ſenſibus, fatentur omnes. Proinde ſi ſenſus aliquis deſit, neceſſe eſt aliquã ſcientiam deeſſe, quæ plurima ab oculis in mentem transfunditur. Cui cæco quod cupis, oſtendes, ſi millies proferas? & cui videnti demonſtres, quod oculis non ſubjicias? Num natura nobis fruſtra oculos homini dediſſe videtur, quæ nihil fruſtra facere dicitur? præterea nonne oculi pudoris & amoris ſedes, virtutum & vitiorum indices produntur? Illi certe moderationis, clementiæ, amoris, miſericordiæ, odii, triſtitiæ, doloris, lætitiæ certiſſimi nuntii ſunt, in quibus mens noſtra inhabitat, tanquam in arce corporis firmiore. His negamus, his annuimus; quidquid in corde aut mente naſcitur,

hac

hac ſubit, hinc pendet: hi truces, torvi, flagrantes, graves, tranſverſi, limi, ſubmiſſi, blandi, alacres, obtuſi, conniventes, concreti, caligantes, omnes animi detegunt motus; ut ex illis totius quoque corporis diſpoſitio cognoſcitur. Cajus Caligula homo nihil humanum ſapiens, Agrippæ Regi ob Judæorum tumultum offenſior, cum vidiſſet illum ignitis, & flagrantibus iracundia oculis ſuis perterritum; Dubitas, inquit monſtrum illud hominis, cum tam diu mecum verſatus ſis, me oculis non minus quam voce loqui? In audacia illi proſiliunt & percurrunt: in reverentia immobiles manent & quieti. Hi inſtabiles ac perniciter moti, inordinateque projecti, inſaniam arguunt, quam etiam ferocientes & truculenti. Novi ego hominem, inter eos qui ipſi inſaniunt, inſaniſſimũ, cujus inſtabiles & volubiles oculi huc illuc non ſecus ac index ventorum pinnula perpetuo circunferuntur, quem nullus aſpexerit, quin inſanientem, & mente perditum exemplo judicarit.

Non omittam quod tradunt medici, ex oculis magnam vitæ mortiſqne ſignificationem colligi. Nam cum internis incendiis excaleſcnnt & ignis plurimum habent, acutiorem & periculoſiorẽ mor-

brum demonſtrant: atque ut breviter dicam, omnia fere medicorum prognoſtica, quibus ægrotantium vita vel mors prædicitur, in oculis ut in ſpeculo videntur. Quare in Tireſiæ Cæcitatem non abſurde Iuvenalis ſcripſiſſe vulgo creditur,

Nec ſurdum, nec Tireſiam quemquam eſſe deorum.

Sed hæc quæ de oculorum nobilitate & natura dicuntur, multum ea quidem, quam in Tireſia laudamus, illuſtrant Cæcitatem. Nam ut res corporeas & tractari & videri natura voluit; ſic rerum incorporearum æſtimationem ex ſolo virtutis ſplendore dignoſci Sapientia conſtituit, quam oculorum in nobis ſenſus acerrimus cernere non poteſt. Nemo tamen tam ſine oculis, tam ſine mente vivit, qui oculorum præſtantiam non miretur & laudet: ſed nemo Sapiens illorum neceſſitatem appellabit, quaſi à natura, ad ſummi boni cognitionem fluxiſſe dicatur. Nam ſi oculorum commoda cum illorum incommodis conferamus, omnium cupiditatum, qnæ in nos cæco impetu incurrunt, ardorem excitare oculos videmus. Oculi enim irritamenta ſunt vitiorum duceſque ſcelerum, quæ rationem evertunt totam. In his amores cæci

domi-

dominantur, qui omnem vitiorum turpitudinem trahunt, quam in lasciviente virgine Argus custos adhibitus cum oculis centum nec perspicere potuit, nec prohibere. In quorumdam oculis venena inesse Plinius scribit & fascinationes, ut in Tribulis & Illyriis, qui visu interimunt, quos iratis oculis intuentur.

Nihil ergo ad beatam vitam, quam Sapientia quærit, perspicacitas prodest oculorum, cum lyncei homines sapientiæ luce destituti, ubique labantur, & in magnas plerumque calamitates incidant. Sæpius vero beatiores sunt qui sensibus carent oculorum. Quod in Sapientibus & eruditis hominibus vidit Tullius, quibus vivere est cogitare. Nam Sapientis cogitatio, inquit, non ferme ad investigandum oculos adhibet advocatos. Etenim si nox non adimit vitam beatam, cur dies nocti similis adimeret? Appium quidem veterem illum, qui cæcus annos multos fuit, & ex magistratibus & ex rebus gestis intelligimus in illo suo casu, nec privato, nec publico muneri defuisse. Hic etenim plus vidit cæcus in pace Pyrhi dirimenda, quam Senatus universus, qui quid inter pacem & servitutem interesset, nō satis videbat. Nam pacis illa pactio, lex erat servitutis. Quare cum

Senatus ſententia inclinaret ad pacem & fœdus faciendum cum Pyrrho, non dubitavit dicere illa quæ verſibus proſecutus eſt Ennius, *Quo vobis mentes?* Sed non omnes cæci qui multi ſunt, Appii illius mentem gerunt: ut nec omnes Cineæ incredibilem vim dicendi& varietatem ſunt aſſecuti, qui eloquentia ſua Romanorum Sapientiam obcæcavit. Cum Auguſtoriti Pictonum ante annos triginta juri operam daremus, vidimus Joannem Bocellum & ipſum cæcum, qui legum & conſuetudinis patriæ, qua municipes utuntur, & ad reſpondendum, & ad agendũ, & ad cavendum ita peritus eſſet, ut ſuo jure dicere potuerit, quod apud Ennium dicebat ille Pythius Apollo: Se eum eſſe, unde ſibi, etſi non populi & Reges, at omnes ſui cives conſiliũ expeterent. Hunc Scævola Sammarthanus noſter, cui antecellere omnibus ingenii gloria contigit, ſuis verſibus celebravit. Sic Caii Druſi domum compleri conſultoribus ſolitam legimus, cum quorum res eſſet, ſua ipſi non videbant, cæcum adhibebant ducem.

Putant Sapientiæ ſtudioſi nos ab illa peregrinari, quandiu in hac communi luce verſamur. Nam verum à falſo ſeparare vix ullus mortalis poteſt, cum falſi ſpecies oculis humanis ſubjecta facile veri in-

ri induat imaginem, & prudentiores fallat. Nam divitiarum copia, honorũ contentiones, hilaritas ſenſuum pro virtutibus coluntur ab iis qui in voluptatis regno felicitatem ponunt. Sic ſunt plurimi, qui φιλότιμοι, φιλοσώματοι, φιλοχρήματοι, fortunæ bona veris virtutibus anteponunt, ait Socrates, quæ improbi plerique habent, & abſunt probis; quibus etiam venalitiarii & mercatores Africanos & Lælios ſuperarunt. At vera virtus in animi bonis felicitatem collocat, quæ tum ſumma eſt cum in veri contemplatione detinetur; quod Sapientiæ præmium eſt maximum.

Prima quidem illa felicitas quæ vulgo putatur, quidquid condimenti in hac vita habet, omne lumen animi extinguit: altera vero eos ad ſe allicit qui ad verum decus, mentis oculis alte ſpectant, omni corporis adſpectu ſemoto, qui Sapientiæ lucem ferre non poteſt. Alte ergo ſpectare quiſquis velit, ſedemque felicitatis & æternam domum ſine oculis contueri; non in fortunæ bonis ſpem ponet rerum ſuarum, ſed in ipſa virtute: cui ſi lux à Iove data acceſſerit, ut ait Pindarus, ſplendidum erit lumen hominis & ſuavis vita. Hac forte ratione Prophetæ in ſacris literis Videntes appellantur, ex quibus unus

unus ſapienter: *Diſce*, inquit, *ubi ſit prudentia, ubi intellectus; diſce ubi lumen oculorum & pax.* Pacis nomine tranquillitatem animi omniumque perturbationum ſedationem intelligit; qualem cum magnus ille Antonius adeptus eſſet, nō erat illi grave noctes inſomnes ducere, cùm tam brevia noctis ipſius ſpatia viderentur, ex divinæ ſpeculationis dulcedine, ut Sole exoriente quereretur; Quid me, inquit, impedis, Sol, qui ad hoc oriris, ut me ab hac veri luminis abſtrahas claritate? Hæc Sapientia, quam artem vivendi ponunt plurimi, ab iis non expeteretur ſi nihil efficeret: ſed expetitur quod eſt artifex comparandæ & conquirendæ animi tranquillitatis, omneſque docet vias quæ ad quietem certiſſimam ducunt, ſine ullis errorum anfractibus, aut flexu vitiorum.

Hæc quidem ab humana Sapientia remotiora ſunt, multoſque vetera magis exempla delectant quæ poſſint homines intelligere, aut imitari: quare in iis iterum paucis immoremur. Democritus luminibus amiſſis alba & nigra diſcernere non poterat: at vero bona & mala, æqua, iniqua, honeſta, turpia poterat, & ſine varietate oculorum licebat vivere beate, ſine Sapientia non licebat. Atque hic vir impediri animi aciem adſpectu oculorum arbi-

arbitrabatur. Cn. Aufidius ſcribebat hiſtoriam cæcus, & in literis cæcus videbat. Q. Aſcónius Pedianus ſcriptor alter hiſtoricus, tertio & ſeptuageſimo ætatis anno luminibus captus, duodecim annis poſtea in ſummo hominum honore conſenuit.

Quid memorem Achillem Harleum Senatus Pariſienſis Præſidem Maximum, ad cujus ſenectutem acceſſit ut cæcus eſſet? intentum ille animum tanquam arcum ſemper habuit, ne langueſcens ſuccumberet ſenectuti. Rexit domum ampliſſimam ſenex & cæcus, tenuitque authoritatem privatus, & in omnes fori patronos imperium, qui illum ad extremum uſque ſpiritum, ut parentem optimum coluerunt. Cum vero ſumma prudentia & maximo rerum uſu ad effectricem beatæ vitæ Sapientiam perveniſſet, excellens hæc & perfecta tum maxime in ultimo tempore ætatis enituit, quod in exercitatione pietatis & divinorum librorum lectione conſumebat. Achillem hunc vere ἄϱιϛον Ἀχαιῶν dixerim, cujus pectus, ut de Homerico dicitur, nectare & ambroſia Minerva imbuerat, quo ſuo Tireſiæ poſſet anteferri. Vixiſſe illum cum hæc ederentur, mihi renuntiatum eſt, quem in caſtris atq; in acie forenſi Imperatorem,

&

& laborum meorum fautorem habui: & si quod majorum vigiliarum munus in illius nomine apparuisset, quam æquum studiorum æstimatorem & judicem expertus essem. Sed nec mortuus vir ille est, cujus laus emori non potest, & cujus vita suo tempore occidens tot tantisque virtutibus claruit, ut ex bonorum omnium memoria nulla seculorum injuria deleri possit. Constituo interim ego honorarium illi cum hac inscriptione monumentum. ACHILLES. GALLICUS. IMMOBILIS. PIETATIS. ERGA. PRINCIPEM. Et quidem optimo jure, quod nulla adulatione, nullis blanditiis, nulla assentatione Principum usquam gratiam sit aucupatus. Huic vivo cum gratiam referre non potuerim; eos mortuo honores aliquando quæram, si possim, qui grati animi testationem posteritati commendent.

Taceo Timoleontem Corinthium, qui cæcus in magna luce apud Syracusanos claruit. Taceo Demetrium, qui se obcæcavit ut naturæ secreta subtilius rimaretur: Metrodorum qui oculos effodit sibi, ne per visum à contemplatione Philosophiæ avocaretur. Sed non fero Gallum Terenium Senatorem, quem captum repente oculis, cum ea de causa

inedia

inedia mori destinasset, Augustus præsens consolando revocavit ad vitam. Nec enim vir prudens ejus rei dolere damnum debuit, quam formicæ & muscæ & culices habent. Ingratus essem si inter tot virorum illustrium exempla Ioannem Passeratium popularem meum silentio præterirem. Hic cum altero oculo captus esset, alterum ex multa lectione perdidit senex: at suam ipse cæcitatem consolatus, de illius commodis eam publice orationem habuit, quæ inter editas viri eloquentis præfationes ultimo loco posita, digna certe est & sua commendatione & genere dicendi perpolito, quæ primum teneat locum. Hoc vero, inter cetera, commodum præcipuũ cæcitatis enumerat, quod ab illa didicerit vim veræ solidæque virtutis experiri, & adversus omnes fortunæ minas invictum animum præstare. Ecquis non crediderit cęco hęc de cæcitatis commodis tam vere tamq; eleganter dicenti?

Cæcitatem autem in Sapiente commendamus, quæ multis optanda ut viam sibi pararent ad Sapientiam, quæ nihil per oculos agit. Etenim si per oculos mens videret, ut ait Lucretius, erutis illis & effossis magis videret: quoniam evulsæ cum postibus fores plus inserunt luminis, quam si fuerint obductæ. Recte id quidẽ; etenim

etenim oculorum acies Sapientiam non videt, sed mentem plerunque avertit, & de sede dejicit, ac per inanem videndi cupiditatem ad inutile studium pertrahit. Nam ut oculorum alter si claudatur, in alterum ejus vim influere compertum omnibus est: sic orbam utriusque aciem ad animum permeare Sapientes putant; ut lucem veram cęcos illuminare Hieronymus interpretatur, cæcos fieri Sapientes. Sic enim Davidis verba Septuaginta reddiderunt, Κύριος σοφεῖ τυφλοὺς, eaque Sapientia cæcos illustrat, quæ omnem mentis caliginem discutit. Vere ergo Socrates ad Alcibiadem in celebri illo convivio dicebat: tunc mentis oculum acute cernere, cum primum corporis oculus vim suam amisisset.

Et ne à Tiresiæ cæcitate longius aberremus, priusquam illius causam perquiramus, advertendum est, oculos nimia luce & candore illustriori obtundi sæpe, ut de Xenophontis militibus memoratur qui cum per multam nivem iter fecissent, candore vehementiori oculis capti sunt. Dionysius Siciliæ tyrannus domum supra carcerem ædificandam curavit splendidissima calce illitam: & qui diutissime obscuro carcere inclusi in tenebris jacuerant vinctos illos sursũ educebat, qui ex multa

caligine

caligine in clarissimam lucem egressi, illamque cupide intuentes, cum occursum lucis repentinum ferre non possent, illico obcæcabantur. Solem adversum intueri nemo potest, ejus enim radiis acies nostra sensusque vincitur: & multi in Solis defectione, cum eum clarius nosse cuperent fixis oculis Solem perspicientes, oculorum defectum experti sunt sempiternum. Nec enim splendidis facile resistit oculus sine lacrimarum profusione, nec Solem adspicit qui obscuratis luminibus cum exoritur, solus apparet, ceterisque omnibus adfert aut adimit lucem.

Cum ergo Sapiens nulla luce alia indigeat ut lucem veram contempletur, quam quæ ex illius radiis effunditur; oportet eum qui Sapientiam cupit intueri, nihil penitus corporeæ ullius pulchritudinis ultra spectare, quæ omnis umbra est & simulachrum, quo aspectus noster deluditur. Quod qui pertinacius persequuntur, idem certe illis accidit quod imprudenti cani evenisse tradunt fabulæ, qui in aqua, ut vidit cibum quem perferebat, dum eripere conatur quod ipse dentibus tenebat, aviditate deceptus, perdidit quod habebat. Eodem fere modo sunt ii qui rerum corporearum imagines oculis venantur: cæci enim inter umbras vagan-

vagantur, & consiliis omnibus præcipites & devii ad pœnam exitiumque festinant. Qui vero majorum rerum contemplatione ad studium Sapientiæ ducuntur, clausis illi corporis oculis ea despiciunt omnia quibus vulgares & lippientes animi detinentur.

Nunc Tiresiæ cæcitatis causam reddere facile quivis potest, quam salaciores Poëtæ eam afferunt, quæ nec probabilis nec honesta est satis, cum illum Homerus inculpatæ vitæ virum laudaverit. Hoc enim μάντις ἀμύμων apud eum denotat, quem Pindarus, Plato, Callimachus, Pherecydes secuti sunt, qui Tiresiã suis scriptis celebrarunt. Hi unam illius afferunt cæcitatis causam, quod Minervam nudam ipse vidisset, cum per æstum lavaretur, qui hanc ob rem privatus est oculis: sed lachrimis matris à Minerva datum ut Sapiens inter mortuos Plutoni ipsi venerandus incederet.

Scripsit Plato ad Dionysium, prudentiam & summam authoritatem, naturæ vi quadam & quasi lege, mutuum sibi auxilium præstare, sese assidue invicem comitari atque una versari. Sic carminibus Poëtarum & privatis colloquiis, si de Pericle sermo inciderit, una solent Anaxagoram commendare? Creontem & Tiresiam,

ſiam, quaſi par unum componere; Agamemnonem & Neſtorem. Cum ergo Tireſias Creonti regi aſſideret, Sapientem illum fuiſſe nemo dubitabit. Atque hic Thebarum incendia reſtinguere potuiſſet, niſi, ut traditum eſt Græcorum monumentis, hauſta de fonte aqua, cum urbe capta ad Delphicum Apollinem cum reliqua præda traheretur, in via egiſſet animam. Hunc quidem cum Minerva obcæcaſſet pergentem ad Apollinem, alii produnt popularem Proſerpinam rapuiſſe, ut ei mentem mortuo tribueret, quem vivum & cæcum ſuis omnibus ornamentis Minerva decorarat. Quiſquis autem nudam Minervam conſpexerit, cæcutiat omnino neceſſe eſt. Nam ita ardentes amores excitat ſui, cum videtur, ut nihil præterea videre oculis, nihil perluſtrare ullus poſſit: ſed fixus & immotus ſola mente cernat Sapientiam, quæ terrenis cupiditatibus detractis, omnium falſarum imaginum umbra diſcuſſa certiſſimum ſe nobis ducem præbet ad vitam beatam.

Hoc vero Minervæ ſolius propriũ eſt: nam qui Venerem aut qui Dianam nudam viderit, nec Sapientior quidem ille, ſed plerumque miſerior evadet. Teſtis eſt Actæon, quem in ceruum mutatum, & à ſuis canibus diſcerptum ferunt. At Venerem

rem quisquis cupit, nudam videt, nec tamen sine periculo, quasi obcæcet neminem, ut Plato poëta falso putavit. Nec enim ulla cæcitas certior & periculosior quam quæ à Venere offunditur. Lubet quærere cur cæcum Tiresiam Minerva Sapientem fecerit, ut cæcas res ille, quas non cogitando vix complecti possumus, divina quadam mente intueretur: & cantori Demodoco, quem Musa supra modum dilexit & oculis privavit, cantiunculæ delicatiores datæ, quibus contentiones Ulyssis & Achillis in Alcinoi convivio circunsonaret. Verecunde, ut opinor, Homerus contra Poëtarum morem, qui & magnifice de se sentire, & loqui solent, Demodoci personam indutus, se Musis charissimum asseruit, quem Sapientes omnes & laudant & æmulantur. Hunc cæcum fuisse nemo nescit: at ejus picturam, inquit Tullius, non poëfim videmus. Quæ enim regio, quæ ora, qui locus est Græciæ, quæ species formaque pugnæ, quæ acies, quod remigium, qui motus hominum, qui ferarum non ita expictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecerit? Quid ergo Homero ad delectationem ac voluptatem, aut cuiquam docto defuisse unquam arbitramur? Hæc Tullius, quæ mihi leviora

viora ſunt, ſi reconditæ Homeri Sapientiæ conferantur, ad quam artem omnem ſuam direxit: quem merito ducem Sapientum Socrates agnoſcit, adverſus quē pugnare audeat nemo, quin ridiculus ſtatim habeatur. At idem Socrates expiationem veterem neſciſſe Homerum inſimulare videtur, quam Steſichorus non ignoravit. Hic oculis, inquit, captus ob Helenæ vituperationem, cum cæcitatis cauſam reſciviſſet, edito poſtea poemate, cum ea quæ ſcripſerat, ſcripta nollet, carmenque retexeret, viſum recepit. Sed Steſichori cæcitas pœna illi ſtultitiæ fuit, qualis & Thamyridis, qui cum Muſas ſuo ſe cantu ſuperaturum gloriaretur, oculos perdidit, & tantæ in Muſas petulantiæ pœnas graviores apud inferos luit, ut Phocaënſis Prodicus notat. Cæcitas enim plerunque ad pœnam à Diis data eſt, quandoq; ad Sapientiam. Ad pœnam quidem iis qui impuris oculis Deos ipſos auſi ſunt intueri. Nam legibus Saturniis cautum eſt, ut qui Deum vel invitum vidiſſet, inveniret infortunium. Quod maximum in perduelles Gallos olim ſancitum, hiſtoria probat; quiſquis enim rebellaſſet, cæcitate plectebatur, in quam volens inciderat. Quod pœnæ genus in omni terrarum orbe, atque in Græcia

præ-

præcipue conſtitutum, durius in Gallia irrogabatur.

Homeri vero & Tireſiæ cæcitas honorem illis Deorum contulit. Nam & Tireſias, ut ait Pindarus, Jovis ſummi propheta eximius, recta veraque vaticinatur: & Homerus deorum omnium vim ac poteſtatem ſuis verſibus complexus, eorum primus providentiam demonſtravit, & rerum humanarum curam. Hos omnia videre, jus atq; pia hominum opera adamare nos docuit, eorumque nutu ac poteſtate imperia gubernari, nihilque recte agi, niſi juvante Deo & favente. Quæ ratio Pactam prudentiſſimum impulit, ut Heroum principibus, Ulyſſi, Agamemnoni, Achilli, certos deos diſcriminum & periculorum comites adjungeret, & ea toto opere narraret, quę ad Deorum dignitatem pertinerent. Cæci hercle mihi videntur ii qui Homerum temere de Diis fabulatum comminiſcuntur. Quod Heraclides Ponticus pluribus verbis comprobavit, & ex Demodoci cantiunculis colligitur. Nam cum in Alcinoi convivio Ulyſſis & Achillis contentiones vehementiores decantaret, quibus Agamemnon rex maxime delectabatur; quid aliud quam præcepta occultiora tradere voluit rerum recte gerendarum? Nam ut in fidi-

bus

bus plurimis, si intentæ sint pariter aut remissę, nullum concentum servare possunt, qui ex sonorum varietate concors efficitur: sic contentionibus dissensionibusq; prudentissimorum hominũ magna imperia floruerunt, & Principum fama gloriaque longius est propagata. Talis fuit Ulyssis cum Achille concertatio. Nã cum in Trojæ obsidione, vi rem gerendẽ Achilles contenderet, Ulysses vero prudentia & dolo certandum; ii ratione dissimili communi utilitati consulebant: unde Agamennonis animus placidę & constanter motus gaudio efferebatur. Quid in rerum administratione optabilius & utilius, quam concots illa discordia? quid turpius quam altercationes iracundæ, concertationes pertinaces, maledicta, contumeliæ? quæ prudentes viros minime decent. Sapienter Homerus inter clarorum virorum laudes sub cæci persona has contentiones decantavit, quibus Græcorum gloria amplificata est & confirmata. Sapienter etiam Agamemnonis & Achillis iras inter has epulas præteriit, Thersitæ & Vlyssis convitia tacuit; quæ nihil apud exteros commendationis merebantur. Quanquam prudens Vlyssis fuerit factum, cum Thersitæ in Agamemnonem contumelias vindicavit: ut stul-

tum

tum videtur Philoctetis apud Sophoclem commentum, qui Vlyssis odio, lingua potentem & Sapientem Thersitem prædicat, hominem ridiculum, cujus loquacitas nihil habuit argutiarum, quo illius insania ablevaretur. Ita sunt homines in omni ævo, ut nihil tam absurdum sit aut turpe, quod patronos suos non habeat.

Pergamus porro ad eam Demodoci cantilenæ partem, qua eodem in convivio Martis & Veneris amores imprudenter cecinisse arguitur, cum nihil prudentius ab eo desiderari potuerit. Nam cum Phæacum vitam voluptatibus deditam, quam compotationibus & ludis transigebant, Alcinous enarrasset, in Martis & Veneris adulteria cæcus ille cantor impegit, quibus diuturna imperia dilabi declararet. Nam ut prudentum illa consiliis & contentionibus stabiliuntur & augentur: sic cæcis & insanis libidinibus evertuntur & labefactata concidunt. Atque hæc quidem de Homeri Cæcitate & Sapientia breviter attigisse sufficiat, ut ad Tiresiam revertamur, qui nihil ipsi Homero nisi Sapientia est, ceteri somnium. Pauca ergo de illius quoque Sapientia primoribus labris degustemus.

FINIS.

FRANCISCI SCRIBANII
Veronensis
MVSCÆ
PRINCIPATVS.

FRANCISCI SCRIBANII MVSCÆ

Ex Continua Comparatione cum Principe

ENCOMIVM

An quiſquam conferre neget cum Principe muſcam?
Eminet in minimis Maximus ipſe Deus.

Si quiſquam eſt, qui me infra Principum ſentire dignitatem clamitet: dum muſcam conferri poſſe cum iis ſtatuo: illum ego & craſſiſſimi erroris arguo; & impudentiæ non ferendæ convinco. Nam & abjectiſſimum quid, & ſordidiſſimum ſi foret muſca: quis tam in omni Philoſophia eſt peregrinus, qui ignoret: nulli mortaliũ quidquam pudendi adfricare eam rem; cui certo quodam reſpectu, & in tertio, ut loquuntur, aſſimilatur? Similia enim non eſſe idem, conſtans eſt omnium opinio: neque ea in omnibus convenire; neque rapi debere extra ſcopum, propter quem adhibentur: ſed ea demum λέγεσθαι ὅμοια, ὧν ἡ ποιότης μία: nullumque eſſe ſimile,

quin dissimile idem videatur. Ab his doctrinæ præceptis, qui secessionem facere ausit; quo tandem in numero habebit Christum, principum principem, Dominum dominantium? quippe ligno is, lapidi, furi quoque se comparavit ipse? Facessant ergo, qui extimum putamen volunt mordere semper; nucleum attingere non ausint: ac desinant flagellare eos, qui seria jocosis, humilia grandibus temperare, liberalissimo cuique, & ingenuo homini, fas esse putant. Non equidem mihi operam lusisse videntur; aut à vero quidquam statuisse alienum: qui Principẽ cum Sole nobilissimo Planetarum, totiusque adeo cœlestis mundi, comparare solent. Sicut enim iste, reliquorum luminum dux & moderator, cursu recursuque suo

—— ———— tempora dividit anni;
Mutat nocte diem; radiisq; potentibus astra
Ire vetat: cursuq; vagos statione moratur:

ita Princeps & dignitate præstat omnibus, & potentia est ea: ut omnes Reipub. dispensare operas, urgere, impedire, pro necessitate utilitateque possit: Quod si vero musca & ipsi Soli antecellat: ecquis erit tam iniquus rerum æstimator, qui nõ illi potius conferendum Principem esse, & dicat & sentiat? Equidem non infiteor; admirabilem esse Solis splendorem, magnitu-

gnitudinem plane ſtupendam, & quam
Mens agitat molem, & magno ſe corpore miſcet:
quo non tantum Peleponneſo eſt major, ut Anaxagoras ſtatuit; aut æqualis terræ globo, ut Anaximandro placet; aut ſepties vicies terram ſuperat, quod Eratoſthenes notat: ſed, Ptolemæo teſte, quanquam Copernico invito, terreſtrem hanc machinam centies ſexagies ſepties antecellit. Viciſſim tamen & hoc ſibi dari poſtulat recta ratio: in minimis item rebus elucere ſummam opificis ſapientiam: & vermiculos minutiſſimos Nomen Numenque Creatoris ſui præ ſe ferre. Niſi forte Myrmecides laude eſt ſpoliandus; quod ex ebore navigium finxit, ea potius exilitate, quod pennis apicula abſconderet: non grandiorem navem, quæ avaritiæ hominum, per mare ſervire poſſet. Aut majoris erit æſtimii ruſticus frondator: qui tibi corbem ex vimine, cochlearibus farciat bene grandibus quam qui ceraſi calculum, in modum quas illi exſculpſit: quo continebantur quindecim alearum paria; ſuis punctis tam affabre diſtincta: ut oculorum acie, non dubia, aut tenebroſa, numerari potuerint clare atque diſtingui. Ecquid de Sole & muſca eſt diſſimile? audiendus eſt patrum ſan-

ctiſſimus, idemq; doctiſſimus; cujus ego ſingula verba, ſingula hoc loco oracula puto: *Si quis à me quærat, num etiam Muſcæ animam huic ſolis luci præſtare cenſerē; reſponderem, etiam. Nec me terret Muſca, quod parva eſt; ſed quod viva firmaret. Quæritur enim, quid illa membra tam exigua vegetet: quid huc atque illuc pro naturali appetitu tantillum corpuſculum ducat; quid currentes pedes in numerum moveat; quid volantis pennulas moderetur & vibret. Quod qualecunque eſt, bene conſiderantibus in tam parvo, tam magnum eminet: ut cujuis fulgori, perſtringenti oculos, præferatur.* Hæc Auguſtinus: illiuſque patrocinio, quidni Muſcæ comparandum principem eſſe cenſeam? Nimirum in hoc inſecto admirandę ſunt operationes; quarum ut ſentis motum, ita modum neſcis: niſi quod ab altiori mente proveniſſe ſtatuas. Sic divinitus quædam amplitudo impreſſa eſt Principibus: qua adducti homines, tacita quadam & ineffabili veneratione principem ſuum, tanquam aliquē ex deorum ſocietate, proſequuntur. Hæc eſt autoritas atque majeſtas generata

Donec honos placidoque decens reverentia vultu
Corpora legitimis impoſuere thoris.

hujus vero majeſtatis ratio, & qui tanquam

quam philtro homines abripiat; tam difficulter explicari poteſt; quam introſpici δύναμις illa κινητική: qua Muſca tot motuum gyros rotare, tot ſpecies effingere poteſt. Quid ſeruulum, natione ſive Germanum, ſive Cimbrum terruit, quo minus, quem ſtrinxerat gladium, in viſcera C. Mar. conderet: cum Minturnenſium carcere detineretur? Quid eſt, quod percuſſor Acherunticus, Falcolandiæ apud Scotos, cum Jacobi Regis haurire pugione ſanguinem juberetur, ad conſpectum illius, præpeditâ voce omnibus contremiſceret; ferrum ne contrectaret quidē? Nimirum & apud Romanos ille, & hic apud Scotos, occulta quadam majeſtate principis percuſſus fuit: & forma auguſtiori; quam vel corporis oculi; vel mentis contemplari ſatis queant. Tranſeamus ab hac muſcæ ἐνδελεχείᾳ ad alia, numero non pauca, pondere graviſſima: quę & ſuam afferent dignitatem muſcæ; & parem illius cum Principe conditionem oſtendent. Vapulant quidem Muſcæ convitio peſſimo: indociles eſſe ipſas atque intractabiles: nec ad ullum humanæ ſocietatis commodum, aut oblectamentum traduci poſſe.

Hoc vero eſt naturā ignorare, & ipſiſſimo Soli obloqui. Nonne in Principe

ſingulare eſt prudentiæ,& paternæ dignitatis opus: de regia ſua, de civium & honeſtis, & ſalubribus, & ad commercia utilibus ſollicitum eſſe domiciliis? Ejuſdē eſt indolis Muſca : quæ non modo ab Ariſtotele refertur inter οἰκηλικὰ:ſed & Scytharum more , ubi à nocte deprehenſa fuerit illic ſibi ſuiſque καὶ ἑστίαν, καὶ εὐνὴν ποιεῖται. Quid quod in Hiſpaniola inſula, in urbe præſertim D. Dominici , terram pedibus effodiunt Muſcæ : & ſubterraneos poſtquam fodicarunt nidos,cicadas venantur , aliaque animalcula: quæ numeroſe pro futuro, dum lateant,alimento congerunt. Eſtne huic muſcarum ſolertiæ , atque prudentiæ quam ſimilima illa Principis ? qui per ſuam hinc inde ditionem , Joſephi apud Ægyptios exemplo, horrea conſtituit : in quibus tantum recondi poſſit frumenti, quantum cujuſque diſtrictus ſubditis , ad conſolandum neceſſitatem ſufficere judicabitur. Refertur in ſacris, inter pœnas calamitateſque publicas, commerciorum privatio; quam fatalis ſubditorum egeſtas ſequitur : quo nomine principes exportandarum mercium, & importandarum nō modo commoditatem permittunt ſingularem ; ſed ipſa etiam loca communiunt libertatibus atque privilegiis. Quam providæ vero

ſunt

ſunt in Moluccis muſcæ; quam in Sumatra induſtriæ dicam, an ingenioſæ (utrumque enim verum eſt) cum illic mel in exeſis arborum cavis, hic laccæ ingentem copiam ſuper arborum maximarum ramis congerant. Quid eo moliuntur? nimirum, ut hac ipſa mercimonia, non ſuæ tantum, ſed hominum quoque Reipubl. conſulant. Neque illud eſt minimum ſapientis principis; ita invigilare rebus ſuis, capiti, fortuniſque omnium: ut hoſtium fraudes eludat & inſidias. Id muſcā præſtare, in proclivi eſt admodum. Cum enim ab araneo ſibi, non tam reticulis parari inſidias noverit, quam aſtu: illa τὸν ἐπίβολον, καὶ πολέμιον αὐτῇ τὸν ἀράχνην διαδιδράσκει. Quod ſi Pompejus in campis feciſſet Pharſalicis; maluiſſetque fuga ſibi conſulere maturius; quam Cæſaris extremum ſuſtinere impetum: non, credo, poſtea in calamitoſa fuga ab Achilla ſervulo occiſus fuiſſet. Et conjicio equidem; ideo muſcis eſſe & κεφαλὴν διπελάγωγον, οὐ συμπεφυκεῖαν τῷ αὐχένι: ut in omnē partem eſſent circumſpectæ; ordinarent præſentia, futura præviderent, præterita recordarentur. Proſpicit eodem modo Princeps prudens, ut Proteus,

Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur:

aut Chalcantem Homericum imitatur:

Ὅς ᾔδη τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Quid præterea magis necessarium Principi, aut Reipub. salubrius? quam hostiles machinas atque illatam injuriam à corpore civium, à capite, à vita propulsare? Quid justitiæ conformius est? quam jura violantem omnia, divina, humana, terra sua adire, vim vi repellere? Facit id quidem forti erectoque animo musca: quæ non sine fatali quodam instinctu, inimicissima sibi animalia, quanquam robustissima, morsu invadit suo: quid dico invadit? perforat plane, non boum solummodo, aut equorum; sed immanissimorum etiam elephantum coria. Quæ causa fuit; quod apud Poetarum sapientissimũ, Menelao Heroi fortissimo, ipsa Minerva; non aquilæ, non leonis, sed

——— μυίης θάρσος ἐνὶ στήθεσσιν ἔθηκεν.

Hectorem vero & Ænean, cæterosque Græcos & Trojanos (at quantos & quam fortes viros!) nonne idem sapientiæ magister appellat

Ἠΰτε μυιάων ἀδινάων ἔθνεα πολλά.

Nihil est ergo, feritatis muscam insimulari aut importunitatis: quod abacta, cedere nolit: aut repulsa semel, pungat sæpius. Non alio sunt animo militiæ Duces: qui uno, aut altero, pluribusve adversis

versis prœliis minime despondent animū: sed vires reparant, & quasi ex intervallo refocillantes militem, majore alacritate, addo etiam felicitate, conficiunt hostem atque trucidant. Romani, etsi ad Thrasymenum, ad Cannas fusi, fugati, cæsi fuissent: magno tamen & invicto animo clades tantas tulerunt: & fortiores victi, quam cum integras vires habebant, exstitere. Neque ea est impudentia dicenda, aut importunitas muscæ: quod intrepide ad hominem advolet; pulsaque non obediat, sed tanquam obliviosa ad pristinum locum revertatur. Non est hæc impudentia, ac ne rusticitas quidem: sed *φιλανθρωπία*, sed humanitas, sed facilitas: gaudet quippe, & pauperum & divitum, *σύντροφος, καὶ ὁμοδίαιτος, καὶ ὁμοτράπεζος*.

An ulla ex re majorem capere laudem Princeps potest? quam si obvius pateat civibus, eorum delectetur commercio, sine ulla in audiendo difficultate, sive mora in respondendo: nullius inopiam ac sollicitudinem, non modo tribunali, sed ne cubiculo excludat suo.

Equidem nulla ætas de Tito conticescet, amore illo atque delitio humani generis: qui, ne popularitatis aliquid prætermitteret, nonnunquam in thermis suis admissa plebe lavisse dicitur. Quid

vero,

vero, & quanti momenti illud? quod nobiliſſimum animalculum tenebras odit: nec in iis quidquam agit moliturve: ſed τῷ φωτὶ χαίρει μάλιστα, κἂν τούτῳ πολιτεύεται Laudatiſſima certe virtus; quam ſibi non ad intuendum ſaltem, ſed imitandum quoque proponit Princeps: qui parietum latebris minime, aut ignaviam tegit, aut licentiæ quærit velaria: ſed cum Lacedæmoniorum Ageſilao ſic animum inducit ſuum: ei, qui turpiter viveret, tenebras convenire; honeſtæ vitæ plus ornamenti lucem adferre. TiberI infamia in multa ivit ſecula, porroque itura eſt: quod in capreis inſulis, licentiam nactus ſecreti loci, & velut ab oculis civium remotus, cuncta ſimul vitia, male diſſimulata, tandem profudit: ut recte ipſi, quiſquis fuerit, obejecerit:

Aurea mutaſti Saturni ſecula Cæſar:
Incolumi nam te ferrea ſemper erunt.

Quod ſi vero muſcæ ſpectatiſſimæ quis maculam inurere præſumat, aut crudelitatis ſtigma: quod ſanguini humano inhiet, ejuſdemq; ſuctu non quieſcat, quin ſatietur: is ficulneum ſe argumentum, & ſi quid ficulneo poteſt eſſe imbecillius, attuliſſe ſciat. Gratias enim debemus muſcæ, non convicium: quippe ex ſanguinea noſtra maſſa non illud exhaurit, quod ſpiri-

ſpirituoſum eſt maxime, & roridum vitaleque nectar partibus : ſed excrementum purgat, & allicit ſanguinis ſerum: quod corpori nutriendo non inutile tantum, ſed noxium futurum erat. Agite vero; num ita deponemus frontem omnem: ut principes quoque ſævitię condemnemus; quotieſcunque gladio maleficorum hominum ſanguinem hauriunt? abſit, ut eo prolabamur impietatis. Res enim pleniſſima eſt ſanctimoniæ, juſtitiæ, humanitatis: cum magnitudine pœnæ maleficio ſubmoventur ii, quos natura in officio retinere non poteſt: vigetque tum demum jus, fides, æquitas: ubi noxia civitatis membra à corpore ſano reſecta fuerint. Nam

——— ——— ubi non eſt pudor,
Nec cura juris, ſanctitas, pietas, fides;
Inſtabile regnum eſt:

& abſque juſtitia principatum gerere, ne Jovē ipſum poſſe, priſci ſtatuerunt. Temperamentum vero dulciſſimum, & juſtitiæ & clementiæ in muſca mihi vide; quæ non ubivis, nec ſemper, nec in quovis rigore ſuo utitur: ἀμύνεται μὲν γὰρ οὐ κατὰ τὸ ὀῤῥοπύγιον ὡς σφὴξ, καὶ μέλιττα: ἀλλὰ τῷ στόματι καὶ τῇ προβοσκίδι. Quaſi ex ipſo Cæſarum codice hauſerit, expreſſerit: Nihil eſſe tam peculiare imperialis majeſtatis, quam

quam clementia & humanitas: per quam ſola DEI ſervatur imitatio. Quod ſuo exemplo Julius Cæſar, omnibus ſui ſimilem perſonam gerentibus, tanquam ſpeculo propoſuit lucidiſſimo: qui detectas contra ſe conjurationes nocturnas non ultra arguit; quam ut edicto oſtenderet, eſſe ſibi notas. O rem ergo nunquam ſatis laudatam; quotieſcunque tranſigi verbis res poteſt: ne pervenire ad cruenta illa juſtitiæ præſidia neceſſe habeamus. Atque id ſæpe præſtabit ſermone Princeps: ſi à puero ſibi eam dicendi facultatem comparaverit: ut quæ prudenter intellexerit, apte quoq; & ad perſuadendum accommodate; ad permovendum graviter & magnifice eloqui poſſit. Non dubitavit Pyrrhus fateri, quod res erat: plures ſibi urbes lingua Cyneæ: quam armis ſuis partas eſſe: & fidem facere ſcito veriſſimo:

πᾶν ἐξαιρεῖ λόγος,
ὃ καὶ σίδηρος πολεμίων δράσειεν ἂν,

Dubitandumne eſt, muſcam inter ἄμουσα relinquendam? minime: quæ ſingulari eſt ſuſurri, & ſubmiſſę vocis ſuavitate: unde gregatim concinentes, ἀδιναὶ, quaſi confertæ cantatrices à poëtarum principe appellantur: & à lepidiſſimo encomiaſte μετ' ᾠδῆς πέτεσθαι dicuntur, οὐκ ἀπεινᾶς.

Quæ

Quæ causa fuit gravissima: quod Curinna, quæ Pindarum superasse dicitur in Lyrico, musca appellata fuerit: Pythagoræ quoque filia ab vocis amœnitate, idem sortita nominis. Quid de duabus aliis poetriis dicam: quarum altera Thespiaca, quæ Lyricos versus cecinit: altera Spartiatis, quæ hymnos in Apollinem & Dianam scripsit: ambas muscarũ cognomento nobilitatas? Ac mihi quidem, de tota hac muscæ Principisque cogitanti virtute, Rhododaphne se offert, flore amœnissimo: ad quam occulta plane interiorique amicitia, etsi in scrobe fuerit defossa, convolant undique muscæ: ejus se complexu satiare cupiunt. Bellum par, &, si quod aliud, nobile, musca & rhododaphne! De musca res patet atque apparet. Rhododaphne mulis, canibus, asinis, capris, ovibus, porcis venenum est: homini remedium præstat contra serpentum morsum: ejusque tollit

——— *conceptum in pectore virus*,

Ad rhododaphnen quoque se princeps confert, sed spirituali odore fragrantissimam. Hæc est sacra Scriptura; quæ

pios recta cœli deducit in axem;

Sed nigrum reprobis addere theta solet:

ejus nimirum omnia elogia salubria sunt bene intelligentibus: periculosa vero his, qui ea vo-

ea volunt ad sui cordis perversitatem torquere potius; quam cor ipsum ad eorum rectitudinem corrigere.

Admirabile cæterum hoc est; ne quid dissimulem: in monte Carina Cretæ, non reperiri muscas: neque visas quondam Romæ in æde Herculis: neque per fores Veneris ingressas in Papho: neque in prato, quod Emma Bremensibus donavit, animadversas: neque Venetiis in domum quandam ingressas: istud omne cui non videatur admirabile? Id vero non minoris æstimetur momenti: quod nulla se inferat musca in domum; ubi lupi caput aut cauda suspensa sepultave fuerit. Tam pertinaci odio à lupo diffidet: cujus ea est versutia, rapacitas, impudentia, & ex his omnibus famosissima crudelitas: ut cum exploraverit, dormire canes, aut desidiosum esse pastorem; non solum, quod ad ventrem satis est, interficiat: sed totum invadat gregem, dissipet, prosternat; sanguine cruentet omnia. Nimirum & Princeps fugit lupos: ita enim hæreticos appellamus: qui sua hypocrisi & sophistica, angelicam pre se ferentes sanctimoniam; in animos hominum prius se insinuant: dum horribiles suos ululatus erroresque impios proclamare possint. Hic Princeps omnes aditus obstruit: & ut falsa dogmata in-

ta in ſementi ipſa opprimantur; ſincerus Dei cultus vigeat, ſerio ſeduloque cavet. Ubi vero petulantius quidam pergant, & in levibus habeant; non ſolum novas confingere, monſtroſaſque opiniones: ſed ipſos fidei Chriſtianæ articulos depravare, aut fundamenta religionis convellere atque evertere: eos non modo Princeps à Repub. arcere; ſed plectere quoque jure diviniſſimo ſolet. Fecerunt id muſcæ in re ſacra, quamvis momenti longe minoris.

Capta Gerunda à Carolo Siciliæ & Philippo Francorum regibus; cum milites vim inferrent ſepulcro S. Narciſſi: muſcarum ſe glomeravit examen copioſiſſimum. Hæ in exercitum irruunt tam infeſto impetu: ut in fugam illum verterint: atque in re ſacra caſtas habere manus, caſtas mentes docuerint. Cæterum id minime probroſum eſt muſcæ; ſed pietatis officium & συμπαθείας: quod cadavera involant noſtra. Sic enim ventrē ſuum ubi homines humanitatem exuerunt, ſepulchro quaſi deſtinat mortuorum: quidquid Achilles metuat;

μὴ τόφρα Μενοιτίου ἄλκιμον υἱὸν
μυῖαι καδδῦσαι κατὰ χαλκοτύπους ὠτειλὰς
Εὐλὰς ἐγγείνωνται, ἀεικίσωσι δὲ νεκρόν

Nobile eſt, muſcæque peraffine facinus,

The-

Thesei Atheniensium Regis: qui cruenta interfectorum cadavera, lavit ipse manu sua, & absterſit; honestiori sepulturæ præparavit. Quo quidem Principes laudari mihi videntur: qui non valetudinaria tantum, sed Xenodochia benigni constituunt; ubi rerum inopes, oppressi morbis, sanitatem recipiant, aut solatium: sed & sedulo id agunt; ut mortuorum corpora, loco tuto, apparatu ac ceremoniis honorificis, magnæ matri Terræ committantur.

Inclementior est illorum vox ἀνδρῶν ἐπιφανῶν πᾶσα γῆ τάφος: barbara autem Persarum, Parthorum, Bactrianorũ, Caspiorum consuetudo: qui canibus, domi ad hoc officiũ nutritis, dilaniandos mortuos objecerunt. Et quod muscæ omnibus fere insidiari eduliis, omnia ligurire dicuntur: unde Lycophron eas δαίτας, voraces atq; heluones appellavit: id quidem inimicum est dictum, minimeque ut arbitror, ferendum. Nemo enim ita est absolutus bonorum suorum dominus: quin tantillum escæ, aliis etiam creaturis in tam adfluenti rerum copia, jure legibusque debeat. Notum est, nulliusque morsu violari, aut traduci dicteriis debet: quod ipsi quoque Principes ex civium ac subditorum bonis, jure omnium gentium victi-

victitant. Nonne in quotidianos Reipub. usus ad Principis sustentationem conferimus quotannis immutabilem plerumque ex indictione pensionem? sive ex fundis ea colligatur; sive ex census & patrimonii æstimatione. Nonne præterea ob necessitatem, publicitus incidentem, jugatio possessionum indicitur; illatio capitalis in singula promulgatur capita; hospitatio indicitur? Illud vero, quod muscæ hinc inde vagantur, angulos perreptant non unos; nequaquam est curiositatis aut πολυπραγμοσύνης, sed industriæ atque diligentiæ: qua quis & profutura sibi, & obfutura cognita habeat atque explorata omnia, minima, maxima. Talem describit ex optimis patribus-familias patrem suum adolescens Comicus; eo ipso laudans, dum vituperare forte cogitat:

Musca est meus pater: nihil potest clam illum haberi:
Nec sacrum, nec tum profanum quidquam est, quia
Ibi illico adsit.

Quid? an dissimilis muscæ erat Epaminondas, clarissimus Imperator? qui solenne dum convivium agerent Thebani, totamque pergræcarentur noctem; ipse hinc inde solus, per omnia urbis loca itabat: causamq; rogatus à familiari, squalidus

lidus & cogitabundus respondit: ὅπως ἐξῇ πᾶσιν ὑμῖν μεθύειν ϗ ῥαθυμεῖν. An non Principes idē agunt, nū ipsi per se soli; qui Argi in omnes partes esse nequeunt: sed per speculatores; quandoque viros graves & prudentes? idque si res ferat, legationis specie; quod Cyrum adversus Indos: Romanos contra Antiochum molitos esse constat: quandoque alios & cautos, & itinerum peritos emittere consueverunt? Quo vero id habendum in numero: quod divinationum peritæ, tempestates præsagiunt muscæ, & pluvias? unde majori alacritate atque industria pabula sua quærunt & comportant. Obscurum non est; perinde res conficere suas Principē. Nam & is hominum voluntates & studia facile perspicit: consilia, perfidiam, fraudes odoratur: bellum vero priusquam moveatur, præsciendo præcavet. Itaque pacis adhuc tempore & pecuniam apparat; sine qua milites non minus, atque sine nervis ambulare possunt: & annonam colligit ex frumento, aceto, larido, hordeo, paleis: & armamentaria instruit; unde depromantur ad certum numerum peditum equitumque tela, tormenta, machinæ, pulvis. Ac ne quid deesse videamur partibus nostris; mirari subit, nobilissimam muscam, eo nomine male audire: quia

stercu-

ſtercuſcula emittit, quaſi puncta, Hebræis ſubſignanda literis: unde non modo vermiculata tabulatorum emblemata, picturæque defœdantur: ſed precioſæ purpuratæque veſtes conſpurcantur. Equidem, quod res eſt, dicam; & opinionem ſuam à noſtra non ſegregabit Auguſtinus: punire hæc animalcula ſuperbiam noſtram, & pluſquam Sybariticum luxum, tam in faſtuoſo veſtium apparatu, quam inſana ſubſtructionum mole atque ſplendore. Ex moribus hiſce peſſimis optimas leges condiderunt Principes: qui & leges promulgarunt, & Cenſores conſtituerunt rei veſtiariæ ac ſumptuariæ, imitati Alexandrum Seuerum: qui omnibus officiis & dignitatibus veſtimentorum genus proprium conſtituit. Fecerat idem Tiberius Cæſar: & ante illum lex Appia fuit notiſſima. Neq; vero id eo referri velim: quaſi dedeceat Principem veſtis magnifica & pretioſa, citra levem atque effœminatum cultum adhibita: quæ non minoris eſt momenti ad dignitatem corporis, quam illicium ad autoritatem comparandam. Nam & muſca καὶ μοι δηλώθισαι κατὰ τοὺς ζῶνας, εἴ τις ἀτενὲς βλέποι, affabre pictum ornatum exhibet; & pavonis in morem

larga cum luce repleta eſt,

Conſimili mutat ratione obverſa colores.

Neque

Neque obſcurandum eſt verbis? quod ſtudioſiſſima ſui muſca, levibus politiſque locis non diu inſidet: cum lubrica ſint & in iis firmari haud poſſit. Quam hic Principem ſuſcipere cogitationem dicam? novit quippe; imitationem eſſe voluptatem boni, dominamque blandiſſimam: ſed fluere eam, & opinione citius evolare: & quod graviſſimũ, ſæpius relinquere cauſas pœnitendi, quam recordandi. Eſt & hoc ad memoriam dignum: muſcarum plures quam ſeptuaginta ſpecies laborioſiſſimum obſervaſſe Aldrovandũ: omnes inter ſe, pro corporis aut membrorum portione, colore, figura diſtinctas. Et proditum tamen ab iis eſt memoriæ, quorum apud me plurimum valet authoritas: apud Toletanos, loco quodam publico, unam tantum comparere muſcam per integrum annum, albedine inſigni notabilẽ. Quid hoc aliud inculcari poſſit; niſi id, quod res loquitur? eſſe in hoc ſpacioſo ſpecioſoq; mundi theatro Principes, numero plurimos, ut autoritate diſtinctos, ſic diſſimiles atque adeo diſpares potentia. Sed & hoc in luce manifeſta eſt poſitum: quavis tempeſtate, unum aliquem floruiſſe Monarcham, cæteris omnibus excellentem majeſtate, quam & gentes pleræque obſervare comiter conſueverunt.

runt. Ex omnibus tamen muſcis nulla eſt, quæ contrectari ſe, aut pro libitu haberi patiatur: quod ſuo quodam jure & more Principes imitantur. Quanquam enim adverſus convicia maloſque rumores, cum Tiberio firmi ſunt ac patientes: iidem tamen, ubi maledicendi non eſt modus, modum faciunt: eo præſertim tempore, quo imperii ſublimitas nutare videtur. Conſtat turbulento mari, navarchum naviculatoribus iraſci: ſi quid vel in minimis rebus neglexerint aut offenderint. Habeo etiam dicere: obſervatum fuiſſe à naturæ venatoribus: unguentis licet precioſiſſimis, odorem deperire ſuũ; cum in iis vitam muſcæ amiſerint anguſtiſſimis ſpirandi viis lentore pingui interſeptis. Principe vero mortuo quid jucundum aut lætabile eſſe poteſt? non dico luctus & mœror omnium pervagatur animos: ſed ipſi Reipubl. fatales ſunt ſæpe dominorum mortes atque ominoſæ: quando cum novo plerumque Rege nova lex promulgatur, mutatione periculoſa. Quod damnum, ut vel metuere nunquam opus ſit; vel ſufferre liceat mitius: muſcæ nobis remedium inſuſurrant. Quæ etſi vitæ ſint perbrevis, ſobolem tamen numeroſam proferunt: & in ea ſpeciei ſuæ perpetuitatem conſervant. Quocirca

& natura eas, cum ludere voluisset, in iis herbis depinxit, quas orchides appellant, plurimum ad genitalium robur & vim prolificam conducentes.

Optamus idem in Principibus: ac felicitati eorum quasi coronidem addi censemus: in amœno conjugio liberos ab illis educari plurimos.

Sic enim animos inducimus nostros: non legiones, non classes perinde firma imperii munimenta, quam numerum liberorum esse. Lycurgus quanto lætatur opere; cum fratris Polydectis uxor posthumum peperisset filium! Forte enim cænanti cum magistratibus, puerum obtulerunt ministri: quem ille, totus in gaudium effusus, præsentibus tum exhibens proceribus, plenissima voce exclamat: Βασιλεὺς ὑμῖν γέγονεν, ὦ Σπαρτιᾶται: & cum puerum in sella regia deposuisset; nomen Charilao dedit: quod omnes ingenti gaudio perfudisset. Idem felicitatis fastigium ut attingat Princeps meus; calide candideque precor: & in hoc voto finio: ne si porro in tam vasto Oceano vela pandam, elephantem facere ex musca velle videar.

FINIS.

ERYCII PVTEANI
DEMOCRITVS,
sive
DE RISV
DISSERTATIO SATVRNALIS.

ERYCII PUTEANI

DEMOCRITVS,

Sive

DE RISV

DISSERTATIO SATVRNALIS.

Ad delicias & hilaritatem venio, AUDITORES, ut quæ hactenus ſeveriora viſa, lepôre ſuo condiantur, Etenim jucundiores abire, quam veniſtis, quam adhuc ſediſtis, cupio. Sermone reliquo & argumento ſuavis ero,& vos quoque faciam, omneſque è fronte delebo rugas, ne inveniã,meum in veſtro vultu videbo. Etenim niſi lepos amœnitaſque auribus omnium inerrent, niſi ipſe alas Jocus expandat, animoſque bona voluptas imbuat,condemnabo ipſe quæ dixi & dicturus ſum, & infeſtã Suadæ Sapientiam arbitrabor. Alibi Auditorum curioſitatem erudire pulpiti conatus ſolet: hic quoque debet delectare. Nemo dolorem, aut damnum cogitet, DE RISU dicturus ſum: nemo paupertatem, aut alia vitæ incommoda, in omni ridere Fortuna permiſſum eſt. Dionyſia olim cum

Risu Græci celebrabant: nos Saturnalia. *Virum* producam, sed omnem ætatem Quæstio complectatur. *Sapientem* producam, & in tanti nominis umbra ludet, quisquis Hilaria amabit. Ut Gravitatem & Sapientiam ostendas, ridere poteris: quod fieri hic solet, & animi causa instituitur, Virtuti adscribam : imo quod olim apud Athenienses in Academia non licebat, extra culpam collocabo. Ridere illic nefas erat. Æliani verba sunt, lib.3. variæ Hist. cap.35. *Nam ab injuria & ignavia purum & inaccessum servare hunc locum conabantur.* Sed, si res dicenda est, tam graves & serii esse voluerunt, ut desiperent: & cum Sapientiam vultu affectarent, homines se esse obliti sunt. Nos tam tetricam Minervam non habemus. Sapientiæ Musas jungimus & Gratias : sed Ridere, imo ludere hæ amant. Ad rem igitur. Risus à gaudio : gaudium ab eo quod jucundum est. Nam quoties suavitas pectus imbuit, cor se laxat, & jucundo feruore hilaritatem exprimit. Animi motum vultus indicat, cum agitatione viscerum, thoracis adeoque oris musculi tenduntur. Quam suaviter natura ludat, ignorare nemo potest, nisi cui cornea fibra est. Gaudium certe nemo Sapienti eripit: sed gaudii fructus risus est, quemadmo-

dum

dum doloris lacrymæ. Si fructum proscribimus, cur arborem toleramus? Lacrymas certe nemo reprehendit: cur Risum? & apud Homerū sapientiæ exemplar Ulysses lacrymarum sæpe imbrem effudit. Quid si lacrymarum quoque vicem Risus occupet? Nam & hi affectus, stimulante naturæ genio, in contrarium erumpunt: in lacrymas gaudium, in Risum dolor sive pavor. Ita Apulejus de Aristomene narrat, quem inversa lecticula evolutum & excussum humi obtegebat loquentis, an potius ridentis? verba audiamus: *Nam ut lacrymæ sæpicule de gaudio prodeunt: ita & in illo nimio pavore, Risum nequivi continere, de Aristomene testudo factus.* Sic igitur communis interdum lætitiæ & tristitiæ affectus Risus est, ut & Lacrymæ, cum & gaudentium & dolentium sæpe stillent oculi, rivulosque ab eodem animo educant. Spartanos omnes cives, illos severitatis alumnos, Xenophon scribit lib. 7. Rerum Græcarum nescio quo victoriæ nuncio repente in gaudium & in lacrymas actos, & causam adfert: *Ità lætitiæ & mœrori communes lacrymæ.* Ne miremur, Risus ipse amat lacrymas, & cum lacrymis frequenter erumpit. Etenim originem & fontem illæ quoque à corde habent, & hinc scaturiunt. Ab oculis de-

inde fluunt, & torrentem faciunt, quo gaudii atque etiam tristitiæ affectus vehatur. Volunt autem Æsculapii filii tres in humano corpore exhalationes humidas esse, à Stomacho, Jecore, Corde, & ad totidem membra superna seu receptacula educi: *ad Nares, Aures, Oculos.* A Stomacho *mucum*, & per nares effundi: à jecore *Cremium*, & per aures expurgari: à corde denique *Lacrymas*, & per oculos manare. Quæ cum ita sint, videant obsecro tristissimi homines, ne mœroris damnent voluptatem, dum Gaudio infesti. Risus è pectore vultuque si eiicitur, in exilium pariter Lacrymæ ibunt, quas amant. Vir Gravis & Sapiens tamen homo est: homini natura Risum dedit, qua Hilaritatem. Os cujusque & vultum examina: non ridere, vitium potius corporis dixeris, quam venustatem. Quoscumque tales Vetustas recensuit, Austeros potius quam Graves, & Morosos Difficilesque, quam Sapientes accepimus. Nec enim potest serenus esse animus, ubi frons nubila: quem admodum ubi perpetuo gelu rigent omnia, nulla amœnitas faciem telluris imbuit. Agelastorum agmen Heraclitus ducit, ille tam à Risu alienus, ut fleret continuo. *Mirandum est, unde ille oculis suffecerit humor*; nisi aqua intercus

fuit,

fuit, qua & obiit. Hunc certe Sapientem atra bile laborasse Theophrastus olim scripsit. alii, odio hominum, in avios montes & remota tesqua secessisse, ut paullatim à se abiret, & qui suavitatem exuerat, jam quoque humanitatis oblivisceretur. An & arrogantiam compungo? Cogitate quam Sapiens fuit, qui suæ se auctorem scientiæ fecit. Fecit Heraclitus: talis esse debebat, qui nunquam rideret. Nihil vero stultius; quam quod senex jactarent, *se nihil ignorare, cum juvenis nihil scivisset*. Verbo complectar: ne rideret, delirus fuit; ut sciret omnia, stultus. Multa eum ignorare oportet; qui se unum æstimat: atque tantæ quoque dementiæ Heraclitus fuit, ut omnes omnino contemneret, Homerum autem Hesiodumque divinos homines, dignos verberibus censeret, & qui è certaminibus, ut Laertius refert, eiicerentur. Sic vero qui Risu caruit, morbo laboravit; & qui severissimus esse voluit, Risum omnibus movit. Anaxagoram Clazomenium Ælianus scribit, Variæ Hist. lib. 8. c. 13. *Nunquam ridere visum esse, neque omnino subridere*. Aristoxenum etiam *admodum à Risu abhorruisse*. Sed isti quidem tanto fortassis Heraclito meliores, quod saltem non fleverint. Dionysium etiam Siciliæ

 Tyran-

Tyrannum idem Ælianus tradit, lib. 13. cap. 18. *amasse Tragœdiam, & aptasse cothurno dramata; à socco autem & Comœdia alienum fuisse, quod non esset ad Risum proclivis.* Sed Tyrannum nominavi. Marcum Licinium Crassum, avum ejus, qui bello Parthico periit, alii semel, alii nunquam risisse volunt. Nunquam, Plin. lib. 7 cap. 19. *Ferunt Crassum avum Crassi in Parthis interempti nunquam risisse, ob id Agelastum vocatum.* Et Solinus, cap. 4. in eadem propemodum verba. Semel, Sidonius scribit:

Tam Censorius haud fuit vel ille,
Quem risisse semel ferunt in ævo.

Agelasti olim credebantur reddi, qui in Trophonii specum oraculorum causa descenderant. Unde Parœmia: *In Trophonii antro vaticinatus est.* de homine tristi, tetrico, & moroso. Ridiculum, quod de Parmenisco Metapontino Athenæus refert lib. 14. cap. 11. Is postquam in specu Trophonii Risum amiserat, Apollinem percunctatum ivit remedium. Apollo respondit. *Dandum à matre Risum: hanc veneraretur.* Reversus ad Penates parentemque, cum ridere nihilominus nō posset, à numine se deceptum censuit. Sed quid? interjecto temporis aliquo spatio, forte in Delum venit, ubi Latona, mater

Apol-

Apollinis, colebatur. Ergo curiose lustrans cuncta, tandem ad simulacrum ductus est. Ubi ligneum ac deforme vidit, præter opinionem in risum solutus est, & ægritudine sua liberatus. Qui non riserunt, isti quidem sunt: sed tales ut exemplo suo, aut potius vitio, delere hilaritatem nostram non possint. Hæreo tamen; & jam exspecto, ut IESUM CHRISTUM, omnis Sapientiæ & Virtutis, imo omnis Lætitiæ & salutis fontem, mihi repræsentes, quem flevisse inter homines legimus, non Risisse. Quid dicam? In homine Deum agnosco: sanctitas hæc fuit & divinitas. Quod mortalibus à natura concessum erat, noluit usurpare, imo quod dederat ipse omnibus, sibi negavit. Ad dolores, opprobria, tormenta, ad crucem denique mortemque natus, amplius præstare quam homo voluit, etiam *Non Ridere*. Ut scias quantæ molis ac momenti erat generis humani salus, nullas delicias, ac ne signa quidem ulla jucunditatis admisit. Et sane, ubi Deus hominem induerat, & æternę Sapientiæ Bonitatisque radius tenebrarum cœpit vilitate circumdari, ne Ridere quidem rerum Natura debuit: nisi debuit tamen, quia Auctorem suum complexa. Sic igitur, quod Æternitas non fecit, facere morta-

litas potuit, ac deinceps perenni lætitiæ gestu exsilire. Hujusmodi certe vox Genii Numinisque ad Pastores fuit, Christo jam nato *Gaudium* ecce *magnum* & *quod erit omni populo*. Atque hæc lætitia, ut magis animos hominum excitaret(quantum opinor) Risu quoque, ceu verissimo typo figurata fuit, in Patriarcharum gestis. Etenim Christus ad hoc natus, ut Deo victima esset, & immolaretur: sed tanti tamque horrendi mysterii imago Isaacus fuit: quem unigenitum à patre Deus in holocaustum petiit. Tertullianum audiamus adversus Judæos, cap. 10. *Cum Isaac à Patre hostia duceretur, & lignum ipse sibi portaret, Christi exitum jam tunc denotabat, in victimam concessi à Patre, lignum passionis suæ bajulantis.* Quid autem Isaac? Chaldaice *Risus* est: & ita Saræ verba intelligenda libro Genes. c. 21. cum ab Abrahamo puero nomē esset impositum: *Risum fecit mihi Deus, & quicumque audierit, corridebit mihi.* Philo Judæus, libello, *Quod deterius potiori insidiari soleat*, hunc locum sacræ Scripturæ citat, & diducit. Ne molestus sim, Latine dicam: *Opifex est N. Deus boni Risus & Gaudii. Nam si Risus Isaac intelligitur, Risus autem factor est Deus, juxta verum Saræ testimonium, etiam Pater Isaaci rectissime*

me dicatur. Addit : *Hujus appellationis etiam Sapiens ille Abraham fit particeps, cui gaudium proles Sapientiæ, triſtitiam excidens, donatum eſt.* Idem Scriptor lib. de Præmiis & Pœnis : *Iſaacum Chaldæi, Latini Riſum nominant*, aut potius ſic, Græci γέλωτα. *Riſus autem eſt ſignum, quo ſe profert cultum mentis gaudium: qui affectus eſt inter omnes alios honeſtiſſimus, & tranquillitate ac ſecuritate totam animam replet.* Non riſit igitur Chriſtus ut totam gaudii cauſam Homines acciperent. Sed nunc à Sacris ad Prophana, & Gentium conſenſu Riſum mortalibus commendemus. A Philoſopho ordior: Riſit Democritus, & hoc egit : quem nemo tamen Sapientiæ aut Gravitatis laude ſpoliavit. Imo ſapiens ideo Democritus, quia riſit. Sic docuit, ſic diſſeruit, ſic Philoſophatus eſt. Tolle Riſum, & Democritus non erit : iterum, tolle Riſum, & præſtantiſſimum Sapientiæ lumen extingues. Plus ſcripſerit, an Riſerit, dubites; & utro amplius humano generi profuerit. Anaxagoræ elogio πένταθλος hic ille fuit in ſcientia rerũ omnium πένταθλος, i. *Quinque Certaminum*, ſive perfectiſſimus : & talis à Laertio deſcribitur. Sic vero qui ſcivit omnia, Ridere potuit : & qui non ridere non potuit, εὐθυμίαν ſtatuit rerum

rum finem, animique tranquillitatem in Bono Risu invenit.

Iã igitur laudas quod de Sapientibus alter
Ridebat, quoties à lumine moverat unum
Protuleratque pedem?

Philosophum Poëta sequatur, & qui unus instar omnium, Homerus: is, tanquam Homines ac Heroes satis non riderent, hanc oris hilaritatem Diis immortalibus tribuit, & prope immodicam.

Ἄσβεστος δ' ἄρ ἐνῶρτο γέλως μακάρεσσι θεοῖσιν.
Difficilisq; Deis extingui Risus inerrat.

Læti hilaresque Dii esse non poterant, nisi riderent, & Barbatus Jupiter severitatem numinis suavi cachinno mitigabat. Sic Cælo receptus Risus, in terris tanquam numen coli cœpit, & templa ac simulachra invenit; imo, quæ reverentiam tam jucundi auget Dei, apud Gravissimos illos Spartanos. Templi Plutarchus in Agide & Cleomene meminit: simulacri, in ipso Lycurgo. Latine iterũ dicam: *Neq; sane ipse fuit præfracte austerus Lycurgus: imo Risus signum ab eo positum esse Sosibius tradit, ut urbanitate, tanquam laboris victusq; tempestivo condimento & convivia & similes congressus interpolarentur.* Et quis non malit igitur Ridere cum Lycurgo, quam flere cum Heraclito? & corrigere aut constituere hominum mores, quam asper-

aſpernari? Atque Lacedæmonii, ut idem Plutarchus teſtatur, digni & tali Legis latore, & Simulacro fuere; tam amœne ſerii, ut auſteritatem effugerent; tam ſerio amœni, nequa ineptiarum laſcivia ſolverentur. Riſu conſecuti ſunt, ut & bello fortes, & pace boni eſſent, utrobique Spartani. In Gymnaſiis & Leſchis (λέσχη confabulationum locus) falſa amœnitate tempus traducere, & ingenium ſolebant occupare. *Conſuetudinis autem illius potiſſimum negotium erat* (verba Plutarchi ſequor) ſive, *ut vel virtutem aliquam laudarent, vel probrum reprehenderent, cum Ioco & Riſu aculeato, admonendi & corrigendi cauſa.* Unum alterumque ex ipſa plebe exemplum ſumo. Claudus quidam animos ſumpſerat, ac jam ſe præparabat, ut in militiam iret: deriſus fuit tanquam parum aptus: at ille, *In bello*, inquit, *non fugientibus opus eſt, ſed firmantibus gradum.* Alius clypeum Muſcæ imagine inſigniverat: deriſus fuit, tanquam latere vellet, nec ab hoſte conſpici, qui tam parvum aſſumpſiſſet ſignum. At ille, *Imo* inquit, *ut agnoſcar. Tam prope enim accedo ad hoſtes, ut vel muſcam videant.* O felicem Spartam, quæ cives ſuos ſic exercuit! ô amœnam, quæ nec ſine Riſu virtutem coluit. Joci & pungentes iſti lepo-

res,

res, velut ſtricturæ ſunt, è pectore velut igni proſiliunt, ſed moto. Sic & amœnitas exercitationem amat. Friget animus, cum ſimplicitate tegitur; & languet cogitatio, niſi colore quodam excitetur. Ipſe Riſus calor eſt, aut certe à calore. Hinc γέλωτα ἄσβεστον Homerus dixit; *inextinguibilem*. & Grammaticis γέλως ab ἕλη, quæ vox *calorem & jubar* ſignificat. Prorſus, ut ignem colligas, vim conſidera. Confluunt ad Riſum lacrymæ, neque tamen moto jam affectu, gaudii flammulas extinguunt. Ebullit Riſus, & quem vicit humorem ſimul expellit. Quicquid dico, Calor agit, è pectoris, ut ſic appellem, foco ſurgit, arcem hominis caput petit, & cerebro circumfuſus, Riſum pariter & lacrymas educit. De templo & Simulacro ſatis: *Numen* ipſum videamus. neq; amplius commendari hominibus Riſus potuit quam ut Deus fieret. Huic igitur in Theſſalia Hypatenſes, Apulejo ſcribente, peculiari ritu ſolennia faciebant. Summa religionis erat, ludum ſeu dolũ comminiſci, quo ignarus quiſpiam involutus, Ridendi argumentum publice præberet. Atque hic talis, ſi lepidiſſima ſcena numẽ propitiaſſet, mœroris deinceps atque doloris credebatur expers futurus. Ipſos Hypatenſes audiamus: *Nam luſus iſte;*

quem publice gratissimo Deo Risui per annua reverticula solenniter celebramus, semper commenti novitate florescit. Iste Deus auctorem suum propitius ubique comitabitur amanter, nec unquam patietur, ut ex animo doleat: sed frontem tuam serena venustate lætabit assidue. Nostra hæc solennia literarum, si vanitatem superstitionis eximis, paria sunt. Etenim Gaudium Risumque annua remissione quærimus, sed sine Honestatis aut Gravitatis damno: nisi quod à complosione nascitur, & aliqui in pedibus quoque Risum ponunt. Quid amplius? Hilares sumus & simul erudimur: in his Scholis tanquam Leschis agimus, cum joco ad virtutem imus. Ad summam, honestum esse Risum, & viro Gravi atque Sapienti pulchrum, vel sic tibi persuadeas, In hoc Minervæ Sacrario colitur. Sed ego quia RISUM Deum feci, omnia

DIXI.

